

પ્રેમોપહાર.

શ્રીમાન્ _____

ભાવનગર—ધી આનંદ પ્રી. પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ
વલ્લુભાઈએ છાપ્યું.

(પ્રકાશકે—સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

આભાર.

પાટણું નિવાસી શ્રીમાન્ શેઠ શ્રીપુનમચંદ
કરમચંદ કોટાવાળા કે જેઓએ આ વખતે શ્રી
શત્રુજય તિર્થની 'નવાણું યાત્રા' કરી અપૂર્વ લાલ
લીધો છે, તેની યાદગિરિ નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથ-
મથી રૂપાં) નકલ લઈને મારા કાર્યને સહાનુભૂતિ
આપી છે તે માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું. એજ—

લી૦

પ્રકાશક.

સંવત ૧૯૩૯ ના વૈશાખ માસમાં શેડ નાગરદાસ ગુલાબચંદ-
નાં પુત્ર હિન્મલાલની પુત્રી સૌં સમરતબાઈ સાથે
લગ્ન નાનીવયમાં આપણું લગ્ન થયું હતું. સંવત ૧૯૪૬
માં આપને ત્યાં મોતીબાઈ નામે પુત્રીનો જન્મ
થયો. જેમનાં લગ્ન બાબુ સાહેબ પનાલાલજી પુનમચંદજીના પુત્ર
મોહનલાલજી સાથે ઘણી ધામધુમથી થયાં હતાં. જેમાં ધાર્મિક ક્રિયા
તરીકે, શાંતીસ્નાત્ર, જળયાત્રાનો વરઘોડો, નવકોરશી અને કેળવણી
સંબંધી મેલાવડાઓ વિગેરે કરી મોટાં ખર્ચાનો વહેંચવામાં આવ્યાં
હતાં. આવી ધાર્મિક સાર્વજનિક પ્રવૃત્તિઓ લગ્ન પ્રસંગે ખરેખર
આદરણીય ગણી શકાય જે આપે આદરી હતી. શ્રીમતી મોતીબાઈ
સ્વભાવે શાંત, સુશીલ અને ગંભીર છે.

શેડજીની વય ૩૦ વર્ષની થતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ ન થવાથી શેડજીના
માતૃશ્રીએ બીજું લગ્ન કરવાનો આગ્રહ કરવાથી સં. ૧૯૬૧ માં
શેડ બીખાલાઈ મહોકમચંદને ત્યાં તેમની પુત્રી મોતીબાઈ સાથે લગ્ન
થયાં. સં. ૧૯૬૪ ના અરસામાં બે પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ: પરંતુ કર્મ
વશાત્ બંને બાળકો થોડાજ માસમાં સ્વર્ગસ્થ થયાં. મોતીબાઈ પણ
સં. ૧૯૬૫માં સ્વર્ગસ્થ થયાં.

સં. ૧૯૬૫ના વૈશાખ શુદ્ધ ૫ પાટણમાં શેડ લહેરચંદ દેવ-
ચંદના પુત્રી શ્રીમતી હીરાલક્ષ્મી સાથે ત્રાજવારનું લગ્ન થયું. જેઓ
સરળસ્વભાવી, શાંત, સુશીલ, વિનયી અને કાર્યકુશળ હોઈને ધાર્મિક
અને નૈતિક અભ્યાસમાં સમયનો સદુપયોગ કરે છે. જેઓ એક
આદર્શ સતારી છે.

શેડશ્રી નાનપણથી જ વ્યાપારમાં તીવ્રબુદ્ધિવાળા હોવાથી અનેક

વ્યાપાર પ્રકારના વ્યાપારોની ખીલવણી કરતા હતા. હાલ-
માં અશીમનો, શેરોનો મોટો વેપાર બેંકીંગ, અનાજ
કાપડ વીગેરે ઘણી જાતના વ્યાપારોથી દ્રવ્યસંપા-
દન કરી તેનો સંકલ્પ કરવા ઉપરાંત, અનેક મનુષ્યોને નિભાવે છે.

તેમનાં માનુશી બાદ સૌભાગ્ય તેમજ શેઠશ્રી કરમચંદજીના
દાદા શ્રી સુબ્બ ગરિરાજ ઉપર શ્રી આદિશ્વર
શેઠ કરમચંદજી ભગવાનની દુકમાં જગતરોહના દેરાસરની જોડે
ના દાદા ધણેશ્વર એક ભવ્ય સખરબધી મંદિર બાંધાવી શ્રીપાર્શ્વ-
ધાર્મિક કાર્યો નાથ સ્વામીની સ્થાપના કરી હતી. જેમાં લગભગ
૪૦૦૦૦ હજારનો ખર્ચ કર્યો હતો, વળી તેઓ-
શ્રીના દાદા સાત સંધો નીજબા હતા. તેમાં શ્રી સિદ્ધાચળ તિર્થનો
ભરી પાળનો સંધ, શ્રીતારંગાજી, કુંભારીયાજી, અમદાવાદ, મિરનાર,
સોરઠ, પંચતિર્થી વિગેરે, છેવટ સં. ૧૯૪૫ માં શ્રીકેશરીયાજી મારવાડ
પંચતિર્થીનો મોટો સંધ દાદા હતા જેમાં લગભગ ૧૫૦૦ માણસ
૧૫૦ ગાડાં અને ૧૫૦ સાધુ સાધ્વીનાં દાણાં હતાં ચાર મહીને આ
યાત્રા પુરી થઈ હતી. આ પ્રયોગમાં રૂ. ૧૦૦૦૦૦ એકલાખ લગભગ
નાદર રકમ ખરચાઈ હતી. તે ઉપરાંત તેમના દાદા ઉજમણાં નવકા-
શી, અદામહોત્સવ અને કોદામાં અંજનરાસાકા વીગેરે ધાર્મિક
કાર્યો થયાં હતાં. લગભગ ૮૦ નવકાશી ૪ ઉજમણાં વીગેરે-
માં આશરે રૂ. ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ ખરચાયા હતા.

પૂજ્ય પિતાશ્રીની સાથે નાની ઉંમરથી જ ધાર્મિક
શેઠજી હુસ્તક કાર્યોમાં જોડાઈ એક કાર્યો કર્યા, જે આધારે
ધણેશ્વર ધાર્મિક જગતના આક્રમકીર્તિ-સ્તંભરૂપે જગદગી રહ્યાં છે.
કાર્યો જેનો સાલ દરેક જોઈ બહુઓ સહ રહ્યાં છે.

સંવત ૧૯૩૯ ના વૈશાખ માસમાં શેઠ નાગરદાસ ગુલાબચંદ
નાં પુત્ર ઉજ્જવલાલની પુત્રી સૌં સમરતબાઈ સાથે
લગ્ન નાનીવયમાં આપતું લગ્ન થયું હતું. સંવત ૧૯૪૧
માં આપને ત્યાં મોતીબાઈ નામે પુત્રીનો જન્મ

થયો. જેમનાં લગ્ન બાબુ સાહેબ પનાલાલજી યુનમચંદજીના પુત્ર
મોહનલાલજી સાથે ઘણી ધામધુમથી થયાં હતાં. જેમાં ધાર્મિક ક્રિય
તરીકે, શાંતીસ્નાત્ર, જળયાત્રાનો વરઘોડો, નવકોરશી અને કળવણી
સંબંધી મેલાવડાઓ વિગેરે કરી મોટાં ઇનામો વહેંચવામાં આવ્યા
હતાં. આવી ધાર્મિક સાર્વજનિક પ્રવૃત્તિઓ લગ્ન પ્રસંગે ખરેખર
આદરણીય ગણી શકાય જે આપે આદરી હતી. શ્રીમતી મોતીબાઈ
સ્વભાવે શાંત, સુશીલ અને ગંભીર છે.

શેઠજીની વય ૩૦ વર્ષની થતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ ન થવાથી શેઠજીના
માતૃશ્રીએ બીજું લગ્ન કરવાનો આગ્રહ કરવાથી સં. ૧૯૬૧ માં
શેઠ બીખાભાઈ મહોદ્ધમચંદને ત્યાં તેમની પુત્રી મોતીબાઈ સાથે લગ્ન
થયાં. સં. ૧૯૬૪ ના અરસામાં બે પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ; પરંતુ કમી
વશાત્ બંને બાળકો થોડાજ માસમાં સ્વર્ગસ્થ થયાં. મોતીબાઈ પણ
સં. ૧૯૬૫માં સ્વર્ગસ્થ થયાં.

સં. ૧૯૬૫ના વૈશાખ શુદી ૫ પાટણમાં શેઠ લહેરચંદ દેવ-
ચંદના પુત્રી શ્રીમતી હીરાલક્ષ્મી સાથે ત્રાણવારનું લગ્ન થયું. જેઓ
સરળસ્વભાવી, શાંત, સુશીલ, વિનયી અને કાર્યકુશળ હોઈને ધાર્મિક
અને નૈતિક અભ્યાસમાં સમયનો સદુપયોગ કરે છે. જેઓ એક
આદર્શ સત્તારી છે.

જેમની નાનગણથી બે બાળકોનાં નિવૃત્તિવાળા હોવાથી અનેક

વ્યાપાર

પ્રકારના વ્યાપારોની ખીલવણી કરતા હતા. હાલ-
માં અશીમનો, સેરોનો મોટો વેપાર બેકીંગ, અનાજ
કાપડ વીગેરે ઘણી જાતના વ્યાપારોથી દ્રવ્યસંપા-
દન કરી તેનો સફળ્ય કરવા ઉપરાંત, અનેક મનુષ્યોને નિભાવે છે.

તેમનાં માનુષી બાઇ સૌભાગ્ય તેમજ મોટી કરમચંદણના
દાથે શ્રી રાંજણ ગરિયાજી ઉપર થી આદીશ્વર
જેક કરમચંદણ ભગવાનની કુંડમાં જગતરોહના દેરાસરની જોડે
ના દાથે ધણેલાં એક ભગ્ય રાખરખમી મંદિર બધારી શ્રીપાર્શ્વ-
માર્મિક દાથે નાય સ્વામીની સ્થાપના કરી હતી. જેમાં લગભગ
૪૦૦૦૦ હજારનો ખર્ચ કર્યો હતો, વળી તેઓ-

શ્રીના દાથે સાન મુઘો નીકળ્યા હતા. તેમાં શ્રી સિદ્ધાયજી તિર્થનો
જરી પાળનો સંપ, શ્રીતારંગાજી, કુંભારીપાજી, અમદાવાદ, ગિરનાર,
સોરઠ, પંચનિર્ધાં વિગેરે, ઉચ્ચ સં. ૧૯૪૫ માં શ્રીકેશરીપાજી મારવાડ
પંચનિર્ધાંનો મોટો સંપ કાઢ્યો હતો જેમાં લગભગ ૧૫૦૦ માણસ
૧૫૦ માણ અને ૧૫૦ સાધુ સાધ્વીનાં દાણાં હતાં ચાર મહીને આ
માથા પુરી થઈ હતી. આ મુઘોમાં રૂ. ૧૦૦૦૦૦ એકલાખ લગભગ
નાર રકમ ખર્ચાઈ હતી. તે ઉપરાંત તેમના દાથે ઉજમણાં નવકા-
ગી, અજામદોલખ અને કોરામાં અંજનરાહાકા વીગેરે માર્મિક
દાંખા વળી થયાં હતાં લગભગ ૮૦ નવકાગી ૪ ઉજમણાં વીગેરે
મા બાકાં રૂ. ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ નવકાગી હતા.

જેક હરજી
ધણેલા માર્મિક
દાથે

પૂજ્ય પિતાશીની માથે નાની ઉમરથી જ માર્મિક
દાથેમાં નેત્રામ જેક દાથે કર્યો, જે અત્ય
જમનના આગમી રહિને-મત્સ્યમે-જગદગી રહ્યાં
નંતો લાજ દરેક જોન મહુઓ લઈ રહ્યાં

૧ પાટણમાં શ્રી સ્થાનનાર્થનાથ સ્વામીની ધર્મશાળામાં લગ
લગ રૂ. ૪૦૦૦૦ હજાર આપના પિતાશ્રીના
પાટણ અને વખતમાં ખરચાયા હતા; તેનું ખાત મુદત
પાલીતાણાની પિતાશ્રીએ આપના જ હાથે કરાવેલું; તેનું ક્ષમા
ધર્મશાળાએ કામ આપે હાલમાં કરાવી રૂ. ૧૦૦૦૦ ખરચ્યા
તથા સં. ૧૯૫૬ છે. સાથે લાઇબ્રેરી તરીકે પુસ્તકોનો સારો સંગ્રહ
માં અન્નગૃહ કરી યાત્રીકોને તેમજ સમાજને એક ઉપયોગ
સાધન કરી આપ્યું છે.

૨ પાલીતાણામાંની આપના ધર્મ શાલામાં રૂ. ૪૦૦૦૦ આપના
પિતાશ્રીના વખતમાં ખરચાયા હતા; તેનું ખાત મુદત પછી
આપને જ હાથે થયું હતું. તેનું સમારકામ હાલમાં જ આપે
કરાવી રૂ. ૫૦૦૦ લગલગ ખરચ્યા છે.

૩ સં. ૧૯૫૬ નો બચકર દુષ્કાળમાં મીઠની જગ્યામાં (જ્યાં
હાલ આપનો રહેવાનો બંગલો છે) ત્યાં અન્નગૃહ ખોલી
અપંગ માણસોને અન્ન વસ્ત્ર આપી લગલગ રૂ. ૨૫૦૦૦
પિતાશ્રીના વખતમાં ખરચાયા હતા.

સં. ૧૯૫૯-૬૦ માં અમદાવાદમાં ભરાયેલી નેશનલ કોંગ્રેસના
ડેલીગેટ, વીઝીટર્સ અને શહેર સંભાવિત ગ્રહસ્થ-
કોંગ્રેસ તથા જૈન ને ભારે ધામધુમથી ઇવનીંગ પાર્ટી આપી હતી.
શ્રે. કોન્ડ્રન્સને તેમજ મુળધની જૈન શ્રે. કોન્ડ્રન્સને પણ ઇવ
ઇવનીંગ પાર્ટી નીંગ પાર્ટી આપી હતી. આવી રીતે ધર્મસેવા અને
રાષ્ટ્ર સેવાના સંજોગો પણ આપે સાચવીને લગ-
લગ રૂ. ૫૦૦૦ નો ખર્ચ કર્યો હતો.

સં. ૧૯૬૧માં પૂન્ય પિતાશ્રીને પગલે અનુમરી પૂજા
પિતાશ્રીની પિતાશ્રીની પાછળ ગાય-કોટા, પાલીતાણા અને
પાછળ પાટણમાં આકાષ મહોત્સવો, ઝવેરાતની આંગી-
અદ્વાઈમહોત્સવો એ સાથે કરાવી સ્વામીવાત્સલ્ય (નવદારશી)
અને પછી ધામધુમથી કરંવામાં આગ્યાં હતાં જેમાં
સ્વામીવાત્સલ્ય લગભગ રૂ. ૧૦૦૦૦ નો ખર્ચ કર્યો હતો.

પાટણની કો. માં સં. ૧૯૬૨ માં પાટણની કો. સ્વે. કો.કરન્સ
રીસેશન કમી. નિમંત્રી રીસેશન ટ્રગીટીનું પ્રમુખસ્થાન આપે
ટીનું પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી લગભગ રૂ. ૨૦૦૦૦ નો ખર્ચ કર્યો હતો.

સં. ૧૯૬૫-૬૬ પાટણમાં પૂન્ય પિતાશ્રી પાછળ મોટો આકાષ-
મહોત્સવ સાથે નંદીસરદીપ તથા સીખરજી, ગીર-
ગાદેર જમજી. નારજીની રચના, ઇલાચીકુમાર, મધર્ષીદુ, પંચર્ષીદી
વિગેરના દરજો પછી ધામધુમથી કરીને તે પ્રસંગે
પ્રીતિભોજન (સદેર જમજી) આપ્યું હતું. તેમાં ગાયના તથા આમ-
પાસના પખા. ગાયોનું લગભગ એક લાખ માણસ એકત્ર થયું
હતું જેમાં રૂ. ૫૦૦૦૦) ખર્ચ કરવા ઉપરાંત સં. ૧૯૬૬ માં
શ્રી વીઠા શ્રીમાળીના ન્યાનમાં તેમજ રનેદી સંજમીઓમાં પીત-
ળની કાઠિયોની વદાણી કરી હતી; તેમજ ગાયના દરેક દેરાગર-
જમાં પૂજા-પ્રભાવના, આંગીયો રાત્રી જગરજી વાગેરેમાં રૂ. ૨૦૦૦૦)
ખર્ચ આ પ્રસંગમાં એકંદર રૂ. ૭૦૦૦૦) નો સંજગર ખર્ચ કર્યો
હતો. તજુરો વર્ષમાં આપું ગાયજમજી નહિ કરેલ દોવાથી આખા
સદેર તરફથી આ ઓગણીક દિવસની વારસીરી કારમ રાખવા દમેય
માટે તે દિવસે પાખી પાણવાનો દરણ કરવામાં આવ્યો હતો જેનો
રાખવો પદ્માજી :ઉત્સાહ અને પ્રેમથી આપણીને આપવામાં આવ્યો છે.

આપવામાં આપું હતું. આ પ્રસંગે આજની ધર્મશાસ્ત્રમાં મેડા
ગણતરી રૂ. ૨૦૦૦) તેમજ આ ગુણદાને અંગે રૂ. ૨૦૦૦) અર્ચન-
દરી આવી રીતે તન-મન અને ધનનો ભાગ આપ્યો હતો.

સંવ ૧૯૭૧ માં પાટણથી તારંગાજી, બોધગીજી, કેશરીરાજી,
રાજપુત્રજી, મણીજી, માંડવમદ, ઉગ્ગેન, આગુજી,
યાત્રાઓ. ગીરનારજી, વેંગરજી, પ્રજાસપાટણ, અંતરીપ્રજી
અને શ્રી સિદ્ધાયજી વીંગેરની જાગ્યાઓમાં સમ-
ભગ જળમદીના દરી રૂ. ૫૦૦૦) નો વ્યય કર્યો હતો.

સંવત ૧૯૭૮ નું પર્વપૂર્ણ વર્ષ શ્રી કોટા મુકામે થયું હતું તે
પ્રસંગે આજની તપસ્યા કરીને શ્રી મદાતીરસ્વા-
શ્રી કોટામાં મીના પારજી નીમીતે જલજાગનો વરષોડો ચ-
પર્વપૂર્ણ વર્ષ. કાચો હતો જે કોટામાં અસારમુખીમાં પડેલો હતો,
રાજ્યના તમામ દાથી, ધોડા, પાવદમ વીંગેરની
ધર્મીજ સામગ્રી સાથે આ વરષોડો એક માઇલ સુધી લંબાયો હતો.
વળી ઓશવાજ કોમમાં ધણી વખતથી જે તક હતી તે આપે એક-
મિત કરીને આ બંને શુભ પ્રસંગોની ખુશાલીમાં કોટાના સંબંધીત
ગૃહસ્થો સાથે મોટું જમણું (સ્વામીરાત્રસથ) કર્યું હતું જેમાં રૂ.
૫૦૦૦) સમગ્ર અર્થ કર્યો હતા.

સંવત ૧૯૭૬ માં મહાસક્તી પાદમાં શ્રી મુનિસુવતસ્વામીના
દેરાસરજીના જીર્ણોદ્ધારની દીપમાં પ્રથમ આપે
મહાસક્તી પા- રૂ. ૨૫૦૦) બરેલા હતા. તે દેરાસરજીમાં મહા
દાના દેરાસરજીની સુદી ૫ ને દિવસે શ્રી મુનિસુવતસ્વામીજી ગાદી
પ્રતિષ્ઠા. ઉપર બીરાજમાન થયા તે સમયે આપની દેખરેખ
નીચે પ્રતિષ્ઠાના દરેક કાર્ય થઈ હતાં જેમાં જળ-

યાત્રાના બે વરઘોડા ઘણી ધામધુમથી નીકળ્યા હતા તેમાં બે નામણુદીના-૨થ હાંકવાનું-૨થમાં બેસવાનું તથા છડી ચોપદાર સાં-બેલા વીગેરેની ઉઠામણીમાં રૂ. ૬૦૦૦) અને શાંતિસ્નાત્ર લણાવ-વામાં ચોખા રૂ. ૧૦૦૦) તેમજ નવકારશી વીગેરેનું જમણુ આપ-વામાં રૂ. ૨૫૦૦) મળી કુલ રૂ. ૧૨૦૦૦) નો ખર્ચ કર્યો હતો.

૧ શ્રી પાટણની પાંજરાપોળના સ્થાયીફંડમાં રૂ. ૧૨૧૦૧)

૨ શ્રી પાટણ જૈન મંડળ બોર્ડીંગના સ્થાપ ફંડમાં રૂ. ૩૫૦૧)

૩ શ્રી પાટણ જૈન બાળાશ્રમના સ્થાપ ફંડમાં રૂ. ૨૫૦૧)

૪ શ્રી પાટણ જૈન મંડળમાં રૂ. ૧૦૦૧)
આપી આપ પેદ્રન થયા છે તેમજ જ-લીતી જૈન સંસ્થાઓ શ્રી જૈન ધર્મ પ્ર-સારક સભા. શ્રી જૈન આતનંદ સભા ભાવનગર શ્રી પાટણ હેમાચાર્ય જૈન સભા શ્રી પાત્રી-તાણા ૫ જૈ ગુરુકુળ, શ્રી મહાવીર વિદ્યાલય મુંબઈ વીગેરે સંસ્થાઓમાં આપે લાઇફ મે-મ્બર થઈ સાહિત્યને પણ સારું ઉત્તેજન આ-પેલું છે. તથા પાટણ બાલાભાઈ કલ્પમાં લાઇફ મેમ્બર થવા ઉપરાંત ફીકટ માટે રૂ. ૧૦૦૦) આપી મેમ્બરોને રમત-ગમત તથા બ્યાયમનું સાધન ફરી આપ્યું હતું.

જાહેર સંખ્યાવનો.

- ૫ જાન્યારી વિષય વિદ્યાર્થને ઓળખ મહત્ત્વપૂર્ણ માણવીના દરનક રૂ. ૧૫૦૦૧) આપના દના જેમાં રૂ. ૫૦૦૦) શ્રી જીવેન્દ્ર ચૈતન્ય રૂ. ૫૦૦૦) શ્રી જીવેન્દ્ર લોચન ચૈતન્ય રૂ. ૫૦૦૦) જાન્યારી ૬૩માં જે પ્રમાણેની બચત રૂ. ૫૦૦૦) આપના દના.
- ૬ દાણમાં જીરથબનપાથનાયજ્ઞના દેશસરજીના જીર્ણોદ્ધારનું કામ ચાલુ છે તેમાં રૂ. ૧૦૦૦૦) સમગ્ર ખર્ચ થવા સંભવ છે.
- ૭ શ્રી કાશીમાં ધર્મશાળા તથા ઉપાધ્યયનું એક વિદ્યાલય મહાન તૈયાર થાય છે કે જે ધર્મ-શાળા તરીકે જોનારો ઉત્તરવામાં, સાધુ સાધવીના ઉપયોગ માટે, સ્વામીવ્રતસભ્ય કરવા માટે તેમજ જોનારો બાળકો ધાર્મિક અને નીતિનું શિક્ષણ લઈ શકે તેવી પાઠશાળા-અને લાખરેરી વીઝેરે કરવાના હેતુથી બાંધવામાં આવેલ છે. જેમાં રૂ. ૧૦૦૦૦) સમગ્ર ખર્ચ થવા સંભવ છે. આ ઉપરાંતપર દીપો જેવી કે દેશસરજી, ઉપાધ્યય, પાંજરાપોળ, સાત શેત્રો સાર્વજનિક સંસ્થાઓ, મંડળો વીઝેરેની દીપોમાં ચુપ્ત દાનોમાં, તિર્થસ્થાનોમાં અને તેવાજ સાર્વજનિક કાર્યમાં દરવરસે રૂ. ૧૦૦૦૦) સમગ્ર મળનાં વીસ વરસમાં રૂ. ૨૦૦૦૦૦) જે સાખ સમગ્રજાતી નાદર રકમનો

સદ્વ્યય ક્યો ગણાય. આવી રીતે એકંદર લ-
ગભગ રૂ. ૫૦૦૦૦૦) પાંચ લાખની ગં-
ળાવર રકમનો સદ્વ્યય થયો છે.

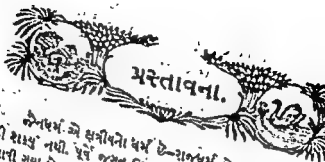
સંવત ૧૯૮૨ ના કારતક માસમાં સહકૃદ્ધ પાલીતાણુ આવી
વ્યાપારી વ્યવસાય છોડીશાંતિ લઇ, નવાણું યાત્રા
શ્રી પાલીતાણુ- કરી ભક્તિનો અપૂર્વ લાલ લીધો અને તે પ્રસંગે
ની નવાણું યાત્રા. નવદારશી કરી મોહનથાળનું જમણુ આપું હતું.
તથા પાટણ પં- તેમજ પાલીતાણુની જુદી જુદી સંસ્થાઓને
આયતી ફંડ. વધાયોગ્ય મદદ આપી હતી. વળી નાની મોટી
પંચતિર્થી તથા અગ્નર પાર્શ્વનાથ પંચતિર્થીની
યાત્રા પણ વચલે ગાળે કરી ભક્તિનો સંપૂર્ણ લાલ લીધો છે.

શ્રી શત્રુંજય ઉપરના પોતાના દેરાસરમાં રંગરીપેર કામ કરાવ્યું
ક આવી નેત્રે ચાર માસ સુધી તદ્દન નિવૃત્તિ લઇ શેક સાહેબે તેમજ
સમગ્ર જિલ્લાના નાનાબી બાદશાહ સાથે ભક્તિપૂર્વક યાત્રા-
ના લાભ લઈ ઇચ્છાનુ સાચક હતું છે. આ યાત્રામાં લગભગ રૂ.
૫૦૦૦૦૦ નો સદ્વ્યય કર્યો છે. ઉપરાંત પાટણમાં જેન પંચ પં-
આયતી ફંડ (જેન ભાઈઓ અને બાઈઓને આર્થિક સહાય અને
જરૂરીયાત મદદ તરીકે આપવાનું ફંડ) કરવામાં આવ્યું તેમાં આપે
રૂ. ૫૦૦૦) આપને એક જરૂરીયાતવાળી સંસ્થાને સહાનુભૂતિ આ-
પી છે જે સંસ્થામાં આપની પ્રમુખ તરીકે નીમણુક થયેલી છે.
આવા વચલમાં વ્યાપારી વ્યવસાય છોડી ધાર્મિક જીવન ગુજારી
અદ્વૈતનો સદ્વ્યય કરવાનું આપના જેવા પુણ્યશાળીનેજ સુજે છે.

[illegible]

१. यदि किसी व्यक्ति का नाम किसी अन्य व्यक्ति के नाम के समान है, तो उसे अपने नाम के साथ अपने पते का पता देना होगा।
 २. यदि किसी व्यक्ति का नाम किसी अन्य व्यक्ति के नाम के समान है, तो उसे अपने नाम के साथ अपने पते का पता देना होगा।
 ३. यदि किसी व्यक्ति का नाम किसी अन्य व्यक्ति के नाम के समान है, तो उसे अपने नाम के साथ अपने पते का पता देना होगा।
 ४. यदि किसी व्यक्ति का नाम किसी अन्य व्यक्ति के नाम के समान है, तो उसे अपने नाम के साथ अपने पते का पता देना होगा।
 ५. यदि किसी व्यक्ति का नाम किसी अन्य व्यक्ति के नाम के समान है, तो उसे अपने नाम के साथ अपने पते का पता देना होगा।

[Illegible handwritten signature]

જૈનધર્મ એ સતીયનો ધર્મ છે-રાજધર્મ છે, એ કાંઈ દવે છુ
રહી રાખ્યું નથી. પૂર્વે જન્મત ઉપર અનેક જૈન રાજાઓ પોતાની સપ
ચસાતી ગયા છે. છતાં જૈન ધર્મને આરાધી આત્મકલ્યાણ પશુ સાધ
મયા છે. એ જૈન રાજાઓની ચરવીરતા એમનાં તેજ અને ગૌરવ, ધર્મ-
પ્રિયતા દવે ધીરે ધીરે જન્મતની દષ્ટિ આગમ ખડા થતાં જાય છે જો કે
એ પ્રાચિન જહોજસાધી પર અમુકાર છાપ મયો છે છતાં એ બેદી
ઐતિહાસિક સત્યો જન્મતના ચોક્કમાં રજુ કરવાનો અમારો પ્રયાસ છે.
જૈન ઐતિહાસિક પ્રશ્નો ચુગરાનના ઇતિહાસમાં જોડે અમથ્યાન
ભોગવે છે. છતાં અનેક ઐતિહાસિક પ્રશ્નો તારવી એની આખી
સંકેશના-સાંકેશ હબી દરીને જન્મતની આગળ એ પ્રાચિન યથાર્થ દસ્ય
રજુ કરીએ છીએ.

આપણે આ ઇતિહાસ વિક્રમ સંવતની બીજી સદીથી લગભગ
પૂર્વનો છે. એટલે એના પ્રાચિનતા તો ઘણી જુની કહેવાય. એ સમયની
હુનીયા તો જૈનતત્ત્વથી જગદળી રહી હતી. જોકે ન્યાતો કે પેટા ચાતિઓ
તો તે સમયે પશુ હતી છતાં એ સુર્વે ચાતિઓ બહુધા જૈનધર્મ પાળતી
હતી. રાજાઓ પશુ બધા જૈનધર્મનાજ ચમી હતા. એટલે પ્રગ પશુ
એ ધર્મની અનુયાયી બને તે સર્વથા સક્ય હતું.
આપણી વાર્તાના સમયના ઇતિહાસમાં મહાન પ્રભાવિક પુરૂષ
સંપ્રતિ હતા. જેમના ધર્મચર આર્ચસુદસ્તિ ચાસનમાં નાપક

સમા મહાવીર સ્વામીના આદર્શ પદ્ધતિ ગચ્છનાયક હતા. તેમના પ્રતિ-
બોધથી બોધ પામેલા મહાન સંપ્રતિએ જૈન ધર્મ માટે શું નથી કર્યું ?

ઇતિહાસનો ખારીક અભ્યાસ કરનાર કાષ્ઠપણ જૈન નામધારી
વ્યક્તિ મહાન સંપ્રતિથી અગળુ તો નજ હોય, આજે પણ
જૈનોમાં એ મહાન સંપ્રતિનું પુણ્યવંત પ્રાતઃસ્મરણીય નામ ઘેરઘેર
ગવાય છે. એનું કારણ શું ? આપણા ઉપર-જૈનો ઉપર એમના ઉપકારો
અગણીત છે. જૈન મંદિરો, શ્રૃંગોદ્ધારો, જિન પ્રતિમાઓ તેમજ ચતુ-
ર્વિધ સંઘના ભક્તિ કરીને એમણે આપણી ઉપર કાંઈ થોડો ઉપકાર
કર્યો નથી. જૈનધર્મના સંપૂર્ણ ગૌરવને વધારનાર એ પવિત્ર પુરુષનું
સ્થાનક આ નવદયામાં તમે જોશો !

પોતે અહિંસાના ઉપાસક છતાં એમણે ત્રણ ખંડ પૃથ્વીને તામે
કરી સાગલગ્નર રાગગ્ન્યાને પોતાના સામંત બનાવ્યા હતા. વાસુદેવ નહી
પણ વાસુદેવ સમાન ત્રણ ખંડના ધણી મહાન સંપ્રતિનાં અમે વિશેષ
શુ વર્ણન કરીએ ! આ નવદયા વાંચશો ત્યારેજ એમના પરાક્રમ તેજનું
વાંચકને ભાન થશે. કે આલ્યાવસ્થામાંથીજ એમનાં બળ, પરાક્રમ,
આતુર્ય અવલૂત હતું. તેમ હગ્નર વર્ષના વચમાં થર ચડી ગયા છતાં
હજી મળેલ ગરકાલેજ થઈ ગયા હોત એમ આખી જૈન કોમ એમના
ગુણગ્રામ કરે એ પુરુષપુંગવ સાધારણતા ન હોય. !

એમના અનેક ઉપકાર તમે દયાયંત્રી જૈનગ્રન્થ-આપણે એમને
માટે જોટનું કરીએ એટલું થોડુંજ કહેવાય. છતાં કુલ નહીતો કુલની
પાંખડી અર્પણ કરીને પણ આપણે એમની તરફ આપણી ભક્તિ પ્રગટ
કરીને વંદાએ એ ઉપકારક પુરુષનું નામ સ્મરણ, ઐતિહાસિક શ્રવણ
જગતના આક્રમ. હમરના કારમ-અવિચળ રહે એ માટે આપણે કાંઈક
કરવું જોઈએ. તમારી અમારી સર્વ કાષ્ટના એ પવિત્ર દરજ કહેવાય.

મહાન સંપ્રતિ એ મહાન પુણ્ય મૌર્ય વંશમાં થયેલાં હોવાથી ઇતિ-
 હાસને અનુસર્યાને મૌર્ય વંશીય પ્રથમ પુણ્ય ચંદ્રગુપ્તથી સંબંધે બિંદુ સાર,
 અશોક, કુણ્ડાલ ને સંપ્રતિ સુધીના ઇતિહાસ આ નવવક્રયામાં રસભરી
 સૌથીથી તમારી આગળ પ્રગટ થશે ચંદ્રગુપ્તને વિષય સંજોગોમાં રાજ્ય
 મળવું તેનો પ્રધાન આણીકય બાબત હોવા છતાં જૈન ધર્મ ઉપર તેની
 અચળ પ્રજ્ઞા, એની અનુરાધ, રાજ્ય અધારવાંની કુનેહ, એનાં અદ્ભુત કાવ્ય
 એ ખુલું સ્વિસ્તર આ ઇતિહાસમાં રજુ થશે તેમજ બિંદુ સાર એના
 સમયમાં ખંડપટને અંગે આણીકયે કરેલું અનુચિત, બિંદુ સારનો પશ્ચાત્તાપ
 નેમજ અશોકનાં અદ્ભુત પરાક્રમે કાર્યોની સંકલના પથુ અમે જાણવી
 રાખી છે. કે જેથી વાચક આ નવવક્રયામાં રસપૂર્વક ભાગ લઈ શકે.
 અશોકનો પુત્ર કુણ્ડાલ, આળપણમાં એને મળેલી યુવરાજ્યપદ સહિત અવ-
 તિની સમૃદ્ધિ, આવડી માતાનું જોર, એ હૃદયને પરિણામે બાળકુણ્ડાલને
 અધત્વ, રાષ્ટ્રાદ અશોકને સંતાપ, કુણ્ડાલના સંલનશક્તિ એની પ્રભુશક્તિ
 અને છેવટે કુણ્ડાલના પતિન શારદકુમારીથી થયેલો મહાન સંપ્રતિ
 નો જન્મ, કુણ્ડાલનું ગર્વવાના વેશમાં પિતાના દરબારમાં આવવું, સત્રા
 ટના વરદાનમાં રાજ્યની માગણી, એ બાલ સંપ્રતિનો પિતામહે કરેલો
 રાજ્યાભિષેક, અપરમાતાની નિરાશા, ખંડપટ, પ્રપંચ અને એવું પરિ-
 ણામ, આખરે દુઃખમાંથી મુખ થતાં થયેલો ધર્મનોત્થા અને અન્યાયને
 માર્ગે આલનારાઓને શિરપાવમાં મહેલી નિરાશા એ સર્વે તમને આ
 નવવક્રયામાંથી પ્રાપ્ત થશે.

સંપ્રતિ ચરિત્ર, પરિશિષ્ટ પર્વ, ઉપદેશપ્રાસાદ, જૈન પ્રાચિન અર્વા-
 ચિન ઇતિહાસ, જૈન ધર્મનો પ્રાચિન ઇતિહાસ, વગેરે અનેક ઐતિહાસિક
 પુસ્તકોના આધારે આ કથા લખાયેલી છે.

જે મહાન સંપ્રતિને ઘેર તજી ખંડનું સામ્રાજ્ય છતાં જૈનેતર ઐતિ-
 હાસમાં તો એમનું નામ પણ જોવાનું નથી. મહાન અશોક, ચંદ્રગુપ્ત,

મહાન સિકંદર, મહાન નેપોલિયન આદિ પુરૂષો કરતાં પણ જોમણે પોતાના પરાક્રમથી ત્રણ ખંડ પૃથ્વી જીતી હતી, તેની કાંઈ પણ રૂપરેખા ઇતિહાસના પાને સુવર્ણ અક્ષરે ન કાતરાય એતો શોચનાય કહેવાય. માટે એ નરસિંહનું જીવન ઇતિહાસ રૂપે હમેશાં જળવાઈ રહે, સમાજ એના કર્તવ્યથી સત્તાથી અને વૈભવથી માહિતગાર થાય એટલા માટેજ આ પ્રયાસ છે. તે સિવાય પ્રસંગને લગતો બીજો પણ ઇતિહાસ નમને આ નવલકથામાં દ્રષ્ટિએ પડશે.

અમરમાતાઓ પોતાના સ્વાર્થને માટે કેવી ખટપટો કરે છે; છતાં અનીતિનું પરિણામ પણ તેવુંજ લોગવવું પડે છે. અને સત્યનો આખરે વિજય થાય છે. જોનેતરો અહિંસાને ભારતની પરાધિનતાનું કારણમાનીને આજે એને ક્વખોડી રહ્યા છે પણ ચુસ્ત અહિંસાવાદીયો દયાના સાગર છતાં પોતાની સમશેર શત્રુઓને માટે હમેશાં ખુલ્લીજ રાખે છે. શત્રુઓની મધ્યમાં નિડર પણે ધુમીને શત્રુ સૈન્યનો નાશ કરે છે. અહિંસાવાદી યુદ્ધમાં પાછી પાની કરતા નથી એ બધું આ ઇતિહાસથી સ્પષ્ટ થશે.

અહિંસામાં ચુરત છતાં પણ જોનૌનાં પ્રાચિન તેજ-ગૌરવ-પ્રભાવ આજે લગભગ નષ્ટ થયાં છે. જેથી આવાં ઇતિહાસમય કથાનકોથી નષ્ટ પ્રાય થયેલાં જીવન નવપક્ષવિત થાય, પ્રાચિન કાલની એ પ્રતાપમય ભાવનો દરેક જોને બંધુઓમાં સતેજ થાય અને એમની દષ્ટિ વિશાળ બની ફરીને જીવનમાં નવ જીવન પ્રગટે ! એજ હૃદયગત ભાવના સાથે વિરમું છું.

લેખક—

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
પ્રકરણ ૧ છં.	બાળ યુવરાજ...	૧
" ૨ છં.	તિષ્ઠરશિતા ...	૮
" ૩ છં.	નંદનાચાર્ય. ...	૧૫
" ૪ છં.	રાજસભામાં ...	૨૧
" ૫ છં.	સાવંધી માનો રનેદ. ...	૨૮
" ૬ છં.	પૂર્વ પરિચય...	૩૫
" ૭ છં.	ઈતિહાસ પરિચય. ...	૪૭
" ૮ છં.	ચાણુદેવની ચતુરાઈ. ...	૫૫
" ૯ છં.	ચંદ્રગુપ્ત. ...	૬૬
" ૧૦ છં.	શુલનો ભાગ...	૭૬
" ૧૧ છં.	મહાન અગ્રોહ. ...	૮૭
" ૧૨ છં.	અવિતલ્યતા. ...	૯૫
" ૧૩ છં.	મતસંગની મોહમાં. ...	૧૦૭
" ૧૪ છં.	એકજ જૂલ. ...	૧૧૫
" ૧૫ છં.	પરિવર્તન. ...	૧૨૪
" ૧૬ છં.	એ ચંદા તે કાણુ ! ...	૧૩૧
" ૧૭ છં.	કુલાલની પ્રભુ ભક્તિ. ...	૧૪૩

મહાન સિકંદર, મહાન નેપોલિયન આદિ પુરુષો કરતાં પણ જોમણે પોતાના પરાક્રમથી ત્રણ ખંડ પૃથ્વી છતી હતી, તેની કાંઈ પણ રૂપરેખા ઇતિહાસના પાને સુવર્ણ અક્ષરે ન કોતરાય એવો શોયનાય કહેવાય. માટે એ નરસિંહનું જીવન ઇતિહાસ રૂપે હમેશાં જળવાઈ રહે, સમાજ એના કર્તવ્યથી સત્તાથી અને વૈભવથી માહિતગાર થાય એટલા માટેજ આ પ્રયાસ છે. તે સિવાય પ્રસંગને લગતો ખીજો પણ ઇતિહાસ નમને આ નવલકથામાં દ્રષ્ટિએ પડશે.

અંધરમાતાઓ પોતાના સ્વાર્થને માટે કેવી ખટપટો કરે છે; છતાં અનીતિનું પરિણામ પણ તેવુંજ લોગવવું પડે છે. અને સત્યનો આખરે વિજય થાય છે. જોનેતરો અહિંસાને ભારતની પરાધિનતાનું કારણમાનીને આજે એને ક્વખોડી રહ્યા છે પણ ચુસ્ત અહિંસાવાદીયો દયાના સાગર છતાં પોતાની સમશેર શત્રુઓને માટે હમેશાં ખુલ્લીજ રાખે છે. શત્રુઓની મધ્યમાં નિડર પણે ધુમીને શત્રુ સૈન્યનો નાશ કરે છે. અહિંસાવાદી યુદ્ધમાં પાછી પાની કરતા નથી એ બધું આ ઇતિહાસથી સ્પષ્ટ થશે.

અહિંસામાં ચુરત છતાં પણ જોનૌનાં પ્રાચિન તેજ-ગૌરવ-પ્રભાવ આજે લગભગ નષ્ટ થયાં છે. જેથી આવાં ઇતિહાસમય કથાનકોથી નષ્ટ પ્રાય થયેલાં જીવન નવપલ્લવિત થાય, પ્રાચિન કાલની એ પ્રતાપમય ભાવના દરેક જોન બધુઓમાં સતેજ થાય અને એમની દષ્ટિ વિશાળ બની ફરીને જીવનમાં નવ જીવન પ્રગટે ! એજ હૃદયગત ભાવના સાથે વિરમું છું.

લેખક—

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
પ્રસ્તુત ૧ પુ.	બાળ પુત્રાન્ત...	૧
" ૨ પુ.	તિથ્યરક્ષિતા ...	૮
" ૩ પુ.	નંદનાચાર્ય. ...	૧૫
" ૪ પુ.	રાજસભામાં ...	૨૧
" ૫ પુ.	સાવકી માનો રનેહ. ...	૨૮
" ૬ પુ.	પૂર્વ પરિચય...	૩૫
" ૭ પુ.	હતિદાસ પરિચય. ...	૪૭
" ૮ પુ.	આણાકચની અતુરાઈ. ...	૫૫
" ૯ પુ.	અંદુતમ. ...	૬૬
" ૧૦ પુ.	જુલનો ભોગ...	૭૬
" ૧૧ પુ.	મહાન અગ્રીહ. ...	૮૭
" ૧૨ પુ.	અવિતર્યતા. ...	૯૫
" ૧૩ પુ.	મતલબની મોદમાં. ...	૧૦૭
" ૧૪ પુ.	એકજ જુલ. ...	૧૧૫
" ૧૫ પુ.	પરિવર્તન. ...	૧૨૪
" ૧૬ પુ.	એ અંદા તે કાણુ ! ...	૧૩૧
" ૧૭ પુ.	કુણાલની પ્રજા ભક્તિ. ...	૧૪૩

„ ૧૮ મું.	એક બિખારી.	૧૧
„ ૧૯ મું.	આશાનું એક દિવસ.	૧૨
„ ૨૦ મું.	આશાને હિંડોળે.	૧૩
„ ૨૧ મું.	અંધ સિતારવાળો.	૧૪
„ ૨૨ મું.	ખેંચાખેંચ.	૧૮
„ ૨૩ મું.	કાળી રાતે.	૧૯
„ ૨૪ મું.	પરિણામ.	૨૦
„ ૨૫ મું.	પશ્ચાત્તાપ.	૨૦
„ ૨૬ મું.	બાળ તેજ.	૨૧
„ ૨૭ મું.	વિશ્વ વિજયીનાં માતાને નમન.	૨૨
„ ૨૮ મું.	આર્ય મુહુરિત સ્વામી	૨૩
„ ૨૯ મું.	જીવંતસ્વામી.....	૨૩
„ ૩૦ મું.	રથયાત્રામાં	૨૪
„ ૩૧ મું.	હવે મારે શું કરવું જોઈએ ?	૨૫
„ ૩૨ મું.	દુનિયા ધમને માર્ગે.	૨૬
„ ૩૩ મું.	ગજેંદ્રતીર્થમાં આર્ય મહા ગિરિ સ્વર્ગે.	૨૬
„ ૩૪ મું.	ગજેંદ્રપદ તીર્થ.	૨૭
„ ૩૫ મું.	કંઈક નવાજૂની (યુગ પ્રધાનો)....	૨૭
„ ૩૬ મું.	અવંતી પાર્શ્વનાથ	૨૮
„ ૩૭ મું.	અખંડિત આત્મા	૨૮
„ ૩૮ મું.	હિમાચલમાં	૨૯

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાનું નામ—

દરેક જૈન બુદ્ધિમાની બુદ્ધિમાં છે ૩, અમોએ સં. ૧૬૭૬-૮૦
-૮૧ નજી વર્ષના પુસ્તકો વાંચી રા. જેમાં વાંચસે પાનાના દીસાને
માલોને બાધ્યાં છે. દીસે દીસે માલોનો વરનો જો સતોય અને
ઉત્તરોત્તર ગ્રંથ થતાં દેવિદામીક ઉત્તર પુસ્તકો. જે દેવિદામી બુદ્ધિમાં
બાધ્યાં છે. (સં. ૧૬૮૨) થી અમોએ રા. ૩) માં ૮૫૦ પાનાના
પુસ્તકો આપવાનું નહીં હયું છે અને તેથી જે દરેક જૈન બુદ્ધિ આ
પાલ લેવા નહીં સુધે બાધ્યાં છે.

સં. ૧૬૮૦-૮૧ નાં આક પુસ્તકો નવા થનાર માલોને રામકમાં
દરેક સાંસુધી તેજ સવાગમમાં મળશે.

સં. ૧૬૮૧ નાં પુસ્તકો—

- ૧ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર વાને વિક્રમના સમયનું દિવ. ૮૦૪ ૧-૮-૦
- ૨ શ્રી સુબેશ્વરા પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર. ... ૧૫૧ ૧-૮-૦
- ૩ શ્રી કેશીમુનિ અને પ્રતેષી રાજા. ... ૧૦૦ ૦-૧-૦

સં. ૧૬૮૨ નાં પુસ્તકો—

ગણ સાલમાં વધુ અપાયેલાં ૪૮—

- ૧ જૈનોના મદાન રત્નો. ... ૧૫૦ ૦-૮-૦
- ૨ શ્રી બપ્પભટ્ટચરિ અને આમરામ ભાગ ૧ લો. ... ૧૧૦ ૧-૦-૦
- ૩ મદાન સમ્રાટ અને જૈન ધર્મનો દિગ્વિજય. ... ૨૧૦ ૧-૮-૦

૨૮૦ ૧-૮-૦
૮૫૦ ૪-૮-૦

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા
રાધનપુરી બંગર—ભાવનગર.

... नित्यतां उभयोऽपि पुस्तके नेमज

... रत्ना उरवा लायक पुस्तके.

... १०० किमन सो नकलना पादु
... नित्यतां स्तोत्रा

... ०-१०-० ५०-०-०

... २ १. नित्यतां गृह्यमां

... तानां रमावती

... ०-५-० २०-०-०

... ० १९ नित्यतां उपरांत

... साथे. ... ०-३-० १२-८-०

... ० २२ रत्नापि. ... ०-४-० १५-०-०

... ० ३३ ... ०-३-० १०-०-०

... ० ३४ ... ०-३-० १०-०-०

... नित्यतां पुत तथा अष्ट

... ०-२-० १०-०-०

... ०-२-५ ७-०-०

... ०-१-० ५-०-०

... ०-८-०

... रत्नाउरवा लायकी. ...

१२ पर्वनिधि वीजरेना नैत्यवदनादिना सअह

(साध्वीक्षी लायकालाणं) ...

१३ श्री आदिनाथ सरित्र लापांतर पां. देश

पुहु. (वांयन भाणाना आहके

मां अपायेलु.) ...

लजो:—जे

राधनपुर

રોથી રમણીય થયેલો આ રમણીય પ્રદેશ ઘોડેસ્વારોને આનંદ જનક હતો. અશ્વો પણ જાણે સુખશીલીયા થયા હોય એમ શીતલ વાયુની લહેરો અનુભવતા મંદમંદ ગતિએ ચાલતા હતા. ખન્ને અશ્વો એક સરખા દેખાતા હતા. એક અશ્વ ઉપર પ્રૌઢ વયનો પુરૂષ બેઠેલો હતો, જ્યારે બીજા અશ્વ ઉપર સાત વર્ષનો બાલક હતો. સાત વર્ષની નાની ઉંમર છતાં એની ચાલાકી અદ્ભૂત હતી. એ બાલ્ય તેજનો પ્રભાવ અપૂર્વ હતો, એનામાં બાલ્યોચિત તોફાન, મસ્તી, હુકમ કરવાની ટેવ આદિ અંકુરાઓ અત્યારથી પ્રગટ થયેલા પ્રત્યક્ષ દેખાતા હતા. એ પ્રૌઢ માણસ સાથે બાળક અનેક પ્રકારની વાતો કરતાં નવું નવું પૂછતો હતો.

“ આ અવંતી પણ અમારા નગર જેવું છે. કેવું સુંદર શહેર છે ? ” એ બાળકે આનંદ ભર્યા ઉદ્ગાર કાઢ્યા.

“ હા ? યુવરાજ ! શા માટે આ શહેર સુંદર ન હોય ! આ શહેર માળવ દેશનું તિલક ગણાય છે. ને એની રાજ્યધાની પણ આ અવંતીજ ! લક્ષ્મી અને માળવાની સુંદરતાનું આ શહેર મુખ્ય સ્થળ છે. ” એ પ્રૌઢ પુરૂષે કહ્યું.

“ બાપાજીએ મને અહીંયા મોકલ્યો એ ઠીકજી કયું છે. આવો આનંદ મને ત્યાં કે બીજે ક્યાંય મકત નહીં, મને રોજ અહીંયા ફરવા આવવાનું જાડું ગમે છે. અશ્વ દોડાવવો, તલવાર ફેરવવી, તીર ફેંકવાં, દોડવું, કુસ્તી કરવી વગેરે રમતોમાં પણ રસ પડે છે. ” બાળકે કહ્યું.

“ યુદ્ધ દરવાની રમતો તમારે ધ્યાન આપીને શીખ
 જોઈએ. યુવરાજ ? તે સાથે થોડુંક બળતાં ગજાનાં પણ
 તમારે શીખવું જોઈએ. પુરૂષે તો દક્ષિણ કડી ને બરછી
 ત્રણે કળામાં પ્રવીણ થવું જોઈએ. ”

“ એટલે એ કંઈ ત્રણ કળા ! કાકા ? ”

“ દક્ષિણ એટલે ભણવા ગણવાની કળા, પુરૂષે લખનાં
 પાંચતાં અવસ્થા શીખવું. તેમાં વગી તમારે તો ખાસ ધ્યાન
 આપ્યાશુ હવે કરવો જોઈએ. જેને શાન્ત થવું હોય એ જો કેળ-
 વાયેલ ન હોય તો એના રાજવડીવટમાં ઘાપી ખામીઓ આવે
 છે. ભણવાથી બુદ્ધિ ખીસે છે. રાજા પ્રજા ઉભાયવું હીત સમજ
 શકાય છે. ખામીઓ સુધારી શકાય છે. રાજ્ય અને પ્રજાની
 ઉત્તતિ દરવામાં શાસ્ત્ર ધણુંજ સહાયકારક બને છે. કડી એટલે
 પુરૂષે રાધણ કળામાં પણ હોંશીયાર થવું આવશ્યક છે. ”

“ પુરૂષે રાંધવું ? રાંધવું એ તો સ્ત્રીઓનું કામ છે. ”
 બાલકે એમ કહીને મોં મચકોડયું અને હસ્યો. “ નમે આવી
 નિર્માત્ર વાન શું કરે છે ? કાંઈ શૂરવીરતાની વાત કરે તો
 ગમ્મત પડે ? ”

“ એ પણ ખરું ! બરછી એટલે તલવાર, ભાતો, તીર,
 વગેરે ફેંકના પણ આવડવું જોઈએ. એ યુદ્ધ કળા તમને શી-
 ખવવામાં આવે છે, જેમ જેમ મોટા થશો એમ તમે એ યુદ્ધમાં
 સારંગત થશો. તમે નિર્ભય થઈ જશો. તમે બાગક છો તેથીજ

કડધીનું મહત્વ તમને સમજાતું નથી. પણ પ્રસંગ આવતાં એની પણ કેટલી જરૂરીઆત છે, તે કોઈક જ સમજી શકે ? ”

“ હા. લડવું, મારામારી કરવી, બીજાને દબાવી દેવો એવું એવું તો મને અવશ્ય ગમે. એ શસ્ત્રોની કળા શીખતાં તો મને કેવો આનંદ આવે છે. એની તમને શી ખબર પડે ? ”

“ ત્યારે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ પણ તમને ગમતો નથી શું ? ”

“ હું ભણીશ પણ..... ”

“ તો સાડું ! મહારાજની રજા મંગાવી તમને લણાવવાની શરૂઆત કરશું ? ”

“ તે તો હીક....પાવુ આ નદીમાં આપણે નહાશું. રમવાની પાણીમાં ભારે મજા પડશે. ”

“ અ યારમાં શું નહાવું ? વગી હજી તમને તરતાં ખરેખર આવડતું નથી ને આ નદીનાં પાણી તો ઉંડા રહ્યાં. ”

“ તે હું તો અત્યંત નહાવાનો ! મને તરતાં આવડે છે, આપણું આટલી વારના નહાવું પાછા ફરશું, અત્યારમાં નહાવાની કેવી ગરજ પડશે ? બાકે પોતાનો અર્થ થોભાવ્યો. ”

“ યુવરાજ ! નહાવું હોય તો ભણે પણ અહીંયા જળ નાચ નાચે કાઢી દે. હીક નથી. તેમાંય આ પાણી અત્યંત ઉંડું. આપણે આરે જઈએ ત્યાં તમને નહાવાની ખૂબ મજા પડે. ”

“ હીક ત્યાં જઈને શું ? ” યુવરાજ પોતાનો થોડો

પાછો ફર્યો. એની પછવાડે એ પ્રાંત સ્વાર. પણ પાછો ફર્યો
કોઈ પણ રીતે યુવરાજનું ચિત્ત પ્રસન્ન રાખવું એ એનું કર્તવ્ય
હતું. કુંવરની ગમે તેવી ઉઠવાઈ હોય, મંત્રની હોય, પણ સ-
મજાવીને કે બીજી દિશામાં એનું મન વાગીને એને હમેશાં
પ્રસન્ન રાખી એનું મન ફેગવવું એ એનું તંમજ બીજા
અનેક પુરૂષોનું કર્તવ્ય-કર્મ હતું, છતાં એ બાળયુવરાજના
સંસ્કારોનું એવા હજા કે “ હું રાજા છું ? આ બધા
મારા સેવકો છે ? ” તેથી એ કોઈને પણ ગળતો નહીં. અનેક
શ્રીઓ, અનેક દાસદાસીઓ, અનેક પુરૂષો એને પ્રસન્ન રાખવાને
મહર્નિશ આપુર હતાં, સુંદર ચરીર અને બાહ્યોચિત આ
નદી સ્વભાવને લીધે શ્રીઓ તંમજ પુરૂષોને તે એક સરખા
પ્રિય થઈ પડ્યો હતો. બીજી તરફ એના જીવનને કાંઈપણ
હની આંધ આવે તો એના એકના જીવન પાછળ હજારો
જીવોનો લોભ હતો, એમ તેઓ સમજતા હતા. કાંઈક રાજ-
ભયથી, કાંઈક દ્વેષથી, યુવરાજના જીવનની સલામતી માટે
સર્વ કોઈ એક સરખાં આપુર હતાં.

પાછા ફરતા એ ઘોડેસ્વારો મંદમંદ ગતિએ આરા
નરક ચાડ્યા એ બાગકે વચમાં અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછતો.
બાહ્યકીડાથી અનેક કુતુહલ કરતો કોઈ વખત એ પ્રાંત પુરૂ-
ષનું માથું પણ પકવતો. આરે આવ્યા એટલામાં કુમારનો
વિચાર ફર્યો. અત્યારમાં અસંખ્ય માણસો આવ-જાય કરી
રહ્યાં હતાં. અનેક તરૂણ યુવતીઓ પાણીનાં બેડાં લઈને
સખીઓ સાથે વાતો કરતી ગમના ગમન કરતી જોવાની.

આતિનું સામ્રાજ્ય હાવાથી શહેર આનંદમાં મસ્ત હતું. શહેરનાં તેજ, ગૌરવ, રૂપ એનું સૌંદર્ય આકર્ષણ કરી રહ્યું હતું. એ બધું આ ઘોડેસ્વારો જોતા પસાર થતા હતા. એ કુદરતી સૌંદર્ય એમનાં દિલ પ્રસન્ન કર્યા હતાં.

“ કાકાજી ? આલો પાછા ફરીયે ? ” કુમારે કહ્યું.

“ કેમ ? નહાવાનો વિચાર નથી કે શું ? ” એ પ્રોઠ પુરૂષ જણાવ્યું.

“ નહીં ! નહીં ? દિવસ બહુ ચડી ગયો છે. આપણે કીલ્લામાં જવું જોઈએ. ”

“ જેવી તમારી મરજી ? ”

નગરના નાના મોટા દરેક માણસો એ ઘોડેસ્વારોને નમન કરી વિનય પૂર્વક માર્ગમાંથી ખસી જતા. સીપાઇઓ, તથા અધિકારી વર્ગ હાથકરી ઢબે સલામતી આપી એમની પ્રસન્નતા મેળવવાને ઉત્સુક રહેતા. બન્નેના પોશાક રાજવંશી છતાં ફરવા જવાના જેવા શીકારી હતા. નગરના મુખ્ય દરવાજામાં પ્રવેશ કરી તેઓ સાથે સાથે પોતાના કીલ્લામાં આટ્યા ગયા.

એ પ્રોઠ પુરૂષ તે અવંતીનો હાકેમ માધવસિંહ હતો. હાલમાં કેટલાક વળતથી તે મગધેશ્વર અશોક સમ્રાટનો માધવસિંહ સામંત ગણાતો હતો, નિયમીત રીતે મહારાજ અશોક તરફથી અવાર નવાર કારભારીઓ-હાકેમો બદલાતા હતા.

બાલકુમાર તે મગધાધિપ મહારાજ અશોકનો પુત્ર

કુણાલ દતો. કુણાલને જન્મ આપનાં જ એની માતા મરણ પામી હતી. જેથી કુણાલ પુત્ર ઉપર મદારાજની અને કૃષ્ણ વરસતી હતી. રાજ્યનો વારસ કુણાલ હોવાથી બાલ્યાવસ્થામાં જ મદારાજે કુણાલને યુવરાજ બનવી આપી દીધી. એ દીર્ઘ દર્શી મગધેશ્વરે વિચાર્યું કે, “હું” રાજ્યવ્યવસાયમાં પડેલો હોવાથી આ નમાયા કુંવરની અંભાગ રાખી શકીશ નહીં. આ બાળક રાજ્યનો વારસ હોવાથી સાવંદ્રી માંતાઓને આંખમાં ઠણાની માફક ખુંચતો હશે. અને કદાચ એ સમયનીજ શહુ જોતી હશે તો મારી ગઈવતીનો લાલ લઈ રહેને બાળકના ઇવનને વિનંશ્વર કરે ! માટે એ આવડી માત્રાઓથી પુત્રને દૂર રાખવો જોઈએ.” ઇત્યાદિક વિચાર કરીને અગ્રેષ્ઠ રાજાએ કુણાલને અનુરંગી સેના સહીત અને વિશ્વાયુ પ્રધાનો સાથે ઉત્તર-મિની મોકલી આપ્યો. દેવતાની માફક કોડ કરતાં યુવરાજ કુણાલ અવંતીમાં રહીને સુખપૂર્વક પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતો હતો. એ યુવરાજ ઉપર નિયમિત રીતે સમ્રાટ પોતાના હાથથી હાંગલ લખીને એની તરફ પોતાનું પ્હાલ બતાવતો. આજ દેટલાય વર્ષોથી કુણાલ અવંતિમાં કાલ નિર્ગમન કરતો હતો, અનુક્રમે એની ઉંમર આઠ વર્ષની થઈ.

કુમારની સજીવા યોગ્ય ઉંમર થવાથી પ્રધાનોએ મગધેશ્વરને કુંવરની હકીકત લખી જણાવી ખુશી ખબરના સમાચાર આપ્યા.

પ્રકરણ ૨ જી.

તિથ્યરક્ષિતા.

“ જાઈ સાહેબ ! આપ ગુસ્સે ન થાવ તો એક વાત ! ” એક દિવસે એકાંતનો અવસર મેળવીને એક દાસીએ તાની જાઈને કહ્યું.

“ શી છે તારી વાત ! ” બેઠરકારીથી એ શેઠાણી બોલી.

“ આપ આજ કેટલાક દિવસથી આમ ઉદાસ જણાઓ. મનમાં જાણે કંઈ શસ્ત્ર લરાયું હોય એમ આપના હૃદયની કંઈ ખબર પડતી નથી. એ શું ? ” દાસીએ કહ્યું.

“ તારે તેનું શું કામ છે ! તારે દાસી માણસને વળી મોટાઓના કામમાં માથું મારવાની પંચાત શી ! ”

“ જાઈ ! તમારું કોઈ કાર્ય બજાવી તમારું નિમક હું લલાલ કરી શકું. તમને મારાથી બની શકે તો હું મદદ આપી શકું. ”

“ તું મને મદદ આપી શકે ! તારો વિશ્વાસ શો શ્યાના ? ”

“ વિશ્વાસ તો અમારામાં રાખવોજ જોઈએ. આજ સુધી તમારી સેવા કરી છતાં તમે અમારું હૃદય ન પારખી શક્યાં એ પણ અમારી કમનશીબીજને ! ” કંઈક નારાજ થતાં શ્યાના બોલી.

(૬)

“ સ્યામા ! સ્યામા ! હું એટલુંય નથી સમજતી, પેલી
ચાંદ છોકરો સુકીને મરી ગઈ. હમેશની અને ભારતી ગઈ.
ગરીબ બિચારો મારો મહેંદ્ર ? ” એ બાપએ નિવાસલયમાં
ઉઠવાર કાઢ્યા.

“ મેં પંજું એજ અંટકા કરી હતી. કે એ શોકે મરતાં
મરતાં પંજું વેર વાળ્યું. બાપજી એ નમાયા છોકરા ઉપર મ-
હારાજના ચારે હાથે છેની ? ”

“ અરે ! શું કરીએ આપણે, કે મહારાજે એને અવંતી
મોકલાવી દીધી, નહીતર ક્યારનોય એની મા પાસે મોકલાવી
દીધી હોત ! મારા મહેંદ્રનો માર્ગ નિષ્કંટક કયો હોત ? ”

અને એ તમારા પુણ્ય કામમાં હું પવનિમક હલાવીથી
તમને મદદ કરત, બાપજી ! ” સ્યામ આચરણવાળી સ્યામાએ
બગતામાં ધી દોમી ઉત્તેજન આપ્યું.

“ છતાં જો મને તક મળે તો ભલેને ઉત્તરચિનીમાં
રણો; અહીં બેઠાં બેઠાં જ્યારે હું એને રાજ્યબ્રહ્મ કરીશ
ત્યારેજ મને જન્મ મળશે ”

“ આપણું કથન સર્વથા સત્ય છે બાપ જાહેર ! જોયુંને
રાજાએ બચપણથી એને યુવરાજ પદવી આપીને રાજ્યનો
વારસ બનાવ્યો છે તે ? આપ મહારાજને સમજાવી શકતાં
નથી કુ ? ”

અરે હું તો વાત વાતમાં ઘણીય વખત મહારાજને મો-
રબાજમાં મુજબી કામ કાઢી લેવા સમજતી રાહ જોઉં છું.

પણ મહારાજ સમજે ત્યારે ને ? બીજી બધી વાત સાંભળે,
પણ એ કુણાલની વાત આવે ત્યાં બસ ધ્યાનજ ન આપે ? ”

“ એક દિવસ બળ પ્રેમ બતાવી વાયલ કરી કામ કાઢી
ડ્યેને બાક ? પ્રેમમાંને પ્રેમમાં એક વખત કળૂલ કરી જાય
પછી તો જગ ઇત્યા ? પ્રયત્ન છોડવો નહીં. જેવાં તમે અત્યારે
મહારાજનાં માનિતાં છે એવીજ રીતે રાજમાતા થવાનું
શુ તમને નથી ગમતું ? અન્યારથી જો નહીં થેતો તો એ
શોકયના પુત્રના નિરસ્કારથી કેંકેલા રોટલાના ટુકડા પર એક
ચિવસ તમારે પગધિનપણે ઇવન ગુજરવું પડશે ને
તમાના નાં દર્દી ને કાણ જાણે શું હાલત થશે ? ”

એ બધુ વ હુ તમણું છું તેથીજ હમેશાં જગૃત-
ભાવધ છું. મહોંદ્રને રાજ્યનેા વાગ્મ કસાવવાના હું અનેક
વર નાનાં છું. કદા સમયનીજ રાહ જોઉં છું. ”

“ તમું તમાના એ મુખાગ્ધ કામમાં સદાય થાવ !
તમાને કામના હું વાત ”

“ હું માત્ર દિવસ એજ પ્રયત્નના છું કે રાજાને કેવી
રીતે સપડાવો તે નાક કામ કાઢી લઉં ? આહા ! શું
માત્ર ને જાણે એને જોડને એની પાછળ દિવાનો બન્યો છે.
એટલે જ એ તુરંત છેલ્લા કેટલી બધી કાળજી રાખે છે. ગરીબ
મને મોંઘા એને બધું કંઈ પણ નારા દિકરા ઉપર કોઈ
વધારો છે. હું ને તમું હું ને તમું હું કે ન સમજું ?
પણ મારા અભ્યંતર નિસ્કાર પૂર્વક રાહી મોટી

સંબંધમાં એણી જે વાત કરતી તે બધી સાંભળી એનો
સ્વાર્થ કળી જતા જેથી એ નમાયા બાલકના સ્વાર્થને કંઈ
ઉની આંચ ન આવે એ માટે મહારાજ ખૂબ ધ્યાન રાખતા હતા.

મહારાજ અશોકને કુમારોમાં કુણાલ જેમ અવંતીમાં પિતાના પસાયથી અમનચમન કરતો હતો, બીજો પુત્ર મહેન્દ્ર પણ એનાજ સરખી ઉમરનો તિપ્પરક્ષિતાનો પુત્ર હતો. તે સિવાય બીજા પણ પુત્રો હતા. તેમજ સંઘમિત્રા નામે પુત્રી પણ હતી. રાજકુમાર મહેન્દ્ર માતાપિતાની યાચનાં ઉઠરીને મોંઝા થતો હતો. માતાપિતાનો એ કાંઈ બાકક. બાકક છતાં તોફાન-મચ્છીમાં અગ્રેસર હતો.

[illegible]

આ અધમ સ્ત્રીએ ઘણી કોશિય કરી જોઈ પણ વ્યર્થ ? મહા
 રાજ સમજ ગયા હતા કે આ સ્વાર્થાધ સ્ત્રી ક્યારે શું કરશે
 એ કહી ચક્રાય એમ નહોતું. જેથી એના કહેવા ઉપર પુરુષ
 ધ્યાન નહીં આપતાં. પોતાનાં આંત્ર માણસો સાથે એને સ્વા
 ને કર્યો તે અંતરમાં ગુસ્સાથી ફેફડતી અને નારીપાસ થયેલી
 કુટિલ તિપ્પરસિતા હાથ ધસતી રહી ગઈ, નહીં બૂલગી.
 એ બચી ગયો એ માટે એના નિર્દય હૃદયમાં પસ્નાવો થયો,
 છતાં એ નાહિમત થઈ નહીં કોઈ વખતે જો તક મલકે તો
 એનો ધરાધર ઉપયોગ કરી આ વૃદ્ધિ પામતો કાંટો જડમૂળથી
 ઉગેડી નાંખી પોતાના મહેંદ્ર માટે આ વિશાળ રાજ્યમાર્ગ
 ભવિષ્યને માટે સાફ કરવો એ તેનો નિશ્ચય હતો. ત્યારે
 ત્યારે એ મહેંદ્રને જોતી ત્યારે એ જુસ્સો ઉભરાઈ જતો તે
 મરનાર શોકને મનમાં અનેક કહુવાઓ આપતી.

આવા પરિવર્તનથી એનો સ્વભાવ ચીડીયો થઈ ગયો
 હતો. એ ચિંતાના આવેશથી કોઈ કાર્ય ઉપર ચાલીતું ચિત્ત
 લાગતું નહીં. મહારાજ અશોકની પદ્મણી છતાં એની આ-
 શાઓ-વાગ્દનાઓ એને અધમ માર્ગ તરફ ધસતી જઈ નીચ
 કાર્ય કરવાને પ્રેરી રહી હતી. અનેક દાસ, દાસી, અણુ વૈભવ
 છતાં એના હૃદયમાં આગ લાગતી હતી એ આગથી એનું રૂ-
 પનામની નાશ હતું. એટલું જ નહીં ધન એ આગમાં ગિચા
 નિષ્પાત્રથી દાસ દાસી હોમોનું દેવું જેવાનું સામાન્ય
 એના નિયન હાથ ઉ કે એક કહેવું મરીત મા

શિવજી સમજાવી નહીં. એવા કંઈ યુવનોની પ્રેમજન વસ્તુ
કરવા કરતાં નિષ્પરશિતાના હેવામાં શાંતિ નહોતી.

પોતાનું કાર્ય પાર પાડવાને એ મનમાં અનેક સંકલ્પ
વિચાર્યા કરતા. વારંવાર એ જાણ કુણાસ એની સામે સફળ
કરીને ઉભેલા જણાતા તે સમયે એનો જન લેવાને ખાંજર લઈ
ધમ્મી જતી હતી. પરંતુ એ કંઈ સત્ય કુણાસ નહોતો કે એ એને
નારી કહે. વળી એ એવા અતિ વુઠ્ઠાની આગને મહારાજના
બદથી જુપાવવાને કોશીય કરતી કેમકે મહારાજને વિશ્વાસમાં
લઈ વિશ્વાસવાન કરી કાર્ય સાધવાની એને હજી હોશ હતી.
જેથી પોતાની આવી ચેષ્ટા જો મહારાજ વાણી જાય તો એક
છંદી બાટી ચંદલી કચ્છા પણ ધુળમાં મળી જાય. એ હેતુથી
પોતાના અંતરનો મર્મ મહારાજ કે અન્ય કોઈના સમજવામાં
ન આવે તે માટે નિષ્પરશિતા ઘણી સંભાળ રાખતી. વાણે
કુણાસ સાથે પોતાને કંઈ લાગતું વળગતું ન હોય એવી રીતે
મહારાજની આગળ વર્તી મહારાજનું મન મેળવવાના વિશ્વા-
સ ઉત્પન્ન કરવાના અનેક પ્રયત્નો કરવા લાગી. આ ઝેરી નાગણ
હાલમાં તો ઝેરનો ધુટકો હૈયામાંજ રાખી સમય વ્યતીત
કરવા લાગી.

સાંભળનાર તે સ્ત્રીમયનો પ્રજ્ઞાન જોડાચાર્ય નંદનાચાર્ય
હતો. ઉપરુપના ઉપદેશથી-એના અદિમાના મંત્રથી મદાન
અગેકે જોડ ધર્મ સ્વીકાર્યા પછી એની રાણીએ પણ જોડ
શુરની અનન્ય ભક્તતા બની હતી. ઉપરુપનો જગા અત્યાદે
નંદન નામના બિશુના હાથમાં હતી.

કંઈક વિચાર રુકુરનાં પદરાણી નિષ્કરણિયા પોતાના શુર
નંદનાચાર્ય સાથે ખાનગી મસજત કરવાને જોધ મઠમાં આવી
હતી. એની સાથે એની પાંચ સાવ દાસીઓ હતી, શુરને વંદન
કરી બેઠા પછી ઉઘટે એણે શુર પાસેથી રાજમાતા થવાનો
આશિર્વાદ કીધો.

અત્યાદે જોડાચાર્ય એકાંતમાં બેઠેલા હતા. એમના
શિષ્યો બહાર અભ્યાસ કરતા હતા. તેથી અવસર સાધીને
રાણીનું વચન સાંભળીને નંદનનું હૃદય ચમક્યું છતાં એણે
બંધિરતાથી રાણીજીને કહ્યું. “ રાણીજી ! એમાં શું નવાઈ છે
એવાં અત્યાદે તમે મહારાજનાં માનિતાં છો તેવીજ રીતે એક
દિવસ રાજમાતા પણ અવશ્ય થઈ શક્યો ! ”

“ આપ શા ઉપરથી એમ કહો છો ? આપને ખબર છે
મહારાજે-યુવરાજ પદવી તો પેલા કુળાકરે આપી રાખ્યોનો
વારસ તો એને કરાવ્યો છે. ”

“ તેથી શું ? એ તો કાળ કાળનું કામ કરીજ રહ્યો છે.
બલિષ્ઠની વાતો આપણે અદ્ય બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો શું સમજી
શકીએ ? ”

“ પ્રભુ ! આપ કંઈ ભવિષ્ય વર્તી શકો છો અગર તો આપ.....” રાણી નિધરક્ષિતા બોલતાં બોલતાં અટકી ગઈ.

રાણીના બોલવાના ભાવ જોદ્વાચાર્ય સમજી ગયો છતાં અનભુ થઈને પૂછ્યું. “ કહો તમે શું કહેવા માગો છો ? ”

“ જી ! જરા એ તો જાનગી વાત છે ? આપ કામ કરી શકો તો એક જાનગી વાત કહું. ” રાણીએ કહ્યું.

“ કહો ? તમારાં શું ઇચ્છા છે ? તમારું ગમે તેવું દુષ્ટર કાચ પણ હું કરી દઈશ. ”

નાજીએ જ્યાંના સિવાય બધી દાસીઓને બહાર બળર નાખવા સમન્તવ્યું ને દાર આગળ સ્થામાને ઉભી રાણી જાણેથી બોલી. “ મહારાજ ! એવું કંઈ આપ કરી શકો કે એ કુણાલનું કામ બલાસ થાય ? મારો પુત્ર રાજ થાય ? ”

“ પણ, જુઓને રાણીજી એ તમારું કથન સત્ય છે, તમારું કામ તો થશે પણ એ એકદમ કંઈ સિદ્ધ થાય ? એવાં માટાં કામ તો ધીરે ધીરે થાય ? ”

“ ભલે ? ધીરે ધીરે પણ એ ઝેરી કાંટો મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવા ભેઈએ. કાંઈ એવો કામણુદુમણનો મંત્રપ્રયોગ કરો કે એ ફરીને પાટલીપુત્ર બેવાજ ન પામે ? ”

“ રાણીજી ? આની સરળ ચાવી તો તમારી પાસે છે તમે મોહથી રાજને વશ કરી તમારું કામ કેમ કાઢી લેતાં નથી ? આવું સુંદર સ્વરૂપ અને વાણીનું ચાતુર્ય તમને બક્ષીસ છે તો એનો ઉપયોગ તમે કાં કરતાં નથી. ”

“ભગવાન? માફ આ. રૂપ અને કળા મહારાજને રીઝવી શકે ખરાં પણ કાર્ય કરાવી શકે તેમ નથી. તેથીજ આપની પાસે આવી છું.—તમારે શરણે આવી છું. હું તો રાજાને સમજાવતાં થાછી ગઈ છું. હવે તો આપ સમજાવો? મને તો લાગે છે કે એમને સમજાવવા એજ મુશ્કેલ છે.”

“તમારા મોહમાં અંતઃ રાજા થેલો ન થયો તો મારાથી સમજાવો મુશ્કેલ છે. છતાં તમારા મહેંદ્ર માટે હું અવશ્ય પ્રયત્ન તો કરીશ. એના વિચારો ફેરવવા હું કોશીય કરીશ.”

“મહેંદ્ર આપનોજ છે, એમ સમજીને આપ કાર્ય કરશો. આટલું માફ કાર્ય આપને અવશ્ય કરવું તો પડશે.” મહારાણીએ દ્રઢતાથી કહ્યું.

“બનતા લગી તો અવશ્ય? પણ તમારે અવારનવાર આવવું—જવું.”

“ને આપને પણ અવશ્ય અમને દર્શન દેવા પધારવું? આપ રાજસભામાં તો આવો છો. ઉપદેશ દેવાને જ્ઞાને અંતઃ પુરમાં આવતા હો તો કેવું સાફ? આપના દર્શનનો ને વાલીનો લાભ તો અમને મળે?”

“એમકે; તમારું કથન સત્ય છે. મહારાણી સાહેબા? પરમ દુષ્ટાણુ અમારા બુદ્ધ ભગવાન ઉપર ભરૂંસો રાખો, એમની દુષ્ટાથી આપનું કામ સત્વર ચિદ થશે.”

“તો આપને પણ અવશ્ય લાભ થશે અન્યારના સમય

કરતાં મારો મહેંદ્ર રાજ્યંથતાં આપેણાં ધર્મની અધિક ઉન્નતિ કરશે. જૌદ્ધધર્મનો દિગ્વિજય કરશે.”

મહારાણીનાં વંચન સાંભળી એ ધર્માભિમાની જૌદ્ધ-આર્યના મુખમાંથી પાણી છૂટ્યું. “ જરૂર ધર્મના વિજય માટે અમે ગમે તે કરવા આતુર છીએ. જૌદ્ધધર્મનો વિજય ધ્વજ જગતમાં ચારે દિશાએ ફરકેલો જોવાને અમે તો ઉત્સુક છીએ.”

“ આપના પસાયથી મારો મહેંદ્ર રાજ્ય ઉપર આવશે તો હું તો આપની એક અનન્યા ભક્ત તથા રાત દિવસ આપની ચરણ સેવા કરી મારી જીંદગી સફળ કરીશ. અહા ! એ આપના ઉપકારનો બદલો હું શી રીતે વાળીશ ? ” રાણીએ જૌદ્ધશુરનો આભાર માન્યો.

“ તમારું કાર્ય સિદ્ધ થાય તો તમે ગમે તે રીતે બદલો આપી શકો છો. તમે જૌદ્ધ ધર્મનાં અનન્ય ભક્ત તથા સેવા કરો એ બદલો કાંઈ જોવો તેવો નથી. ”

નંદન અને તિપ્પરક્ષિતાને વાતો કરતાં કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો પણ એમને સમયનું ભાન રહ્યું નહીં જેથી દ્વાર ઉપર ઉભેલી શ્યામાએ જણાવ્યું. “ બાઈસાહેબ ? સમય બહુ થઈ ગયો છે તો આપણે હવે જવું જોઈએ ? ”

“ હા, શ્યામા ? આપણે હવે જઈ જવું ઠીક છે. તારી સલાહ વ્યાજબી છે. ” એ ખાનગી વાતમાંથી નિવૃત્ત થતાં મહારાણીએ શ્યામાને કહ્યું. “ શ્યામા ? જા આપણા રથ તૈયાર કરાવ એટલામાં હું આવું છું ? ”

“બાઈ સાહેબ ગડ આવજો ?” એમ બ્રાહ્મણ રથમાં
ત્યાં આગળથી પસાર થઈ ગઈ.

રાણીએ વારંવાર હમી હમીને પાનાની વાનની ૯૬
બંદામણ કરી નંદને પણ મીઠી નજરે નિહાળતો એ મુંદર
વંદન નિહાળી રહ્યો હતો. બન્ને એક બીજાના રવાર્થમાં
રમતાં હતાં. બન્નેના વિચારો ભુલાય હતા. અંધાર રૂપ
ચેત્રંજ ઉપર કેળવે બસે બન્ને એ દાવ ખેંચી રહ્યાં હતાં ?

થોડીવારે મહારાણીજી વાતો કરતાં બંદાર નીકળી
રથમાં બેઠાં. રથમાં બેઠે બેઠે પણ મુંદરે વંદન કરવાનું ન
ભૂલ્યાં. જોત જોતામાં રથ ત્યાંથી પસાર થઈ ગયો. રથ
દેખાયો ત્યાં લગી એ બોલ મુંદરે એ દિશા તરફ નિરિક્ષણ
કર્યું. “આહા ? કેવી આ જમાનાની મુંદર સ્ત્રી ?” કંઈક
વિચારો એ સાધુના હૃદયમાં આવ્યા.

પ્રકરણ ૪ થું.

રાજસભામાં.

જે સમયમાં આપણી નવત્રકલા ગરૂ થાય છે તે સમય આ-
ગઈ લગભગ ૨૨૦૦ વર્ષ પૂર્વનો હતો. તે સમયે મહાન મુશ્કાત
અગ્રોહનો ભાગ્યરતિ સમયન ભારત ઉપર પ્રકાશ આપી રહ્યો
હતો. ભારતવૃમિના સર્વે રાજાઓ એના તેજમાં દગાઈ એને

ખંડણી આપી રહ્યા હતા. એણે પોતાની તલવારનું પાણી કલિંગની લડાઈમાં ખતાવી આપી જગતને પોતાના પરાક્રમનો પરિચય કરાવ્યો હતો. એ ભયંકર યુદ્ધમાં કલિંગવાસી વીરો ત્રણ વર્ષ પર્યંત અશોકવર્ધનની સામે ઉભા હતા. અને એ સ્વદેશાભિમાનની વેદિકા ઉપર ૧૦૦૦૦૦ કલિંગવાસીઓનાં બલિદાન દેવાયાં, ૧૫૦૦૦૦ લડતાં પકડાયા અને અનાજની મોંઘવારીથી લાખો ભૂખે તરસે ટળવળી મુવા એતો જુદા ?

મહારાજ અશોકના રાજ્યનો વિસ્તાર દૂર અફઘાનિસ્તાન, સિંધ, ઉત્તરે નેપાલ પૂર્વમાં ખંડાલા, કલિંગ, પશ્ચિમે સૌરાષ્ટ્ર ને કચ્છ અને વિંધ્યાચળની દક્ષિણે મહેસુરની ઉત્તર હદ પર્યંત અશોકવર્ધનની આણુ ફરતી હતી. રાજ્યની વ્યવસ્થા સાચવવા માટે સમ્રાટે મુખ્ય ચાર મથકો રાખ્યા હતાં. ઉત્તરમાં તક્ષશિલા, પૂર્વમાં કલિંગ, દક્ષિણમાં મુવર્ણગિરિ ને પાશ્વિમમાં ઉજ્જયિની. આ દરેક સ્થળે જુદા જુદા હાકેમ-દંડનાયકોની ગોડવણ કરવામાં આવી હતા. સિ હવદ્દાપ-લકાને રાજા એને પ્રસન્ન કરવાને અવનવાં ભેટણાં મોકલતાં હતાં. મહારાજ અશોકે જૌદ્ધ ધર્મ સ્વીકારેલો હોવાથી અત્યારે એણે જૌદ્ધ ધર્મને ઉત્તેજન ઠીક ઠીક આપ્યું હતું..

જૌદ્ધાચાર્ય ઉપગુપ્તના સમાગમમાં આવ્યા પછી સમ્રાટને જીવદયાનું તત્ત્વ સમજતાં એને જૌદ્ધ ધર્મનો પાશ લાગ્યો હતો. કલિંગના યુદ્ધમાં લાખો જીવોની આત્મતિએ એનું હૃદય હચમચાવ્યું હતું. મનુષ્યના અમૃત્ય જીવનની કિંમત એના હૈયામાં ઉતરી હતી. જેથી એણે પોતાની તેજ તલવાર મ્યાન

કરી અહિંસા તરફ યોજાતું. લક્ષ્ય કેળવ્યું. આ અમુત્ય તકનો યોદ્ધાચાર્યે એને અનુકુળ ઉપદેશ આપીને સફળિયોગ કર્યો. રાજા યોદ્ધ થયો. ઉપયુક્તાચાર્યનો અનન્ય લક્ષ્ત થયો.

યોદ્ધાચાર્ય ઉપયુક્ત પ્રતિદિવસ સમ્રાટની રાજ્યસભામાં આવીને ધર્મોપદેશ કરતો. મહારાજાને અનુકુળ ઉપદેશ આપીને રાજાને યોદ્ધધર્મમાં એવો તો ચુસ્ત બનાવ્યો કે એને દેશપર-દેશ ધર્મોપદેશ કરવાને ધર્મોપદેશકો મોકલવાનો વિચાર થયો. એજ ઉપયુક્તની જગાએ આજે નંદન હતો.

એક દિવસ રાજ્યસભામાં સમ્રાટની નજીક સિંહાસન ઉપર પોતાના શિષ્યોથી પરવરેલા નંદનાચાર્ય ધર્મસંબંધી ચર્ચા કરતો બેઠો હતો. ધર્મને લગતા અનેક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થતા એનું યોદ્ધગુરૂ પોતાની ભુદિ અનુચાર સમાધાન કરતો. પોતાના ધર્મની રાજ્યસભા ઉપર છાપ પાડી રહ્યો હતો. સર્વજ્ઞ ભુદ્ધદેવનાં વખાણ કરી એના તરફ સકલ સલાનાં ચિત્ત આકર્ષવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો.

‘ મહારાજા ? ભગવન્ ભુદ્ધની જન્મ નગરી કપિલ વસ્તુ હિમાલયની તળેટી પાસે આવેલી એની આર્ય અવસ્થા યાત્રા કરવી એણે ’ નંદનાચાર્યે વાતવાતમાં જણાવ્યું.

“ એ કપિલ વસ્તુનો તો પ્રાચ નાશ થયો છે ને વાદ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ હા ? આપનું કયન સત્ય છે. છતાં જગતને જ્યાં ભરણ રપર્ષિ ચર્ચા હોય એવી જૂમિ થલ વંદન કરવા યોગ્ય

ખંડણી આપી રહ્યા હતા. એણે પોતાની તલવારનું પાણી કલિંગની લડાઈમાં ખતાવી આપી જગતને પોતાના પરાક્રમને પરિચય કરાવ્યો હતો. એ ભયંકર યુદ્ધમાં કલિંગવાસી વીરો ત્રણ વર્ષ પર્યંત અશોકવર્ધનની સામે ઉભા હતા. અને એ સ્વદેશાભિમાનની વેદિકા ઉપર ૧૦૦૦૦૦ કલિંગવાસીઓના ખલિદાન દેવાયાં, ૧૫૦૦૦૦ લડતાં પકડાયા અને અનાજની મોંઘવારીથી લાખો ભૂખે તરસે ટળવળી મુવા એતો જુદા ?

મહારાજ અશોકના રાજ્યનો વિસ્તાર દૂર અફઘાનિસ્તાન, સિંધ, ઉત્તરે નેપાલ પૂર્વમાં બંગાલા, કલિંગ, પશ્ચિમે સૌરાષ્ટ્ર ને કચ્છ અને વિંધ્યાચળની દક્ષિણે મૈસુરની ઉત્તર હદ પર્યંત અશોકવર્ધનની આણુ ફરતી હતી. રાજ્યની વ્યવસ્થા સાચવવા માટે સમ્રાટે મુખ્ય ચાર મથકો રાજ્યાં હતાં. ઉત્તરમાં તક્ષશિલા, પૂર્વમાં કલિંગ, દક્ષિણમાં સુવર્ણગિરિ ને પાશ્વિમમાં ઉજ્જયિની. આ દરેક સ્થળે જુદા જુદા હાકેમ-દંડનાયકોની ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી. સિંહલદ્વીપ-લંકાને રાજા એને પ્રસન્ન કરવાને અવનવાં ભેટણાં મોકલતો હતો. મહારાજ અશોકે બૌદ્ધ ધર્મ સ્વીકારેલો હોવાથી અત્યાચાર એણે બૌદ્ધ ધર્મને ઉત્તેજન ઠીક ઠીક આપ્યું હતું..

બૌદ્ધાચાર્ય ઉપશુભના સમાગમમાં આવ્યા પછી સમ્રાટને જીવદયાનું તત્ત્વ સમજતાં એને બૌદ્ધ ધર્મનો પાશ લાગ્યો હતો. કલિંગના યુદ્ધમાં લાખો જીવોની આત્મિએ એનું હૃદય હચમચાવ્યું હતું. મનુષ્યના અમૃત્ય જીવનની કિંમત એના હૈયામાં ઉતરી હતી. જેથી એણે પોતાની તેજ તલવાર મ્યાન

કરી આદિયા તરફ પોતાનું સ્વયં દેખાવું. આ અમુક તકનો જોડાચાર્યે એને અનુકૂળ ઉપદેશ આપીને શ્રાઉપચાર કરી રાત્ર જોડ થયો. ઉપગુપ્તચાર્યનો અનન્ય ભક્ત થયો.

જોડાચાર્ય ઉપગુપ્ત પ્રતિદિવસ સસાદની રાજ્યસભામાં આવીને ધર્મોપદેશ કરતો. મહારાજને અનુકૂળ ઉપદેશ આપીને રાજાને જોડધર્મમાં એવો તો ચુસ્ત બનાવ્યો કે એને દેશપર-દેશ ધર્મોપદેશ કરવાને ધર્મોપદેશકો મોકલવાનો વિચાર થયો. એજ ઉપગુપ્તની જગાએ આજે નંદન હતો.

એક દિવસ રાજ્યસભામાં સસાદની નજીક સિંહાસન ઉપર પોતાના શિષ્યોધી પરવરેલા નંદનાચાર્ય ધર્મસંબધી ચર્ચા કરતો બેઠો હતો. ધર્મને લગતા અનેક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થતા એનું જોડગુરૂ પોતાની બુદ્ધિ અનુસાર સમાધાન કરતો. પોતાના ધર્મની રાજ્યસભા ઉપર છાપ પાડી રહ્યો હતો. સર્વજ્ઞ બુદ્ધદેવનાં વખાણ કરી એના તરફ સકલ સલાનાં ચિત્ત આકર્ષવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો.

‘ મહારાજ ? ભગવન્ બુદ્ધની જન્મ નગરી કપિલ વસ્તુ હિમાલયની તળેટી પાસે આવેલી એની આપે અવશ્ય યાત્રા કરવી જોઈએ ” નંદનાચાર્યે વાતવાતમાં જણાવ્યું.

“ એ કપિલ વસ્તુનો તો પ્રાચ નાશ થયો છે ને વાડ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ હા ? આપનું કથન સત્ય છે. છતાં ભગવન્નાં જ્યાં સ્વરૂપ સ્પર્શ થયાં હોય એવી ભૂમિ પણ વંદન કરવા યોગ્ય

છે તો આતો ખુદ્દ લગવાનની જન્મભૂમિ કહેવાય ! રાજન્ ? એના માહાત્મ્યમાં તે શું ખામી હોય ? ”

“ અવશ્ય એ ભૂમિનાં દર્શન કરી આપણે પાપમંલ ધોવાં જોઈએ. હજી ખુદ્દ લગવાનને થયાં બહુ વર્ષો થયાં તો નથી એટલામાં એ નગરીનો કેવી રીતે નાશ થયો વાડ ? ” સમ્રાટે પૂછ્યું.

“ આજથી લગલગ ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં ખુદ્દ લગવાન સર્વજ્ઞ થયા તે પછી એમણે કાશીની પાસે સારનાથમાં આવીને ઉપદેશની શરૂઆત કરી. અનુક્રમે મગધદેશમાં જ્યારે વિહાર કરતા કરતા ખુદ્દ લગવાન આવ્યા તે સમય મગધરાજા શ્રેણિક (ણિંણિસાર) રાજા ખુદ્દનો ભક્ત થયો. ” નંદનાચાર્યે પૂર્વની જુની વાતનાં પડલ ઉખેડ્યાં.

“ ણિંણિસાર તો જૈન હતા ! ” વચમાં રાજાએ પૂછ્યું. “ હા ? એ પાછળથી જ્ઞાતપુત્ર મહાવીરના ઉપદેશથી જૈન થયો હતો પણ પ્રથમ તો જૌદ્દ હતા. તેની પછી તેનો પુત્ર અન્તતશત્રુ-કોણિક મગધ સમ્રાટ થયો એ પણ પ્રથમ તો જૌદ્દ હતો. પણ પાછળથી એ રાજા જૌદ્દનો દુશ્મન થયો, એણે ખુદ્દના દેવને લીધે કપિલ વસ્તુનો નાશ કર્યો. ” જૌદ્દાચાર્યે જુના દુઃખનું સ્મરણ કરતા એક મોટો નિઃશ્વાસ મૂક્યો.

“ એ કપિલ વસ્તુ સિવાય બીજાં કોઈ તીર્થ સ્થળો છે કે ? ” અગ્રોકે પૂછ્યું.

મોટામાં મોટું તે સારનાથ. તેમજ ગયાદ, એ પ્રયા-

ગની નજીક મરચુનદીનાં કાંઠે પ્રલાસનાં વનમાં ખુદ લંગવંતે તમે
કયું હતું. ત્યાં એમને જોધિસંત્વ પ્રાપ્ત થયું હતું. રાજ-
ગૃહ નગરમાં એમનો—અમારો મઠ ખુદ લંગવંતે પોતાના
સ્વહસ્તે સ્થાપન કર્યો છે. ત્યાં આજે ૫૧ સાધુઓ નિવાસ કરી
રહ્યા છે. ને કુશીનગરમાં એ દેહમુક્ત થયા છે. શ્રાવસ્તી વગેરે
પ્રસિદ્ધ સ્થળો પણ એ પ્રભુના ચરણ રજેજ ખાવન થયાં છે.
એવા પવિત્ર તીર્થ સ્થળોનાં દર્શન કરવાથી અનેક ભવનાં
સંચિત પાપનો નાશ થાય છે. આત્મા પવિત્ર થાય છે. ”
ખાદ્ય શુદ્ધિ થઈ.

“ લંગવન ! આત્મા તો ક્ષણિક છે. આપ તો આત્માને
ક્ષણિક માનો છો ! સમયે સમયે આત્મા નાશ પામે છે ને
નવો ઉત્પન્ન થાય છે તો પછી આપણે પુન્ય-પાપનો હિસાબ
કેવીરીતે આંકી શકીએ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ એ તમારું કથન વાસ્તવિક છે. આત્મા ક્ષણે ક્ષણે
બદલાતો હોવાથી કર્મ કરનાર પણ અન્ય છે એનો ભોગવનાર
પણ કોઈ અન્યજ છે. એ સિદ્ધાંતનાં ઉદા—ગંધાર રહસ્ય રાજન ?
તમારાથી ન સમજાય ? માટે ખુદ લંગવાન ઉપર થકા
રાખવી જોઈએ એવાં પવિત્ર સ્થળોનાં દર્શન તો અવશ્ય કરવાં
જોઈએ. ” શુદ્ધિ થકા રાખવાનો મહામંત્ર રાજાને બતાવ્યો.

“ આપનું કથન સત્ય છે. શુદ્ધ મહારાજ ? આપના
ધર્મોપદેશથી મારી કુખુદિ આજે નષ્ટ થઈ ધર્મની મતિ
સાફ સાફ અંકાઈ ગઈ. ”

“ એ તમારી સરલતા, સુચનનાનું લક્ષણ છે. કેટલાક

એવા ભારે કર્મો જનોને તો અણુટ ઉપદેશની ધારા વરસાવવા છતાં પણ એનું કંઠાર હેયું પીગાળતું નથી. તો ધર્મની તે વાત જ શી ? ”

“ એ બધું આપની કૃપાનું ફળ ! ”

“ રાજન ! જેવી રીતે તમે ધર્મ ચુસ્ત થયા એવી રીતે પ્રજામાં જૌદધર્મનું તત્ત્વ ફેલાય એ માટે આપે પ્રયાસ કરવો જોઈએ ? ”

“ એ માટે તો આપના જૌદ ભિક્ષુઓ દેશ પરદેશ ઉપદેશ આપી રહ્યા છે. આપ કહો તે મારાથી બનતી મદદ હું પણ આપી કંઈક ધર્મ સેવા બજાવી શકું ? ”

“ સત્ય છે તમે બુદ્ધના સાચા અનન્ય ભક્ત છો, તમને એ યોગ્ય જ છે. આપે મોટી પાઠશાલાઓ સ્થાપન કરી એમાં જૌદધર્મનું શિક્ષણ અપાવી જૌદપરિતો તૈયાર કરવા. એ પરિતો ઉપદેશકો આપની તરફથી આપના રાજ્યમાં ફરીને જૌદધર્મનો ફેલાવો કરે તો પ્રજા ઉપર સારી અસર થાય ? ”

“ આપની વાત મારા ધ્યાનમાં ઉતરે છે. આપ શુભ સૂચનો પાઠશાલા સ્થાપન કરો. જે કંઈ અર્થ થાય તે રાજ્ય-વિભાગોમાંથી પગાર કરવામાં આવશે. દેશ પરદેશના મહત્તરો વિદ્યાર્થીઓને લાભ આપી ઉપદેશકો તૈયાર કરાવો ? ” જૌદ ધર્મ વિષેનું પરિણામ ફેલાવો ? ”

અચારતા સમયને એ વસ્તુ અનુકૂળ છે. આર્ય ભારત ઉપર ત્યાં જુઓ ત્યાં રાજ્યના ઇલાકા રહ્યું છે. આર્ય વર્ણમાં

આને જેમ લેનપણું લેવાય છે. જ્યારે લેને જોઈતું પ્રસરતું લેખીએ. એ મનોરથ આપણે લે શક્યા થાય તો જુદાજગત ની સેવા આપણે યથાર્થ બજાવી શકેવાય.”

“ભગવન્ ? જુદા અને મહાવીરનો જગજગત સમકાલીન થયા છે. છતાં ત્યાં ત્યાં આટલો જમિ લેન ધર્મનો પ્રચાર થયેલો કેમ લેવાય છે ? અમારા વડીલો પણ લેન ધર્મના અનુયાયી હતા. એમની પૂર્વના મગધસમ્રાટો પણ શ્રીમહાવીરનાજ ભક્ત હતા.” રાજાએ પૂછ્યું.

“માટેજ રાજાન્ આપણે ઉપદેશકોદ્વારા જોઈતું જોવાવવા કટીબદ્ધ થવું જોઈએ. એટલી અમારામાં ખાતરી છે કે જુદા ભગવન્ જેવી અમારામાં શક્તિ નથી, એમાં અમને રાજાની મદદની પણ જરૂર છે.” નંદને નિરાશ થતાં જણાવ્યું.

“વળી એ પણ કારણ હશે કે લેન ધર્મ તો પૂર્વ પર-પરાથી આવ્યો આવે છે. ને જુદાભગવાન તો હાલમાંજ થઈને એમણે નવા ધર્મની શરૂઆત કરી.” રાજાએ કહ્યું.

તે પણ ઠીક છે. જ્ઞાતપુત્ર મહાવીર એ ચોવીશમા તીર્થ-કર છે એમની પૂર્વ પહેલાં ત્રેવીશ તીર્થ કરેા થઈ ગયા એમાં પ્રથમ તીર્થ કરે શરૂઆત કરી પરંપરાએ દરેક તીર્થકરોએ એમાં વૃદ્ધિ કરી. તેમ આપણે તેવી રીતે જોનત્વનું જોર હઠાવી જોઈતું સ્થાપન કરવા તૈયાર થવું જોઈએ.”

વાતોમાં સમય પૂર્ણ થતાં રાજ્યસભા બરખાસ્ત કરી.

સાત ગુરુને હાથને અંતઃપુરમાં ગયો ત્યાં અંતઃપુરમાં પણ રાણી-
એને ધર્મેષિદેશ આપી નંદન પોતાના સ્થાનકે રવાને થયો.

અનેક પ્રકારના પોતાનો ધર્મ દિગંત બનાવવાની યો-
જના એ નંદનાચાર્યના મગજમાં રમી રહી હતી. એની સ્પર્ધા
કરતો જેન ધર્મ આજે જગતમાં જયવંત હતો. એના બેબુ
પોતાના ધર્મનું મહત્વ જગતમાં છવાય તો છુદ્ડ લાગવાની
દેવી અધૂર્વ સેવા બદલી હતી શ્રદાય ? તે પછી એણે પાક-
શાખામાં પહોંચી તૈયાર કરવાની યોજના તરતજ મહારાજની
મદદથી અગતમાં મૂકી.

પ્રકરણ ૫ મું.

માવડી માનો સ્નેહ.

એક દિવસ રાત્ર પોતાના મિત્રોનું વિચારનું મુવદના બેઠો
હતો. અવંતીથી હરના પિયાર આવેલા, એવાથી એના હૃદયમાં
કંઈ કંઈ વિચારો ઉત્પન્ન થયા. “કુમાર દિવસે દિવસે મોટો થતો
જાય છે તો હવે એણે અભ્યાસ કરવો એજ હું કા. આવું
વિદ્યાન મારાગર એ એ બોલેલો હશે તો અવસરપરવંદ
મહારી મળે વડી હું પણ હવે હું કે એના પોતાના
હાથના હોવાને કારણે મારી હજી ક્યારે આવે ? એકાદ
વિદ્યાભ્યાસની અનેક માર્ગોના પદાર્થો મુકે કોઈકાવાળે
મગજમાં અનેક પ્રકારના નર્વન વિચારો મુકે છે. આપણના

મોંદુરો પ્રગટ થાય છે. એનાથી મુખ્યમુખ્ય પારવર્તનની શક્તિ આવે છે. વિદ્યા નગરનો માવમુ એ કુંઈ માલુમ નથી. પરિનાની સજામાં જસાથ યોગ્યતા નથી. હલદો લંગને હાંડી રૂપ થાય છે. મારે દવે નો કુઆરને બાજુપરો એક મને મારે હીતકારી છે. " ઇત્યાદિ વિચાર કરતાં મારે પાનાને દામેજ કાગળ લખીને નૈયાર કરવા માંડ્યો.

મહારાજનું ધ્યાન કાગળ લખવામાં એકાગ્ર હતું એવામાં એ વિચાર બુવનમાં એક વ્યક્તિએ પ્રવેશ કર્યો. એણે જોયું કે મહારાજ કાગળ લખવામાં એક સિત્તવાળા છે. એહો ! આવા આદરપૂર્વક ઠેને કાગળ લખતા હશે. ધીમે પગલે ચાલતી રાતની પછવાડે આવીને તે વ્યક્તિ ઉભી રહી. પોતે કાગળ ન વાંચી શકે એવી રીતે દૂર ઉભી રહી.

એ વ્યક્તિ તે મહારાજની પદરાણી તિષ્ઠરક્ષિતા હતી. ગમે ત્યારે ને ગમે તે સમયે અન્તઃપુરમાં મહારાજની પાસે આવી શકતી. એવી મહારાજની એની ઉપર અધાગ પ્રીતિ હતી. પ્રસંગે રાજકાજમાં પણ રાજા સાથે ચર્ચા કરી શકતી હતી. કેટલીક વાર મુધી રાતની એકાગ્રતાનો ત્યારે ભંગ ન થયો ત્યારે પોતાનું આગમન રાતને જણાવવા એ રાતની સન્મુખ આવીને ઉભી અને ખુબારો કર્યો. એ એના મધુરસાંધ ભર્યા ખુબારાથી મહારાજનું એકાગ્ર ધ્યાન ભંગ થયું. "એહો ! મહારાજ ! આપ એના તે શું કાર્યમાં ગુંથાયા છે કે હું ક્યારનીય ઉભી ઉભીને ચાકી ગઈ છતાં આપનું ધ્યાન વિચલિત ન થયું ? "

“ કાંઈ નહીં એ તો સહેજ ? મહારાજ ? ”

“ નહીં એ તો તમારે અવશ્ય કહેવું પડશે. ”

“ પણ એવી નજીવી વાતમાં હું આપને શું કહું ? ”

“ જે તમારા મનમાં હોય તે ? ”

“ મારા મહેંદ્રને આપ યુવરાજપદ ન આપી શકો ? ”

“ રાણી ? યુવરાજ તો જે મોટો હોય તેજ થઈ શકે ? ”

“ તેથીજ આપે કુણાલને યુવરાજપદ આપ્યું છે ? ”

“ જરાબર છે. છતાં મહેંદ્ર પણ રાજ કરી શકશે. કેમકે જે હાંશીયાર અને રાજ્યને યોગ્ય હોય તે રાજ તો થઈ શકે છે. આપણું ધાર્યું કાંઈ ઓછુંજ બની શકે છે. ”

“ એ તો વિધિના લેખની વાત છે. પણ એમાં આપની મહેરબાની તો નહીંજ ને ? ”

“ એમાં મહેરબાની શી ? એક સાથે કાંઈ એ ત્રણ જણને સાથે યુવરાજપદ આપી રાજ્યના વારસ ઠેરવી શકાય ? ”

“ ઠેરવી શકાય ? અલબત્ત; એમાં આપનો વિચાર દઢ હોય તો એ પ્રમાણે પણ કરી શકાય ? ”

“ એટલે તેમાં તું શું કહેવા માગે છે ? ”

એટલું જ કહ્યા કે આપને એ છોકરામાં એટલો બધો શો મોહ લાગ્યો છે કે એની આટલી બધી કાળજી રાખો છો ? આપને તો બધા પુત્રો તરફ સમાન વૃત્તિ રાખવી જોઈએ. ”

“ તને ખબર નથી; રાણી ? એ છોકરો મા વિનાનો છે. ”

એ નમાયા છેકરાનું ધ્યાન લે હું નરાણું તો એની જીંદગીનો અંત આવી જાય ? ”
 “ એનું કારણ વાડ ? ” તિથરસિતાએ અજાણપણે પૂછ્યું.
 “ કારણ ખુલ્લું જ છે. એ રાજ્યવારસા યુવરાજ હોવાથી દરેકની નજરમાં આંખમાં કણાની માફક ખુંચતો હશે. એની જીંદગીની તરસી કંઈક રાણીઓ સમયની રાહ જોતી હશે. ”

“ તેથી જ આપે એને અવંતીમાં રાખ્યો છે. ”

“ હા ? એમ જ છે. ”

રાણીએ મનમાં ગાંઠ વાળી કે રાજા એમ સમજાવ્યો સમજે એમ નથી. પણ કોઈ એવો સંજોગ ઉભો થાય તો જ કાર્ય સાધી શકાય. એટલામાં રાજા અને રાણીની વાતોમાં ભંગાણું પડ્યું. દામ્ત્રીએ આવી હાથ જોડી વિનંતિ કરી કે—“ મહારાજ ? જોજન તૈયાર છે. ”

રાજા રાણી જમવાને ઉઠ્યાં રાજાની અંગુલી મહેંદે પકટેલી અને રાણી પાસે સંધેમિત્રા હતી. બન્ને જણાં ત્યાંથી જમવાના ઘોરણમાં ચાલ્યાં ગયાં.

દેવયોગે કાગળની વાત વિષયાંતર થવાથી રાજાના મગજમાંથી તો નિકળી ગઇ હતી પણ રાણીના મગજમાં એ વાત રમ્યા કરતી હતી. આ અમૂલ્ય સમય જતો કરે એવી એ મુર્ખ નહોતી. એ કાગલ વાંચવાને આગુર થઇ ગઇ હતી,

રાજાની પાસેથી કયા નિમિત્તે છુટાં પડવું એનાએ વિચારમાં હતી. રાજા જમવા બેઠા, રાણી પણ પાસે બેઠેલી હોવાથી એ બહાનાની તપાસમાં હતી, એક તરફ મહેંદ્ર અને સંઘમિત્રા પણ જમતા હતાં. તરતજ રાણી દિશાએ જવાનું બહાનું કાઢી જમવાના ઓરડામાંથી બહાર નીકળી. તે જ્યાં રાજા પ્રથમ બેઠા હતા ત્યાં આવી પહોંચી ત્યાં પડેલા કાગળ રાણીએ ઝટપટ વાંચી લીધો. એના વદન ઉપરથી અનેક પ્રકારના છાયા પસાર થઇ ગઇ. એણે કૂર અટ્ટહાસ્ય કર્યું. હૃદયમાં અનેક તર્કવિતર્ક કર્યા. જલદી નેત્રાંજનની શણી લઇને થુંકથી ભીંજવી અંજન સહિત કરી એક ઠેકાણે જરાક માત્ર સુધાર્યું અકાર ઉપર બિંદુ માત્ર કર્યું. ને કાગલ હતો એમ જ મુકી દીધો ને ઝટપટ બહાર નીકળી ત્યાં શ્યામ મુખવાળી શ્યામા સામે મળી. એની કાર્યકુશળતાથી શ્યામા ચેતી ગઇ હતી કે આજે કંઈક છે ખરું ? શ્યામાને બેઠે રાણી હસી. રાણીના એ કૂર હાસ્ય ઉપરથી શ્યામાએ કહ્યું. “ કાં બાઈ સાહેબ ? કંઈ કાર્યની ચાવી હાથ લાગી ? ”

“ અત્યારે તો એમ જણાય છે. કાર્યની શરૂઆત કરી છે. પૂર્ણ થાય ત્યારે એના ફલની તો માલૂમ પડે. ” આસ્તેથી રાણીએ કહ્યું.

“ બસ હવે આપણી ફત્તેહ છે. બાઈસાહેબ ? ”

“ તો તારા મોંમાં સાકર ? ”

શ્યામાને જણાવી રાણી એકદમ મહારાજ જમતા હતા

તેમની પાસે આવી નિરાતે મહારાજને જોઈયાં. આચાર
એની હિલમાં શાંતિ હતી, પ્રયત્નવા હતી. મહારાજ જમીને
પાછા દિવાનેખાનામાં આવ્યા અને કંઈ પાનસોપારી ખાધ
છે એટલામાં સો અવતી જવાનો ફત સેવાર થઈને મહારાજ
પાસે આવીને મળ્યો. રાજાએ કુણાલને લખેલો કાગળ પડખી-
લીયામાં પેક કરી એની ઉપર મહારાજા પકરી ફૂતને આપ્યો.
કેટલાક સુખથી આપવા ચોખ સમાચાર આપ્યા. ફતે કાગળ
લેને નમીને ઉચ્છ્રી લીધો, પછી મહારાજને નમીને તે
અચારક થઈ અવતી સંરક આપ્યો. અપો.

—❀❀❀—

મઠરણુ ૬ ફું.

પૂર્વ પરિચય.

આ અવસર પિણી કાલનો આજે પાંચમો આરો બાહે
છે પહેલો સુખમ સુખમ નામનો આરો આર કોડકોડી સાગરો
ગમ પ્રમાણ હોય છે એ આરાની શરૂઆતમાં પુરૂષનું આયુષ્ય
ત્રણ પચોપમ ને શરીર ત્રણ ગાડનું હોય, અનુક્રમે હીન થઈ
બીજા સુખમ નામના આરામાં બે પચોપમનું આયુષ્ય અને બે
ગાડનું દેહમાન હોય, એ બીજા આરાનું પ્રમાણ ત્રણ કોડકોડીનું
ત્રણનું. એ બીજો આરો પુરો થઈને ત્રીજો આરો બેસે છે ત્યારે
મનુષ્યના શરીરનું પ્રમાણ એક ગાડ અને આયુષ્ય એક પચો-

પમનું હોય છે. ત્રીજા આરાનું પ્રમાણ બે કોડકોડી સાગ
રોપમનું હોય છે. એનું નામ સુપમ-દુપમ છે. આ ત્રણે
આરામાં યુગલિક મનુષ્યો હોય છે તેઓ શ્રી અને પુરુષ
સાથેજ જન્મે છે. કલ્પવૃક્ષ પાસેથી ઇચ્છિત વસ્તુ મેળવીને
કથાય રહિતપણે સંસાર સુખ લોગવતાં પોતાનું જીવન વ્ય-
તીત કરે છે. અદ્ય કથાયવંત હોવાથી મરણ પામીને પણ
દેવલોકમાં જાય છે. એ ત્રીજા આરાના અંતમાં શ્રી રૂપલ-
દેવનો જન્મ થયો.

રૂપલદેવે યુગલિક ધર્મ નિવારીને વ્યવહાર માર્ગ
પ્રવતાવ્યો. પહેલા રાજા થયા પ્રથમ ધર્મ પ્રવર્તક થયા
પ્રથમ તીર્થંકર થયા. તેમનાજ પુત્ર ભરત આ અવ-
સ્થિતિમાં પહેલાં ચક્રવર્તિ થયા. પ્રથમ તીર્થંકર થોડો
ગયા પછી ત્રણ વર્ષ અને સારા આઠ માસે ચોથા આરા બેઠો
એ ચોથા આરાનું પ્રમાણ ૪૨ હજાર વર્ષ ન્યુન એક કોડક-
કોડી સામરોપમનું છે. ચોથા આરાની શરૂઆતમાં પાંચમું
ધનુષ્ય મેળાણ શરીર અને કોડી પૂર્વનું આધુન્ય પ્રમાણ
હતું. એ યુગની શરૂઆતમાં જન્મ ચક્રવર્તિ હતા.

બીજા રાજા દેવસપ્તમીને દેવસપ્તમી કલ્પક થયા પછી અંજ-
નુદુર્ગમાં ગિરિ ભર્મ શરૂ થયે તેમની આસંજવાતી પાંચ વર્ષ-
પણ સુધી મેળા માર્મ આજુ રહ્યો. તેમના સમયમાં દુન્યામાં
મહાગતો મે ૬ ન સંપાદનું હતું. રાજા ધર્મ કોડકે રાજ્યધર્મ સર્વે
કોડકે રૂપલ ભગવાને રહેલા અને આગળના હતા. એ દેવસપ્તમી
૫૫૨ હજાર મહાકલ્પકાલે ત્રણસુ રાજ વનકલ પાડતા હતા.

વિષ્ણુકુમારે લાખ ભેજનપ્રમાણુ શરીર કરવાર્થા પૃથ્વી
 ખગલગયા લાગી. પરંતોનાં ઊગરે પડવા લાગ્યાં, જોવાનિથી
 દેવો પણ બચ પામ્યા. એ રૂં 'આ-શુ' લખા જઈએમાં ખગ
 બગાડ થઈ રહ્યો. ચક્રવર્તી અન્નપુરમાંથી જોડેના આવી
 વડીલ બધુના કોપને એના અસ્તુમાં પડી શાંત કરવા લાગ્યો,
 વિલાપદા અને ગંધર્વો આ મહા મુનિને કોપ શાંત કરવા
 માટે મધુરનારે આશ્રમમાં ગાન કરવા લાગ્યા. એવા અનેક
 મધુર ઠાલાદલથી જંમ જંમ આ મનરની મુનિને કોપ શાંત
 થતો ગયો એમ એમણે પોતાનું શરીર સ્વેપવા માડ્યું.
 અનુક્રમે વિષ્ણુકુમાર મુનિ પોતાના મુળસ્વરૂપમાં સ્થિત થયા.
 ચક્રવર્તીએ એમને ખમાવ્યા. એવી રીતે નમુસ્વીને ઉપસર્ગ
 નિવારી વિષ્ણુકુમાર મુનિ ઉપાધ્યે આવ્યા. આચાર્ય પાસે
 આવી એવું પ્રાયાશ્વિત કર્યું. સંપત્તિ કાર્ય હોવાથી તેમને કાંઈ
 દોષ લાગ્યો નહોતો તો પણ સ્વાધ્યાય ધ્યાન તેમજ દરિયાવહિ
 વડે શુદ્ધી સ્વમ્સ આલોચના કરી, છેવટે વિષ્ણુકુમાર મુનિ
 શિવવધુના ભરતાર થયા.

આ મહાઉત્પાન શાંત થવા પછી બાજે કરીથી જન્મ્યા
 હોય એવી રીતે સર્વે મનુષ્યો સારું જન્મણ-હર્ષજન્મણ જન્મતાં
 અને શુભ વસ્ત્ર પહેરી એક બીજાને જુહાર કરતા મુખશાતા
 પૂછવા લાગ્યા. એ દિવસ દારતક સુદિ પડવાનો હતો ત્યારથી
 દરેક કાર્તિકી પડવે મનુષ્યોમાં જુહાર કરવાનો ને મનગમતાં
 હર્ષજન્મણ જન્મી નવાં વસ્ત્ર પહેરવાનો રિવાજ શરૂ થયો જે
 આજે પણ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. આ વિષ્ણુકુમારના દર્શાંતથી

વિષ્ણુકુમારે લાખ જોજનમમાણુ શરીર કરવાથી પૃથ્વી
 અંગણવા લાખી પર્વતોનાં શિખરો પડવા લાગ્યાં, ન્યોતિપી
 દેવો પણ ભય પામ્યા. અરે, આ શું? બધા પ્રલાંડમાં ખળ-
 ભગાટ થઈ રહ્યો. ચકવર્તી અન્તઃપુરમાંથી ઘોરતો આવી
 વડીલ બંધુના ક્રોધને એના ચરણમાં પડી શાંત કરવા લાગ્યો,
 વિદાધરો અને ગંધર્વો આ મહા મુનિનો ક્રોધ શાંત કરવા
 માટે મધુરનાદે આકાશમાં ગાન કરવા લાગ્યાં. એવા અનેક
 મધુર કોલાહલથી જેમ જેમ આ મનસ્વી મુનિનો ક્રોધ શાંત
 થતો ગયો એમ એમણે પોતાનું શરીર સંશ્લેષવા માંડ્યું.
 અનુક્રમે વિષ્ણુકુમાર મુનિ પોતાના મુળસ્વરૂપમાં સ્થિત થયા.
 ચકવર્તીએ એમને ખમાવ્યા. એવી રીતે નમુચીનો ઉપસર્ગ
 નિવારી વિષ્ણુકુમાર મુનિ ઉપાધ્યે આવ્યા. આચાર્ય પાસે
 આવી એનું પ્રાર્થાક્ષિત કર્યું. સંધનું કાર્ય હોવાથી તેમને કાંઈ
 હોપ લાગ્યો નહોતો તો પણ સ્વાધ્યાયધ્યાન તેમજ ઇરિયાવહિ
 વડે શુદ્ધી સ્વમક્ષ આલોચના કરી, છેવટે વિષ્ણુકુમાર મુનિ
 શિવવધુના ભરતાર થયા.

આ મહાઉત્પાત શાંત થવા પછી બાજે ફરીથી જન્મ્યા
 હોય એવી રીતે સર્વે મનુષ્યો સાદે જમણ-હર્ષજમણ જમતાં
 અને શુભ વસ્ત્ર પહેરી એક બીજાને જુદાર દરતા સુખશાતા
 પૂછવા લાગ્યા. એ દિવસ દારતક મુદિ પડવાનો હતો ત્યારથી
 દરેક દાર્તિદ્રી પડવે મનુષ્યોમાં જુદાર કરવાનો ને મનગમતાં
 હર્ષજમણ જમી નવાં વસ્ત્ર પહેરવાનો દિવાળ ગડ થયો જે
 આજે પણ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. આ વિષ્ણુકુમારના દષ્ટાંતથી

બાંસોએ માન્ય શાખ્યો નેદી ને ત્યાંથીએ લેનોના નિંદક
 થયા છતાં લોગા લોકોને ભરખાવી પોતે ગૃહસ્થ ગુરૂ તરીકે
 જગતમાં :પૂજવા લાખ્યા. આદ, દાન વગેરેમાં ઉત્તમ પાત્ર
 પોતેજ પોતાની જાતને ગણાવી જગતને ઠગવાવટે ધન એકફું
 ફરવા માંડ્યું એમની પરંપરાએ રચાયેલી નવીનવી શ્રુતિઓને
 વ્યાખ્યાયિતએ એકઠી કરીને વેદની રચના કરી.

નેમિનાથના સમયનો કાળ એ તે સમયમાં ઘણાજ મુધ-
 દંડો કાળ ગણાતો. નેમિનાથ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયા પછી એ
 વર્ષે મોક્ષનો માર્ગ આજુ થયો તે તેમની આઠપાટ મુધી
 મોક્ષનો માર્ગ આજુ રહ્યો. એક હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા
 નેમિનાથના મોક્ષગમન પછી ૮૩૭૫૦ વર્ષે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગ-
 વાન મોક્ષે ગયા. નેમિનાથ પ્રભુ મોક્ષ ગયા પછી કેટલેક કાળે
 પંચગ-પાંચાળ દેશના કાંપિત્યપુર નગરમાં સાતસો વર્ષના
 આયુષ્યવાળા પ્રહસદત્ત નામે બારમા ચક્રવર્તી થયા. આ
 ભરતખંડમાં એ છેલ્લા ચક્રી થયા. છ માસમાં એમણે છ ખંડ
 પૃથ્વી તામે કરી ભરતક્ષેત્રના અધિપતિ થયા. નેમિનાથ અને
 પાર્શ્વનાથના અંતરામાંએ ચક્રી થયા.

ત્રેવીશમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ કાશીના રાજા અશ્વમેનના
 કુમાર હતા. એ રાજા પરંપરાએ આજ્યા આવતા નેમિનાથના
 શાસનમાં જૈનધર્મ પાળતો હતો. પાર્શ્વકુમાર જ્યારે કુમારા
 વચ્ચાને પામ્યા તે અરસામાં કમહનામનો એક બ્રાહ્મણ પોતાની
 કંગાળ હાલતથી કંટાળી સંસારમુખની આશાએ તાપસ યજ
 ગયો હતો તે ફરતો ફરતો અને પોતાની તપશ્ચર્યાથી સર્વને

આખરે યાકીને મુશલધારે મેઘ વરસાવ્યો. પૃથ્વીને જલમય-
 ઠરી લીધી જલપ્રવાહ પ્રભુને દીંગણ પર્યંત, પછી જાતું સુધી.
 નાલી લગી વધતાં વધતાં નાસિકાપર્યંત જલ આવ્યું. છતાં
 ભગવન્ તો નિશ્ચિત હતા. જે જાધા વિશ્વનાં મનોવાંચિત
 પૂરવાને સંમર્થ છે તે પ્રભુ જલમાં શી રીતે રૂઝે !

એ સમયે ધરજેંદ્રનું આસન, કંપાયમાન થયું અને
 અવધિજ્ઞાનથી આ ઉત્પાત જાણી પોતાની દેવીઓ સાથે ત્યાં
 દોડી આવ્યો ભગવાન નીચે કમલની રચના કરી નાગનું રૂપ
 કરી ભગવંતનું શરીર લપેટી મસ્તકે દ્રુણાવડે છત્ર ધર્યું. જેમ
 જેમ પાણી વધતું જાય એમ કમલ ઉંચે આવે પણ ભગવન
 રૂઝે નહીં. કમલ જલ વરસાવીને યાકયો પણ ભગવન્ને રૂખાવી
 શક્યો નહીં. આ તરફ ધરજેંદ્રે પંચ અવધિજ્ઞાનથી કમલનો
 ઉત્પાત જાણી એની નિર્જાત્યના કરી.

કમલે ભયભીત થઈને પોતાની માયા સંકેલી લીધી ને
 ભગવંતને નમી પડ્યો શત્રુભાવે પ્રગટ થયેલા એ કમલે ત્યાં
 સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું.

કમલ-મેઘમાળી ઉપસર્ગ કરી રહ્યો ને ધરજેંદ્ર ભકિત
 કરી રહ્યા છે. એવા શત્રુ અને મિત્ર બન્ને ઉપર જેમની સમાન
 મનોવૃત્તિ છે તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ જગતનાં વિખો દૂર કરે.

દેવજ્ઞાન પાત્રી સો વર્ષનું આયુષ પૂર્ણ કરી સમેત-
 શિખરના પહાડ ઉપર પાર્શ્વનાથ મોઢે ગયા. આને પણ એ
 પહાડ પારસનો પહાડ એ નામે ઓળખાય છે, એ પાર્શ્વ.

નાથ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયા પછી ત્રણ વર્ષે મોક્ષનો માર્ગ શરૂ થયો ને તેમના મુક્તિગમન પછી ચાર પાટ મુખીએ માર્ગ ચાલુ રહ્યો.

શ્રીપાર્શ્વનાથ પછી ચોવીશમા મહાવીર સ્વામી ૨૫ વર્ષે મોક્ષે ગયા શ્રીપાર્શ્વનાથની પાટે શુભદ્રત ગણધર થયા તેમની પાટે હરિદત્તજી થયા તેમની પછી ચોથા આર્ય સમુદ્ર થયા તેમની પછી પાંચમા સ્વયં પ્રભસૂરિ થયા એ સ્વયં પ્રભસૂરિના શિષ્ય પિહીતાદ્ય મુનિને એક બુદ્ધકીર્તિનામે શિષ્ય હતા એણે બૌદ્ધમત નામે એક નવીનમત ચલાવ્યો સ્વયં પ્રભસૂરિની પાટે છઠ્ઠા કેશિકુમાર મુનિ થયા. ચરમતીર્થ કર મહાવીરના સમયમાં આ કેશીગણધર વિદ્યમાન હતા. એમણે શ્વેતાંબી નગરીના નાસ્તિક પ્રદેશીરાજાને ઉપદેશ આપી જૈન બનાવ્યો હતો.

એક દિવસ કેશીગણધર અને જૌનમસ્વામી અચાનક એકઠા થઈ ગયા. ધર્મચર્ચા કરતાં સરગા હૃદયના કેશીગણધરે મહાવીરસ્વામીનો માર્ગ માન્ય રાખ્યો. વીર પ્રભુને કેવલ થયા પછી ચારવર્ષે મોક્ષનો માર્ગ શરૂ થયો ને તેમની પાટે ત્રણ પાટ મુખીએ માર્ગ ચાલુ રહ્યો. આનંદ; કામદેવાદિક દશ તે મહાવીરના મોટા બારવ્રતધારી શ્રાવક હતા. એ બધા વચ્ચે દેવતાનો એક અવતાર કરીને ત્રીજે ભવે સિદ્ધિને વરશે તે સિવાય મહાવીર સ્વામીના સમયમાં નવજન્મે તે તીર્થંકર નામ-

મોરો જ્યો. 'એલિક, 'મદાપીરના કાકા સુપાર્થના જીવ.
 'એલિક પૌત્ર હદાથી રાજનો જીવ, 'પાલિલાચાર્યનો જીવ
 શામ ધાવકનોજીવ 'અલકીવિદ્યાધરનોજીવ, 'સુલકાનોજીવ
 વેદવનિ આવિકનોજીવ ને ॥ અંગદ તાપસ સુલકાની પરિક્ષા
 કરનારો એમ નવજન્મા ધી વીર પ્રભુના આત્મનમાં તીર્થ'કર
 પદવી પામ્યા છે. ધી મદાપીરના મોક્ષ રમન પછી પ્રજા વર્ષને
 સારા આઠ માસે પાંચમો આરો એકવીશ દબાર વર્ષના બેઠો.
 આ આરાની શરૂઆતમાં. સાત દાયેનું. શરીર અને ૧૩૦ વર્ષ.
 નું આયુષ્ય પ્રમાણ જાણવું,

એવી રીતે તેવીશ તીર્થ'કરો બાર ચક્રવર્તી, નવ વામુદે-
 વ, નવ બહદેવ ને નવપ્રતિવાસુદેવ તેમજ નવનારદ એ ઈકાંતેર
 પુરૂષો થોથા આરામાં થયા તે ખરેલા તીર્થ'કર તો ત્રીજા
 આરાના અંગમાં ચર્ચ ગયા છે એજ બ'હાંતેર પુરૂષો થયા. અને
 બાર રૂદ્ર મેળવતાં ૮૪ શલાકી પુરૂષો થાય છે. એ બધા કૌન-
 ધર્મી જાણવા નારદો પ્રથમ તો પરિમાજક હોય છે. પણ પાછા
 ગથી લાવજીન થઈને આત્મલાધન કરી મોક્ષનો માર્ગ સાધે છે.

—❀❀❀—

પ્રકરણ ૭ મું.

ઇતિહાસ પરિચય.

વીશમા તીર્થ'કર મુનિમુવતસ્વામી રાજગૃહી નગરીમાં
 જન્મ્યા હતા તેમજ છેલ્લો પ્રતિવાસુદેવ જશસંધ પણ રાજ

ગૃહીમાં હતો. મહાવીરસ્વામીના સમયમાં મગધરાજ, જિંજિસારપણુ, રોજગૃહી મગરમાં રાજ્ય કરતો હતો. પણ આ રોજગૃહીઓ, બુદ્ધી જણાય છે. જિંજિસારની રાજધાની રાજગૃહી તો એનો પિતા પ્રસેનજીત રાજાએ વસાવી હતી. પ્રસેનજીત રાજા સુધી મગધના રાજાઓની રાજધાની કુશાગ્રપુર ગણાતી હતી. એમાં આગનો ઉપદ્રવ વારંવાર થવાથી મગધરાજ પ્રસેનજીત રાજાએ નવીન નગરી વસાવી એનું નામ રાજગૃહી રાખ્યું. પ્રસેનજીતને શ્રેણિકકુમાર વગેરે સો કુમારો હતા. એમાં શ્રેણિક ગાદી ઉપર આવ્યો. શ્રેણિક પ્રથમ બુદ્ધના સમાગમમાં આવવાથી ખોદ્ધ થયેલો પણ અનાથી મુનિના દર્શનથી તેમજ ચિદ્ધણના પ્રયત્નથી શુદ્ધ જૈન થયો. એવામાં શ્રીમન્ વીરપ્રભુને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું ને તે રાજગૃહી સમવસર્યા. મગધરાજ શ્રેણિક એમનો અન્ય ભક્ત થયો. માળવાનો રાજા ચંદ્રપ્રદ્યોત એમનો અવિરતિ શ્રાવક હતો વત્સ દેશની કોશાંબીનો રાજા શતાનિક અને એનો પુત્ર ઉદયન, સિંધુ સૌવિરદેશના વિત્તલય નગરનો રાજા ઉદાટ્ટી દશાર્ણ દેશનો દશાર્ણભદ્ર વિશાળનગરીનો ચેટકરાજ, કાશી અને કોશલદેશ (અયોધ્યા) ના રાજાઓ ક્ષત્રીયકુંડનો નંદિવર્ધનરાજ પોલાશપુરનો વિજયરાજ, પોતનપુરનો પ્રસન્નચંદ્ર હિમાલયની ઉત્તરે પૃથ્થ ચંપાના શાળને મહાશાળ કનકપુરનો પ્રિયચંદ, મહાપુરીનગરનો બલરાજ, અને ચંપાનગરનો દત્તરાજ આદિ જૈન રાજાઓ એમના ભક્ત હતા.

શ્રેણિકના અભયકુમાર, મેઘકુમાર, હલ્લ ને વિહલ્લકુમાર, નંદિષેણકુમાર આદિ કુમારોએ શ્રી વીરપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી

હતી. વિદ્યાળાના એટકમહારાજની કુંવરીઓ મૃગાવતી, સુજેદ
ચિલ્લુ વગેરેએ પણ મત મહણ કર્યા હતાં. ઘણાં વર્ષપર્યંત
એણે મગધનું રાજ્ય લોગવતાં જીનધર્મનું આરાધન કર્યું. તે
પછી એમનો પુત્ર દોણિકે મગધરાજ થયો. એને અપાનગરી
વસાવી ત્યાં રાજધાની સ્થાપન કરી. પોતાના બાહુબલથી ત્રણ
ખંડ પૃથ્વી દબાવી સર્વે શત્રુરાજ્યોને હતી તાજે કરી લીધા.
ને અજતશત્રુ એ નામે પ્રસિદ્ધ થયો એનો પુત્ર ઉદાયિ પણ
એની પેઠે થી મહાવીરનો ભક્ત હતો. અજતશત્રુ બૌદ્ધોના
દુશ્મન હતા.

પુરુષના એક ગ્રિપ્ત દેવદત્તે પુરુષને વિનવિ કરી કે ભગ-
વન ! આપણે સાધુને વનવાસ, હર્ષ વસ્ત્ર ધારણ, ગોચરીથી
આદાર મહણ અને માંસ ત્યાગ એ ચાર નિવમ પાળવા પણ
ગોત્રનશત્રુએ એ વચન માન્ય રાખ્યાં નહીં. એ પછી દેવદત્તે
અજતશત્રુને આશરે આવી નવો મન કાઢ્યો પણ એ લાંબો
સમય ટક્યો નહીં. અજતશત્રુ પણ બ્યારે વિજય યાત્રા કરવા
નિકળ્યો ત્યારે સાવચ્છીનગરી કમગ્રં કરીને કપિલવસ્તુ
હતી સત્ એનો નાશ કરી નાખ્યો. એમના માંસાદાર આદિ
દોષોના એ ગુસ્સે થયો હોય એમ લાગે છે કે આવા નવાં
ધર્મોના દુન્યાને કમવાને માટે નહીં ભેદજી. દુન્યામાં એનું
રાજ્ય એકાદ્ર છતાં બૌદ્ધધર્મના એણે નાશ કર્યો નથી.
કે વર્ષો પર્યંત જનનનુ ત્રાસાજ્ય લોગવ્યા પછી
એનો પુત્ર ઉદાયી રાજનગરીન થયો. પિતાના મળુથી એ

ગૃહીમાં હતો. મહાવીરસ્વામીના સમયમાં મગધરાજ ણિંખિ-
સારપણ રાજગૃહી નગરમાં રાજ્ય કરતો હતો પણ આ રાજ
ગૃહીઓ બુદ્ધી જણાય છે. ણિંખિસારની રાજધાની રાજગૃહી તો
એના પિતા પ્રસેનજીત રાજાએ વસાવી હતી. પ્રસેનજીત રાજ
સુધી મગધનારાજાઓની રાજધાની કુશાગ્રપુર ગણાતી હતી.
એમાં આગનો ઉપદ્રવ વારંવાર થવાથી મગધરાજ પ્રસેનજીતરા-
જાએ નવીન નગરી વસાવી એનુંજ નામ રાજગૃહી રાખ્યું. પ્રસેન-
જીતને શ્રેણિકકુમાર વગેરે સો કુમારો હતા. એમાં શ્રેણિક ગાદી
ઉપર આવ્યો. શ્રેણિક પ્રથમ બુદ્ધના સમાગમમાં આવવાથી બૌદ્ધ
થયેલો પણ અનાથી સુનિના દર્શનથી તેમજ ચિદ્ધણના પ્રય-
ત્નથી શુદ્ધ જૈન થયો. એવામાં શ્રીમન્ વીરપ્રભુને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત
થયું ને તે રાજગૃહી સમવસર્યા. મગધરાજ શ્રેણિક એમનો અન-
ન્ય ભક્ત થયો. માળવાનો રાજા ચંદ્રપ્રદ્યોત એમનો અવિરતિ
શ્રાવક હતો વત્સ દેશની કોશાંખીનો રાજા શતાનિક અને એનો
પુત્ર ઉદયન, સિંધુ સૌવિરદેશના વિત્તભય નગરનો રાજા ઉદાત્તી
દશાર્ણુ દેશનો દશાર્ણુભદ્ર વિશાળનગરીનો ચેટકરાજ, કાશી
અને કોશલદેશ (અયોધ્યા) ના રાજાઓ ક્ષત્રીયકુટુંબનો નંદિ-
વર્ધનરાજા પોલાશપુરનો વિજયરાજ, પોતનપુરનો પ્રસન્નચંદ્ર
હિમાલયની ઉત્તરે પૃષ્ઠ ચંપાના શાળને મહાશાળ કનકપુરનો
પ્રિયચંદ, મહાપુરીનગરનો બલરાજ, અને ચંપાનગરનો દત્ત-
રાજા આદિ જૈન રાજાઓ એમના ભક્ત હતા.

શ્રેણિકના અભયકુમાર, મેઘકુમાર, હલ્લ ને વિહલ્લકુમાર,
નંદિપેણકુમાર આદિ કુમારોએ શ્રી વીરપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી

હતા. વિશાળના એટકમદારાજની કુવરીએ મૃત્યુવતી. મૃત્યુએ,
 ચિત્તળા વગેરેએ પણ વન મદલુ કર્યાં હતાં. ધનું તરફથી
 એલિંક મગધનું રાજ્ય ભોગવનાં નેનધર્મનું આરાધન કરું તે
 પછી એમનો પુત્ર કોણિક મગધરાજ થયે. એને રાંધાનગરી
 વસાવી ત્યાં રાજધાની સ્થાપન કરી. પોતાના ભાદુજતમી ત્રણ
 ખંડ પૃથ્વી દખાવી સર્વે શત્રુરાજ્યોને જીતી નામે કરી ત્રીધા
 ને અજતશત્રુ એ નામે પ્રસિદ્ધ થયે. એનો પુત્ર ઉદાયિ પણ
 એની પેઠે થી મદ્દાવીરનો ભાજ હતો. અજતશત્રુ ભોંપાને
 દુશ્મન હતો.

પુદના એક શિષ્ય દેવદત્તે પુદને વિનંતિ કરી કે ભગ-
 વન્ ! આપણે સાધુને વનવાસ, છર્ણ વસ્ત્ર ધારણ, ગોચરીથી
 આહાર મદલુ અને માંસ ત્યાગ એ ચાર નિયમ પાળવા પણ
 ગૌતમપુદે એ વચન માન્ય રાખ્યાં નહીં. એ પછી દેવદત્તે
 અજતશત્રુને આશરે. આવી નવેા મત ઠાવ્યો પણ એ હાંખો
 સમય ટક્યો નહીં. અજતશત્રુ પણ ન્યારે વિચલ્ય યાત્રા કરવા
 નિકળ્યો ત્યારે સાવચ્છીનગરી ઠગજે કરીને કપિલવસ્તુ
 જતી લઈ એનો નાશ કરી નાખ્યો. એમના માંસાહાર આદિ
 દોષાથી એ ગુસ્સે થયો હોય એમ લાગે છે કે આવાં નવાં
 ધર્મગો દુન્યાને ઠગવાને માટે નહીં જોઈએ. દુન્યામાં એનું
 રાજ્ય એકછત્ર છતાં જૌહધર્મનો એણે નાશ કર્યો નથી.

કર્મ વર્ષો પર્યંત જગતનું સામ્રાજ્ય ભોગવ્યા પછી
 એનો પુત્ર ઉદાયી તપ્તનશીન થયો, પિતાના મરણથી એ

ભગવતને નિર્વાણ પામ્યાને ૬૦ વર્ષ થયાં ત્યારે મગધરાજ
ઉદાયી અપુત્ર મરણ પામવાથી મગધનું તખ્ત નંદ નામના
એક પુરુષના હાથમાં આવ્યું. તેજ વર્ષમાં પાલકને નાશ
થવાથી માલવાનું રાજ્ય મગધની સાથે ભળી ગયું.

એ નંદના વંશમાં અનુક્રમે નવ નંદ થયા. એ નવે નંદ
જૈનધર્મના અનુયાયી અને પરાક્રમી હતા, એ પહેલા નંદના
રાજ્યકાલની ગ્રંથાવધીજ તેમને કલ્પક નામે એક મહા
અમાત્ય હતો એના વંશજે અનુક્રમે નંદોનું મહા મંત્રીપાત્ર
કરના આવ્યા. એ નાગરાધાસજી છતાં ધર્મ જૈન હતા.

જ્યારે નવમો નંદ પાટલીપુત્રના તથા ઉપર આવ્યો તે
સમયે કલ્પકવંશનો શકટાગ નામે એને મહા અમાત્ય હતો.
એ શકટાગને શ્રીયક અને સ્યુલિભદ્ર એવા બે પુત્ર હતા. તેમજ
યજ્ઞાદિ સાત પુત્રીઓ હતી. નંદરાજની સલામાં વરરૂચિ
નામે એક મહા વિદ્વાન દ્રાક્ષજી પડિત હતા. તે સિવાય એક
આડી નામે પણ પંડિત હતા.

વરરૂચિ, આડી અને પાત્રીની એ ત્રણે એક જ ગુડેના
ગિરિ હતા. પાત્રીની મુર્ખ હોવાથી એને કંઈ આવડતું નહી.
તમી દિનાસપ ઉપર જઈને એ નવ કુર્મ ને શંકર નામના
નામે વનુ વચ્ચે મેલવી એ પ્રખર પંડિત થયો ત્યાર પછી
તેમણે અષ્ટાંચાથી ૨૫ જેની આનગવરૂડી આદિનંદ્યાકરાજ
ના નિન્નંજ જાણવા લાગ્યા.

એ વરરૂચિ પડિત નેજા સલામાં એકમે નં. આડ

શ્રીમદાવીરનો સ્ત્રીજો પંદર ધોડપૂર્વનો જાતો થયે જો જુ-
સ્વામીને સુધર્મા સ્વામી મોજો ગયા કેટલવજનોન થયું મે
શ્રીમદાવીર પછી ૪૪ મે વર્ષે પ્રભુ ધોડપૂર્વના જાતા થઈ
યુગપ્રધાન થયા. યુગપ્રધાનો એકાવતારી હાય છે.

શ્રી મદાવીર પછી ચામુંઠમે વર્ષે જુસ્વામી મોજો
ગયા તેજ વર્ષમાં ગ્રામ્યભવ નામના રાજગૃહીના અમલો કોઈ-
લુને પ્રભવસ્વામીએ પાતાની પાટે સ્થાપવા સાડ દીક્ષા આપી.
તે ધોડપૂર્વના જાતા થયો. વીર પછી ૭૦ મે વર્ષે પ્રભવ
સ્વામી ગ્રામ્યભવસુદિને પાતાની પાટે સ્થાપી દેવગૃહોકમાં
ગયા. ધોડપૂર્વના જાતણ, જયન્ધરી, છટ્ટા, દેવલોક, મુધી જઈ
અંકે છે.

નવમા નંદના સમયમાં બદગાદુ અને સંભુતિવિજય
વિજમાન હતા એ સુભિભદ્રે રાજસભામાંથી નિકળીને સંભુતિ
વિજયપાને વીર સંવત ૧૪૬ માં દીક્ષા બદલું કરી એ આપણે
જોઈ ગયા. એ નવમાનંદ પછી પાટલી પુત્રની માદી ઉપર મોર્ચ-
વંશીય અંકેશુભ વારનંદ અગ્રાદુ થયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

આણાકચની અતુરામ.

આણાકચ નામનો ગ્રામ્ય નિર્ધનાવસ્થામી કંટાળીને
ધન કમાવાને નિકળ્યો. એણે ગ્રામ્યનું પાટલીપુત્રમાં નંદ-

રાજા પ્રાક્ષણને સુવર્ણ આપે છે. જેથી તે એ દિશા તરફ ગયો, દેવયોગે નંદના દ્વારપાલોએ તેને નહીં અટકાવવાથી તે રાજ-મહેલમાં ઘુસી જઈ નંદરાજના સિંહાસન ઉપર બેસી ગયો. એવામાં સ્નાન કરીને અનેક પ્રકારના આભૂષણને ધારણ કરતો રાજા નિમિત્તિઆનો હાથ પકડીને ત્યાં આવ્યો તો ચાણાક્ય પ્રાક્ષણને આસન દળાવીને બેઠેલો. જોઈ નિમિત્તિયે રાજાને કહ્યું. “ દેવ ? આવી રીતે બેઠેલો આ માણસ તારા રાજ્યનો નાશ કરનાર થશે માટે મીઠા વચનથી આ પ્રાક્ષણને ઉઠાડો કેમકે અગ્નિને સળગાવવાથી તો હાનીજ થાય. ”

રાજાના હુકમથી દાસીએ બીજું આસન આપી ચાણાક્યને કહ્યું. “ હે પ્રાક્ષણ ? તું આ આસન ઉપર બેસ ? અને મહારાજનું આસન છોડી દે ? ”

એ આસન ઉપર ચાણાક્ય પોતાનું કમંડલ મુકતાં બોલ્યો. “ આ આસન ઉપર માટું કમંડલ રહેશે. ”

દાસીએ ત્રીજું આસન મુક્યું તો તે ઉપર તેણે પોતાનો ત્રિદંડ મૂક્યો એવી રીતે બેટલાં આસન મુકવામાં આવ્યાં તેટલાં એણે જુદી જુદી વસ્તુઓથી રેડી લીધાં.

રાજા ચાણાક્યના આવા વર્તનથી ગુસ્સે થયો, ને તેના પગ પકડી એને જમીન ઉપર પછાડ્યો. ગુસ્સે થયેલા ચાણાક્યે પ્રતિજ્ઞા કરી કે. “ હે રાજા ? તારાવંશ સહિત તને રાજ્ય પરથી જડ મૂલથી ઉબેડી નાખીશ ત્યારેજ તને હું છોડીશ. ”

“ જા તારાથી થાય તે કરજે; બામટા ? ” એમ બોલતાં

નંદના મુખટોએ મરદન પકડીને એને બહાર દારી મુક્યો.

નમરની બહાર નિકળેલો આજ્ઞાપત્ર ત્યારે એનો જુસ્સો શોન થયો ત્યારે મનમાં વિચાર તો થયો “ અરે ! મેં કેવી આકરી પ્રતિજ્ઞા કરી ? કોપને વશ થઈ આવી વિષમ પ્રતિજ્ઞા દેહી કેવી રીતે હું સિદ્ધ કરીશ જે થયું તે ખરું. પણ હવે પ્રતિજ્ઞા તો પૂર્ણ કરવી જોઈએ કેમકે રણસંગ્રામમાં મરવું, પણ લોકમાં હાથીને પાત્ર થઈને તો નજીક વધુ. મને યાદ છે કે મથપલમાં જ્યારે મારો જન્મ થયો તે વખતે મારી દાદાનું વૃત્તાંત અમારા ગુરૂ સાગરચંદ્રિ નામના પ્રખ્યાત આચાર્યને મારા પિતાએ એનું દલ દરી પૂછેલું. ત્યારે ગુરૂએ કહેલું કે “ તારો પુત્ર મહાબુદ્ધિવાન અને મહોદો રાજા થશે. ”

પણ પિતાએ નરકને આપનારું રાજ્ય સમજી મારી દાદા પાંચીકાથી ધમ્મી નાખી. અને તે હકીકત કરીને ગુરૂને નિવેદન કરી. તેથી ગુરૂએ પિતાને ઠપકો આપ્યો “ હે ભદ્ર ! તેં આ શું કયું ! પ્રાણીઓએ જેવું કર્મ કયું હોય જેવું અવશ્ય લોગવું પડે છે. તેં બાલકની દાદાઓ ધમ્મી નાખી છે છતાં કોઈને આગેવાન કરીને એ મોટું રાજ્ય લોગવશે. ” પૂર્વે સાંભળેલી એ વાતો અન્યારે સ્મરણમાં આવે છે મારે મારે પ્રયત્ન કરવો એજ કર્તવ્ય છે. દેહ પાતયામિ ત્વા કાર્ય સાધયામિ.

બસ સૂર્ય કદાચ પાંચમમાં ઉગે, પૃથ્વી ઉલટાઈ જાય પણ મારું વચન કદિ નિષ્ફળ ન થાય. ” ઈત્યાદિ વિચાર કરતા

આણકયે પરિત્રાજકનો વેશ ધારણ કરી જ્યાં ત્યાં પરિભ્રમણ કરવા માંડ્યું. તે નંદરાજના મંથુરપોષકોના ગામમાં ગયો તે સમયે મંથુરપોષકોના નાયકની પુત્રીને ગર્ભ રહ્યો હતો એને ચંદનું પાન કરવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો હતો. પણ એની એ અલિલાપ પુર્ણ ન થતાથી ચમને ઘેર જવા જેવી થઈ ગઈ હતી.

નાયકે આણકયને વાત કરવાથી એ ગર્ભ પોતાને આપવાની શરતે એણે નાયકની પુત્રીનો અલિલાપ પુરુષ પૂર્વક પૂર્ણ કર્યો.

આણકય ત્યાંથી ધાતુઓની ખાણમાં ગયો ત્યાં ધાતુવાદી લોકો પાસેથી ઘણું દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી પાછો આવ્યો તો એક બાળક રાજા જનીને છોકરાઓ સાથે રમત કરતાં જોયો. અત્યંત ગર્વિષ્ટ એવા તે બાળકની સુંદરતા, આલાકી જેઈ આણકય ખુશી થયો એ બાલક પાસે જઈ તે જોડ્યો “દેવ ? તું બ્રાહ્મણ શું મને પણ કંઈક આપોને ?”

“અરે બ્રાહ્મણ ? આ ગાયોનાં દોળાં અરે છે એ તું કંઈ જા ?” એ ગર્વિષ્ટ બાલકે કહ્યું.

“તો તો એના માલિકો મને મારી જ નાખેને ?” આણકયે કહ્યું.

“અરે શું તું નથી જાણતો કે મૃત્યુ તો તરવારને બળે લોગવી શકાય છે ?” બાલકના શરવીરતાનાં વાક્ય સાંભળી આણકયે તપાસ કરી કે આ બાલક કોનો છે ?

તેને જાણર મળી કે આ બાલકો ગામના નાયકની

“એ ચાણક્ય ચંદ્રગુપ્તને આગળ કરીને પાટલિપુત્રને
જીતવા જનાર ! ન દરાજને જીતવા જતાં બિચારો મોતે
જીતાઈ ગયો ! ” ડોશી એટલું બોલીને હસી.

“હાર જીત તો દૈવાધિન કહેવાય ! એમાં તમે હસ્યાં
શું માતાજી ! ”

“એની મુર્ખતા પર ! ” ડોશી ફરીને બોલી.

“એની મુર્ખતા કંઈ એની મુર્ખતા વાર ? ” ઉત્તુ-
કતાથી ચાણક્યે પૂછ્યું.

“એ ચાણક્યે એકદમ પાટલિપુત્રને ઘેરું તે ? ”

“તો ત્યારે ખીલું એને શું કરવું ઉચિત હતું
માતાજી ? ” ડોશીની વાતમાં ચાણક્યને રસ પડવા માંડ્યો.
એને લાગ્યું કે આની પાસેથી કંઈ નવીન યુક્તિ મળશે.

“એ મૂર્ખ ચાણક્યે એમ ન વિચાર્યું કે પ્રથમ આસ-
પાસનો મુલક વશ કરીને પછી રાજ્યધાની ઉપર ચઢાય તો
અદ્ય પ્રયાસે ફત્તેફ થાય. તેવી જ રીતે આ છોકરાએ પણ
પ્રથમ અડખે પડખેથી ચાટયા વિના એકદમ વચમાં
હાથ નાખ્યો. ” ડોશીનાં વચન સાંભળી ચાણક્યની બુદ્ધિ
કેકાણે આવી એને લાગ્યું કે ડોશીનું વાક્ય સત્ય હતું. એના
કહ્યા પ્રમાણે કર્યું હોય તો કદાચ ફાવી શકાય. આવક થતી
પણ હિતકારી વચન ગ્રહણ કરવું એ નીતિ છે જેથી નંદરાજનું
રાજ્ય મેલવવામાં એ સમારણનું વચન એણે અંગીકાર કર્યું.

ચાણક્યે તે પછી ફરીને લશ્કર એકઠું કરવા માંડ્યું.

આણાક્યને અનાયાસે તક મલી ગઈ, એણે પ્રસન્નતા પૂર્વક કહ્યું. “ જો તમારે નગરને આક્રમણ કરવું હોય તો આ દેવીઓની મૂર્તિઓને ઉત્થાપો ? ત્યાં સુધી આ દેવીઓ બેઠેલી છે ત્યાં લગી આક્રમણ તમારા ઉપર ચાંટેલી છે એ નક્કી સમજજો ? ”

આણાક્યનાં વચન સાંભળીને નગરજનોએ મૂર્તિઓ ઉત્થાપવા માંડી, તેમ તેમ આણાક્યના સંકેતથી ચંદ્રગુપ્ત અને પર્વતક દ્વર આડ્યા ગયા. જેથી નગરજનો હર્ષ પામ્યા ને મૂર્તિઓ ઉઘેડી ખાડો કરી નાખ્યો.

થોડીવાર પછી ચંદ્રગુપ્ત અને પર્વતે એ નગરી ઉપર હુલ્લો કરીને જીતી લીધી. એ નગરીનો ભંગ કરી શેષ રહેલો બાકીનો દેશ જીતીને મોટા લશ્કર સાથે એ જાનને રાજ્યોએ આણાક્યને આગળ કરીને પાટલીપુત્ર નગરને ઘેરી લીધું. અભિમાનમાં અંધ થયેલો નંદરાજ લશ્કર સહિત લડવાને આવ્યો, પણ એના પુણ્યનો ક્ષય થવાથી યુદ્ધમાં હારીને એનું લશ્કર નાશી ગયું ને રાજ્ય નિર્ભંગ થયો છેલ્લી ઘડીયે નંદ પકડાયો ત્યારે એણે આણાક્યની દયા માગી એની પાસેથી જીવિતદાન માગ્યું. ત્યારે આણાક્યે કહ્યું. “ હે નંદ ! તો તો મને ગરદન પકડીને સભામાંથી બહાર કાઢ્યો હતો પણ હું તો તને જીવિતદાન આપું છું તેથી ખુશી થા ? અને એક રથમાં તારી મરજી પડે તેટલું દ્રવ્ય લઈને બહાર નીકળ, તને કોઈ ઉપદ્રવ કરશે નહી. ”

આણાક્યનાં એવાં મર્મલેદી વચન સાંભળીને વિજયીના જેવી અંધાળ રાજ્યલક્ષ્મીને ધિક્કારતો પોતાની બે સ્ત્રીઓ, એક પુત્રી

અને પ્રારાં આરાં રત્નો ભરીને રથ તૈયાર કર્યો. એક વિષ ક-
ન્યાને ધનુ ઉપર વર લેવાનો ખોતર ઘરમાં રાખી બાદીની
સાર વસ્તુઓ નંદરાજાએ લઈને રથમાં ભરીને તે ચાલતો
થયો. નંદરાજાનો રથ ચાલતો હતો તેવારે નંદની પ્રિયપુત્રી
અંદ્રગુપ્તે જોઈને ગોઠ પાંખી, આતુર નયને એને જોવા લાગી.
તે જોઈને નંદરાજાએ એને રથ ઉપરથી ઉતારી અંદ્રગુપ્ત પાસે
મોકલી દીધી. ને પોતે ચાલ્યો ગયો.

નંદપુત્રી પિતાના રથ ઉપરથી ઉતરીને અંદ્રગુપ્તનો રથ
ઉપર ચઢવા લાગી તે સમયે અંદ્રગુપ્તના રથના ચક્રમાં નવ
પાંખડાં લાગી ગયાં. જેથી અંદ્રગુપ્ત અપચક્રને માની
એને અટકાવવા લાગ્યો. ત્યારે આજ્ઞાકર્ય બોલ્યો “વત્સ !
આતો શુભ શુકન થયા, એને અટકાવતો ના ?”

“કેવી રીતે શુભ શુકન સમજાવા !” અંદ્રગુપ્તે પુછ્યું.

“તારાથી લઈને નવ પહેડી સુધી તારૂં રાત્રી ધનુ
રહિત નિષ્કંટકપણે ચાલશે.” આજ્ઞાકર્યે કહ્યું. આજ્ઞાકર્યનાં
જયન સાંભળીને નંદપુત્રીને અંદ્રગુપ્તે રથમાં બેસાડીને રથ
નગરમાં દાખલ થયો.

પ્રકરણ ૯ મું

ચંદ્રગુપ્ત.

ચંદ્રગુપ્ત અને પર્વત ગાન્ને નંદરાજના મહેલમાં આવ્યા, ત્યાં નંદરાજની વિષકન્યાને જોઈને પર્વત એની ઉપર મોહી પડ્યો. જેથી એના સ્પર્શ માત્રથી ઝેર ચડવાવડે પર્વતનો નાશ થયો ને એનું રાજ્ય પણ ચંદ્રગુપ્તના હાથમાં આવ્યું. ચંદ્રગુપ્ત એવી રીતે મોટા રાજ્યનો ધણી થયો, શુભ મુહુર્તે ચાણાક્યે ચંદ્રગુપ્તનો રાજ્યાભિષેક કર્યો પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થવાથી એણે પોતાની શિખા છોડી. વીરનિર્વાણ પછી પંચપ વર્ષો વીત્યા પછી ચંદ્રગુપ્ત મગધસમ્રાટ થયો. ચતુર્થ ચાણાક્ય એનો મહામંત્રી થયો.

મયુરપોષકના નાયકને મુરા નામે પુત્રી હતી, એ મુરાને પુત્ર ચંદ્રગુપ્ત હોવાથી ચંદ્રગુપ્તનો વંશ મૈયવંશ કહેવાયો. તે પછી ચાણાક્યે રાજ્યની વ્યવસ્થા તરફ લક્ષ્ય લગાડ્યું. કેટલાક નંદરાજના અનુભવી પુરૂષો વિષમ પ્રદેશમાં રહીને રાજ્યમાં ચોરી કરી ચંદ્રગુપ્તને હેરાન કરતા હતા જેથી નગરની રક્ષા કરવામાં સમર્થ એવા એક કેલિક નામના કુટુમ્બીને કાઢવા લાગ્યા; એ કેલિકે વિશ્વાસ પમાડીને ભોજનાદિકનો સત્કાર કરવાના બહાને ચોર બનેલા નંદરાજના માણસોને બોલાવીને મારી નાખ્યા. ચાણાક્યની મુદ્દિથી ચંદ્રગુપ્તનું રાજ્ય એવી રીતે નિષ્કંટક થયું.

આણાકયે ત્યારપછી પોતાની સ્ત્રી તેમજ કુટુંબને તેડાવીને પાટલીપુત્રમાં અપાર સુખમાં રાખ્યાં. આણાકયની સ્ત્રી પોતાના પતિનો રાજા સમો વૈભવ જોઇને ખુશી થઈ.

પૂર્વે એક દિવસ પોતાની ગરીબીમાં આણાકયના સસરાએ એની સ્ત્રીનું અપમાન કરેલું એ સસરાએ આણાકયને રાજાનો મહામંત્રી બાણી એની પાસે આવીને પોતાનો અપરાધ ખમાવ્યો “હિ જમાઈ? પહેલાં અમારા પુત્રના વિવાહ વખતે તમારી સ્ત્રીને (અમારી પુત્રીને) આ નિર્ધનની સ્ત્રી છે એમ જાણી અમે એનો સત્કાર કર્યો નહોતો. એને નિમિત્તે અમે તમારોજ તિરસ્કાર કર્યો છે, તો અમારા ઉપર કૃપા કરીને એક વખતને માટે તમે માફ કરજો.” સસરાની આવી પશ્ચાત્તાપવાળી લાગણી જોઇને આણાકય પણ એની ઉપર પ્રસન્ન થયો. મહાન પુરૂષો નમેલા ઉપર હમેશાં પ્રસન્ન જ થાય. સમયને બાજુનારા આણાકયે પોતાના સસરાને તેમજ બીજા સંબંધીઓને એમની યોગ્યતા મુજબ ગામ વગેરે આંખીને સુખી કર્યા જગતમાં ઉગતા સૂર્યને કોણ નથી નમતું ?

અંદરશુભ્તનો રાજ્યભંડાર ખાલી જોઈ આણાકયે ચુકિત પ્રચુકિતથી એ ભંડાર બરપુર કર્યો.

અંદરશુભ્ત રાજ્યવ્યવસાયમાં પડયો, મિથ્યાત્વી પ્રાણીય વગેરેનાં શાસ્ત્ર સાંભળી તે ઉપર એને પ્રીતિ થવાં લાગી. તે જાણીને એક દિવસ આણાકયે તેને એકાંતમાં કહ્યું “વત્સ ?

એવા ધર્મનું પાલન કરવું કે જેથી પાપથી લેપાએલ આત્મા પણ ભવસાગર તરવાને સમર્થ થાય ? જાકી તો પાખંડી, ધર્મ લોકોએ આજીવિકા માટે જ વ્રત ધારણ કરેલાં હોવાથી તેમનાથી તારે હંમેશાં દુર રહેવું ? ”

“ આપ કયો ધર્મ આરાધવા કહો છો ? ” આણકચને ચંદ્રશુભે પૂછ્યું.

“ હું તો જૈનધર્મનો અનન્ય ભક્ત છું. દરેક ધર્મવાળાએ કરતાં એ ધર્મમાં મને કંઈ અધિક મહત્વ સમજાય છે. તેમજ મારા કુલ પરંપરામાં પણ એ જૈનધર્મજ આદ્યો આવે છે. ”

“ મારું મન પણ એવા સારા ધર્મને માટે આતુર થાય છે પણ કંઈકે પરીક્ષાપૂર્વક એની ખાતરી થાય તો ડીક ? ”

“ તારું કહેવું વાસ્તવિક છે. કેમકે અજ્ઞાનરૂપ અધિકારમાં ફસેલા કેટલાક શુરૂઓ મુર્ખ ખલાશીઓનો માફક પાત્ર બનું પુકે છે અને ભકતોને પણ સંસાર સમુદ્રમાં કુમાડે છે. ”

“ હે પૂજ્ય ! આપનું કથન સત્ય હશે તેઓનું આવું દુરાચારવાળું આચરણ આપે કદી પ્રત્યક્ષ જોયું છે કે સાંભળવા ઉપરથી કહો છો ? ”

“ તેમનું દુરાચરણ હું તો સારી રીતે જાણું છું પણ તને હું પ્રત્યક્ષ બતાવી આપીશ. ”

એક દિવસ આણકચ મહામંત્રીએ દરેક પાખંડી ધર્મ

જાગાઓને પોતપોતાનો ધર્મ કરવાને ઓછાબધા રૂબે મર્યાદા આપીને રાજના અંતઃપુરની પાસે એકઠામાં એકઠા કર્યા. ત્યાં અંતઃપુર પાસે એ બુદ્ધિવાન ધાણાકચે જાણીક સુનાના બુકો પ્રથમથીજ પચરાવી રાખેલા હોતા. એ લોકો પોતાની ધર્મજાગાઓએ અંદરજુએ ન આવે ત્યાં લગી દોડીને જાયીને. બાકીઓમાંથી એના અંતઃપુરની સીંચીને એવા કમુ. રાજ જાણે એટલે જગત્ત મરણી મુદા કરીને એ બધા ભેગી મળ્યા રાજને પોતપોતાના ધર્મનું સ્વરૂપ કરીને તે મુર્ચ્યાવાળા મળ્યા.

મહા બુદ્ધિવંત ધાણાકચે રાજને સુનાના બુકો ઉપર પડેલાં પંગણાં બનાવી કહું કે “ વન્ન !” એ એમનાં પંગણાં. ત્યાં સુધી નું અહીંયાં નહોતો. આવ્યો ત્યાં લગી એ બધા લોકો તાકે અંતઃપુર જોવા હતા. આ લોકોની આવી લોકો પ્રવૃત્તિ જોઈ અંદરજુએ તેમનાથી વિરક્ત થયો.

બીજે દિવસે ધાણાકચે એ સુનાના બુકો મરણી દરાવીને સ્વેતાંબર ઈન મુનિઓને ઓછાબધા એમને રાજના ખાનગી આરડામાં એકઠા કર્યા. ત્યાં સુધી રાજ આવ્યો નહી ત્યાં લગી એ મહામુનિઓ સ્વાધ્યાય અને આવશ્યક ક્રિયામાં હોત ધર્મ છોડે દ્રિય પલ્લાથી મુર્તિની પેઠેમ જેથી રહ્યા. રાજ આવ્યો એટલે એને ધર્મ સંભળાવીને એ જન મુનિઓ ધરિયા સમિતિમાં એક ચિત્તવાળા ધર્મ ખાતાની વસ્તીમાં (ઉપાધ્યયમાં) ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી ચતુર ધાણાકચે અંતઃપુરના ગવાક્ષ નીચેની રેની જેમની તેમ પગલા વગરની

અંદ્રશુભતને ખતાવી કહ્યું કે “ રાજન્ ? આ મુનિઓ પાંખડી-
ઓની જેમ અહીંયાં આવ્યા નથી. જેથી એમનાં પગલાં
જોવાતાં નથી. શીવ વધુની ઉત્કંઠાવાળા એ મહામુનિઓ
આવી સ્ત્રીઓને તૃણ સમાન ગણે છે. ” ચાણાક્યે એવી રીતે
પરીક્ષા કરાવી આપવાથી રાજા જૈનધર્મમાં પ્રીતિવાળો થઈ
પંચમહામત પાળનારને શુદ્ધ માનવા લાગ્યો અને પાંખડી-
ઓથી તે વિરક્ત થયો.

એક દિવસ ચાણાક્યે વિચાર કર્યો. કેાઈ અંજન સિદ્ધ
પુરુષ અદૃશ્ય રહીને કદાચ રાજાને ઝેર આપી દે તો ઠીક
નહી, માટે અંદ્રશુભતને ધીરે ધીરે વિષાહાર સધાવું કે જેથી
ઝેર એને રસાયણ જેવું થાય. અને વિષનો વિકાર એને અસ-
ર ન કરે ” એમ ચિંતવીને ખુદ્ધિ નિધાન ચાણાક્યે રાજાને
દિવસે દિવસે અધિકાધિક વિષાહાર કરાવા લાગ્યો.

એ અરસામાં અંદ્રશુભતની ધારણીનામે પટ્ટરાણી ગર્ભ
વંતી થઈ એને રાજાની સાથે ઝોસીને જન્મવાનો અભિલાષ
થયો એ દોહડો પૂર્ણ ન થવાથી અંદ્રની કળાની માફક એ
ક્ષીણ થવા લાગી. જેથી રાજાએ એક દિવસ એને પૂછ્યું. “ હું
પ્રિયે ? શા દુઃખે તું પ્રતિ દિવસ કૃણુપક્ષમાં ઉદય પામેલા
અંદ્રની કળાની માફક ક્ષય પામે છે. ”

“ સ્વામિન્ ! મારી દુર્બલતાનું કારણ મને એક દોહડું
ઉત્પન્ન થયો છે; તેજ છે ? ”

“ અને તે દોહડું ? ”

“ તમારી સાથે બેચીને એક યાગીમાં લોજન કરવાનો ? ”

“ હે પ્રિયા ! શાંત થા ! આવતી કાલે એ તારી ઈચ્છા હું પૂર્ણ કરીશ ? ”

એ વાતની ચાણાક્યને ખબર પડતાં એણે કહ્યું કે “ તારું લોજન તું એને આપીશ નહીં કેમકે તારું આ સર્વ લોજન વિષ મિશ્રિત છે ”

પણ રાણીએ હંમેશાં લોજન માગવાથી એક દિવસે ચાણાક્યના આવવા પહેલાં રાત્રીએ તેણીને એક કોળીયો આપ્યો. તે રાણી ખાવા લાગી એવામાં ચાણાક્ય આવી પહોંચ્યો ત્યારે રાણીને ખાતી જોઈ ચાણાક્યે કહ્યું. “ અરે પોતાના આત્માની વૈરિણી આ તે શું કર્યું ? ”

હવે સર્વનાશ થવાનો સમય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે બુદ્ધિ-વંતે અર્ધ નાશ કરીને પણ અર્ધ બચાવવું જોઈએ આ ઝેરથી રાણી અને ગર્ભ બન્નેનું મૃત્યુ થશે તો હવે બેમાંથી એકને તો છવાડું. એમ જાણતાં એ મનસ્વી ચાણાક્યે હાથમાં ખંજર લઈને આંતરેથી રાણીનું ઉદર ચીરી નાખ્યું. રોહણી અગની ભૂમિમાંથી જેમ રત્નને કાઢે એમ તેણીના ઉદરમાંથી પુત્રરૂપ રત્નને ખેંચી લીધો. ચાણાક્યે એ પુત્રરૂપ ગર્ભને ઘૂત આદિની અંદર રાખીને એના બાહીના દિવસો પૂર્ણ કર્યા. ગરીબ બિચારી ધારિણી ! એ તો આ લોકની સુત્રાકરી પુરી કરી ગઇ.

તેની માતા ત્યારે વિષ મિશ્રિત અન્ન-લોજન ખાતી

તી, ત્યારે વિવનું એક ગિંદુ બાલકના મસ્તક ઉપર પડયું હતું તેથી ઉપર ભૂમિમાં જેમ ધાન્ય ન ઉગે તેમ એ બાલકના મસ્તક ઉપર તટલા ભાગમાં વાળ ઉગ્યા નહિ. અને તેથીજ એનું ગિંદુસાર નામ પાડયું. ધાવ માતાથી લાલન પાલન કરતો ગિંદુસાર વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

પૂર્વે નંદરાજના સમયમાં ગ્રીકનો મહાન્ સિકંદર ભારત ઉપર ચડી આવેલો ઇ. સ. પૂર્વે ૩૨૭માં. તે સમયે એણે પંજાબના પૌરસ રાજાને હરાવ્યો તે પછી એ ત્યાંથીજ પાછો ફરેલો ઇ. સ. પૂર્વે ૩૨૫માં સિકંદરનું મરણ થતાં એનો સેનાપતિ સેલ્યુકસ સિરિયાનો રાજા થયો. એણે ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૨ થી ૨૮૦ સુધી રાજ્ય કર્યું ઇતિહાસની ગણતરી પ્રમાણે ચંદ્રગુપ્ત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૬માં ગાત્રી ઉપર આવ્યો અને ૨૬૨ સુધી એણે રાજ્ય કર્યું.

લગભગ ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૨માં સેલ્યુકસ ચંદ્રગુપ્ત ઉપર ચડી આવ્યો. બન્ને વચ્ચે લયંકર યુદ્ધ થયું એમાં સેલ્યુકસ હારી ગયો જેથી એની પાસેથી ચંદ્રગુપ્તે પંજાબ, સિંધ અને હાલનો અફઘાનિસ્તાન તથા બલુચિસ્તાન સુધીનો મુલક લઈ લીધો અને એની સાથે સંધી કરી. સેલ્યુકસે પોતાની કન્યા ચંદ્રગુપ્ત સાથે પરણાવી. એ ચંદ્રગુપ્ત સાથેના અનુભવ પછી યવનોએ તુરતને માટે હિંદુસ્તાન જીતવાનું કાર્ય પડતું મૂક્યું.

ચંદ્રગુપ્તનું રાજ્ય હિંદુકુશ, હિમાલય, ગંડા અને સિંધ્ય પર્વત સુધી ફેલાયેલું હતું. ગુજરાત, સોરઠ ઉપર પણ

એનોજ અમલ ધાણતો, હતો, હુનામહતું, મુદરન સરોપર
એના સમયમાં બંધાયું હતું, આવડા મોટા નાનકડાં રક્ષણ
કરવાને એની પાસે સૈન્ય પણ મોટું હતું. છ દાખા પાવદલ
ત્રીસ હજાર ઘોડેસ્વાર ને નવ હજાર ગજદળ વગેરે ચતુરંગી
એના હતા. મહાપદ્મનંદના અમલમાં નો આઠ હજાર થયે. પણ
હતા ચંદ્રગુપ્તના સમયમાં પણ. એ હશે. એના અમલમાં તક્ષ-
શ્રીલા, અયોધ્યા આવસ્તી, વૈશાલી, પાટલીપુત્ર નાલંદા, ગયા,
રાજગૃહ, તામ્રસિપ્તિ, ઉલ્લયિની, કૌશામ્બી, વાણરમ્બી
વગેરે શહેરો વેપાર અને વિદ્યા માટે પ્રખ્યાત હતાં.

જૈનધર્મ પાળવામાં જાગૃત એવો ચંદ્રગુપ્ત રાજા એક
દિવસ પાખીને દિવસે રાતના પૌષધ લઈને જ્ઞાન ધ્યાનમાં લીન
હતો, તેવામાં ત્રીજી પોરીત્રીને વિગે મુખે મુતાં સૂતાં એ રાત-
એ સોળ સ્વપ્નાં દીઠાં. જાગૃત થયેલો એ રાત્ર સ્વપ્નાં સંબંધી
વિચાર કરવા લાગ્યો. સૂર્યોદય થવાથી રાત્રએ પૌષધ પાર્યો.

એવામાં યુગપ્રધાન શ્રીયશોભદ્રસૂરિના પદ્મધર અને સંભૂતિ-
વિજયસૂરિના અનુજળાંધુ શુક્રભાઈ ચૌદપૂર્વના જાણુ શુભધર ભદ્ર-
ભાદુસ્વામી પાંચસો શિષ્યોના પરિવાર સાથે વિહાર કરતા પાટ-
લીપુત્ર નગરના ઉદ્યાનમાં સમવસયા. ભદ્રભાદુસ્વામી ક્ષિતિ-
પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં શ્રી મહાવીર ચંવત ૬૪માં જન્મ્યા, સં. ૧૩૬
માં એમણે દીક્ષા લીધી. સં. ૧૫૬ માં સંભૂતિવિજયસૂરિ
સ્વર્ગે જતાં એ યુગપ્રધાન-પદ્મધર થયા.

મગધરાજ ચંદ્રગુપ્ત આજ્ઞાકૃત સાથે મોટી ધામધુમધી

કોણિક-અન્નતશત્રુની પેઠે ભદ્રબાહુસ્વામીને વાંદવાને આવ્યો. પાંચ અભિગમ સાચવી રાજા સૂરિને વાંદી દેશના સાંભલવા બેઠો. દેશનાને અંતે સર્વ સભાજન સમક્ષ રાજાએ પોતાને આવેલા સોળ સ્વપ્નનો અર્થ પૂછ્યો. “ હે ભગવન ? એ સ્વપ્નનું શું શું ફલ થશે ? ”

રાજાનાં વચન સાંભળીને શ્રુતકેવલી ભદ્રબાહુ સ્વામીએ સંઘ સમક્ષ એ સ્વપ્નનો અર્થ કહી સંભળાવ્યો. “ હે રાજન ? તને પ્રથમ કદપવૃક્ષની શાખા ભાંગવાનું સ્વપ્ન આવ્યું તેનું ફલ આજથી હવે કોઈ રાજા ચારિત્ર ગ્રહણ કરશે નહીં. ખીજે સ્વપ્ને અસ્ત થતો સૂર્ય જોયો, તેનું ફલ હવે કેવલજ્ઞાન (શ્રુતકેવળ, ચૌદ પૂર્વ) વિચ્છેદ જશે. ત્રીજે સ્વપ્ને ચંદ્રને વિષે છિદ્ર જોવામાં આવ્યાં તેના ફલ તરીકે હવે પછી ભગવન મહાવીરસ્વામીના પ્રરૂપેલા ધર્મમાંથી અનેક કાંટા નિકળશે, ચોથે સ્વપ્ને ભૂતો નાચતાં જોયાં. જેથી અન્ય દર્શની-કુમતિ પુરૂષો ભૂતોની પેઠે નાચશે. પોતાના મતની વૃદ્ધિમાં કાવી જશે, પાંચમે સ્વપ્ને બાર ફળાવાળો કૃષ્ણ સર્પ જોયો જેથી બાર વર્ષનો દુકાળ પડશે, (એમના સમયમાં તે પછી બાર વર્ષનો દુકાળ પડ્યો) છઠ્ઠે સ્વપ્ને આવતું વિમાન પાછું વળ્યું તેથી હવે ચારણ લબ્ધિવંત મુનિ ભરતક્ષેત્રમાં ને ઐરવતક્ષેત્રમાં આવશે નહીં. સાતમા સ્વપ્નમાં કમળને ઉકરડા ઉપર ઉગેલું જોયું, તેનું ફલ એ છે કે હવેથી વૈશ્યના હાથમાં જૈનધર્મ જશે જેથી એનું મહત્વ ઘટી જશે. આઠમે સ્વપ્ને ખદોત-આગિ-

યાને પ્રકાશ કરતો દેખ્યો તો તેથી હવે પછીના કાળમાં
 રાજધર્મ એવા નૈતધર્મનો પ્રભાવ ન્યુન થશે ને. પાલોતની
 માફક પાખંડી ધર્મો ઉદય પામશે, નવમા સ્વપ્નામાં મોટું
 સરોવર પાણીવગર સુંકાયેલું જોયું, અને તેના દક્ષિણ ભાગમાં
 થોડુંક જળ દીકું તેથી મહાવીર જીનેશ્વરનાં જ્યાં પંચકથ્યા-
 તુક થયાં છે ત્યાં ધર્મની હાની થશે પણ દક્ષિણ દિગામાં ધર્મની
 પ્રવૃત્તિ થશે. દશમે સ્વપ્ને સુવર્ણની ધાંગીમાં કુતરાને કીરતુ
 જોજન કરતા જોયો તેથી ઉત્તમ જનોની સંપત્તિ નીચકુળમાં
 જશે તેમજ તેઓ પૂર્વના દયા ધર્મને છોડીને હિંસામય
 ધર્મને માનનારા થશે. અગીયારમે સ્વપ્ને હાથી ઉપર કુતરાને
 બેઠેલો જોયો તેથી જે ધીમતો રાજાઓ છે તે પ્રજાને પીડનારા
 થશે હલકા કુળમાંથી રાજાઓ થશે પણ ઇક્ષ્વાકુ કે હરિવં-
 શમાં કોઈ રાજા ઉત્પત્તિ હવેથી થશે નહીં. બારમા સ્વપ્નામાં
 મુમુક્ષુ મર્યાદા મુક્તો જોયો તેથી રાજાઓ ઉન્માર્ગગામી ને
 હાનીયો વિશ્વાસધાન કરનારા થશે, તેરમા સ્વપ્નમાં મોટા
 રથને નાનો વાછરડો જોડેલો દીઠો. તેથી પ્રાયઃ કોઈ વંશગ્ય
 બાવથી દીકરા મદતુ કરશે નહીં. ચૌદમા સ્વપ્નામાં મોટા
 મૃત્યુવાળું રત્ન તેજ રાંધેલ દીકું, જેથી બારન તથા ઔરંગઝેબ
 મેત્રમાં સાધુઓ દલેશ કરનારા. માયાવી, બીજાઓને દુઃખ
 આપનારા. ને અવિવેકી થશે પદરમે સ્વપ્ને રાજકુંવરને
 ખગલ ઉપર બેઠેલો જોયો તેનું ફલ હવે પછી રાજકુંવરો
 રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે. માગમે સ્વપ્ને કાળા વર્ણના બે હાથીઓ
 લુદ્ધ કરતા જોયા તેથી મધ્ય અ. ૫ થશે પુત્રો માતા પિતાની

મજ્જું છું. કુલવંત પુરૂષોનો એવો આચાર છે કે એમણે સ્વામીનું હિત કરવું જોઈએ. આપે હમેશાં યાદ રાખવું કે આ ચાણક્ય મંત્રીશ્વર મહા ઘાતડી ને વિશ્વાસઘાતક છે.”

મુગંધુનાં વચન સાંભળીને રાજા ચમક્યો. “ અપ ! અપ ! મુખા ! એ શું બોલ્યો ! ”

હું તો પહેલાંથી જાણતો હતો કે મારા વચન ઉપર આપને વિશ્વાસ ન આવે ! પણ મહારાજ લગાર થોભો ! હું આપને એની ખાતરી કરી આપું ? ” નિમકહરામ મુગંધુએ કહ્યું. આજે જગતમાં ઉપકાર ઉપર પણ અપકાર કરનારા જનોનાં ક્યાં તોટો છે ?

“ તું શું ખાતરી કરાવી આપે છે. ” જિહ્વારે નિઃસ્કારચુકત કહ્યું.

“ એ પાપી ચાણક્યે આપની માતાને પેટમાં ખંજર મારી નાખી છે. માટે આપે પણ આપનું ય-નથી અણ કરવું ? ”

“ મારા માતાને મારી નાખી એની ખાતરી શું ? ” રાજાએ કંઈકે જવાબ્યો.

“ તે આપ આપની ધાવ માતાને જ પૂછી જુઓને ? ” એ અધમ મુગંધુએ રાજાના કાનમાં વિષ રેડવામાં બાકી ન રાખ્યો.

જિહ્વારે તરતજ ધાવમાતાને બોલાવી ને માત્ર પૂછી જોઈ. ધાવે એમને જણાવ્યું કે આપણે કહ્યું. એક જિહ્વારે એમને માત્ર કહ્યું.

બીજે દિવસે સવારમાં ત્યારે ધાત્માક્ય રાજસભામાં
આવ્યો ત્યારે રાજાએ મુખ દેરવી લીધું જેથી અતુર ધાત્માક્ય
એની ગયો કે “રાજાના કાનમાં કોઈ દુર્જન પુરૂષે કિંઈ વેડ્યું
છે.” એમ વિચારી તે પોતાના મકાને ગયો. તપાસ કરતાં
માણસ પડ્યું કે “એ બધું પેલા મુખમુનું કૃત્ય હતું.” જેથી
એના દેયામાં વૈરાગ્ય ભાવના જાગૃત થઈ. “ઓહો ! એ
મુખમુએજ આ બાલ રાજાને બરમાવ્યો છે. અરે મેંજ
એને પૂર્વે પ્રધાનપદ અપાવ્યું હતું તેથી મારી ઉપર ઉપ-
કાર કરવાને બદલે એણે પોતાના જાનિને ચોગ્ય કરી બતાવ્યું
છે. સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી. હું પણ હવે રાજચિંતા
કરીને વૃદ્ધ થઈ ગયો છું. તો હવે જીવીને કેટલું જીવીશ ? તો
કાંઈક આત્મકથ્યાણુ કરવા હવે પરબવને માટે મારે તૈયાર થવું
જોઈએ. જન્મથીજ જગતમાં ઉત્તમ એવો જૈનધર્મ મળવા
છતાં રાજ્ય વ્યવસાયને અંગે મેં એનું બરાબર પાલન
કયું નથી. તેથી વિધિએ મને આ સંકેતથી જાગૃત કર્યો છે,
તો એ બાલ રાજાને ખાતરી કરાવવાથી સચું. હવે જગતમાં
મારી કંઈ ઇચ્છા અધુરી છે કે આવો અપૂર્વ સમય હાથ
આવેલો મારે સુમાવવો ? જો આ તક હું સુમાવું તો મારા
જેવો જેવકુદ્ કોઈ નહીં, માટે મને જગાડવાને એ સુખમુએ
તો મિત્રની ગરજ સારી છે ! છતાં મારી જીવિધી હું એના
પ્રતિકાર તો અવશ્ય કરીશ. પણ હું એવું કરીશ કે એ જગ-
તમાં જીવનાં છતાં એના પણ આત્માનું કથ્યાણુ થાય ને પ્રધાન
પદવીથી પણ સુજ્ઞ થાય.”

મનમાં ચિન્ત્યું છે “ ચાલુક્ય એ પાછા આવશે
મારાં સ્વચ્છ કુટુંબ સહિત મારું જન્મભૂમિ ઉપર
માટે હું જ એનું દાશગ કાઢી નાખું ? ”

આવા કુવિકલ્પથી રાજા પાસે આવીને આ
એની પૂજા કરવાની રજા માંગી. “ હે ભગવન, ?
કયનો અપરાધ કર્યો છે તો તેના પ્રાયશ્ચિત્ત ભાગ
પૂજા કરું ? ”

રાજાની બીજવારની આજ્ઞા મેળવી એ દુષ્ટ
અનશનમાં રહેલા ચાલુક્ય પાસે આવીને આડંબર
કરવા લાગ્યો સંધ્યાકાળે ચાલુક્યની પૂજા કરી તે
પુષ્ક છાત્રમાં ધુપનો અંગારો નાંખી આજ્ઞા ગયો.

વાયુના ભેરથી સુકા છાત્રામાં એ અંગારો ધુપ
દીપ્ત થયો. એ અગ્નિથી ચાલુક્ય દગ્ધ થવા લાગ્યો
ના જીવનરૂપ એનો શુદ્ધભાવ તો અખંડિત રહ્યો
પ ભાવના વૃદ્ધિ પામવા લાગી. “ હે જીવ ? વિદ્યા,

, પત્નીનો અને દુર્ગંધથી ભરેલા આ શરીર ઉપર
ને કર ? કેમકે આ શરીર તો ગમે ત્યારે એક દિ
નમાં ભગવાનું છે. એ કાંઈ આત્માની પાછળ જ
પણ આત્માએ કરેલાં શુભશુભ કર્મો જ એની સ
કે, માટે પૂર્વ કરેલાં દુરકર્મોને આ સમયે લોગવી
તે મુકન થા ! અને અમભાવમાં રહે ? કેમકે અત્યા

મૃયાવાદ, ચારી, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ તો
આત્માનાં ત્રિવિધ

જાણ કર્યા છે. કર્મેના ક્ષય કરવામાં તો શત્રુઓજ મિત્રની માફક ઉપકાર કરનારા થાય છે. માટે એવા સર્વને હું જાણું છું ને તે પણ મારા પ્રત્યે જાઓ ! સકલ જીવોની સાથે મારે મૈત્રીલાવ છે કોઈ સાથે મને વેર નથી. મારાથી થયેલી અનેક જીવહિંસાઓ, અપરાધો કેવલજ્ઞાની પ્રભુઓ જાણે છે એ સર્વે અપરાધોની અરિહંત પ્રભુઓની સાક્ષીએ હું આલોચના કરું છું. અજ્ઞાની એવા આ જીવે આ લવમાં કે ગતલવોમાં અપરાધો કર્યા હોય એવા સર્વ અપરાધોને હું મિથ્યાદુષ્કૃત આપું છું. એવી રીતે પોતાના દુષ્કૃતની નિંદા કરતો, અને કરેલા સુકૃતની અનુમોદના કરતો મોક્ષપુરીના આધાર એવા અરિહંત આદિ ચાર શરણને વારંવાર અંગીકાર કરવા લાગ્યો. પંચ પરમેષ્ઠિ મંત્રનું મનમાં સ્મરણ કરતાં ચાણક્ય સુગંધુના અગ્નિના ઉપસર્ગથી દગ્ધ થઈને સમલાવે મરણ પામીને સ્વર્ગ લોકના ઈંદ્રનું મંત્રીપદ લોગવવા ગયો.

આણક્યના મરણથી રાજા પ્રજામાં શોક પ્રસરી રહ્યો. ઘણા દિવસ સુધી રાજા એના શુણ્ણને સંભારતો જાળકની માફક આંખમાંથી અશ્રુ પાડતો હતો. ફક્ત એક સુગંધુજ પ્રસન્ન થયો હતો એક મોટા રાજ્યનો હવે એ મહા અમાત્ય થયો સુગંધુએ આણક્યના ધનની આશાએ રાજા પાસેથી આ જાણક્યનું મકાન રહેવા માટે માગ્યું. રાજાએ આજ્ઞા આપવાથી સુગંધુ આણક્યના મકાનમાં રહેવા ગયો. તો ઉજ્જવલ એવા આજ્ઞા ઘરમાં ફક્ત એકજ ચોરડો મજબુત રીતે બંધ કરેલો જાયો.

આ ઓરડામાં ચાલુક્યનું ધન હશે એમ સમજીને અહીં
 એ ઓરડા ઉધાડ્યો તો તેમાં એક પેટી લીધી સો તાળાચાળી
 એ પેટીને ભેંદ એણે વિચાર્યું કે “ નક્કી આ પેટીમાં અમૂલ્ય
 રત્નો હશે ? ” પછી સુખંધુએ પેટીનાં સોયે તાળાં લાંગી
 નાખ્યાં. ને પેટી ઉધાડી તો અંદર સુગંધી વસ્તુઓથી ભરેલો
 ડાળત્રો ભરેલો. “ હાં ! હવે બહુયું ! આ ડાળત્રામાંજ રત્નો
 ભરેલાં લાગે છે. તે વિના એની આવી સંભાળ સંભવે નહિ. ”
 એમ વિચારી શ્રીકૃષ્ણની માફક એણે ડાળત્રો ફેંટાવ્યો. તો તે-
 માંથી લોકોત્તર દિવ્યગંધ એના ભેવામાં આવ્યો. ગંધ છુટ્તો
 મધુકરની માફક એ ગંધ સુખંધુએ સુંઘ્યો, એની સુગંધીથી
 વિસ્મય પામીને તે પોતાનું મસ્તક હલાવવા લાગ્યો. પછી
 વારંવાર સુંઘવા યદી હર્ષ પામેલા સુખંધુની પેલા ભોજપત્ર
 ઉપર દિપ પડી. એ વાંગનાંજ એના હોઠ ખીસાડી ગયા. એ
 હખેલા ભોજપત્રમાં એણે શું વાંચ્યું. કે જેથી એનું મન
 વિષાદ પામી ગયું. છતાં છતાં એ સુવા જેવો થઈ ગયો.
 તેમાં લખ્યું હતું કે, “ આ સુગંધી પદાર્થ સુગંધ પછી નં
 કોઈ છુદ્ધિવાનું હંડું જલ પીએ તથા ખદરસ ભોજન જમશે,
 મનોહર ગાયન ત્રાંભલશે, વિલાસ શુકન સીના ત્રાંબને ઇચ્છશે
 કે પુષ્પાદિકની મનોહર સુગંધ લેશે, અથવા નાટકો જોશે. એ
 પાંચ વિષયમાંથી એક પણ વિષયને ભોજવશે તે પુરતં મૃત્યુ
 પામશે ” એ વાંચી સુખંધુ તો આભોજ થઈ ગયો. હા ! હા !
 કરતો પોઠાર કરવા લાગ્યો. એણે નિશ્ચય કર્યો કે “ છુદ્ધિ
 નિધાન ચાલુક્યનો આ પ્રયોગ વૃથા તો નજ હોય. એણે એક

પુરુષને તે સુગંધિઓ સુગંધાડી એને વિષયોમાં એડતાં તરતજ
 મરણ પામ્યે. એને લાગ્યું કે તે અત્યારે જીવતાં મુએલો હતો.
 મોતનો હત એની સામે ઉભો રહી પડકાર કરી રહ્યો હતો.
 જગતમાં તે અત્યારે મહામંત્રી છતાં એકલો અદુલો નિરાધાર
 હતો. બુદ્ધિમાન ચાણક્યની યુક્તિ સફળ થઈ હતી. એણે એને
 જીવતાં માર્યો હતો કરેલાં પાપકર્મનું ફળ અહીંને અહીંજ
 તરતજ પ્રગટ થયું. જે પદવીની ખાતર એણે ચાણક્યકે
 કાંટો દુર કર્યો હતો તે કાંટો એના શરીરમાં હમેશને માટે હવે
 લાગી ગયો હતો. થોડીવારમાં જ પાત્ર મરવાનો હતો. આ સુખર્ષ
 જેવા મીઠા સંસારમાં તે હવે અદ્ય સમયનો મેમાન હતો. અરે
 પાણી વગર કેમ ચાલે. બસ પાણી પીધું કે એની જીવંતી
 બલાસ હતી. “ હા ! હવે મારે શું કરવું ? જીવવાનો કાંઈ
 ઉપાય ચાણક્યે લખ્યો છે કે બસ મોતનો જ પગામ મુકી ગયો
 કે ? ” એણે આગળ વાંચવા માંડ્યું. “ તે છતાં એને જીવ
 વાની દૃષ્ટિ હશે તો મનનક ને રાહી સુગંધી બીજાવૃત્તિમાં
 જે મહે એવું તુલ્ય નિઃજન કરે. સાધુનાં વર્તે પહેલી
 જ્ઞાનરહીતપણે મુનિના આચરણથી રોકે તોજ જીવે રહે.”
 આ પ્રમાણે વાંચીને દૃષ્ટિ નહીં છતાં પણ કદાચ જીવંતવર્તન
 ગાહ્યાર્થે મુનિ થવાનો એણે વિચાર કર્યો. “ હાથ ! મારી
 બુદ્ધિને વિચાર ચાલે ! અરેજન ચાણક્ય એ એકજ જીવ
 જાન હતો કે જેણે મનનાં મનનાં ખત્રુ મને આવી રીતે જીવતાં
 મુક્યાં કર્યો છે.”

આવરેલી નદની પહે મુખપુ. તે પછી મુનિ મધ્ય
પૃથ્વી ઉપર વિચરવા લાગ્યો એ જમની પાગિદ મુખપુ
અનંતામર સંસારમાં જમ્યો.

ૐ(ૐ)ૐ

મકરાચુ ૧૧ મું.

મહાનુ અરોહ.

મહાદેવ અંદ્રગુપ્તે મેળવેલું વિશાળ રાજ્ય જિંદુસારે
વ્યવસ્થાપૂર્વક સંભાળી રાખ્યું આ રાજાનો કાલ શાંતિમાં
જયો હતો, દીર્ઘકાલ મર્યાદા રાજ્ય ચલાવીને અંદ્રગુપ્તે
રાજ્યની જડ મજબુત કરેલી એનું કલ્પ જિંદુસારે સારી રીતે
ભોગ્યું. ઇતિહાસ કહ્યો છે. ઇ. સ. પૂર્વે ૨૬૨ માં જિંદુસાર
ગાદી ઉપર આગ્યો. નેન ઇતિહાસ જોતાં શ્રી મહાવીર પછી
૨૩૫ વર્ષે જિંદુસાર મહાધર્મચર થયો. ઇ. સ. પૂર્વે ૨૭૨ સુધી
ભારતનું સામ્રાજ્ય જિંદુસારે ભોગ્યું. અંદ્રગુપ્તના સમયમાં
એના પુત્રો નેમ બીજા પ્રાંતના સુબાઓ હતા તેમ જિંદુસારના
પુત્રો પણ મોટા મોટા પ્રાંતના સુબાઓ હતા. જિંદુસારને
બહુ પુત્રો હતા. એમાં અગ્રોક નામે પણ એક પુત્ર હતો.
અગ્રોક કદરૂપો પણ બહાદુર હતો, બાળપણથી એ તોફાની હોવા-
થી એના પિતાને એ ગમતો નહી. નેથી એને ઉજ્જવન, માગવાની
સુબાગિરિ આપી ત્યાં મોકલી દીધો. પછી એને દર તક્ષશીલા

મોકલવામાં આવ્યો હતો. પણ એ બહાર અશોકે તક્ષશીલા જઈ બળવાખોરોને જીત કરી શાંતિ ફેલાવી પોતાના પરાક્રમમાં વધારો કર્યો. ઇ. સ. પૂર્વે ૨૭૨ માં જિંદુસાર પરજોડવાંથી થયો ત્યારે અશોક દૂરના દેશમાં હતો. તેને રાજ્ય મેળવવામાં અનેક મુશ્કેલીઓ નડી હતી છતાં એકદમ પોતાના સैन्य સાથે તે તક્ષશીલાથી નિકળીને પાટલીપુત્ર નગરે આવ્યો. કેટલીક મુશ્કેલી પછી એણે પાટલીપુત્રનું સિંહાસન કબજે કર્યું. પોતે ઇ. સ. પૂર્વે ૨૭૨ માં મગધેશ્વર તરીકે રાજ્ય ગાદી ઉપર આવ્યો.

ગાદી ઉપર આવ્યા પછી અશોકે કેટલાંક વર્ષ રાજ્યની વ્યવસ્થા કરવામાં ગાળ્યાં, પિતાની હુંયાતીમાં માળવામાં અફઘાનિસ્તાનની રાજધાની તક્ષશીલામાં મુળા તરીકે એણે કામ કરેલું, એટલે રાજ્ય વહિવટની વિગતોથી એ વાકાફાર હતો. ચાણક્યની ઘડી કાઢેલી રાજ્યનીતિનો અમલ ચલાવતાં અશોકને ઓછો અનુભવ મળ્યો નહીં હોય. એના રાજ્યનો વિસ્તાર હિંદુકુશથી આસામ સુધી અને કાશ્મીરથી દ્રવિડ નદી સુધી (મહારાષ્ટ્ર) હતો, દક્ષિણ પૂર્વ દિશા ઉપર આવેલો કલિંગ દેશ મગદની સાથે પોતાની સ્વતંત્રતા જાળવી રહ્યો હતો. બંગાળના ઉપસાગરને કાંઠે મહી નદી અને ગોદાવરીની વચ્ચેનો ભાગ તેને કલિંગ દેશ કહેતા હતા. એની સ્વતંત્રતા મહાન અશોકે ગાદી ઉપર આવતાં જ અટકાવવાનો યત્ન કર્યો.

અશોક નાનપણમાં બહુ તોફાની ને દુર હતો. ગાદીએ

આવનાં જ પાટલીપુત્રમાં ' એક નરકાલયના ' અનાદુરં દનું.
એણે એક માટા એકાનમાં આદે જાણુએ અજાણુ નીચાએ
સાગીને અંદર ધારવામાં જઈ, ધમધમતા હૃદયના લાગ્યો.
તેણી ઉપગતી કરાયે, વગેરે આપ્યાં દનાં વરમાધારી-
જમડાઓની જગા એમના સ્ત્રીપાર્શ્વનાં સીમાં દર્શી ને કેાઈ
શુન્દેગારનો શુન્દો સાગીન થનો એને આ જમડા જમડાએ
આ નરકાલયમાં સાપી રિવિધ ચાગતા જમાડી મારી નાખતા.
ગદગાનમાં શુન્દેગારો મારે આ નરકાલય હનું પાત્ર પાડ્યાથી
ને કેાઈ જાણે જાણે આ સ્થાન ઉપર આવી ચડનો એને
પણ એ જમડાઓ પુરી રોને નરકાલયમાં, સાપીને મારી
નાખતા હતા.

એક વખત કેાઈ કાણુસર શુદ્ધમનો કેાઈ ભિક્ષુક
ત્યાં જઈ ચડયો. આ સ્થાન પાંચ આવતાંજ, પેલાં જાગતા
પરમામાગીઓ એને પકડીને અંદર લઈ ગયાં. એને મારી
નાખવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. ભિક્ષુકે એ પરમાધામિઓને
હું. કે- " મરી ગયા પહેલાં મને મધરની સ્તુતિ કરવાને જોડાડીની
જાત આપવી. પછી તમારે ને કરવું હોય તે મુંજેથી કરો ? "

આ બેપડી દરમિયાન એક બીજો માણસ ત્યાં ફસાઈ
ચડયો. નરકાલયના રખેવાળોએ એને પકડી લાવી એક ચક્ર
ર ચડાવી એણે માયું કાપી નાખ્યું. આ 'ભયંકર દેખાવ
પેલા ભિક્ષુકે દૃઢ્ય તો વીધાર્યું ગયું. સરીરની નાશવંત
તિ જોતાં એ નરકાલયની ચાગનાણું નિરિક્ષણ કરતાં એને
જ આપ્યો વેરાજ્ય અને મધરની સ્તુતિ કરતાં એ સાધુને

નિવાસી સુવાડ્યા. હતાં પાછા ગીન્ને દિવસે નવા કલિંગવાસી-
ના પોતાની સ્વતંત્રતાને માટે અશોકની તલવારના ઘા ઝીલ-
વાને બદલે આવતા.

ત્રણ ત્રણ વર્ષનાં બદાણાં કલિંગવાસીઓ સાથે યુદ્ધ
કરતા પડી ગયા. હતા અશોકની તલવાર સામે કલિંગવાસી
નરવીરોનું ધૈર્ય અડગ હતું. કલિંગનાં દરેક દેશાભિમાની
નરો આ યુદ્ધમાં હુમ્મશને માટે માતાની ગોદમાં પોઢી ગયાં
હતા પરંતુ કરતાં કરતાં મરવું એમને પ્રિય હોવાથી રણસંઘ્રા-
મમાં આવીને શત્રુના માણસોને મારતાં તે પોતે પણ મરતાં
હતા. ત્રણ ત્રણ વર્ષને અંતે આખરે કોઈ શૂરા પુરુષો ન હો-
વાથી એ બહાદુર પ્રજાનું ધૈર્ય ખુટી ગયું ત્યારે છેવટે કેશરીયા
કરી પોતાનું સામઢું બળ બતાવવાને એ પ્રજાએ નિર્ણય કર્યો
જેથી એક દિવસે એ બહાદુર પ્રજા કેશરીયાં કરી અશોકની
તલવાર સામે પડકાર કરતી એની ઉપર તુટી પડી. બન્ને વચ્ચે
તુમુલ્લ યુદ્ધ થયું પણ બહાન અશોકની વિશાળ સેના આગળ
એ મુઠીભર પ્રજાનું શું ગમ્યું ? પોતાની વીરતાનો પરિચય
કરાવી એ બહાદુર પ્રજાના કેટલાક શૂરા યોદ્ધાઓ હુમ્મશની
મીઠી નિદ્રામાં સૂતા. અને યુદ્ધનો અંત આવ્યો.

વિજયી અશોકે લશ્કર સહિત કલિંગની રાજધાનીમાં
પ્રવેશ કર્યો ત્યાં એણે શું જોયું ? શહેરમાં લાખો મુઠાં
પડેલાં હતાં લાખો માણસો અન્ન પાણી વગર તરફડીને
મરી ગયાં હતાં, એક લાખ તો એણે યુદ્ધમાંજ કાપી
માણ્યા હતા. અને દોઢ લાખ કલિંગવાસી એની છાવણીમાં

કેદ પકડાયા હતા. કલિંગ દેશમાં દરેક ઘેર રસારોગ થઈ હતી
 નરહત્યાકાંડની આ કોલાહલે અશોકના વળ સમા ચઢોને હવ
 મયાબુ એણે લેયું તો આખો કલિંગ દેશ ગેદાદ રૂદનમાં
 નરોગ હતો. કોઇનો ભાઈ તો કોઇનો દીકરો એમ સર્વ કોઇ
 યુદ્ધની આગમાં બગીને ભસ્મ થઈ ગયા હતા એ ઉપર રાખ
 ઉપર યુદ્ધ બંધ થતાં ઘેર ઘેર ઉપર આંગુ પડતાં અશોકે નિહા-
 ન્યાં. એનું હૃદય કમકમ્યું, “આહા ! કયા મુખની ખાતર એણે
 કલિંગની સ્વતંત્રતાનો નાશ કર્યો હતો. લાખો કલિંગવાસીની
 છંદગીનો નાશ કરવામાં તે પોતે જોખમદાર હતો. હા ! હિંસા
 યુદ્ધ જોવી આ રાજ્યલકમીને ધિક્કાર થાઓ એવા પરાક્રમને
 ધિક્કાર થાઓ ? કે આત્માને અજાન માર્ગે ખેંચી જઈ અનેક
 પ્રકારનાં પાપકર્મ કરાવી નરકમનિમા લઈ લય છે. આવો મોટો
 નરહત્યાકાંડ કરી મારે કયી દુર્ગતિએ જવાનું હતું. અજાન-
 શત્રુએ ત્રણમંડળ રાજ્ય છુટી ભરતાર્ધના સર્વે રાજાઓને
 તામેદાર બનાવ્યા હતાં આ પૃથ્વી એની ન થઈ. ઐકસરદાર
 સિકદરે હુન્ના છુટીને મારું રાજ્ય સ્થાપ્યું પણ આ પૃથ્વી
 એની સાથે પણ ન રહી તો મું મારી નાથે આવશે ?
 એ કલિંગની કોલાહલ નહીં એ સાહે કયું
 હત્યાદિક એને ધોળા પદ્માના પથે આ છેડી
 જય યાત્રા કરી એણે પોતાની નલવા ન્યાન કરી. યુદ્ધને
 નહીં કયો શિકાન પાત નહીં નિધો નાનપણ કોડ્યુ. ને
 ન્યાન બહાન કરવા નિ. પુ તો પ્રજાના મુખને માં ?
 પ્રજાના કરે દોષ નથી વ્યવસ્થા કરી પોતાના નરકમ

એક અધિકારી નીમી તે લશ્કર સહીત પાટલીપુત્ર આવ્યો ગયો એણે મને કે કમને વિજય મહોત્સવ કર્યો.

એના વખતમાં પાટલીપુત્રની બહોળલાલી અપૂર્વ હતી લાંબચારસ આકારવાળા આ શહેરની લાંબાઈ નવ માઈલની હતી. ૬૪ તો આ શહેરને દરવાજા હતા. તેમજ પાંચ ગુરજ વાળા કોટથી આ શહેર રક્ષાયેલું હતું. એની ચારે બાજુએ આસપાસ ૬૦૦ ફીટ પહોળી અને ઘણી ઉંડી બાંધ હતી. ચંદ્રગુપ્તના સમયમાં કોટનીત્રીવાલ લાકડાની હતી તથા ઘણા ઘરો પાળુ લાકડાનાં હતાં, પાળુ સમ્રાટ અશોકે એ લાકડાની દિવાલો તોડી પાડી પથરનાં કોટ કરાવ્યો એના સમયમાં શહેરમાં ઘણા સ્તુપો અને વિહારો ઉભા થયા. ચંદ્રગુપ્ત કરતાં પાળુ અશોક મહા પ્રતાપી રાજા થયો.

ભદ્રબાહુસ્વામી વીર સંવત ૧૭૦ માં સ્થુતિભદ્રને પટધર સ્થાપી સ્વર્ગલોકમાં ગયા. એ સ્થુતિભદ્રને વીર સં. ૧૧૬ માં જન્મ થયો. યૌવનમાં બારવર્ષ પર્યંત વૈશ્યાને ઘેર રહીને સં. ૧૪૬ માં એમણે સંભુતિસૂરિ પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. ને સં. ૧૭૦ માં પટધર થયા.

સ્થુતિભદ્ર છેલ્લા ચૌદ પૂર્વી ગ્રામહાવીરથી સાતમી પાટે થયા છે એ સ્થુતિભદ્રસ્વામીએ આર્ય મહાગિરિને આર્ય સુહસ્તિ નામના બે શિષ્યોને દિક્ષા આપી, તેમની પછી એ બંને પાટે આવ્યા છે. વીર સંવત ૧૭૬ માં આર્ય મહાગિરિને દીક્ષા આપી અને સં. ૨૨૨માં આર્ય સુહસ્તિસ્વામીને દીક્ષા આપી

વીર સં. ૨૧૬ માં સ્થુલભદ્ર સ્વર્ગે ગયા હોવાથી આર્યમુદ-
સ્તિ સ્વામીને સ્થુલભદ્રના નામથી સં. ૨૨૨માં આર્યમહાગિરિ
એ દીક્ષા આપી સં. ૨૧૬ માં આર્યમહાગિરિ પટધર અને
યુગપ્રધાન થયા. વીર સં. ૨૪૬ માં આર્યમુદસ્તિ સૂરીપદ ઉપર
આવ્યા.

મહાન અશોકના સમયમાં આર્યમુદસ્તિ અને મહાગિરિ
ગમ્મનાયક હતા. તેમાં પાલુ આર્ય મુદસ્તી સ્વામી તો મહા-
વીરસ્વામીના ત્રીજા સૈકાના અંતમુખી વિદ્યમાન હતા.

આ સમયમાં ત્રેવીશ ઉદયમાંનો પ્રથમ ઉદય ચાલતો
હતો પ્રથમ ઉદયમાં વીશ યુગપ્રધાન થયા છે એમાં મુખર્માસ્વામી
અને જંબુસ્વામી મોણે ગયા તે સિવાય બાકીના અદાદે
યુગપ્રધાનો એકાવતારી લાજુવા. આર્યમહાગિરિ સ્વામી
આર્યમુદસ્તિ સ્વામીને ગમ્મનો ભાર લગાવી જીનકરપનો
આચાર વિરોધ ગયેલો છતાં પોતે એકાકીપણે વિચરી જિન-
કરપની તુલના કરતા હતા. આ બન્ને ને એકજ પાટે એટલે
વીરસ્વામીની આઠમી પાંટ ગણવામાં આવ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ભવિતવ્યતા.

ત્રીઓનું હૃદય અને પુરૂષાનું ભાવી જગતમાં કોણ
લાજુવાને સમર્થ છે મનુષ્ય પ્રાણી તો મુજની આગ્રાએ સંસા-

રની મુસાફરીમાં આગળને આગળ ધખ્યા જાય છે. ટાઢ, તાપ, દુઃખાદિક અનેક પ્રકારના પરિસહો સહન કરવા છતાં પણ ક્વચિત જોઈએ તેનાથી અદ્યક્ષ મળે છે. અથવા તો ઉલટું જ પરિણામ પ્રાપ્ત થાય છે તો કોઈને અદ્ય પ્રયાસે વિશેષ જાણ થાય છે. ઉંઘા પાણી પણ એનું જ્ઞાત લાગ્ય સીધાં કરી નાંખે છે. કેમકે મનુષ્ય પ્રકૃતિ ભિન્ન ભિન્ન છે એમના કર્મોની રચના પણ ભિન્ન છે. જેથી એ ભાવીના પડદામાં મુખામુને પડકાર કરતી કર્મ રચનાઓ ક્યારે શું કરશે એતો કેવડી ભગવાનજી જાણી શકે.

અવતારનાં આજે ઉત્તરવંત દિવસ હોવાથી સર્વત્ર આનંદ આનંદનું વાતાવરણ પથરાઈ રહ્યું હતું. અનેક નાના-મોટા નાગરિકો પાત પાતાના વૈભવ પ્રમાણે વસ્ત્રાભુષણો પરિધાન કરી મોજ શ્રેણીમાં મશગુલ થયેલા જણાતા હતા. આજે યુવરાજ કુલકેનો જન્મ દિવસ (જયંતી) હોવાથી નાગરિકોનાં મનમાં એક ગર્વભર્યા એક મુશાકીમાં ભરેલી હાલત જોવા મળતી હતી. પ્રજા ધન્ય જ્ઞાતી. તેમજ મહારાજાના અધ્યક્ષ તરીકે વિદ્યાર્થીઓના પાલનપોષણને કારણે ઉન્નતિના પ્રિય સ્વપ્ન.

સંજવન હોવાને કારણે રાજમહેલમાં એક મોટો દરબાર ભરેલો હતો. જેના યુવરાજ મુદરના મુદર વસ્ત્રાલેકાર પોતાની જાતની રચનાઓનાં વૈભવ ભરેલાં ધન્ય જ્ઞાતીનાં મહારાજાનાં હિરણ્ય રાજ્યનાં વિદ્યાર્થીઓનાં પાલનપોષણની પાલનપોષણને કારણે ઉન્નતિના પ્રિય સ્વપ્ન.

હતા. રાજના નાના મોટા અમલદારો યુવરાજની આગળ ભેટમાં મુદ્રીને પોત પોતાનું આસન લેતા હતા. નગરગેડ, બીજા ગેડ ચાલકદારો વગેરે પણ યુવરાજને ભેટ વગેરેથી બંદુ માન કરતા હતા.

રાજ્ય તરફથીજ આજે આનંદનો દિવસ હોવાથી શહેરમાં અનેક જગાએ નાચ, તમાસાના દેખાવો ગોડવવામાં આવ્યા હતા. ક્યાંક સંગીતનાં મધુરાં સ્વર્ગીય ગાન છુટી રહ્યાં હતાં. ક્યાંક મસ્કરાઓ અનેક પ્રકારે હાસ્યે રસની વાતો કરી. પ્રેક્ષકોનાં દિલ રંજન કરી રહ્યા હતા. સમૃદ્ધિમાં ગર્વિષ્ઠ બનેલું અવતી આનંદમાં મસ્ત બની આજે સ્વર્ગીય ગ્રાભાની સ્પર્ધા કરી રહ્યું હતું.

દક્ષિણના લાલચુ ખાણોને અનેક પ્રકારે રાજ્ય તરફથી દાન દેવામાં આવ્યાં. ગરીબ લુણા, અપંગ, અંધ વિગેરે અને નિરાશ્રિત જનોને ભાવતું લોજન જમાડી સંતોષવામાં આવ્યા. યુવરાજના શુભ નિમિત્તે સારી રીતે યજ્ઞદાન, કીર્તિદાન અને હિંચિતદાન કરવામાં આવ્યાં. અહિંસા પ્રધાનનો જમાનો હોવાથી સર્વત્ર અમારી પટલુ વગડાવી-અહિંસાની આંખા પ્રવર્તાવી સર્વે જીવોને અભયદાન દેવામાં પણ આવ્યાં હતાં. એ વિવેકી જનો મુપાત્રની ભક્તિ કરવાને પણ ભૂલ્યા નહોતા. જ્યથી રંકથી તે રાય પર્યંત, સર્વ કોઈ આજે આનંદમાં હતું.

યુવરાજ કુણાવ ઉપર સમ્રાટનો અસાધારણ પ્રેમ અંજ

પ્રજાના ઉત્સવનું કારણ હતું. ખાદ્યાવસ્થામાં તે યુવરાજ પદ પામીને સમ્રાટના મોટા રાજ્યનો ભવિષ્યનો વારસ સિદ્ધ થઈ ચુક્યો હતો, જે બાળક ભવિષ્યમાં પોતાનો સ્વામી-શિરતાજ થવાનો છે. એનું પ્રજાના નાયકો તેમજ પ્રજાજન બહુ માન કરે એ બનવા ભેગ છે. આવા હર્ષના ઉત્સાહમાં એ બાળ-યુવરાજનું હૈયું પણ આનંદથી મકલાતું હતું.

રાજસભા નાગરિકોથી પૂર્ણ ભરાઈ ગઈ. એટલે અવંતીના હાકેમે યુવરાજ કુણાલ કુમારની જે મીઠા શબ્દોમાં પ્રજાજનને ઓળખાણ કરાવી. સમ્રાટ અશોકવર્ધનની રાજ્યનીતિનાં વખાણ કર્યાં. ભવિષ્યના સમ્રાટ માટે પણ જે શબ્દો કહ્યા. તે પછી રાજ્યસભામાં સંગીતની સુંદરતા છવાઈ રહી. માળવદેશની ઉંચમાં ઉંચ ગણાતી નાયકાઓએ પોતાની નૃત્યકળા અને સંગીતકળાથી રાજસભાનાં દિલ રંજન કર્યાં, સભામાં પાણીની માફક અતરોના કુવારા છુટવા લાગ્યા. એ વારાંગનાઓના હાવભાવોમાં, સંગીતના નાદમાં ને તાનમાં રાજસભા તરબોળ હતી. દુઃખ, આદર, ક્લેશ શું વસ્તુ છે એની ઝાંખી પણ અત્યારે તો ક્યાંય જણાતી ન હતી.

અચાનક પ્રતિહારે આવીને યુવરાજ અને અવંતિપતિને નમી અરજ કરી. “ જાપુ ? અવંતીથી આપણો દેવ આવ્યો છે, સમ્રાટના કાંઈક શુભ સમાચાર લાગ્યો છે. ”

દારપાલની વાણી સાંભળી યુવરાજ તેમજ અવંતિપતિ વગેરે ખુશી થયા. “ ઓહો મંગલમાં મંગલ ? સમ્રાટે યુવ-

રાજને માટે કાંઈ શુભ-સમાચાર મોકલ્યા હશે. આજના આનંદમાં તે વૃદ્ધિ કરવાનું થશે. ” સામંત માધવસિંહે-અવ-તીના હાકિમે કહ્યું અને ફતને પ્રવેશ કરવાનો દુક્રમ આપ્યો. પ્રતિહારી નમન કરી ચાલ્યો ગયો. અદ્ય સમયમાં ફત મંદ મંદ હાલમાં ભરતો યુવરાજના સિંહાસન પાસે આવીને નમ્યો. પંચાંગ પ્રલિપાત કરી સમ્રાટ અશોકવર્ધનની મહાર છાપવાળો લખોટો યુવરાજના હાથમાં આપ્યો. પિતા તરફનો એ પોતાને માટેનો શુભ સંદેશો યુવરાજે મસ્તકે ચડાવી માધવસિંહને આપ્યો. માધવસિંહે ધડકતે હૈયે એ લખોટો ફાટી અંદરથી મહારાજ અશોકના હાથથી લખેલો કાંગેજ કાઢીને મંત્રીશ્વરના હાથમાં આપ્યો અને વાંચવાને ફરમાવ્યું.

આનંદમાં મસ્ત થયેલી સભા અત્યારે શાંત હતી. નૃત્ય તથા સંગીતની કંજા દેખાડીને થાંકી ગયેલી વારાંગનાઓ હમણાં ક્ષણભર વિદ્રામ લેતી હતી. ઉત્સુક હૈયે સભાના દરેક નાગરિકો એ ખુશખબર વાંચવાને આતુર હતા. “ આહા ? સમ્રાટનો પ્રાણાધિક પુત્ર ? જેને ખુદ સમ્રાટ પોતે જ હાથે કાગળ લખે; એવા પ્રાણપ્રિય પુત્ર માટે સમ્રાટે કાગલમાં શું લખ્યું હશે ? ”

હત્તરો ઉત્સુક હૈયાંની જીજ્ઞાસાને વધારતાં મંત્રીઓ એ કાગલ મનમાં વાંચી લીધા ને એનું મોં પડી ગયું. અતુર માધવસિંહ તથા બીજા મંત્રીઓ સમજી ગયા કે “ કાંઈ દાગ મોં કાઠું છે. સમાચાર સારા જણાતા નથી ”. ધડકતે હૈયે અને મુશ્કેલીયે માધવસિંહે પૂછ્યું. “ પ્રધાનશ્રી ? શું સમાચાર છે ? ”

પ્રધાનના મુખમાંથી નિકળતા શબ્દો સાંભળવાને સેંકડો હૈયાં આતુર થયાં ને એના તરફ આકર્ષાયાં. સભાની સેંકડો અશ્રુઓ એની ઉપર ચોંટી હતી. પણ પ્રધાન શું બોલે ? આજના મંગલમય સમયે પાપમય-અધકારમય શબ્દો બોલવા જતાં એની જીભાં જકડાઈ ગઈ. એક શબ્દ પણ એ ન બોલી શક્યો અને બાહુવરા જેવો બની માથવસિંહ અને યુવરાજ તરફ જોવા લાગ્યો. “ આહા શી લવિતવ્યતા ? એક દશમમાં તે રંકને રાય અને રાજને રંક બનાવે છે.

પ્રશ્નનો ઉત્તર નહિ મલવાથી બધાંને શંકામાં વધારો થયો અને ભ્રમમાં પડ્યા માથવસિંહે ફરીને પૂછ્યું પણ પ્રધાન કંઈ બોલી શક્યો નહિ તે લત્તાની જેમ ધુજવા લાગ્યો એની આવી સ્થિતિ જોઈ બધી સભાના હૈયામાં ધ્રાસકો પડ્યો એ આતુર હૈયાં અધિક ઉત્સુક થયાં.

મગધથી આવેલો દુત તો આ દેખાવ જોઈ આલોજ બની ગયો, પાટલી પુત્રમાં બધું રાજકુટુંબ ખુશખુશાલ જોઈને તે ચાલ્યો આવે છે, કાગલની અંદર પણ યુવરાજના ખુશીના સમાચાર પૂછ્યા છે, અહીંની ખુશાલીથી એમણે પોતાની ખુશાલી જાહેર કરી હશે એ એને મન નિઃસંદેહ વાત હતી. છતાં આવું પરિવર્તન જોઈ એને તો બેહુદ આશ્ચર્ય થયું “ મંત્રીશ્વર ? આપ શ્રીમાન શા માટે પત્રવાચતાં અટકાવ છો. મહારાજ વજેરે સર્વે રાજકુટુંબ ત્યાં આનંદમાં છે. પત્રમાં પોતાનો આનંદ જણાવ્યો છે, અહીંથી આનંદ મંગાવ્યો છે.

એ સિવાય બીજું કશું હોય લેંધી આપને અચકાવું પડે છે. ”
 મગધથી આવેલા દ્રવે સવિનય જણાવ્યું.

છતાં પ્રધાન તો સ્વપચાપ રહ્યો ને કાગળ માધવસિંહ
 નરક ધર્યો. માધવસિંહનું હૈયું તો ઉમ્મઝાળા મારી રહ્યું હતું.
 એને લાગ્યું કે ‘ આવો ચતુર પ્રધાન જોડતો નથી મારે નક્કી
 કાંઈ માફા સમાચાર હશે. ’ ધુનતે હાથે પ્રધાનના હાથમાંથી
 કાગળ લઇને પોને વાંચી જોયો કાગળ વાંચતાંજ એક રીત
 પાડતો “ આહુ ! આ શું ? ” કાગલ એણે દૂર ફેંકી દીધો.
 એનું તેજ ભયું ગૌરવદન ગ્લાનિથી છવાઈ ગયું.

સલાની વચમાં પડેલો સમના બંધુ સમો અને વિવધી
 ભરેલા સૂર્ય સમો એ કાગલ પવનથી મંદમંદ હાડ્યા કરતો
 હતો. પણ એ ઝેર બહાની ભીનિએ કેઈ પુરૂષની એને અહ-
 કવાની નાકાત ન હોવી. સલાએ પ્રધાનને ઝેર ચરેલું જોયું
 ખુદ માધવસિંહને પણ એ ઝેરે અસર કરેલી જોઈ. લેંધી
 બધાનાં હૈયાં એ નિર્જીવ એક કાગલનો દુકડો દેખીને ધુલ
 રહ્યાં હતાં. માગવાના શૂરામાં શૂરા ગણાતા અવંતીના શાહુ-
 ગારડપ ત્રરદારો-ચોદાઓ સલામાં હાજર હતા, એમનાં
 ભયંકર યુદ્ધના તૈક્કનમાં પણ વજ્ર સમાન દ્રઢ અને અલ્લેદ
 હૈયાં પણ એ કાગલના દુકડાથી કંપવા લાગ્યાં.

રાજસલાની આવી સ્થિતિ સુવરાજ પણ જોતો હતો
 “ કાકાજી ? કાગળમાં પિતાજીએ કશું લખ્યું છે. કે આપ પણ
 આમ આસા ચમ ગયા ? ” સુવરાજનાં જવાબમાં સામંત

“ જરાજર છે ! એ માટે સમ્રાટને ફરી પૂછાવવું જોઈએ ! ” મોઘવસિ હે કહ્યું.

“ નહીં ? બિલકુલ નહીં ? કાગળ ઉપર મહારાજના મહોર છાપ સ્પષ્ટ છે. અક્ષરો પણ એમના હાથનાજ પ્રગટ છે, માટે તમે રાજના હુકમનું પાલન કરો ? ” યુવરાજે ફરીને કહ્યું.

આખી સભામાં કોલાહલ થયો દરેક જણના સમજવામાં આવ્યું કે “ સમ્રાટની યુવરાજને અંધ કરવાની આજ્ઞા થઈ છે ? ”

પડદામાંથી કુમારની ધાવમાતા દોડી આવી ખહાવરી જેવી યુવરાજને બાઝા પડી. “ હાય ! હાય ! શું મહારાજની આવી આજ્ઞા ? ”

“ માતાજી ! કદખાંત શામાટે ! પિતાની આજ્ઞા એ પ્રભુ આજ્ઞા છે ! એ આજ્ઞાનું ઉલંઘન હવે નજ થઈ શકે ? ”

“ પણ દિકરા ઉતાવળો શા માટે થાય છે એ બધી રાજ્ય ખટપટની પંચાત છે. મહારાજને ફરીને પૂછાવવા દે ? એમ કંઈ આંખો ફેડાવાય નહીં ? હાય હાય ! તારી માતાને હું શું જવાબ દઈશ ! સ્વર્ગમાં રહેલો એનો આત્મા મારી ઉપર દુલાયે ! ”

“ માતા ! પિતાના હુકમનું અપમાન થાય જ નહીં. જેવું લાવી ? કાકાજી ? તપાવલા સગીયા લાવી મારી આંખો ફેડી નાંખો ? ” એ નાનકડા યુવરાજનું ઘેર્ય અપાર હતું.

જાગક છનાં એ સિંહનું જમ્મું હતું. સિંહજનના દુધથી ઉમ્મર-
 દેલા નાનકડાં જમ્મ્યાં આફતો ભેઈ કાંઈ ડરતાં નથી ! અરે એતો
 જમ્મનું નામ પણ જાણતાં નથી. યુવરાજે ઘણું કષ્ટ પણ એવો
 કોણ અભાગીયો હોય કે ધગધગના સગીઆ આંખો દોડવા
 આવે ?

“માફ કરો ? અમારાથી એમાંનું કાંઈ નહીં જાની શકે ?”
 માધવગ્રીંહ તથા મંત્રીઓએ હાય ધોઈ નાખ્યા. કોણ અભા-
 ગીયો પાપના કામમાં લાગ લે !

“ઓહ ? મહારાજના હુકમનું તમે અપમાન કરો છો ?
 કાકાજી ! એ હુકમના અપમાન માટે તમારે પસ્તાણું પડશે. ?

“ ઉતાવળા ન થાઓ ? યુવરાજ ? હું મહારાજ પાસેથી
 મત્ત્ય હકીકત જાણવાને આ ફતને પૂછી બેઉ ? એને મોંયે કંઈ
 સમાચાર કહ્યા છે કે વાડ ? ” માધવસિંહ મગધથી આવેલા
 ફતની જુબાની લીધી.

એ ફત તો આ અજ્ઞાન ઘટના સાંભળી મૂંઢ થઈ ગયો
 હતો, આ શું થાય છે એની એને ખબર પણ પડી નહી. માધ-
 વગ્રીંહ કહ્યું. “ કહે ! આ કમજબ ? તું આ શું સમાચાર
 લાવ્યો ? જોલ આમાં શું લેલ છે ? સાચું કહે નહીં તર તારી
 ઉપર શીકારી કૃતાઓ છોડવામાં આવશે ? ”

“મહારાજ ? આમાં હું તો કંઈ જાણતો નથી અંધ-વ શું
 ને વાન શી ? મારાટે તો યુવરાજને ખુશી ખબર લખ્યા છે.
 હવે કુમાર અચ્ચાસ કરે એવી તેમની ઇચ્છા છે. મહારાજે નહી

લખતાં ભૂલ કરી છે. આપ રજા આપો તો ઝટ હું એની ખાતરી કરી લાવું, યુવરાજ માટે મહારાજ તો અર્ધા અર્ધા થતા હતા ને વળી આ ખસા તે ક્યાંથી નીકળી પડી. ” ધુજતાં ધુજતાં ફરતે સમાચાર કહી સંભળાવ્યા.

“ જો દિકરા ? સમ્રાટની લખવામાં ભૂલ થઈ છે માટે ફરી તપાસ કરવાને ? બીજો હુકમ આવે ત્યાં લગી સખુર કર ? ” ધાવ માતાએ કહ્યું.

“ જાણી રહો નવ. નાજના હુકમનું અપમાન કરવા બેડાં બેડાં નાજના પાત્ર હુ ત્યાં કરી બતાવું તોજ હું પુત્ર ? ” રાજાએ કહ્યું. “ કોઈપણ વચન પાળીને રામ લક્ષ્મણ આને વધ વળવાનું થયું. માટે ઝટ ધગધગતા સળીયા લાવી આ આ તમારે રીયા.”

જાણે કેટલે એ હુકમના અમલ ન કર્યો ત્યાં પોતાને કહે છે. “ નાજના પોતાની બન્ને આંખોમાં તમારો તમારો વચન તો નાજના આ તમારો જતાં એના જે હાથે તમારો વચન તો પડ્યા. એ બાળ યુવરાજ પિતાનું વચન પાળીને અથ થયું.

તે એ પોતાનું નામ પડ્યું યુવરાજે કોઈનું કથન નાજના પાત્ર પિતાનું વચન પાળી કરી બતાવ્યું. રાજાએ કહ્યું. “ તમારો વચન તો કર્યો. તમે તમારો આંખોમાં આંખું હાથે વધે છે. તમારો વચન તો થયું નવ. ને વીરક પડેલાં આંખે મોં નાજના પાત્રે અથ થયું. એના લક્ષ્ય કુળ.”

યુવરાજના અંધપણનો વાત આખા નંગરમાં પ્રચરી ગઈ. નાચનારીઓ નીચે મોંએ દંડાંથી વિદાય થઈ ગઈ, મડતે આંગુએ માધવસિંહે રાજસભા ગરખાત કરી. અત્યારે સભામાંથી નીકળતા દરેક મુશ્યની આંખમાં આંસુ હતાં, ધાવમાતાઓ; દાસીઓ રડતી હતી. છાવી કુટલી ધાવમાતા સુનંદા અંધ કુણાસને તેડીને અંતઃપુરમાં લઈ ગઈ. એક હર્યોગત અવંતીની રાજસભાનો આવી રીતે કચ્છાજનક અંત આવ્યો, આહ શી ભવિષ્યતા ?

આ સચિસ્તર દુઃખ દાયક સમાચાર માધવસિંહે સમ્રાટ અયોધ્ય તરફ તુરંતજ રવાને કર્યો.

—❦❦❦—

પ્રકરણ ૧૩ મું.

મતલબની મોહમાં.

પેલી સ્થામ મુખવાળી સ્થામા જેમ તિપ્પરક્ષિતાની પ્રિય સખી બની હતી તેમ જોશ્ધ સાધુ નંદને પણ એને સાધી હતી. તિપ્પરક્ષિતાની દરેક હકીકત અવારનવાર તે એને જણાવતી હતી. ને રાજ તેમજ રાણી તિપ્પરક્ષિતાનું દેખરેખ રાખવાનું કામ સાધુએ એનેજ લગાવ્યું હતું. તિપ્પરક્ષિતાએ અવંતીના કાગળમાં જે જોટાજો હોયો કર્યો હતો એ વાત સ્થામાના બાળુવામાં આવેલી હોવાથી એણે એ સમાચાર પણ નંદને આપ્યા

હતા. નિપ્પરક્ષિતાને સપડાવાનું આ અમુક સાધન હાથ લાગવાથી એને એક પ્રકારનો સંતોષ થયો હતો.

નંદન આચાર્ય નિપ્પરક્ષિતાના સૌંદર્યપર અંતર્યો હતો. એ તે જમાનાની રૂપગર્વિતા અશોક મહારાજની પટ્ટરાણીનાં યૌવનનાં પુલ્કરી ગયો હતો. એ તૌફાની અને રાજ્યમત્તથી ગર્વિષ્ઠ થયેલી મુંદરીને કેવી રીતે સકંઠમાં સપડાવવી એની રાહ જોતો હતો. શ્યામાને સાધવાથી દેવયોગે એક ગર્વિષ્ઠ યુવતીનું યૌવન નદન કન્યાની અચાનક આ તક મળી ગઈ. એ ફક્ત હવે સમય-પાત્ર માફ જોતો હતો કે આ કાગળ અવંતી ગયા પછી એનું નિવસન શું થાય છે તે છતાં એ પરિવર્તન પહેલાં નિપ્પરક્ષિતાના કાવચઃ ઓળંગી જાય એમ એ ઊંઘા ગુરૂએ નિપ્પરક્ષિતાને મગાને કાઢી આનંદ સાધા પૂર્વક પોતાનાં વળાણુ વચાને નજીક લાવ્યાં. વાગ્યું તો તીર નહીતર કાંઈ નહીં. ત્યાર પછી જ્યારે એણે તો નજીક જઈ જઈ અવસર મેળવીને એણે નિપ્પરક્ષિતાને નાનકે એણે નિપ્પરક્ષિતાને દર્શનને આપ્યું.

નિપ્પરક્ષિતા પણ હવે પ્રત્યક્ષ હતી એ પણ હવે આ કાગળ નું શું નિવસન આવે છે એની રાહ જોતો હતો. તેનું આ પાત્ર હવે એની પહોંચી નથી શ્યામાનિવાય કાંઈ વળાણુ નહોતું. એવાનું પાત્ર એણે તળત તાકીદ કરેલી કે આ વાતનો સત્ત આપણને નિવાય અન્ય કાંઈના વળાણુમાં નજીક આવી ગઈ.

હીઓ સાથે ગુરુ દર્શને. જ્યાં નીકળી, દુન્યામાં ઉત્તમ ગણાતો નંદનનો મહા જેમાં ઘણાં જોડા સાધુઓ નિવાસ કરતા હતા. ઉપગુપ્તને માટે મહારાજે ખાસ આ મકાન બનાવી એને અર્પણ કર્યું હતું, જેથી એની રોનક ઘણીજ આકર્ષક હતી. એ મહા વૈરાગી ઉપગુપ્તને ધ્યાનકે અત્યારે નંદન નામે જોડા-આર્ય હતો, નંદન કાંઈક ખટપટી અને વિલાસ પ્રિય હતો. સાધુ થવા છતાં એની વાસનાઓ હજી તાજીને તાજીજ હતી. જેથા જોષ ધર્મના પરદામાં સમાડેને કસાવી બની શકે તો યોગ્ય લાગે લેવાની તક નંદને સાધવા માંડી. એ નંદના આર્ય બની કાળેને પાતાના શિષ્યોને મધ્યાન્હ પછી અધ્યયન કરાવતો હતો, એવામાં એક શિષ્યે દોડતાં આવીને બખર આપ્યા કે “પટ્ટરાણીજી તિષ્ઠરક્ષિતાઆપ શ્રીમાનના દર્શને પધારે છે?”

તિષ્ઠરક્ષિતાનું નામ સાંભળતાંજ નંદના આર્યના કાન ચમક્યા. એણે આહતો પાઠ બીજા વિદ્વાન શિષ્યને વાળાવી બધા શિષ્યને હું આવું ત્યાં લગી પાઠ આપવાની એને મુશ્કેલી કરી. પોતે એક સુંદર દિવાનખાના જેવા આરંભમાં જાણે મોટાં શાસ્ત્રોનું અવલોકન કરતા હોય એવો દેખા કરતો એટલે વળી એ ચિત્ત વૃત્તિનાં નિરોધ કરતો ત્યારે જાણે દ્રષ્ટા સ્વરૂપ અવસ્થાન હોય એવી દેખા કરી નાખતો. નંદન એવી રીતે જગતના બાહ્ય ધ્યાનંદનાજ મસ્ત રહેતો હતો. એના બાહ્ય રોગનો પાર નહોતો.

તિષ્ઠરક્ષિતા રથમાંથી ઉતરી સ્વામાની સાથે નંદના આર્યની પાસે આવી બીજી સાહેલીઓ મુઠની ચોભા જેવામાં

રોકાઈ એથી નંદન સાથે વાત કરવાની એને ઠીક તક મળી ગઈ. નંદન સાધુ સમાધિમાંથી જાણે જાગ્યો હોય એવો ડોળ કરતો ઓલ્યો. ” આવો ! આવો ! મહારાણીજી ! પધારો ! ”

“ શુરૂ ! આપતો ખુશીમાંને ? ” મહારાણી મૂઠું હસતાં બોલી.

“ હા તમને જોતાં વળી વિશેષ ? ” સાધુએ પણ મીઠાં સથી જવાબ આપ્યો.

“ શુરૂવર ! આપ કાંઈ આજે પ્રસન્ન છો ખરૂંને ? ”

“ હા ! તમારું અનુમાન સત્ય છે. ”

“ છે કાંઈ નવીન સમાચાર ? ”

“ તમારાજ લાલની વાત છે મહારાણીસાહેબ ! તમારું કાર્ય મેં સિદ્ધ કર્યું છે. ખુદ ભગવાનની કૃપાથી થોડા દિવસમાં એનું પરિણામ જોશો ! ત્યાં સુધી એનું પરિણામ ન જણાય ત્યાં લગી હું પણ એનાજ પ્રયત્નમાં છું ? ” નંદન સાધુએ હાંકવા માંડ્યું.

“ આહા ? શું આપ મારા કાર્યની એટલીજધી કાળજી રાખો છો કેરાત દિન એની પછવાડે મહેનત કરો છો ! ” રાણી પ્રસન્ન થતી બોલી.

“ એમાં નવાઈ શું ! તમારું કાર્ય મારે કરવું જોઈએ. શું તમે મને તમારાથી જુદો સમજો છો ! જલ્દે તમારા મનમાં હોય ! બાપી અમે તો કોઈનું બાવડું થોળીયે નહીં ને થોળીયે તો સંસારથી પાર ઉતારીયે તો પછી આપી નહીં બાબતોનો તો અમારે મન હિસાબજ થો હોય ! ”

“ સુન્દરે ! આપના જેવા સમય પુરૂષના પ્રજાપતિ
મારું કાર્ય સિદ્ધિ થાયો ! આપે એવુંક આપના સુધાર
શાસ્ત્રે ! દુલ્લા જેવા મનુષ્ય શું ! ” રાણી સંતાપ દેવાં પાડી.

“ જોમાં શું શક છે મારા પ્રજાપતિ તમારું કામ ચમુંજ
સમજો, મને લાગે છે કે ચોરાજ દિવસમાં તમે તમારા
લાલની નવીન વાત સાંભળ્યો ? ” સાધુએ બતાવ્યું.

“ તો તો તમારા મોંઢમાં કાદર, કુરુશ ! ” રાણી
મીઠું હસતાં બોલી.

“ બસ કાદરજ દેખાડી રાજ કરોને ? ” મીઠા
હાસ્યની સામે સાધુ પણ હસ્યો.

“ તો આપને દું બીજું શું આપું ? મારાથી જે જની
શક્યો તે આપની સેવામાં દું રજુ કરીશ ખરી કાંઈ ? ”

“ બરાબર છે ! તમે ન આપી શકો એવી ચીજની કાંઈ મારી ;
માગણી નથી કે આકાશમાંથી આંદ લાવી આપો કે મને
અજરામર બનવાને અમૃતનો કુપો લાવી આપો ? દું જે
માગીશ, તે તમે સહેજાઈથી પાડ્યો તો આપી શક્યો.
રાણી કાદરજ ! ” સાધુએ મોંઘમ વાત કરી.

“ બેશક તો આપની ઇચ્છા દું અવશ્ય પૂર્ણ કરીશ.
એક વખત મારા લાલની વાત સાંભળવા ઘો, એટલે મને
હવે નિરાંત થાય ? ”

“ જરૂર હવે અરૂં સમયમાંજ તમે સાંભળી શક્યો
રાણીજી ! મને સમાધિમાં એવું જણાય છે કે કાર્ત્તી શકે

આત્મપણુ તમારાથી થઈ ચુકી છે. ” કંડે કલેને બોલે સાધુએ કહ્યું.

નંદન સાધુના વચન સાંભળીને તિષ્ઠરક્ષિતા ચમકી “ જોહ ? પ્રભુ ? તમે તો ત્રિકાલજ્ઞાની લાગો છો ને શું ? ”

“ ચૂપ ! ચૂપ ! જરીક આસ્તેથી બોલો ! ભીંતને પણ કાન હોય છે. વાત ખાનગી રાખવા જેવી છે એ તમે ધ્યાનમાં રાખજો. તમારી શ્યામાને પણ જણાવતાં ના ? ” આસ્તેથી બોલે ભિક્ષુક બોલ્યો.

“ આપની વાત મારા ધ્યાનમાં છે, પણ શું સમાધિમાં આવું બધું દેખાય છે ? ”

“ હા ? એમાં શું આશ્ચર્ય છે. એવી તો કંઈ ચીજો આત્મ સાક્ષાત્કાર થાય ત્યારે અંધકારમાં વિજળીના જળકારથી જેમ વસ્તુઓ માલૂમ પડે એવી રીતે પ્રત્યક્ષ થાય, એતો અમારો હમેશાંનો નજીવો અભ્યાસ છે અમે તો એથીય આગળ વધી ગયા છીએ. એ સમાધિ-યોગની વાત કહેવાય, એમાં તમે ન સમજો ! જેથી તમારી આગળ વિશેષ શું કહીએ ? ”

તિષ્ઠરક્ષિતાએ વિચાર્યું કે “ આ સાધુડો વિદ્વદે તો નજોદ કાઢે એમાંતો શક નહીં, માટે જરૂર આને તો હવે કોઈ ઉપાયે લાલચમાં લપટાવી આધિન રાખવો નેઈએ. મુઘા ત્રણેકાળની વાત જાણતો લાગે છે. ”

“ રાણીજી ? શું વિચારમાં પડી ગયાં ! સેવકની કંઈ કપુર તો નથી થઈને ? ” સાધુ હસ્યો.

કાંઈ, આપ આહાર લેવાને અમારે ત્યાં પધારતા હો તો કેવું
સારું ! હું શ્યામાને તેડવા મોકલીશ. આપના પગલાંથી
અમારું મકાન પાવન થાય. અમારો જન્મ સફલ થાય ? ”

“ ને તમારે પણ અવાર નવાર દર્શન કરવાને આવવું.
સમજ્યાં ને ? રાણીજી ? ગુરૂની ભક્તિ કરવાથી સ્ત્રીઓ
સવસાગર તરી જાય છે. પણ તન મન ને ધન પોતાનું
સર્વસ્વ ગુરૂને સમર્પણ કરી દેવું જોઈએ તો જ તમારો મોક્ષ
થાય સમજ્યાંને ! રાણી સાહેબ ? ” વ્યંગમાં ને વ્યંગમાં સાધુએ
હાંકવા માંડયું. એની વૃત્તિઓ તો એટલી બધી ઉચ્છાળા
મારી રહી હતી કે અત્યારેજ કાર્યનું મંગળાચરણ કરી દેવું.
પણ ઉતાવળ કરવા જતાં કદાચ તાલ બધો બગડી જાય માટે
ઉતાવળા સો બાવરા ધીરા સો ગંભીર !

“ આપનો એ ઉપદેશ સત્ય છે. પ્રભુ ! આપના
પસાયથી અમને સદ્બુદ્ધિ રહો ? આપની ઉપર અમારી
ભક્તિ અચળ રહો ? ”

“ તથાસ્તુ ? ” સાધુએ વરદાન આપ્યું.

સમય પરિપૂર્ણ થવાથી આસપાસ મઠનું અવલોકન
કરતી એની સાહેલીઓ આવી પહોંચી એટલે મૂળ વાત
ત્યાંથી અટકી પડી. બધું રમણીમંડળ થોડીવાર બેઠી ગુરૂનો
ઉપદેશામૃત શ્રવણ કરી જેમ આવ્યું હતું તેવીજ રીતે વિદાય
થયું.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

એક જ ભૂત.

“આદા ? સત્યાનાથ ? મું થઈ ગયું ! મારા એક નજીવા પ્રમાદથી કેવું ભયંકર ધોર દૃશ્ય થઈ ગયું, હા ! પ્રભુ ! વિધિ ! આ જીવન : મારા પ્રમાદને ધિક્કાર થાઓ ! મારી એ અપમાનને દિટ્કાર થાઓ ! કે ફરીને મેં એ કાગળ વાંચી ન જોયો ? હા ? દુર્દૈવે કેવો હજો દીધો ! અરે એ પ્રાણાધિક પુત્રનું મેં પિતા થઈને શિશુ કાપ્યું. એની ઉગતી છાંદગીનું સત્યાનાથ વાળ્યું. એની નવીન આશાઓનું નિકંદન કર્યું. મારે કયા જન્મનું પાપ ફળ્યું. એની માતાએ મરતાં મરતાં મને કેટલીય ભલામણ કરેલી, એ બધી આજે વ્યર્થ થઈ. એનો સ્વર્ગમાં રહેલો આત્મા મારી ઉપર શ્રાપ વરસાવતો હશે. કેટલી બધી મને ઠડવા આપતો હશે. હાથ ! ઘણું જ ખોટું થયું ! હવે મું ઉપાય ? આખું રાજ્યપાટ આપતાં હવે એ ગયેલી આંખો ફરીને કોણ મેળવી આપે ! દિકરા ! મેં તારા પિતા થઈને કેવું શત્રુનું કામ કર્યું ! કલિંગ દેશની આકૃત લીધાનું પાપ મને અહીં ને અહીં જ ફળ્યું. અથવા તો પેલા નરક સ્થાનમાં જૂરે મોતે માર્યા ગયેલા કઈ છવોનું પાપ મને અહીં જ પ્રગટ થયું ! હા ? વિધિ ? વિધિ ! મારી સર્વે જોશાઓ તેં નાશ કરી નાખી. હવે એ વત્સ રાજ્ય લોગવવાને અનધિકારી થયો. અરે એક

માંડલિક રાજ્યને યોગ્ય પણ ન રહ્યો. અહો ? જેની મારા ઉપર આવી ભક્તિ હતી તેની મેં આવી અધમ દશા કરી. '

એ યૌવરાજ્યપાણું ભોગવીને પછી મહારાજ થશે આ મંનારથ હવે સમાપ્ત થયો. કેવો એ સાહસિક ! મારી એ અધમ આજ્ઞાને પણ એણે અંગીકાર કરી પિતૃભક્તિની હદ-વાળી જગતમાં જનતા આવા પિતૃભક્ત પુત્રો ઉત્પન્ન કરતી હોય તો હુન્યામાંથી ઘણું કદ એાછું થઈ જત. પણ પિતા તરીકે હું નાલાયક થયો. મારેજ હાથે વાવેલા વૃક્ષનું મેં ઉન્મૂલન કર્યું. હા ? દૈવ ? દૈવ તું માણસને પ્રમાદી બનાવી કેવાં અકાર્ય કરાવે છે. નહીં કરવા યોગ્ય પણ તું કરાવે છે. "

એ દુઃખભર્યા ઉદ્ગાર તે જમાનાના એક પ્રભાવશાળી પરાક્રમી પુરૂષના હતા. જગતમાં ગમે તેવો સમર્થ માણસ પણ ભૂલ કરી નાખે છે અને એ ભૂલનું પરિણામ પણ એવુંજ ભયંકર આવે છે. મહારાજ અશોકવર્ધને યુવરાજ કુણ્ડલ ઉપર કાગળ લખેલા તે દરેકને મોકલવા સમયે વાંચ્યા વગર મહાર હાપ કરી મોકલી દીધા અને પરિણામ ઘણુંજ ભયંકર આવ્યું હતું. એ ભૂલને પરિણામે અત્યારે સમ્રાટ પારાવાર શોકમાં દુઃખી હતા.

સમ્રાટ પ્રાતઃકાળમાં થોડા દિવસ ચડી ગયો હતો એ સમયમાં પોતાના દિવાનખાનામાં બેસીને રાજ્યનાં ઉપયોગી કાગળીયાં તપાસતા હતા એવામાં પ્રતિહારે આવીને નમન કરી સમાચાર આપ્યા કે " અવંતીથી ફત આવ્યો છે. અગત્યના સમાચાર લાવ્યો છે. "

અવંતીનો દુત આ વખત નરતજ આવેલો એવું સમ્રાટ
 ખુશી થયા ને નરતજ અંદર આવવાની આજ્ઞા આપી. એટ-
 લામાં તેા અવંતીથી આવેલો દુત એકદમ રમવાયો અંદર
 ધસી આવી જેમ તેમ મહારાજનો વિનય સાગવતો પંડો લો-
 દીથી ખરડેલો પત્ર ભાલાની અળી ઉપર ઘોંચી મહારાજની
 સામે ધર્યો. દુતની આવી વર્તણુકથી સમ્રાટ એની ઉપર ગુસ્સે
 થયો પણ તે લોદીથી ખરડેલો પત્ર જોઈ અમકયો. એનું ગજ
 સમુ મજબુત હૈયું ધડકયું છતાં મહારાજે કુર હાથે દુતની
 સામે જોયું. “ જો અહમ ? ગુલામ ! આવી જોઅહળી ? અરે
 કોણ છે હાજર ! ”

“ મહારાજ ! સત્યાનાશ ? આપે સત્યાનાશ ? વાજયું
 આપની ભૂલે કેવું ભયંકર કામ કર્યું છે તે આ પત્ર વાંચ્યા પછી
 મને શિક્ષા કરમાવેલ. ”

દુતનાં વચન સાંભળી રાજાને પ્રાસંગે પડયો. શું થયું છે ?

“ તે હું મારી છલે કહીશ નહીં ? આપ પત્ર વાંચો !
 અરે આ પત્ર આપીને આપને દુઃખ કરવા પડેલો હું મરી
 કેમ ન ગયો ! હા ! ધિક્કાર છે મને કે મારે આવું કૃત્ય કરવું
 પડે છે ? ”

મહારાજ ધડકતે હૈયે એકદમ ઢલા થયા ત્યાંતો પ્રતિ-
 હારે ભાલામાંથી કાગળ જેથી કાઢી મહારાજની આગળ ધર્યો
 ગુળ, તૃષા અને મુસાફરીના પરિશ્રમથી અર્ધમૃત જેવો થયેલો
 છતાં ગુસ્સાના આવેશમાં અહીં મુખી આવેલો દુત પોતાનું
 કામ ખલાસ થતાં તે એકદમ જોલાન જેવો બની જમીન ઉપર

તુટી પડ્યો તેને મહારાજના હુકમથી આવેલા માણસો મહારાજના જુ સંકેતથી દૂતને ઉપાડી ગયા. ધડકતે હૈયે અનિદના ચિંતવના કરતાં રાજાએ કાગળ ફેાડીને વાંચી જોયો જેમ જેમ વાંચતો ગયો એમ એની આંખે અંધારાં આવવા લાગ્યાં પોતાના પુત્રની મુદામ હકીકત જ્યારે એના વાંચવામાં આવી કે મોટી ચીસ પાડતો મહારાજ જોલાન જેવો બની જમીન ઉપર તુટી પડ્યો એની ચીસ સાંભળી અંતઃપુરમાંથી રાણીઓ વગેરે દોડી આવી. બીજી તરફ દાસ દાસીઓ વગેરે ભેગાં થઈ ગયાં, તરતજ મંત્રીઓને જોલાવવામાં આવ્યો. બીજી તરફથી વૈદ્યોને તાકીદે હાજર થવાને હુકમ થયો મુચ્છિત થયેલા રાજાની મુચ્છા વાળવા રાણીઓ અને તેમાં વિશેષે કરીને તિથ્ય-રક્ષિતા પ્રયત્ન કરવા લાગી.

થોડી વારમાં મંત્રીઓ, વૈદ્યો વગેરે આવી પહોંચ્યા. એટલે રાણીઓ દુર ખસીને વૈદ્યો મહારાજની મુચ્છાના ઉપચાર કરવા લાગ્યા. મહાઅમાત્ય રાજાની પાસે ગંડા હતો. રાજાને એકદમ આ શું થયું એની કાંઈ જાણ નહી. આખરે વૈદ્યોના પ્રયત્ને રાજા સાવધ થયો. આંખો મોટી ચારે તરફ જોવા લાગ્યો ને રાણીઓ દાસી વગેરે સર્વને રજા આપી દીધી રાજાની સંજ્ઞાથી વૈદ્યો પણ ચાલ્યા ગયા.

રાજા પેલો યમના બધું સમો કાગળ મંત્રીશ્વરના હાથમાં ફેંકતાં ઉપર પ્રમાણે વિલાપ કરતો હૈયાના ઉભરા કલવતો હતો મંત્રી પણ કાગળ વાંચીને અંખવાળો પડી ગયો. અત્યારે મારા રાજાની આવી નિયતિમાં શું જોડાવું તેની એને કાંઈ સમજ

પડી નદી. રાજની આંખમાંથી તો પશ્ચાતાપનાં અધુરો અ-
શ્રમલિનપણે વહેતાં એવું નિદાન્યાં.

“ મહારાજ ! પશ્ચાતાપ કરે શું વળે તેમ છે. ધારુ” તો
વિધિનું જ ગને છે. આપે તો સાંભાળીનેજ કાગળ લખ્યો હશે
છતાં ફેવની મરજીથીજ આવી બીના ઉભી થઈ, ” આસ્તેથી
મંત્રીશ્રદે કહ્યું.”

“ હા પ્રધાનશ્રી ! એ મારા પ્રાણાધિકં પુત્રસદાને માટે
અંધ થયો. મારી આશાનો અંબાર આજે તેજ રહિત થયો.”

“ વિધિના ચક્રના આગળ માણસનો શું ઉપાય ? ”

“ એ કાગળ ફરી મેં ન વાંચ્યો એ મોટી ભૂલ થઈ ગઈ.
તેમજ કાગળ લખવા સમયે આ વખતે આવી રીતે ભૂલ થઈ
અઈ એતો નવાઈનીજ વાત ”

“ મહારાજ ! આપે કાગળ લખીને તરતજ બીડી દીધા
હતો કે કોઈને વાંચવા આપ્યો હતો. કાગળ લખવા સમયે
આપની પાસે કોઈ હતું કે ? ”

પ્રધાનનો આ પ્રશ્ન સાંભળીને સમ્રાટ અમકયો “ તમે
આમ કેમ પૂછો છો ? શું તમને કાંઈ કાવતરાની ગંધ આવે છે,
મને તો મારીજ ભૂલ સમજાય છે. ”

“ મને એમ લાગે છે. મહારાજ ! કારણકે આપનાથી
આવી ભૂલ કદાપિ પણ નજ થઈ શકે એ યુવરાજ રાજ્ય
નારસ હોવાથી એની અપર માતાઓમાંથી કોઈનું દૃત્ય હોય
એવો અંલવ છે. ” પ્રધાને કહ્યું.

“ તમારું કહેવું સત્ય છે અને તેને લઈને તો મેં એને અવંતીમાં રાખ્યો હતો. એટલે દૂર છતાં પણ દુષ્ટ વિધિએ એની અપર માતાઓનો મનોરથ આજે સફળ કર્યો. ”

“ તો શું આપને એવો વલ્લભ છે છે કે આપના લગ્ન-વામાંજ બૂલ થઈ ગઈ ? ”

“ એશક ? તે સિવાય આવી બીનાકેવી રીતે જાની શકે ? ”

“ જાની શકે ! તમારી કે મારી ઇચ્છાથી ન જાની શકે તે વિધિની મરજીથી અવશ્ય જાની શકે ? ”

“ મને તેમ છતાં અત્યારે તો પુત્રની છાંટીનો હું જ ભ્રમભર્યો છું. આ મંત્રિર બૂલેનો હું પાતેજ જવાબદાર છું. ”

“ તથાપિ સત્ય હશે તે એક દિવસ તરી આવશે, કહો તો ખરા શમસ લગ્ન્યા પછી કોઈના વાંચવામાં આવ્યો હતો વાદ ? ”

“ નહીં ! કોઈએ વાંચ્યો નથી. ફક્ત પટ્ટણી નિત્ય સ્થિતિ નું શમસ લગ્ન્યા રહ્યો ત્યારે મારી પામે આવી જાની પણ શમસ તો એવું વાંચ્યો નથી. એ આવી એટલે શમસ પુરો હતો મેં એક બાન્દુલેન સુધી લીધો. ”

“ પછી ? ”

“ પછી શું ! એટલે જ નહિ જાનું જમવા મળ્યું. ”

“ ત્યારે શમસ કર્યો હતો ? ”

“ શમસ ? (વાદ કરતો) શમસ એવો જાણીતો નું બૂલી નહિ હતો પણ એ કોઈક કોઈક કોઈક કોઈક કોઈક શમસ નહિ શમસ ? ”

“ કેમ કારણ નહોતું ? ” પ્રધાને પૂછ્યું. ”

“ જમીને હું તરતજ અહીયાંજ પાછો ફર્યો. ” હતે આવ્યો એટલે કાગળ વાંચ્યા વગર મેં બંધ કરી રીલમંદોર કરાવી હતને આપ્યો. ”

“ આપ જમવા ગયા ત્યારે પટ્ટરાણી સાહેબ આપની સાથે હતાં આપ જમીને ઉઠ્યા ત્યાં લગી તે આપની સાથે હતાં કે ? ”

પ્રધાનનો પ્રશ્ન સાંભળી સમ્રાટ વિચારમાં પડ્યો. એને એ મુંઢવ તો ઉપર ચક્ર આવ્યો વળી જતો રહ્યો. “ ના ? દિશાએ જવા ફક્ત ગઈ હતી તે તરતજ હું જમતો હતો ને મારી પાસે પાછી આવી ગઈ હતી ” રાજાએ જણાવ્યું.

પ્રધાન વિચારમાં પડ્યો. ” નકદી ઉપરથી મુંઢરતાની પુતળી ગણાતી પણ હલાહલ વિપત્તી ભરેલી એ તિપ્પરક્ષિતાએ દિશાના બદાને આ કામ કાઢી નાખ્યું છે. ” એ મનમાં સમજી ગયો પણ આ વાત અત્યારે બહાર પાડવા જતાં કદાચ રાજા ગુસ્સે થાય અગર પોતાની છંદગી જોખમમાં આવી પડે કે વળી કાંઈ નવી ખટખટ ભાગે જંથી એ જોન રહ્યો. બનનાર બની ગયું હતું. કોડ ઉપાય ઠરવા છતાં બનેલી ઘટના સુધારવાની જગનના કોઈ મનુષ્યની તાકાત નહોતી. એવી ભવિતવ્યતાની મરજી હતી ?

“ તમને શું તિપ્પરક્ષિતા ઉપર ચક્ર આવે છે કે પાછળથી એણે આવીને દાગડમાં બૂલ કરી નાખી દેાય; પ્રધાનજી ? ”

“ચોકસ અભિપ્રાય એ માટે કેવીરીતે આપી શકાય ?
 દેવ ! આપને શું લાગે છે ? એણે એમ કયું હોય કેનહી ?”

“ મેં યુવરાજને કાગળ લખ્યો છે એની એને મુદ્દલે
 ખબર નહોતી. તો પછીએણે ભૂલ કરી હોય એવો શક કેમ
 લઈ શકાય ? ”

“ ન જ લઈ શકાય ? આપનું અનુમાન સત્ય છે. જે
 કદાચ આપનાથી ભૂલ થઈ હશે તો તો નિરૂપાય ? બાકી કાંઈ
 ખટપટને અંગે આ કાર્ય બન્યું હશે તો હું એની
 તપાસ ચલાવીશ ? ”

“ જરૂર તપાસ કરજો, પ્રધાનશ્રી ! ધર્મ્યાથી જે કોઈએ
 પોતાની મુરદ સિદ્ધ કરવાને બાને મને હથીયાર બનાવ્યો
 હશે તો હું એની જીવતાં ચામડી ઉતરાવીશ. એના પાપકૃ-
 ત્યનો હું એને વ્યાજસાથે બદલો આપીશ. ”

“ દેવ ! એતો જ્યારે ગુન્હેગાર હાથ આવશે ત્યારે
 વાત છે પણ હવે યુવરાજ માટે શું કરવું ! રાજ્યને માટે
 એમનો હક્ક હવે જતો રહ્યો. ”

“ હાય ! એમજ થયું ? ઘોડા દિવસ પછી એને એક
 સમૃદ્ધવંતુ ગામ આપો ! જેથી મુખે સમાધે એ પોતાનો કાલ
 નિર્ગમન કરે ? ”

“ તો અવંતી માટે શું કરવું ? ત્યાં હાલમાં કોઈને
 મોકલવો છે કે નહી ? ”

“ એ માટે વિચાર કરશું ! હવે તો રાજ્યનો હક્ક

મહાદેવોજી શ્રેયે મેંની માનની મરજી દશે તો મવંની મરજે
કેને આપશું ? ”

“ મરજી દશે શું ! એતો આ મમળની રાત્રી ભેતીજી !
હશે એ જાણીમ સીએજી આ સિથિનિ ઉભી કરી છે. છતાં
માન તો અવશ્ય ખાશે ! જમનમાં જરૂર સમયે એક નસુખતું
પણ મોંધુ થાય છે. ” પ્રધાન મનમાં જાગડો.

કેટલીક આડી અવગી વાતો કરી મંત્રી ચાલ્યો ગયો.
રાણી નિષ્વરસિતા રાજની પાસે આવી એની સારવાર કરનાં
પેલો કાગળ જોઈ ગઈ હતી. અન્ય રાણીજોને કે કોઈને જાગર
ન પડે એમ સારવાર કરનાં મુદ્દામાલ શ્રમજી મર્ધ હતી છતાં
કાંઈ ન જાણતી હોય એમ ખીલ રાણીજોની માફક તે પણ
અજાણી થઈ ગઈ હતી. શ્રવે રાણીજો અંતઃપુરમાં ગઈ. અને
રાજનું શુભ હમ્મછતી એમના આરામની પ્રતિષ્ઠા કરતી હતી.
તે સમયે તિષ્વરસિતાના દેયામાં તાલાવેલી જાગી. પ્રધાન
અને રાજ શું વાર્તા કરે છે એ જાણવાની એને હજારો
ઉત્પત્ત થઈ. એણે આંખોના સંકત પૂર્વક સ્વામાની સામે જોઈ
એ દિશા તરફ મોં ફેરવ્યું. સ્વામા ત્યાંથી કાર્યના મીથે
પસાર થઈ ગઈ. કોઈ ન જાણે એમ પછવાડે ફરીને એમની
ખાનગી વાતો અને એટલી સાંભળવાની ચેષ્ટા કરી તે પછી
પ્રધાનના ઉડવા આગમ્ય દાગ્રી સ્વામા ત્યાંથી પસાર થઈ
ગઈ. થોડી વારમાં રાજની તળીયતના આરામના સમાચાર
આવ્યા. ને સુવરાજ કુણાલના અંધપણના સમાચાર પણ
અંતઃપુરમાં ફેલાઈ ગયા. જાણી રાણીજોએ ચોક જતાવ્યો.

પટ્ટરાણી તિથિરક્ષિતા પણ પણ આ સમાચાર સાંભળી અપાર શોક કરતી હુઆકાટ રૂઢન કરતી રાજા પાસે દોડી આવી. પેટ ભરીને રૂઢન કરી તેણે પોતાનો શોક પ્રદર્શિત કર્યો. જોત-જોતામાં આખા શહેરમાં અંધત્વના સમાચાર ફેલાઈ ગયા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

પરિવર્તન.

કાળ કાળનું કામ કર્યે જાય છે એ કાંઈ કોઈના માટે થાલતો નથી. આજની બનેલી ગમે તેવી હૃદય વિદારક વાત પણ દિવસો જતાં એનો ધા રૂજતો જાય છે. એ તાજી સ્મૃતિ ભૂલાતી જાય છે. પૂર્વની ઘટના, બન્યા પછી કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો. એ અરસામાં કંઈ કંઈ ઘટનાઓ બની ગઈ હતી. યુવરાજ કુણાલ અત્યારે યુવરાજ નહોતો. એની અવંતીની મોજ મળતું એ વૈભવ બધો સુકાઈ ગયો હતો. આજે તો એ અંધ કુણાલ પોતાને અપાયેલા એક ગામમાં રહી પોતાની જીંદગી ગુજારતો હતો. જગતની સ્વાર્થતા તો જુઓ ! સ્વાર્થાંધ દુન્યા ઉગતાનેજ પૂજે છે. આથમતાને નહીં. જે યુવરાજનાં એક દિવસ પ્રતિદિવસ માન સન્માન થતાં હતાં. આજે એમાંનું કાંઈ પણ એને માટે નહોતું. એ અંધ કુણાલ ક્યાં પડ્યો છે ! એની કોઈને ખબર પણ નહોતી. જે પિતાના હૃદયમાં એક દિવસ એ પ્રાણાધિક હતો

એ હૈયામાંથી પણ એ સ્નેહની લાગણી રહેતે રહેતે ઝોઘી થવા લાગી. સમયની એ વિચિત્રતા છે. છતાં કુણાણને મન એ માટે હર્ષશોક કંઈ નહોતું. પિતાએ આપેલા ગામેમાં રહી સાદાર્થપણે પ્રભુ ભજનમાં પ્રેતાનો કાળ નિર્ગમન કરતો હતો. એની સાથે એને પુત્રની માફક રાખનારી ધાવમાતા તેમજ જે આર દાસ દામ્ત્રી સાથે રહેતાં હતાં. નિવૃત્તિમય જીવન ગાળનાર અંધ કુણાણતો પ્રભુ ભક્તિમાંજ સમય વ્યતિત કરતો હતો છતાં એની ધાવમાતા મુનંદાને હૈયામાં બહુ દુઃખ થતું હતું. પશ્ચાત્તાપમાં એ અર્ધી થઈ ગઈ હતી. પણ હવે કંઈ ઉપાય નહોતો. અવંતી છેડવાને સમયે તો એના દુઃખનો અવધિ હતો પણ હૈવ આગળ લાચાર !

મહારાજના પત્રથી એ તોરુપદ થઈ ગયું તું કે કુમારને અંધ કરવાનો દુક્રમ નહોતો પણ કુમાર બાળે એજ મારી અભિલાષા હતી. પણ ‘ અધીયત ’ ને બદલે ‘ અધીયત ’ મારાથી કેમ લખાઈ ગયું એ સમજાતું નથી. પિતાની આવી આજ્ઞાનું પાલન કરી એણે પિતાને જીવતો માર્યો છે મારી આશાનો એણે નાશ કર્યો છે. ” આવી રીતે સમ્રાટ દુઃખી થયા હતા અને એ રહેતે હૈયે એમણે કુણાણને એક સમૃદ્ધવંતુ ગામ આપી મુખમાં દાલ વ્યતિત કરવા ફરમાવ્યું હતું. જેથી મુનંદાને બહુ દુઃખ થયું હતું એક તો સુવરાજ ધિરજ ખમી શક્યો નહીં બીજી વખત જવાબ મંગાવ્યો હોત તો સ્પષ્ટ પુલાસો થઈ શકતો ? બીજી બાજુ એને આ દાવતરામાં અપરં માતાએના હાથની અંધ આવી. ગમે તે રાણીએ રાજને

શ્રંદનું સત્ય જીવન હતું. રામનું પિતૃભક્તિ જીવન હતું.
ભક્તનું પ્રભુ ભક્તિ જીવન હોય છે, સતીને પતિભક્તિ એ
જીવન છે. દયાના સાગરને અહિંસા જીવન વ્રત છે. વ્રત
ધારીઓને જેમ વ્રતજીવન છે, જેનું એ જીવન અખંડિત છે એવું
જગતમાં જીવતો છે બાકી તો આ જગતમાં અનેક માત્રા
પિતાઓ પુત્રોનો જન્મ આપે છે. એથી શું !

પણ મુનંદાના દુઃખનો પાર નહોતો, એણે મનમાં આ
બધું પરિવર્તન જે અકિતએ રાજતને હથીયાર બનાવી કર
વ્યું છે. એના વેરનો પ્રતિશોધ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આપણા જાણવામાં આવ્યું છે કે રાજતની સાથે નિખરશિ
તાએ પણ કુણાસના શોકને જહાને પાતાનાથી બની શકે એટલે
અથો ઉલ્લાસ બહાર કાઢી નાખ્યો. થોડા દિવસ વિત્યા પછી
મહારાજે કુણાસને એક સમૃદ્ધ ગામ આપી એને માટે પુરતો
જંદોબસ્ત કર્યો. કુણાસ પછી રાજ્યનો વારસ મહેંદ્ર હતો. જેથી
મહારાજે મહેંદ્રને યુવરાજ પદવી આપી અને અવંતી આપ
વાનો વિચાર કર્યો, એનાટે એણે નિખરશિતાની સલાહ લીધી.

નિખરશિતાએ પણ મેંઘાઈ તો થવીય બતાવી. પણ
હેવટે પુછી થઈને રાજતની રાતને જાગે પોતે અત્યંત દુઃખી
થતા હોયે અનુમતિ આપતી હોય એમ અનુમેદના આપી.
થોડા દિવસમાં મહેંદ્ર કુમાર કુમાર મરીને યુવરાજ થયો,
યુવરાજ પદ ઉપર વિરુદ્ધ થયેલા મહેંદ્ર-નિખરશિતા રાજ્ય
વારસ મંત્રીઓ અને આમ જનો સાથે મહારાજ તરફ વિદાય
થઈ ગયો.

તિથ્યરક્ષિતાના અંતરેમા અત્યારે હર્ષનો કાંઈ પાર હતો, જે શક્ય ઘણા દિવસ થયાં એના હૈયાને ડંખતું હતું. તે પોતાની ચુકિતથી દૂર થઈ ગયું. ને પોતાનો પુત્ર ચુંવરાજપદ પામ્યો. ભાવી ભારતના તાજનો હક્કદાર થયો. અવંતી જતા પુત્રને એણે ઘણી ઘણી સમજણ આપી. હર્ષના આંસુથી નવાળ્યો. પોતાની વિશ્વાસુમાં વિશ્વાસુ દાંત્રી. રયામાને પલ્લ મહેંદ્રતું રક્ષણ કરવાને એણે અવંતી મોકલી. ચુંવરાજ કુણા લની જગ્યાએ આજે મહેંદ્ર અવંતિમાં મનગમતા વૈભવ ભોગવતો મુખમાં પોતાનો કાળ વ્યતિત કરી રહ્યો હતો. ચંપળ લક્ષ્મીની અંચગતા તો જુઓ સંસારમાં તે શી ચાલાકીઓ ચલાવી રહી છે. છતાં નવાઈ તો એજ છે કે મહા સમર્થ આત્મા સત્ય વસ્તુને છોડી એની પાછળ દિવાનો બની અનેક કપટો સહન કરે છે.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

એ ચંદા તે કોણ ?

“ બાઈ સાહેબ ? આપ મને તમારી તહેનાતમાં રાખ્યો તો મોટી કૃપા થયો ? ” એક ગરીબ દેખાતી દેખાવડી બાળાએ અવંતીના શબ્દ્ય મહેલમાં આવીને એક રૂવાબદાર મગરૂર બાઈને કહ્યું.

એ બાઈએ તીચ્છી નજરે આ ગરીબ બાઈ તરફ જોયું

એને લાગ્યું કે આવો પરિચિત ચહેરો ક્યાંય જોયેલો છે. પણ ક્યાં જોયેલો એ એને યાદ આવતું નહોતું. “ તું કોણ છે ! ક્યાંથી આવે છે ! મને લાગે છે કે મેં તને ક્યાંક જોયું છે ! ” એ રૂવાળદાર બાઈએ કહ્યું.

“ મને જોયું છે ? બેશક જોયું તો હશે જ; હું પણ આ નગરમાં જ રહું છું, તો તેથી કદાચ જોઈ હોય એ સંભવ છે. છુય રત્નપુતની દીકરી ? પણ ?.....” એ બોલતાં બોલતાં અટકી પડી.

“ તારે કોઈ સગું બહાલું નથી કે શું ? ” એ બાઈએ પૂછ્યું.

“ સગું ને બહાલું ! ઉંચે આલ ને નીચે ધરતી એજ મારાં સગાં છે કે મને પડી રહેવા દે છે. રત્નપુતની દીકરી એટલે કામધંધો કરી શકાય નહીં તો પછી ગુજરાન શી રીતે થાય ! તમે જો આશરો આપશો તો તમારી સેવા ચાકરી કરીશ. તમને પ્રસન્ન કરીશ. ” આજીજીની ઢળે એ ગરીબ બાળા બોલી.

“ તું શું કામ કરીશ વાડ ? વાડ પણ તારું નામ શું ? ”

“ મારું નામ ચંદા ? ”

“ ચંદા ! તું એક અન્નાણી છોકરી છે. અન્નાણી છોકરી રાખવામાં સોએ સો ટકાનું જોખમ તો છે. તેમાંય આ તો રાજના મામલા છે. તેની તને ખબર છે ને ? રાજ્યમાં અનેક ખટપટો ચાલતી હોય તેવી સ્થિતિમાં તલવારની ધાર ઉપર

રહેવું પડે છે, તે કદાચ તારા ધ્યાનમાં નહીં હોય ? ને તું
તો હજી બચ્યું છે ? ”

“ જો કે મને તમારી રાજ્ય રીતિનો અનુભવતો નથી.
છતાં તમારે ત્યાં રહેતાં હું અદપસમયમાં લાણીતી થઈ
જઈશ. તમારા કાર્યમાં જોમળને તેમ હું મદદગાર થઈશ. ”

“ ઠીક ત્યારે આજથી તું મારી તહેનાતમાં રહે ઠીકરી !
ચાલ રાખજે મારો વિશ્વાસ મેગવીશ તો તું મુખી થઈશ.
તારા સૌંદર્યને યોગ્ય તને યોગ્ય વર પરણાવીશ. ” એ બાઈ હસી.

એ રૂબાળદાર બાઈ તે તિથિરંક્ષિતાની માનીતી હાસી—
સખી શ્યામા હતી. શ્યામા રાજકુંવરની ધાત્રી તેમજ પટ્ટરા-
ણીની માનીતી હોવાથી અહીંયા અવંતીમાં કુમાર-યુવરાજ
મહેન્દ્રની સંભાળતું કામચી વર્ગમાં એનેજ મુખ્યતાએ ભાગ-
વવામાં આવ્યું હતું. શ્યામા અહીંયા મોટા ઠાઠમાઠ
સાથે રહેતી હતી. અંતઃપુરમાં દરેક દાસ દાગીજોમાં શ્યામા
રાણી બેટલું માન ભોગવતી ને દરેકના ઉપર હુકમ ચલાવી
શકતી હતી.

નોકરીની ઉમેદવાર બાળા સંદાએ ભજવેલો પાઠ આ
રીતે સ્પષ્ટ થયો ને શ્યામાના કામકાજમાં પગોટાઈ એને
પ્રસન્ન કરવાનો હેતુ એણે સાધ્ય કરવા માંડ્યો. શ્યામા
એણે શ્યામાની નોકરી ભજવવાનો નાટક શરૂ કર્યો એ તો
એનું હૃદય જાણે. પણ સંદાએ ખંતથી શ્યામાની ત્રેવ અન્તવનાં
અદપકાગમાંજ એણે શ્યામાનો વિશ્વાસ નેગવી લીધો, એટ-

“ રામ રામ ! અમારા ગરીબનું નશીબતો ગરીબજ આઈસાહેબ ! ગમે તેટલો પણ ધુવનો તારો ચંદ્રની સ્પર્ધા તો નજ કરી શકે. દીવો શું સૂર્યની સાથે હરીફાઈ કરી શકે ! ” ચંદાએ બરાબર સ્થામા ઉપર માલેસનું બદલું કરવા માંડ્યું. “ બાઈ સાહેબ ! અમારી જેવા મનુષ્યો ઉપર તો તમારે બાસ રહેમ નજર રાખી તમારાં વિશ્વાસુ બનાવવાં; એથી તમારું બહું થશે. સાડું કરનારનું સાડુંજ થશે. ”

“ ધીરજ રાખ ! કંઈક એવો પ્રસંગ ઉભો થશે તો એમાં તને આગળ પડતો બાગ આપીને આગળ વધારીશ-મારી પ્રસન્નતાનું ફલ બતાવીશ. ”

“ રંક માણસનાં તો બાગ્યજ ઉલટાં ? તેમ છતાં તમારી રહેમ નજર છે એ અમારે મન ઘાતુંય છે. બાપી જગતમાં તો વેળા વેળાની છાંયડી છે. જુઓને અડીયાંનાજ દાખલો; યુવરાજ કુણાજ ઉપર મહારાજના ચારે હાથ હતા. છતાં આખરે યુવરાજની શી સ્થિતિ થઈ ? ”

ચંદાની વાત સાંભળીને શ્યામા નમસ્કાર કરી. “ મન્ય છે ચંદા ! કુણાજ મહારાજના નાનિયો હતો. પશુ... ” બોલતાં બોલતાં શ્યામા અટકી ગઈ.

“ પણ શું બાઈ સાહેબ ! જે મહારાજની સંસ્કૃતિ હતી તેમનીજ અર્થતિ થઈ ગઈ. એમજ ને ! ના ! ના ! હું જુદી ? કામના હાંતવામાં મહારાજે ખૂબ કરી રહેલો. વિશ્વાસુનું નશીબ કુદરે મનુષ્યો કેવી સંસ્કૃતિ મુજબ ? ” ચંદા એવી રીતે

ખાનાં બોલી. “ છતાં એ થયું તે આસને માટે નદીતર તમારા
 સિવાય આજે મારી શી વસેલ થાતું ! અરરર ! બાઈ ! હું તો
 તમે નહોતું તો આજે મરી ગઈ હોત મરી ? ” પાછી એને
 વાતની કામ મચરડી નાંખી. એ બાલિકા, ચંદાની વાત કદા-
 વવાની ચાલાકી આજ્ઞાત હતી.

“ ગાદીરે ગાંડી ! જે આખી દુનિયા ઉપર રાજ ચલાવે
 છે એ એવી બૂલ કહે ખરો ? ” આસ્તેથી ક્યામાએ પ્રાણ-
 પ્રિય સખી આગળ કૈયાની શુભ વરાળ બહાર કાઢવા માંડી.

“ મનેય લાગે છે કે એમ બનવું તો નજ નોંધએ,
 એમાં કંઈક ભરમ તો હશે, એ રહસ્ય તો તમે જાણો. એનાથી
 પાલાગનીય અમને જોઈ બળર હોય; બેન ? મોટા
 રાજ રજવાડામાં એતો બનવું આગ્યું છે. એમાં કંઈ નવી-
 નવાઈ થોડી છે. ”

“ તો એવીજ બટપટનું આ પરિણામ છે. સમજ ?
 અમારો મહેંદ્ર રાજપાટ વગર પરાધિનપણે અંદગી પુરી કરે,
 ને એ નમાયો રાજને વહાલો થઈ રાજપાટ લોગવે તે હું અને
 મહેંદ્રની માતાથી કેમ સહન થાય ! બસ ને એને મહારાજ
 માનીતો કર્યો, તેથી શું થયું ! ”

“ તમે સત્ય કહો છો બેન ! પોતાના પુત્રની ઉન્નતિ
 ક્યી માતા ન ચાહે ! એ વહાલા પુત્રની ઉન્નતિમાં આડ ખીલી
 નહતી હોય એને દૂર કરવા માતા તો અવશ્ય પ્રયત્ન કરે ! ”
 ચંદાએ ક્યામાના ઉદ્ગારોમાં હાએહા મેળવી સત્ય વાત
 કદાવા પેરવી કરી.

વળત એવી સમર્થ બુદ્ધિનું માદે દર્શન તો અવશ્ય કરતું
જેદએ કે અમારા જેવા અલ્પજ્ઞ માણસનામાં પણ અષ્ટ્ર ના
જે છાંટા એમનાથી આવે ? ”

“ તારી મરજી હશે તો હું તને અનુકૂળ સમયે મંદારા-
લીજી પાસે મોકલી આપીશ. અરે તેમની તો વાત શી કરવી !
જો પ્રસન્ન થાય તો સર્વસ્વ આપી દે એવા ઉદાર-ઉદાર છે. ”

મુદામ રસ્તા પર આવેલી વાત પાછી સૂરી જતી જોઇ
થંદાએ આગળ ચલાવ્યું, “ બાપુ સાહેબ ! તમારી વાતો તો
એવી છે કે અમારા જેવાં મૂર્ખ માણસોને પણ બુદ્ધિ
આવે હો ? તમારા એક એક શબ્દની મીઠાશ તો બસ !
એને :હું :કોની ઉપમા આપું ? તમારી વાતોમાં એટલો
તો રસ પડે છે કે ખરે તમારી પાસેથી ઉઠવાનું મન પણ થતું
નથી. તમે જો પુરૂષ હોતો.....” થંદા એમ જોલતા જો-
લતા હસી પડી, એનું ગૌર વદન ખીલી ઉઠ્યું.

“ હું પુરૂષ હોત તો તું શું કરત ? મારી ઉપર આશ્રય
પડી જાત કે શું ! ” શ્યામાને પણ વાતમાં રસ પડવાથી હસી
પડી. જાણે પોતે પુરૂષ હોય ને એકાંતમાં જોડેલી આ પ્રિયતમા
હોય એવો સ્નેહ ઉત્પન્ન થયો.

“ જરૂર ! જરૂર ! આવો તમારા જેવો હોંશીયાર, મીઠા
જાણી અને દેખાવડો વર તો સ્ત્રીઓને ભાગ્યથોગેજ મળી
શકે ! ” થંદાએ શ્યામાના ગાલ ઉપર ચુંટી ખણી જોલવામાં
વિશેષ છુટ લેતાં બસ હલ વાગી દીધી. “ હાં પણ ક્યી ચાલા-
રીએ તમારા ભાગ્યના પડદા ઉઘાડી નાખ્યા ! ”

મહારાજને અનેક પ્રકારે આડું સમજાવવા જતો હતો પણ મહારાણી તિથરક્ષિતાએ એકાંતમાં એને એવાં તો મોતનો હર બનાવ્યો કે એ સડકજ થઈ ગયો. વાતનો ક્ષણે ક્યાંય પણ ન ફુટે એવી આકરી પ્રતિજ્ઞા કરાવી ત્યારે તો એ પ્રધાન ઊવતો છુટ્યા, નહીતર એજ સમયે એની અજણ પોકારી રહી હતી, સમજ !” શ્યામાએ ચંદાના હુલાસમાં ને હુલાસમાં આસ્તેઆસ્તે સત્ય હકીકત કહી દીધી. ત્યારેજ એનું હૃદય કાંઈક શાંત થયું.

પાતા ઉપર એને શક ન આવે માટે ચંદાએ વળી કહ્યું “ પરમ કૃપાળુ બનવન બધાની સળી ? તમને શ્યામાને ખદેસે સ્થાનસાલ નમાવી દે તો કેવું સાહે ? ”

“ તો તો બસ હું રાજને તું રાણી કેમ ખદેસે ? ” શ્યામા જોસથી એને છાતી સાથે ભીંસી નાખતી બાકી. વાતના રસમાં એવાં તો એને આનંદ પડતો હતો કે એનું હરદ પલ્લુ ખડું જતું રહી હતું.

“ તથાત હું જુ એ તમે પુરુષ હોત તો તમે રાજસ થાત તમારી આવી કિશોરવદની જરૂર મહારાજને મહેલે વર્ધન આપવા કદર થાત. ”

ચંદામાં મોટું આચરણ. રાજાની રાજમંડળમાં પાલક. મોટું પલ્લુ એકે એકે રાણીએ કહ્યું આવી મોટીની નાજવારના વિચારો. અદાએ પણ સંતોષનો એક દલ રાણીને પૂર્ણ સિદ્ધાન્ત સમજાવે દર્શાવે.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

કુણાલની પ્રભુ ભકિત.

આશાના પાશમાં સપડાયેલો મનુષ્ય કાળ જવા છતાંપણ પોતાને અજર અમર માનીને નિરંકુશપણે સંસારચક્રમાં આગળને આગળ ધમ્યાં જાય છે. સુખી માણસને ગમે તેટલો સમય જવા છતાંપણ એને જતા એવા કાળની ખબર પડતી નથી. તેમ દુઃખીલા માણસોના એકએક દિવસ યુગસમા છતાં એપણુ સ્વપ્નની માફક પસાર થાય છે. કાળને કંઈ આદિ નથી તેમજ એનો અંત પણ નથી. સંસારચક્રમાં પ્રાણીરૂપી પાત્રોને કર્મના નિમિત્તે અનેક પ્રકારના નાચ નચવતો નિર્ભયપણે તે આગળ વધે જતો હતો. યુવરાજ કુણાલને અંધ થયાને પણ આજે દશ કરનાં વધારે વર્ષ વહી ગયાં હતાં. એ આઠ વર્ષનો બાલક મટીને આજે વીશ બાવીશ વર્ષનો યુવાન થયો હતો જે યૌવનમાં હતા તેમની યુવાની બદલાતાં પ્રૌઢ અવસ્થાનાં ચિન્હો પ્રગટ દેખાતાં હતાં. પ્રૌઢ વૃદ્ધાવસ્થાનાં દુઃખો અનુભવી રહ્યા હતા. પુણ્યલ સમુદ્ધી બનેલું આ શરીર અનેક પ્રકારના દેરકારોને ધારણ કરતું પાનપોતાના રૂપમાં પરિવર્તન કરતું હતું.

એ અરસામાં કંઈ કંઈ ઘટનાઓ બની ગઇ. જગનની સપાટી ઉપર નહીં બની શકે એવું કંઈયે નથી. અંધ કુણાલ પ્રભુભકિતમાં ધણીજ આગળ વધી ગયો હતો. એનાં એ

લજનીયાંની ધુન, સિતારના મધુર અવાજ, એના કંઠના મધુરતા એ બધાં અદ્ભુત હતાં. તેમાંય એના હૈયામાંથી નિકળતું એ ભાવપૂર્ણ મધુરગાન તો ન્યારું જ હતું. એની પ્રવિણતાની હદ તો ઘણીજ ઉંચી હતી. ભકિતમય ગાનતાનમાં સાંભળનારા તો ડુબીજ નતા. ખાતું પીપું બધુંય ભૂલી જતા, ભકતોની મંડળી જમાવી અંધ કુણાલ પોતાના જીવનને એવી રીતે પ્રભુ ભકિતમાં ખેંચી ગયો હતો. ભકિતરસ પ્રધાનગાનમાં એની પ્રખ્યાતિ એટલી બધી વધી ગઈ કે દૂર દૂરથી પણ લોકો આવીને એના મધુરકંઠમાંથી નિકળતા ભકિતરસનું પાન કરતા હતા.

આટલો બધો કાળ પસાર થયો છતાં સુનંદાનું હૈયું એવું ને એવું શોકપૂર્ણ હતું હમેશાં એ પ્રભુને પ્રાર્થના કરતી કે “ હે પ્રભુ ! શું હવે હમારે જીવંત આવીજ રીતે મરવાનું ! એ નિરાધારના બેલી ! અનાથનાનાથ ! અમારી વક્ષાદારીનું આ પરિણામ ! શું તું દુર્જનોના મનોરથ સફલ કરીશ ! હાય ! જગતમાં લોકો કહે છે કે સત્યનો જય થયો ? પણ અમને તો એનો ઉલટોજ અનુભવ મળ્યો ! હા દૈવ ? જો તારામાં કંઈપણ શક્તિ હોય તો અમને ઉપર લઈ જા ? અને પોતાની દુર્જનતાથી આજે વરસો થયાં જેના મનોરથ સફલ થયા છે એને નિષ્ક્રમ કર ? ” આજ વર્ષો થયાં છતાં હજી લગણુ તો એની પ્રાર્થના સફલ થઈ નહોતી. છતાં સુનંદાની ધીરજની હદ હતી. એને પ્રભુ ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ હતો, પ્રતિદિવસ પ્રાર્થના કરી ભકિતપૂર્વક

હૃદયની એકાગ્રવૃત્તિએ અનંત શક્તિવાનને વિનવતી શું
પુદ્ગલોનું વાતાવરણ તે એકદુ કરતી હતી. એ શુભ પુણ્યમય
પુદ્ગલોથી પાપનો નાશ થતો હતો એવો ભોગવધને ક્રુટતાં હતાં,
મુનંદાના એવીરીતે ચોકમાં દિવસો વ્યતીત થતાં હતા.

મુનંદાની વિનવિથી મહારાજ અચોકે ઉગરમાં આવતાં
એક રાજકન્યા સાથે અંધ કુણાણનું પ્રણિયમણ કરાવ્યું હતું,
રાજકાજમાં શુભાચેષા અચોકની સ્મૃતિમાંથી કુણાણ તો લગ-
ભગ હવે ભૂત્રાઈ ગયો હતો. પરંતુ મુનંદા તરફથી પ્રસંગો-
પાત ન્યાયે સમાચાર આવતા તે સમયે મહારાજને સ્મૃતિ
થતી. અને એવીજ એક સ્મૃતિથી અચોકે અંધ કુણાણને
પરણાવી દીધો હતો.

મુનંદા કાંઈક વિચારક હતી, દીર્ઘ દેહિવાળી હતી.
મહારાજ અચોકે માર્ગે કુણાણનાં લગ્ન થાય એમાં એને
કાંઈક ધ્રુપે ઉદ્દેશ હતો. જો કે તે ઉદ્દેશ સાધ્ય થવો એ તો
દૈવાધિન વાત છે. છતાં મનુષ્યે પ્રયત્ન તો અવશ્ય કરવો જો-
ઈએ. દૈવાધિન હોવાથી એવી પ્રવૃત્તિને અશક્ય માની જો
મનુષ્ય પ્રયત્ન છોડી દે તો એને કાંઈ લાભ થતો નથી. તેથીજ
ગમે તેવી મુશીબતો છતાં નાહિમત ન જનતાં સુદૃઢ્યો,
પ્રભુભક્ત, પુણ્યમય જીવન, વગેરેથી શુભ વાતાવરણ મનુષ્યે
એકદુ કરી અંતરાયને હઠાવવું જોઈએ. મુનંદાએ પણ ભવિ-
ષ્યની કોઈ અપૂર્વ મુખની આશાએ કુણાણની મરજી નહી

છતાં ગમે તે રીતે સમગ્રથી મહારાજ અશોક માર્કિતે એ
સખ કરાવી દીધાં હતાં.

બાળા શરતશ્રીની ઉમર અત્યારે અઢાર વર્ષની હોય
રાજકન્યા છતાં એનામાં ઉદ્વેગ છે ઉત્કૃષ્ટતા નહીં
કુમારી અવસ્થામાં તેના ગમે તે વિચારો હોય છતાં અત્યારે
સાદાર્મ્યમાંજ એણે મહુના માની હતી. અંધપતિની ભક્તિ એ
મન સર્વસ્વ હતું, મુનંદાને શરતશ્રી સામુ પ્રમાણે માન આપી
એનો વિનય સાચવતી હતી. સેવાનેજ એણે પોતાનો ધર્મ માન્ય
હતો. જેમ ગાંધારી ધૃતરાષ્ટ્ર ઉપર ભક્તિમાન હતી. સુક્ર
અથવા રૂપિની ભક્તિ કરી પ્રભુમય હૃદય ગાળતી હતી. તે
વર્તમાન કાળમાં શરતશ્રી એ બીજી સુક્રના કે ગાંધારી જેવા

જે એવાર દાસીઓ હતી એમાં એનાજ જેવી સત્ય
માર્ગે ચાલનારી ને કુલુલ ઉપર ભક્તિવાળી એને દુઃખ દુઃખ
ને મુખે મુખી ચંદા નામે દાસી હતી. જેનું નામ અને કા
સમગ્ર ગયું છે. ચંદા જે કે તરણ હતી છતાં એ અંધાર અ
ભુક્તિમાન હતી. વાતવાતમાં બીજાને હતી સેવાની, પણ શરતશ્રી
એના દૃઢ્યમાંથી ગુપ્તમાં ગુપ્ત વાત પણ દેવાવવાની એ
કદાચ ન્યારી હતી ચંદા તે ચંદાજ હતી. કુલુલના અંધ
માટે પણ એ જુવાન ગાળાનું હૃદય હૃદય હતું. જેથી એ
વિદ્યાન યોગ્ય ધારીને મુનંદાએ સત્ય શોધવા માટે ચંદા
અવતી રવાને કરી હતી. એ ચંદાએ અવતીમાં મુંડાનું નામ
આપણે સેકે મયા હોય અવતીના દેવામાં વિદ્યાર્થે એણે કે
અવતીના અવતી તરીકે !

પોતાનું કાર્ય પાર પડતાં જ ચંદા એકદમ અવંતીના રાજમહોલકાયમાંથી શુભ થઈ ગઈ હતી. પોતાની જવાની મિથ્યા થઈ ત્યારે એણે એવો સંયોગ ઉભો કર્યો કે એના શુભ થવા પછી સર્વે કોઈ અનેક પ્રકારની કલ્પના કરવા લાગ્યું. કોઈ કહે એ કુવે પડીને મરી ગઈ. કોઈ કહે જીવાન હતી તેથી કોઈને લઈને ભાગી ગઈ. જગતમાં પુરૂષો તો સીઓતું. હજી કરે એતો ઠીક, પણ આજેજ કોઈ પુરૂષનેજ ઉપાડીને પુરૂષ હરણનો દાખલો બેસાડયો. ગમે તેમ જેને જેમ કાવે તેમ ભલે બાલે, દુનિયાને માંએ કાંઈ તાણું દેવાતું નથી.

ચંદા જેવી અવંતીના રાજમહોલકાયમાંથી શુભ થઈ કે રથામાને અનેક પ્રકારની કલ્પના થવા લાગી. “શું એ મારો ગર લેવા તો નહીં આવી હોય ! હુંયે રાંડ લોગી કે એના મિથ્યામોહમાં સપડાઈ મેં હૈયાની વાત કરી લીધી. અંધવો તો એના જેવી એક અબજી બાઈને મેં મારી તહેનાનમાં રાખી એજ ઠીક ન ક્યું, અને રાખતાં શું રાખી તો ઠીક ! પણ મારા હૈયાની છુપી વાત મેં એને કહી એ બીજી બૂલ ! હશે ! હવે જે થયું તે ખરું ! એના જેવી એક ગરીબ કંઠાલ છોકરી મને શું કરી શકે છે ! કદાચ માનો કે મારી વાતનો સાર લેવા આવી હશે તો મારા પગનું જીતુ ફાટ્યું, એમાં તે શું થઈ ગયું કે એ તુચ્છ સીમોટે હું આટલો બધો વિચાર કરું છું, મારી સત્તા, મારો વૈભવ, મારો હોરદમામ અને હું તે કોણ ?

ચંદાએ મુનંદા પાસે આવીને સર્વે વાત કહી અ બાગાવી.

એ તિથ્યરક્ષિતાના નાટકનો પાઠ, શ્યામાને સપડાવવાનો તેમ
 પોતે ભજવેલો પાઠ વિસ્તારથી કહી સંભળાવ્યો. કુણાલ સુ-
 દાસ અને શરતશ્રીને પણ અપરમાતાના અધમ કૃત્યની ખબર
 પડી. એ તિથ્યરક્ષિતાના કૃત્યને પરિણામે પોતે આંખો શુભાવ-
 અંધ થયો-પતીત થયો. આજે એણે પોતાના પુત્ર મહેન્દ્ર
 યુવરાજ બનાવી તાજનો વારસ ઠરાવ્યો. જેથી કુણાલને
 અસ્થિર રાજસમૃદ્ધિ, રાજખટપટ ઉપર તિરસ્કાર આવ્યો.
 “ આહા ? ધિક્કાર થાઓ આ રાજમુકુટને ? કે જેન-
 મોહની ખાતર કેવાં કેવાં પાપ કૃત્ય કરવાં પડે છે. રાજ્ય-
 અન્તે નરક લખી છે તે શાસ્ત્રકારોનું વચન અસત્ય તો ન-
 હોય ! પોતાના તુચ્છ સ્વાર્થની ખાતર માણસો કેવું નીચામ-
 નીચું કૃત્ય કરતાં પણ અચકાતા નથી. આહા ! પિતાના
 કાગલમાં માત્ર અકાર ઉપર એક મીડું વધારીને એણે કેવો
 ઘાણ કાઢ્યો ! તિથ્યરક્ષિતા ! તેં તો પૂર્વ ભવનું બરાબર
 વેર વાળ્યું. ” ઇત્યાદી વિચાર કરતો સુરદાસ કુણાલ એ
 ખેદવાળા ચિત્તને પ્રભુ ભક્તિમાં પલટાવી નાખતો. જે કામ
 થતાં શું થઈ તો ગયું પણ હવે એ સુધારવાની કોઈનામાં
 તાકાત નહોતી. જેથી શત્રુના મનોરથ તો સફળ થયા હતા,
 એમ તે સારી રીતે જાણતો હતો. એ બધો પોતાના પૂર્વકૃત
 કર્મનો દોષ માની સુરદાસ કુણાલ પ્રભુનો સાચો ભક્ત બનવા
 અથાગ મહેનત કરી રહ્યો હતો.

કોઈ દિવસ યુગ પ્રધાન આર્ય મુહુર્તિસ્વામીના એક
 નિમિત્તે એવાના નિમિત્તે આજે ગરબી આનાદી સુરદાસ કુણાલ

હના ગામમાં આપામુ શરૂ થા. જેમના પરિવ્રજ્યામાં કુળાલે અને માદ
નથી તેમજ તેમનું આજીવન કુટુંબ આજીવન. આદે મામના એમના
ચાલન ઉપદેશને પરિણામે કુળાલ અને કારનારીની પ્રજા જનિત
સુખમાં માં કુટુંબ એવે એમ નેનતત્વના રંગે રંગારી કેવા મુઠ
હવે જાવનામય થઈ ગઈ. મુનિએ પાનાની રિદવામાં અને
મંદાઓનાં સમાધાન કરી કુળાલને કૌન ધર્મમાં રિદર કયાં
એ વેરાગી કુળાલનું મન આમુ-નન પાતવા માટે પામુંવ ન-
લમી શરૂયું, પણ મુનિએ એમને સંમતવી માંગ ક્યાં કે
“નમાદે શુદ્ધ પદ્ધતિ જની શકે તેવી કશીનીમાં ધર્મારાધન
કરવું. આંખો વગર હવે દયાનું કામ જની શકે નહીં ને એવી
ઉલટું આરિતની આરાધના કરવા જનાં વિરાધનાં થવાના
સંજોગો જને, માટે શુદ્ધપાત્રામાં જ નેનધર્મનું આરાધન
કરે ! ધર્મ પમાયે સૌ આદે થયે.”

“ પ્રભુ ! આદે હવે સારું શું ને જોઈ શું ! હવેનમાં
માદે કાંઈ આશા નથી-લાલસા નથી. માટે સમય આત્મકથ્યાલુ
માટે જન્ય એજ. માદે માટે હવે ગ્રેય કર્તવ્ય છે ! ” સુરદાસ
કુળાલે કહ્યું.

“ આત્મ કથ્યાલુ કરવું એજ માનવ હવેનની સાર્થ-
કથના છે. અનેક ખટપટોથી ભરેલા ચકવર્તી જેવાના મહાસ-
માંપલુ જે શાંતિ નથી એવો શાંતનો અપૂર્વ સ્વાદ આત્મ તત્વના
અભ્યાસી ત્યાગીને હોય છે. ધર્મના અભ્યાસીને મરણનો
પણ ભય હોતો નથી. સુખમાં દુઃખમાં પોતે કરેલો ધર્મ બંધુની
માફક એની મદદ કરે છે. માટે ધર્મનું આરાધનકરજો.”

અંધ કુણાલ ગુરુનું વચન માથે ચઢાવી યમ નિયમ મતે વગેરે પાળતો કાયાને દમવા લાગ્યો. ને મુનિપણ ચામાસુ પૂર્ણ થતાં પોતાના પરિવાર સહિત ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

એક લિખારી.

“ અરરર ! યમના લાઈ સરખો આ દુકાળ તો જુઓ ! હાય ! હાય ! ભીક્ષા આપવાને તો કોઈ સમજતુંજ નથી- દિ ઉગ્યે કેટલુંય માણસ અન્ન વીના મરે છે. પણ કોની કોને પડી હોય તે જાણવે ? પ્રભુ ! પ્રભુ ! જાણે ત્રણ ત્રણ દિવસે પણ એકેવારે જાવાનું મલતું નથી; પાણી પી પી નેતે ક્યાં મુઘી જીવી શકાય ? હા ! મોત પણ આવતું નથી કે આ પાપમય જીવનમાંથી મુક્ત થવાય. શું કરું ! ક્યાં જઈ ! ને આ દુઃખની વાત કોને કહું ? ” વત્સ દેશની રાજમાની કૌશામ્બી નગરીમાં જાવાને માટે હજારો કંગાલ રાંકડાઓ રખડતા હતા. એમાંના એક છપનીયા સરખા દુષ્કાળીયાના આ ઉદગાર હતા. એ ગરીબ રાંકડાઓ ઘેર ઘેર દુકડા રોટલાને માટે રખડતા, શ્રીમંતોને ઘેર અડંગો લગાવીને જોસતા પણ લાકડીઓના સ્વાદો ચખાડીને એ લોકો આ ગરીબ લોકોને નસાડી મુકતા હતા. જિયારા એ ગરીબ લિખારીઓને સ્વાનામાં પણ અન્ન દુર્લભ હતું, તો પછી જનશૂન અવ-

સ્થાની તે વાત શી ! પશુની માફક વનપતિ ગાઇને આ મનુષ્ય જીવનને ટકાવી રાખવાનો વ્યર્થ પ્રયત્ન કરતા હતા. અજ માટે હાથ આંધાં કુટતાં પણ એમનો નશીબમાં અજ ન હતું. હજારો અજ વિના અજ અજ કરતા જલ વગર માછલાની જેમ તરફડતા હતાં હજારો મોતની પથારીમાં ફેંકત અજ વગર જ મૃતા હતા; હજારો ખાઉ ખાઉ કરતાં આ લોક છોડી પરસોઈ તરફ ગમન કરતા હતા. કંઈ બિખારીઓ અજને માટે રૂઢન કરી રહ્યા હતા. પણ એ રૂઢનનો દેવનિ કોઈ હાતારને કાને અચડતો નહીં કે જગદુશાહની માફક બહાર ધસી આવી લાખો નિરાશીઓને આશાનું અવલંબન આપે !

અજ માટે હાથ પગ ધસતો કોઈ એક રાંકો-બિખારી ફરીને પોતાનું મારમ્મ અજમાવવાને સહેરમાં બીખનો દુકડો મેજાવવાને નિકળ્યો. પેટમાં જે ત્રણ દિવસથી સુદસે કાંઈ પડ્યું નહોતું. હુમેશના અજને અજાવે એનો સહેરો મોતના જેવો ફિફો પડી ગયેલો હતો. આલવાની એની શક્તિ મંદ પડી ગઈ હતી. છતાં આ છેલ્લી વખતનો એનો પ્રયાસ હતો. કોરામ્મીના અમીરોના ઘેર ઘેર ફર્યો પણ લાકડીને આજોજ એને અજને જલદે મળી હતી, નિરાશ થયેલો એ બિખારી ધન નોમના એક ધનાઢ્યના આંગણમાં આવ્યો, ઘરના આંગણા બહાર ઘણીવાર મુખી ઉભો; એક રોટલાના દુકડા માટે અનેક પ્રકારના કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. છતાં એ કંગાલના કાલાવાલા સાંભળવાની કાંઈને પણ પરવા નહોતી.

એવામાં આર્યમુદસ્તિ સ્વામીના જે સાધુઓ ગુરૂની

આસારી ધન નામના ધનાઢ્યના ઘરમાં ભીક્ષાને માંગે ગયા. એ બન્ને મુનિઓને જોઈ ધન સાર્થવાદ એકદમ ઉભો થઈ ગયો. બહુ માનથી હાથ જોડતો વચનથી એમની સ્તુતિ કરતો એમના સાધુધર્મની અનુમોદન કરતો જેનાં શામરાય ભક્તિથી વિહસ્તર થયાં છે એવો ભક્તિપૂર્વક તે નમ્યો.

ત્યાર પછી એ ધનાઢ્ય પોતાની સ્ત્રી પાસે શિશુંદંશારીયા મોઢક તથા બીજી કેટલીક ખાવાની ઉત્તમ ઉત્તમ વાનીઓ મંગાવી. બન્ને મુનિઓને મુનિઓની ના મરજી છતાં ભક્તિથી વંદોશાવી. બન્ને સ્ત્રીપુરુષે ભાવ પૂર્વક મુનિઓને ખાવ વસ્તુ એથી પ્રતિજ્ઞાથી એમની ભક્તિ કરી. પારવાન પોતાની સુપડી ચરણુરજથી પાવન કરી પોતાનો ઉદાર કરવાનો દુગ્ધ કરવા વિનંતિ કરી. એ ભક્તિના બદલામાં 'ધર્મ સાબ' એવો અપૂર્વ મહામંત્ર આપીને એ બન્ને મહામુનિઓ ત્યાંથી નીકળ્યા.

મુનિઓ ઉપરની ધન સાર્થવાદનો ભક્તિ પદો ના જોઈ રહ્યો હતો. પોતાને લાકડાંઓ અને ગાંધિયુ દાન કરનારા આ ધન ધનાઢ્યની ભક્તિથી દાન અપવાની ક્રિયા તેમજ મુનિઓની દાન દેવાની વિધિથી તે નામદુષ્ટ થઈ. "એકેડા ? જગતમાં ખરેખર આ સાધુઓને ધન છે કે નહીં ? ને આવા ધનવાનો પછુ દેવતાની માફક નમે છે તેથીય એમનું પુણ્ય દુનિયા છે. એમનું નિઃશ્વ મુનિપણું પણ નવ મંદીવ અધિક છે કે નહીંને અમુકથી પણ અધિક ને મારા

જેવાને તોં સ્વપ્નામાંય પવું હૃલ્લંબ એવા શિંદકેશરીયાં તાઃ
 જોની લિસા મળે છે, ત્યારે નારદી. સરખાં ધર્મો મંદાતણ
 દરીને એમને આગળ દરીયે ધીએ છતાં ક્યાંયથી અત પવું
 લેશમાત્ર મલગું નથી. અહા ! નમયની વિનિવના તો જુઓ !

એવી સ્થિતિ છતાં કદાચ કામ જુઓ એવું કંઈક આપે
 છે તો કદલાય નિરસ્કાર ને આજોના શિરપાવડપ એમના
 વચનોથી મિશ્રિત થયેલું તે હાથ છે. આટલે દયા રૂપી મનવાળા
 આ સાધુઓની હું માર્યના કડું કે જે એમાંથી કંઈક-મોટુંક
 પાવું આપે ? ” એમ વિચારતા કંગાળ લિસુક એમના
 નિકળવાની રાહ જોતો ત્યાં ઉભો રહ્યો.

ત્યારે જન્ને મુનિઓ ધનાના મકાનમાંથી નીકળ્યા,
 જોટલે આં ભિખારી એમની પાછળ ચાડ્યો, એમની પાસે
 આંવીને પાવનાં કરવા લાગ્યો. હે “ ભગવંત ! બહે ત્રણ ત્રણ
 દિવસો થયાં બુંખનાં હુખથી હું મરી જાઉં છું. છતાં કોઈ
 જરીય લિસા આપવું નથી. આપ કૃપા કરી મોટીક લિસા
 આપો તો આપને મોટું જીવ દયાવું પુણ્ય થશે; એક જીવ
 મરતો બચશે. ”

“ હે ભદ્ર ! અમે આ લિસા લઈ જઈએ જોટલુંજ
 માત્ર ! ” જન્ને મુનિઓમાંથી એક મુનિએ કહ્યું,

“ કેમ ! આપ સરખા પવું આવું અગત્ય લાપલુ કરો
 છો; અરરર ! શી દુન્યા થઈ ગઈ ! કેવો બારિક સમય
 આવ્યો ! ” ભિખારી ધણો ઓગ્રીયાળો બની ગયો,

એની દયાજનકસ્થિતિ જોઈ એક મુનિએ કહ્યું. “ અમે સત્ય શરીએ છીએ કે હે ભદ્ર ! અમે તો ક્ષત આ લિશ્તાનું અત્ર ઉપાડનારા મનુરજ છીએ ? ”

“ ત્યારે આ કેને માટે લઈ જાય છે ? કેનીપાસે જાય છે. ” ભિક્ષુકે પૂછ્યું.

“ એના માલેક તો અમારા ગુરુ છે, અમે એમની પાસે આ લિશ્તા લઈ જઈએ છીએ. ”

“ હું પણ તમાના ગુરુ પાસે આવું ત્યારે તેઓ મારી ઉપર દયા કરશે ? ” દયામળે ચંદ્રે સંક-ભિ-આરી પ્રોત્થો.

“ એનાં અમે કાંઈ લમટીએ નથી ? ” સાધુઓએ કહ્યું. હવે સંકો અગતી અર્થી થઈને જતો ભક્તિથી એમની પાછળ જતો હોય એમ એ સાધુઓની પાછળ પાછળ ઉપાસ્યે ગયો.

દેવયોગે યુગ પ્રધાન તે જનાનાના નિદાન લમયે રંગ
 “ શાન્તિના નાયક આર્યમુદિતિ ત્વાની ઉપાશ્રયના બદાન્ના
 એમને ઉક્તિ હતા એમની તમે બાંધી બંને શિષ્યો સંભા-
 તે એમ પેટો સંકો પણ એમને ગુરુ ધારીને નમ્યોને આપને
 માટે એમની પાસેથી લેજનની પાસના કરવા લાગ્યે કે-
 વિવન નથી બંનેથી રેલી આ કરના એમ મુદ્દનાનાની
 વિદ્યાનના પદવા નમ્યેન આ જનાના દેવને કાંઈ કોઈ
 નેન હોયો તેમને. ”

“ શુદ્ધે વિચારમાં પરલાં જોઈને એ શિષ્યો પંજું બેસ્યાં.
“ ભગવંત ! અત્યંત દયાની મુર્તિ એવા આ રંક રસ્તામાં
પંજુ અમારી પાસે જોડાઈને માગ્યું હોય. ”

પોતાના શિષ્યોનાં વચન સાંભળી એ મહા મનસ્વીગુરુ
વર્તમાન સમયના યુગપ્રધાન દશપૂર્વના જ્ઞાતા હતા. એમણે
શ્રુતજ્ઞાનના ઉપયોગથી એ રંક સંગ્રામી ભાવી સ્થિતિનો ખ્યાલ
કર્યો. એ શ્રુતજ્ઞાનના ઉપયોગથી ગુરુ મહારાજે એનું ભાવી
જીવન જોઈ લીધું, ને મનમાં અતિ આશ્ચર્ય પામ્યા. “ જોહો
કેવું એનું ઉત્તરણ ભવિષ્ય ? આ આત્મા ભવિષ્યમાં કૈન શાસ
નનો આધાર થશે-પ્રભાવક થશે ? જ્ઞાનથી એનું ઉત્તરણ ભાવી
જોઈ ગુરુવરે કહ્યું “ વત્સ ! આ સાધુના પાત્રમાં પડેલું જોજન
અમારાથી કોઈપણ રીતે આપી શકાય નહીં ? ”

“ શા માટે ન આપી શકાય ? ભગવંત ! આપ તો દયા
મંય કૈન ધર્મી દેવતા ? શુદ્ધદયાના પ્રતિપાલક યેઈ જો મારી
દયા નહીં કરે તો હું મરી જઈશ. અતઃ અતઃ કરંતો
આ દેહ છોડી દઈશ. ”

“ જો નારે અમારી પામેથી આવું હોય તો એક કામ
કરવું પડશે ! ”

“ અને તે કામ ! કહો ! કહો ! સૂરિવર એ ગમે તેવું
કામ કરવા બૂખને માટે હું તૈયાર છું. ”

“ આ મુનિના પાત્રમાં પડેલું જોજન મુનિજ લઈ શકે,
નહીં કે મહાત્મ્ય ! તું જો અમારી પાસે દીક્ષા લે તો આપે

ખોરાક તને મળે ! આના કરતાં પણ તને મનોવાંચિંછત લો-
જન પ્રાપ્ત થશે. ”

“ હે ભગવન્ ! ભલે તેમ થાઓ ! મોતાના કડ્યાણને
કોણ ન ધરિછે ! જન્મથીજ લિખારી હોવાથી આ દુઃખ હું
લોગવું છું તે કરતાં આ મતનું કષ્ટ સહન કરવું શું ખોટું છે ?
કે જેમાં સારૂં સારૂં ખાવાનું તો મલે ? ” એ પ્રમાણે કહી
ગુરૂની વાત હુમકે સ્વીકારી.

સુહસ્તિ સ્વામીએ તે પછી હુમકને દીક્ષા આપી મોઢક
ખાવાને જોસાડ્યો, ગુરૂએ એને નદન અર્ધ આયુધ્યવાળો બત-
ણવાથી એની ભાવવૃદ્ધિને અર્થે એક બીજા સાધુ સાથે આ
નવા સાધુને સાધ્વીઓને ઉપાશ્રયે મોકલ્યો, ત્યાં આ આજના
નવ દીક્ષિત સાધુને શ્રીમન્તોની રમણીઓ તેમજ પુત્રીઓએ
ભાવ પૂર્વક વંદન કર્યું. સાધ્વીઓએ પણ ભાવભક્તિથી વાંઘા.
જેથી નવદીક્ષિત સાધુ મનમાં અનુમોદન કરવા લાગ્યા કે.
“ ઓહો ! મેં મારી છંદગીમાં કદિ જોયેલ નહીં એવું આજ
મને લોજન મળ્યું, વળી આવી ઉચ્ચ કુળની-શ્રીમન્તોની
પુત્રીઓ પણ મને કેવું ભાવપૂર્વક વંદન કરે છે. આવી મોટી
મોટી ગુણવંતી સાધ્વીઓપણ મને વાંદે છે એ બધું ચારિત્ર
ધર્મનું ફલ છે. જો કે મેં તો માત્ર લોજનને માટેજ સાધુપણું
લીધું છે ” એવા વધતા પરિણામવાળા નવદીક્ષિત સાધુને
લઈને એ મુનિ ગુરૂ પાસે આવ્યા.

મધ્યાહ્ન સમયે એ નવ દીક્ષિતે એવું તો આકંઠ સુધી

ભોજન કર્યું છે. આસોઆસની ગળિ પળ એની મંદ પડી ગઈ તેમાં પણ મોઢક જેવા મધુર અને મિઠ ભોજનનો સારક મોઢક ! જેથી વાયુથી બરેલી ધમળની માફક એનું ઉદર ફુટી ગયું, આદર્શ જમી આવેલા આદમળની માફકને દાળવાર સૂનો. હવે અત્યંત ઘૂનવાળું ને અતિ પ્રમાણમાં વધારે ભોજન નહીં પણ વાળી ગૂંચની વ્યાધિવાળા માંસની પેઠે દુમકને ગુસ્સે રીતે વિગુચિકા ચાંચી બમિ ઉપર આળોટવા લાગ્યા.

હવે ગુરૂ મદારાજે એની છેદલી ઈંચાં તૂંપ કરવાને પૂછ્યું “ વત્સ ! તારી હવે શી ઇચ્છા છે ? ”

દુઃખથી પીડાર્તા દુમકે “ આપુંએ કેદયું ” “ પ્રભુ ! ત્યાં આપ સમાન આજ્ઞાત કષ્ટવૃક્ષો ફળનાં હોય ત્યાં મને હવે શી ઇચ્છા હોય ! હવે તો આ સમયે આપજ મને શરણ થાઓ ? આપના શરણમાંજ મારી શુભગતિ થાઓ ? ”

દુમકના અદ્ય આયુષ્યના હવે છેલ્લા આસોઆસ જળાનાં એના વાવ વધારવાને અર્થે ગુરૂએ રૂઢિમાન આવકોને એની સેવા કરવાને મોકલ્યા. તોમજ સાધુઓપણ નિર્દોષ દવાદારૂથી એની સેવા કરવા લાગ્યા, મોટા મોટા સાધુઓ અને રૂઢિ સમૃદ્ધિવાળા આવકો કે જે એક વળતે એને ગાળો દેતા હતા, તે સર્વ વિનય પૂર્વક ખડે પડે અત્યારે એની સેવામાં હાજર હતા. કોઈ એના પગ દાખતા, તો કોઈ એના પેટે દવા ચોળતા, કોઈ મસ્તકે દવા ઘસતા. ઇત્યાદિ પોતાની સેવા થતી જોઈ એ દુમક

સાધુના હૃદયમાં છેલ્લે શુભ ભાવ જાગૃત થયો “ આહા ? હું
 ઝણી ? કે જેની આવા મોટા મુનિઓ અને શ્રીમાનો સેવા કરે છે.
 એ જાણે મારા આ અવ્યક્ત સામાયકનો જ પ્રભાવ ? સાધુ
 ધર્મવૃંદા એ મહાત્મ્ય છે કે જે મુનિ ધર્મને મોટા મોટા શ્રી
 માનો પણ નમે છે. આહા ? આજરે મરવા સમયે પણ મને
 દીક્ષા પ્રાપ્ત થઈ એ ઘણું જ સારું થયું. ” છત્યાદિ વિચારો
 કરતો અને અનેક શ્રીમન્તોથી સેવાતો એ દુમક સાધુ પોતાના
 આયુષ્ય પુર્ણ થવાથી મૃત્યુ પામ્યો. શ્રાવકોએ એ મુનિના શરીરને
 યોગ્ય એની મૃત્યુ ક્રિયા કરી.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

આશાનું એક કિરાણું.

“ વનુ ! વિશ્વવન્ધુ ! અનારા સામું જે ? મુખનું
 ને નુ જાણી ક્યા કાંઈ અનને આ અથાન દુઃખના ખાડામાં
 ફેરી કાઢે તે હજી કાંઈ પણ અને બહાર નિકળવા
 સક્તિ પાવે એ નય. અરે ! શુ સાધુ હવે ને શુ થઈ મરે !
 તાજુત શુ થાને ? વિધિ શુદ્ધ કરે છે. આ દુઃખમાય
 કેળવનાં ને મૃત્યુ નિવૃત્તિ નિવૃત્તિ કરવાને હવે મારા આ
 નુ જાણે કેળવે છે અને ને કેળવે છે કેવું ? તારે જ કાંઈ
 ને ને મરે નુ મન અમારી અવિરત કરી છે તેમ હવે આ
 મારા કેળવે છે અને ને નિવૃત્તિ કરવા નુ પ્રયત્ન

તની ઝાંખીના રમણીય દર્શનની લગારેક વાર હતી, એવા અવસરમાં નહીં જાવ્યું નહીં આમાન્ય એવા એક મધ્યમ મકાનના એક દિવાનખાનામાં શય્યા ઉપર પડી પડી એક પ્રૌઢ સ્ત્રી આ પ્રમાણે વિચાર કરી રહી હતી. એ પ્રૌઢ વયની ગૌરાંગ સ્ત્રીનો સ્વભાવ કંઈક ઉચ્ચ હતો, હુકમ ચલાવવાની એની ટેવ હતી છતાં ઘણા વખતના દુઃખના પરિચયથી એનું મન હમેશાં ખિન્ન રહેતું હતું, સ્ત્રીઓને હચિન માયા પ્રિય એનો સ્વભાવ હોવાથી એક વખતની પોતાની સમૃદ્ધિ પોતાનો હરીફ બોગવતો હોવાથી એના અંતરમાં અતિ દુઃખ થતું હતું. એ દુઃખમાંથી એનામાં ધીરજ, ગંભિરતા, સ્થિરતા, ને સહન શીલનાં આદિ ગુણો વિકાસ પામ્યા હતાં. છતાં હજી એના જીવનમાં એક મહત્વની આગ્રા હતી. એ આશાનાં પાશથી બંધાયેલી એ પ્રૌઢ રમણી દુઃખમાં દિવસો વ્યતીત કરી જીવતી હતી. એ પ્રૌઢ વદના સ્ત્રી તે કુલ્લાલની માત્રી મુનંદા હતી. જોકે કુલ્લાલનો રાજહક્ક તે હવે નાબૂદ થયો હતો છતાં જે ગંનાંવાં વિધિને હમ્મક છે એવા બનાવોમાં આગ્રા રાખી એ સ્ત્રી જીવતી હતી. એ આગ્રા પૂરવી એ તે દેવની મરજીની વાત છે. છતાં માણસ ત્યારે અતિ દુઃખથી નારીપાસ થાય છે ત્યારે જીવિધ્યની કાંઈ અગમ્ય સુઆશાએ તે જીવન વ્યતીત કરે છે, પછી મંડને એ આગ્રા દેવાધિન હોય ! છતાં દેવ ઉપર વિશ્વાસ ધરનાં તે સીખે છે. દેવને અનુક્રમ કરવા પ્રવૃત્તિઓ-ધર્મકૃતિઓ કરવાની એના દેવામાં સજાવના બંધન થાય છે.

મરજી મિચારી મુનદા ! તે પણ એક પરાવલંબન-
વાળા આગાએ હૈવ ઉપર બડસો રાખીને જીવંતી હતી. ને
એ આગાના ને આગાના બલ્યારમાં તે વિચારોના પ્રવાહમાં
જીવંતી થઈ હતી. એટલામાં તેની પાસે મુતેલી થંદાએ
એવો પ્રવાહના ઉપદેશ કર્યો : " મોટી બેન ? જાણો છો ને ? "

" હાં જી, હાં હાં જી, " વિચારમાંથી જાગૃત થતાં
તેણે જવાબમાં કહ્યું : " મુનદા, જાણી.

“ બંદી ! દીકરી ! કદાચિત્તે જો ન થઈ શકે પણ જ્યેષ્ઠ સ્ત્રીજ તો અવશ્ય થઈ શકે ! કે જે સ્ત્રીજ ઉપર ત્રાસી રાખીને હું જીવું છું. ”

અંદા સુનંદાના શબ્દો સાંભળીને ચમકી. એણે આતુરતાથી પૂછ્યું. “ મોટી જોન ? અને જો કયી સ્ત્રીજ વાર ? ”

“ તે જો કે શરત વટુને સારો દિવસ તો આવી શકે ? શરતશ્રી જો દેવ મજાએ કેમ લાભવંત પુત્રનો જન્મ આપે તો..... ” સુનંદા બોલતાં ચમકી ગઈ.

“ તો શું ! ” અંદાએ પૂછ્યું. “ જો પુત્ર શું કરી શકે ? ”

“ અંલવ છે કે જો પુત્રના પુણ્યથી આપણે આપણો ગમેલો વૈભવ પાછો મેલવી શકીએ, એટલું જ નહીં પણ શત્રુના મનોરથ નિષ્ફળ પણ કરી શકીએ. ” સુનંદાએ પોતાના મનની વાત કહી અંલગાવી.

“ તમારી મારણા પ્રમાણે જો તો કદાચ આપણે ફાવી શકીએ એમ તમારું માનવું છે ? ”

“ હું તો શરતના સાથ દિવસનીજ રાહ જોઉં છું અંદા ? તે પછી પણ આપણે તો જનતા પ્રયાસો કરવાના છે. ફક્ત તો દેવાધિન છે ? ”

“ એવી દેવાધિન વસ્તુ ઉપર ભરસો કેમ રખાય ! જગતમાં કાંઈ બોણુંજ આપણું ધાર્યું જો છે તે ? ”

“ ખચીત ! તે છતાં આશા દુરાશા છે. હુઃખીઆઓને આશા એજ હવન છે. ” સુનંદા બોલી.

“ પરમદુષાળુ પરમાત્મા તમારા મનોરથ સફળ કરે ? ”

“ તારૂં પ્રદાયાગિણીનું વચન સત્ય થાઓ ? તારૂંને મારૂં તપ, કુણાલની પ્રભુલકિત એ કાંઈ નિષ્ફળ તો નહીંજ જાય. ”

જન્મે જણાં એ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં હતાં, હજીતો તેઓ ઉઠ્યાં પણ નહોતાં, એવામાં શરતકુમારી ત્યાં આવી, એનું હૈયું પ્રસન્ન હતું. વહન ઉપર આનંદની સુરખી છવાઈ હતી. એ પ્રસન્ન વહન જોતાં સુનંદાએ કહ્યું. “ શરત ? આજે તો કાંઈ અત્યારમાંજ આનંદ ! શું છે કાંઈ ? ”

“ બાઈજી ? એક ખુશખબર કહું ! આજે દેવલાલ દિવસથી મારા મનમાં એ વાત હતી. પણ નહોતું થતું. બહુ હવે મને ખાતરી થઈ. ” વાત કરતાં કહ્યું. “ ચંદાની મોઢમાં ભરાઈ એની જોડમાં મેલે. ”

ચંદા અને શરતકુમારી હાથપાશ મળ્યા. કમળા હતા, બન્ને મુંઝર અને કુદિચાન હતા તેમજ તારૂં હવન મળાનું. હતાં જેથી જન્મેમાં સખ્યપણું સારી રીતે હતું. જન્મે મેલે પોતાની ખાતરી વાતો કરી એકાંતમાં નિર્દોષ વિનિયોગ. પ્રસન્ન કરતાં હતા. ચંદા કહ્યું શરતકુમારીને મેલે. “ મેલે પૂરીને એને વરવેલી કહીને ખાતરી. ” ચંદા રીતે કુખમાં કામ નિર્મલન થતો હતો.

“એવી તે શી વધામણી લાવી છે. શરત ! જોલ જોલ !”
 પ્રેરકારપણે મુનંદાએ કહ્યું છતાં એના હૈયામાં ઉત્કંઠા હતી.

“કહું ! આજ મને માલુમ પડ્યું કે મારા.....”
 જોલનાં જોલતાં શરતકુમારી શરમાઈ ગઈ ને ચંદાના હૈયા
 ઉપર પોતાનું મુંબ છુપાવી દીધું.

“કેમ ? શરમાઈ ગઈ જોલની ! કંઈ નવા જુની કરી
 છે કે શું ?” હસતાં હસતાં ચંદાએ એના કાનમાં કંઈક કહ્યું.

“હા ! એમજ છે ? તારી વાત સત્ય છે ચંદા ?”
 શરતકુમારીએ ચંદાને સમજાવી દીધું.

“ચંદા ! તમે બે જણ શું ગુસ્સા પુસ વાતો કરો છો,
 આજ કાલની છોકરીયો તો જો !” મુનંદા મૂઠ્ઠા લાવે હસી
 અને જોલી.

“મોટી બેન ! એની વાત હું સમજી પણ એ કહી શકતી
 નથી તમારી એક ધારણા આજે સત્ય થઈ, હરિમનના તેજના
 કાંઈક શરૂઆત થઈ.” ચંદાએ હસતાં હસતાં જણાવ્યું.

“લગાર સ્પષ્ટતાથી કહે ચંદા ! તારી મોંઘમ વાતમાં
 હું શું સમજું ?” ઉત્સુકતાથી મુનંદાએ પૂછ્યું.

“શરતકુમારી ગર્ભવંતી છે, મોટી બેન ?” ચંદાએ
 મૂઠ્ઠા હાથે જણાવ્યા કર્યા.

ચંદાનું વચન સાંભળી મુનંદા એકદમ સ્ફૂર્ણ બની થઈ
 ગઈ. પોતાના ગાંભીર્યમાં ભૂલ તો નથી થતીને, તે નક્કી કર-
 વાને એણે ફરીથી પૂછ્યું. “ચંદા ! ફરી કહેજો કે તે શું કહ્યું ?”

“ તમારી આશા ફળી ; આપણી શરતને ઓધાન છે ! ”

“ શરતને ગર્ભ છે ? ” ખાતરી કરવાને પૂછ્યું.

“ હા ! તેથીજ તમને કહેતાં શરમાય છે. શરત ! ”

“ આહા ! આજે મારી ઘણા દિવસથી હૈયામાં રહેલી એક આશા સફળ થઈ. શરત ! મારી આશીષ છે કે તું રાજ-રાણી તો ન થઈ, પણ રાજમાતા થશે. આપણા પૂર્વજ ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક જેવા સમર્થ પુત્રનો જન્મ આપનારી માતા થશે. ” આનંદથી ઉછળતા હૈયે સુનંદાના સુખમાંથી અકસ્માત એ શબ્દો નીકળ્યા.

“ તમારાં વચન હું માથે ચડાઉં છું. આપનું વાક્ય અંગીકાર કરું છું. ” શરતકુમારીએ શરમાતે શરમાતે શકુનની ગાંઠ વાળી.

“ આજ કેટલા દિવસ થયા ; શરત ? ” આતુર હૃદયે સુનંદાએ પૂછ્યું.

શરમાતે દિલે શરતકુમારીએ કહ્યું. “ જો મહિના ? ”

“ આજ બે મહિના થયા છતાં અમારાથી વાત છુપાવે છે. ઘેલી ? ” ચંદાએ એવું કહીને એને ગાંઠે મૂક ચુકી બાણી.

“ આજ સુધી મને તો કંઈ બબર પડી નહી. શું કરે ? ”

તે દિવસથી દુઃખીયાળા કુણાલના મકાનમાં આનંદની ઝાંખી થવા લાગી. સુનંદાના દુઃખી દીલમાં પણ શાંતિ થઈ તેણીએ ગર્ભને સારી રીતે પોષણ કરવાની, ખાવા પીવામાં તેમજ બહુ કામ ન કરવાની એવી કેટલીક શરતકુમારીને શિખામણ આપી.

તે પછી દિવસ જતાં એને-શરતકુમારીને આરાં નાનાં
 વ્યથો આવવા લાગ્યાં, દેવગુરૂ અને ધર્મની ભક્તિ કરવાનો
 દોહદ ઉત્પત્ત થયો. એ દોહદ કુળાંતે પરિપૂર્ણ કર્યો. ત્યારથી
 પ્રગત હૃદયે રહેતી શરતકુમારી મર્ગનું સારી રીતે પાલન
 કરવા લાગી. મુનંદા અને ચંદા એની ઘણી સંભાળ રાખનાં,
 ખાવા પીવામાં એની કાળજી રાખનાં, બીજી કામીઓ હાથે
 હાથે એની સેવામાં લાજર રહેતી. મર્ગનું પોપલુ કરતી શર-
 તકુમારીને અનેક પ્રકારની અભિલાષાઓ થવા લાગી. બધાને
 દુક્રમ કરી સર્વ ઉપર ચત્તા ચલાવવા લાગી, જગતને તામેદાર
 બનાવવાનો હુનિયા ઉપર અકર્ષણી રાજાધ્યાપવાનો એને
 અભિલાષ થવા લાગ્યો. ફરી રીતથી મર્ગનું પાલન કરનાં
 પૂર્ણમાસે અને શુભ મુદ્દતે એક મુંદર અને તેજસ્વી પુત્રનો
 જન્મ આપ્યો. થોડો બધા અનુકુળ હતા, કેટલાક તો ઉચ્ચ
 હતા કેટલાક સ્વગૃહી હતા. એવા આરાં બ્રહ્મયોગમાં શુદ્ધગર્ભા
 શરતકુમારીએ લવ્ય પુત્રનો પીરા રહીતપણે જન્મ આપ્યો.

મુનંદા, ચંદા, વગેરે પુત્ર જન્મ સમયે શરતકુમારી પાસે
 હાજરજ હતાં. નિર્વિધે પુત્રનો જન્મ થયો જોઇ એ ખુશી થયાં.
 અશ્રુથી વગેરે દર કરી એ બાળપુત્રનું ચંદ્રવદનને પણ તિરસ્કાર
 કરે એવું મુંદર વદન, લવ્ય લલાટ, મજબુત અને ઘાટીલું
 શરીર જોઇ મુનંદા અત્યંત હર્ષિત્રી થઇ. “દીકરા ? તારી
 માતાના મનોરથ પૂર્ણ કરજો. થોડો અકર્ષણી રાજા થજો.”
 પુત્રને જોઇ એની આંખમાં હર્ષનાં આસુ આવ્યાં.

એ તરતનો જન્મેલો બાળક પોતાના નાણુક હાથ ઉચા

(૧૬૬)

કરતો ને મોં મલકાવતો, ઉઠ્ઠાગતો સર્વેના હર્ષમાં વધારે કરવા લાગ્યો. તુરતજ એક દાસીએ દોડી આવીને કુણાલને વધામણી આપી.

પુત્ર જન્મની વાત સાંભળી કુણાલ ખુશી થયો, પાંચ વળી વિચાર થયો કે “મારા જેવાના ઘરમાં જન્મ ધારણ કરનાર એ પુત્રનું એવું શું લાગ્ય હશે ? તે છતાં હશે દૈવની મરજી હશે તેમ થશે. ” વધામણીમાં દાસીને ખુશી કરી, પોતાની શક્તિ અનુસાર એને ભેટ આપી.

પુત્રજન્મની વધામણીથી આજે આખા ઘરમાં આનંદ આનંદ હતો. આજનો આનંદ ભવિષ્યના આનંદની આંખી રૂપ હતો એવું કોણ જાણતું હતું !

—❖❖❖—

પ્રકરણ ૨૦ મું.

આશાને હિંદોળે.

“ વત્સ ! આજે તું ઉદ્ધિયિનીના સિંહાસન ઉપર હોત તો આ દીકરાનો કેવો જન્મ મહોત્સવ થાત ! છતાં દીકરો નશીળદાર છે એ સંતોષની વાત છે. ” પુત્ર જન્મ્યા પછીના એક દિવસે મુનંદાએ અવસર મેલવીને કુણાલને કહ્યું એ કહેવામાં એનું લક્ષ્ય આજે કાંઈ જુદુંજ હતું.

“ કુમાર ? શો ગણરૂ આ છોકરો છે. એને નિહાળવાને

પ્રભુ તેમને આંખો આપે તો કેવું સારું ? આ બાળ સુંદર વદન આંખો આગળથી દૂર કરવું પણ ગમતું નથી હો ! ” ચંદાએ વચમાં કહ્યું.

“ ગમે તેવો સુંદર પણ હવે એ કંઈ રાજા ન થઈ શકે ? ” કુણાએ કહ્યું.

“ કેમ ન થઈ શકે ! રાજાનો કુંવર શું રાજા ને થઈ શકે ! ” સુનંદાએ જુસ્સાથી કહ્યું.

“ બેશક રાજાનો કુંવર રાજા થઈ શકે, પણ અત્યારે હું કાંઈ રાજા નથી કે એ રાજ્યવારસ થઈ શકે ? ” કુણાએ બોલ્યો.

“ તમે ગમે તેમ કહો ! બાપી મને તો છોકરાનું નશીબ મોકલે લાગે છે. આવો બત્રીશ લક્ષણ સુક્ત ભાગ્યવાન પુત્રને મોટા રાજ્યનો માલિક ન થાય તો પછી એમ જ સમજવું કે વિધિ પણ કોઈ વળતે ભૂલ કરે છે. ” ચંદા વચમાં બોલી.

“ ચંદા ? પ્રભુ ઇચ્છા હશે તો તારી ને મારી આશા પ્રભુ-વિધિપૂર્ણ કરશે. આપણા મનોરથ સફળ થશે. ” સુનંદા બોલી.

“ તમારે સ્ત્રીઓને જીવવાને માટે કાંઈપણ આચાર અવલંબન તો જોઈએ ના ? અનેક પ્રકારે ભલે હવાઈ કીધા માંધો ? ” કુણાએ કહ્યું.

એટલામાં ચરણકુમારીએ આવીને પુત્રને સુનંદાના યોગમાં સુકવ્યો. “ વત્સ ! તું ગમે તેમ કહે પણ આનું ભાગ્ય

પ્રભુ તમને આંખો આપે તો કેવું સારું ? આ બાળ સુંદર વદન આંખો આગળથી દુર કરવું પણ ગમતું નથી હો ! ” ચંદાએ વચમાં કહ્યું.

“ ગમે તેવો સુંદર પણ દરે એ કંઈ રાજા ન થઈ શકે ? ” કુણાલે કહ્યું.

“ કેમ ન થઈ શકે ! રાજાનો કુંવર સું રાજા ન થઈ શકે ! ” મુનંદાએ જુસ્સાથી કહ્યું.

“ બેશક રાજાનો કુંવર રાજા થઈ શકે; પણ અત્યારે હું કંઈ રાજા નથી કે એ રાજ્યવારસ થઈ શકે ? ” કુણાલ બોલ્યો.

“ તમે ગમે તેમ કહો ! બાદી અને તો છોકરાનું નશીબ મોટું લાગે છે. આવો બત્રીશ લક્ષણ યુક્ત લાભ્યવાન પુત્ર નો મોટા રાજ્યનો માલિક ન થાય તો પછી એમ જ સમજવું કે વિધિ પણ કોઈ વખતે ભૂલ કરે છે. ” ચંદા વચમાં બોલી.

“ ચંદા ? પ્રભુ ઇચ્છા હશે તો તારી ને મારી આશા પ્રભુ-વિધિપૂર્ણ કરશે. આપણા મનોરથ સફળ થશે. ” મુનંદા બોલી.

“ તમારે સ્ત્રીઓને જીવવાને માટે કંઈપણ આશિસ્ત્ર અવલંબન તો બેઠાંજે ના ? અનેક પ્રકારે લલ્લે હવાઈ કીણા બાંધો ? ” કુણાલે કહ્યું.

એટલામાં શરતકુમારીએ આવીને પુત્રને મુનંદાના જોગામાં મુક્યો. “ વત્સ ! તું ગમે તેમ કહે પણ આનું લાભ્ય

“ મોટું છે ? જો ને જોળામાં પણ એ લુચ્ચો કેવાં તોફાન રી રહ્યો છે.” બાળપુત્રને રમાડતી સુનંદાએ પુત્રને કુણાલના મોળામાં મુક્યો. “ લે આ તારો પુત્ર ! રમાડ એને ! એના કુણા માખણ જેવા શરીર ઉપર હાથ તો ફેરવ જરી ! ”

કુણાલ જોળામાં રમતા એ બાળશિશુના શરીર ઉપર હાથ ફેરવતો એને લાડ લડાવા લાગ્યો. એ ચપળ વૃત્તિવાળું બાળક જોળામાં આમતેમ ઉચ્છળતું, હાથ પગ પરચાડતું આળોટવા લાગ્યું. બાળકના મોઢા ઉપર મધુર સ્મિત હતું એ સ્મિત વદનમાંથી શત્રુને લડકાવનારા બાહ્યોચિત પડકારા નિકળી રહ્યા હતા.

જોળામાં રમાડતાં કુણાલ બોલ્યો. “ દીકરા ! મારા કરતાં મારા પિતાને ત્યાં તું જન્મ્યો હોત તો કદાચ મોટા રાજ્યનો ધણી થાત ? અથવા તો આજે પાટવી મહેન્દ્રકુમાર છે એને ત્યાં જન્મ થવાથી તું ભવિષ્યમાં તારો હક્ક નક્કી કરત. પણ ખેર હૈવે તને મારે ત્યાં જન્મ આપ્યો તો ભલે ? તારા હિતને માટે હવે હું શું કરું ? ”

“ એના હિતને માટે તું એક કામ કર, દીકરા ? ધણાદિવસથી મારા મનમાં તારા દીકરાનું મોં જોવાની અભિલાષા હતી તે વિધિએ પૂરી કરી છે, બાકીની એક અભિલાષા તું પૂરી કર ? ”

“ કોણ હું ? માતા ? હું અંધ માણસ બોલો તમારી કથી અભિલાષા પૂરી કરું ? મારાથી એ બની શકે તેમ છે કે નહીં ? જો બની શકે તેવી હશે તો અવશ્ય પૂર્ણ કરીશ. ”
હજાસાથી કુણાલ બોલ્યો.

“ તું ખાર્યો તો પૂર્ણ કરી શક્યો અને એ પૂર્ણ કરવામાં જ આપણી ઉત્તિ રહેલી છે. આપણી જાહેરાતવાલી એમાં જ સમાયેલી છે. ” સુનંદા એ જણાવ્યું.

“ બોલો ! બોલો ! જાતે બોલો ? તે શું છે ! ” કુણાએ પૂછ્યું.

તે હું એકદમ કહેવાની નથી તું મને વચન આપ ; કે હું તમે કહેશો તે પ્રમાણે કરીશ. ”

“ મારાથી બની શક્યો ત્યાં સગી હું જરૂર તમારું વચન માન્ય કરીશ ? ” કુણાએ જણાવ્યું.

“ દીકરા ? તો મારી એક જ માંગણી છે કે તું આપણી રાજ્યધાની પાટલીપુત્રમાં જા ? ”

“ પાટલીપુત્રમાં ! ત્યાં જન્મે હું શું કરું, માતા ! ” ઉત્સુકતાથી કુણાએ કહ્યું.

“ નારી સંગીનકળાથી મગધાનિને પ્રમદ કર ! નારી હીરણને માટે રાજ્યની માંગણી કર ! ”

સુનંદાના એ વચનથી કુણાસની આંખ ચમટી, એ વિચારમાં પડ્યો, “ વસ્તે શું વિચાર કરે છે ! તું પ્રયત્ન કર ! મારા આ બાળ પુત્ર સાંભા કાગ મુખી જગત ઉપર એકદમ જોગવશે. આપણા જાધના મનોરથ એ પૂર્ણ કરશે. ” કરીને સુનંદાએ કહ્યું.

“ કુમાર ! શું વિચાર કરે છે ! તમારી અપર માતા આપણું નિકંદન કાઢી રાજ્ય કંઈ ગઈ છે. એના મનોરથ નિષ્ફળ કરવાનો હવે સમય આવ્યો છે. ” વચમાં ચંદા બેઠી.

એકતો બાળકનું અસાધારણ પુણ્ય હતું ને ઘરમાંથી આવી રીતે હંમેશાં પ્રેરણા થતી હોવાથી કુણાલના હૃદયમાં મરી ગયેલી આશા પાછી પુનર્જન્મ પામી. “ માતા ! મને વિચાર કરી લેવા દે ! પછી એ સંબંધી ચોક્કસ નિર્ણય હું કરીશ ? ” એમ કહી કુણાલ ત્યાંથી આડ્યો ગયો.

તે દિવસે સાંજના કુણાલ પોતાના એકાંત ચોરડામાં બેસી વિચાર કરતો હતો. એણે પોતાના બાળજીવનથી લઈને આજ પર્યંત જીંદગીનો ઇતિહાસ ઉથલાવવા માંડ્યો. એ ઉજ્જવળનીનો આનંદ ? એ યુવરાજ પદવી, અવંતીનો વૈભવ એની એને ઝાંખી થવા લાગી. પેલી દુર માતાએ આઠ વર્ષની ઉંમરમાંથીજ એને આંધળો બનાવી દુનિયામાંથી રદ બાતલ કર્યો હતો. “ હા ! મેં એનો શું ગુન્ડો કર્યો હતો ! કે એણે પોતાના અધમ કૃત્યથી મારી જીંદગીનો ધ્વંસ કરી નાખ્યો. એના દીકરાની પહેલાં મારો જન્મ થયો એમાં મારો શું વાંક ! કે રાજાને પોતાનું હથીયાર બનાવી એ અપરમાતાએ મારી આંખો ફેડાવી. આજે કંઈ વર્ષો વહી ગયાં છતાં મારી અવંતીની જાહોજલાલી એનો પુત્ર મહેન્દ્ર યુવરાજ પદવી પામીને લોગવી રહ્યો છે. જેવી રીતે એણે મારો મનોરથ વ્યર્થ કર્યો તેમજ હું પણ એનો મનોરથ વ્યર્થ કરે ! અને મારું રાજ્ય હુંજ પિતા પાસેથી એમને પ્રસન્ન કરીને માગી લઉં ? આજે સમય બદલાયો છે. તો મહેનત કરીને પુત્રનું નશીબ તો હું અજમાવી જોઉં ! જગતમાં બધા દિવસો કોઈના સરખા જતા નથી. દુનિયામાં જોવાય છે કે પિતાએ શુભાવેલું તોજ દીકરો

મેળવે છે, તો મારે પણ દુવે અવરથ પ્રયત્ન કરવો. કદાચ એનું જનન બાબત મને પ્રેરણા કરતું હશે તો કેને માતૃમ! બસ એજ નિશ્ચય, જેમ જને તેમ પાટલીપુત્ર તરફ રવાના થાઉં. મારી સંગીન વિદ્યાના ઘમન્કારથી એમને પ્રગલ્ભ કરી વરદાન માગી લઉં ? ” વિચારમાં ને વિચારમાં એ પ્રભાતે નિશ્ચય થવાથી કુણાસે પોતાનો નિશ્ચય પોતાની માતાને કહી સંભળાવ્યો. એની વાત સાંભળીને મુનંદા વગેરે મર્વે પ્રસન્ન થયાં મુનંદાએ આશિષ આપી. “ દીકરા ? તારું કાર્ય સત્વર સિદ્ધ થત્તે ? ને દુસ્ખનના મનોરથ નિષ્ફળ થત્તે ? ”

“ હું પણ પ્રયત્ન છું કે કુમાર ! તમારા કામમાં તમને વિજય મળે ! ” મંદાએ પણ કહ્યું.

“ દીકરા ! અહીંથી પાટલીપુત્ર દૂર છે. તને મુશ્કેલી ન પડે માટે તું સાથે કેને લઈ જવા મંચિએ છે વાડ ? ” મુનંદાએ કહ્યું.

“ કોઈને નહીં માતાશું ? હું એકાકી જવા છઠ્ઠું છું. તેમ વળી શુપ્ત સીતે ! પિતા મને ઓળખે તેવી રીતે પણ નહીં પછી પાછળથી અનુકૂળ સમયે લાવે ઓળખે ! પણ અહીંથી તો શુપ્ત વેપેજ એક અંધ ગવૈયાના વંચમાં નીકળીને ફરતો ફરતો હું પાટલીપુત્રમાં જઈશ. ”

“ દીકરા ! રસ્તામાં તું એકલો અપંગ હોવાથી ખાવા પીવાની તને અડચણ પડશે માટેજ સાથે એક જણને રાખવાથી તને ઠીક પડશે. ” મુનંદાએ રસ્તાની મુશ્કેલી બતાવી.

ગાંધર્વો પણ લક્ષ્મી પામી જાય છે. એના એ અંધના મીઠા જાનથી આપું માટલીપુત્ર પેલું પેલું થઈ ગયું છે. ત્યારે એ ગાય છે ત્યારે દબરો માણસો એના જાનમાં હુબ્બ થઈને સાંભળવા ઉભા રહે છે. સેંકડો કાર્યને પડતાં મુકીને મનુષ્યો એ દેવદુર્લભ જાન તરફ આકર્ષાય છે. કેટલાક અમીર ઉમરાવો ને સરદારો એનાં વખાણ સાંભળીને પોતાને મકાને બોલાવી એનું જાન સાંભળે છે. એના સંગીત ઉપર મરી પડનારા લોકોનાં હૃદયમાં બસ એના સંગીતની જ ધૂન લાગી હતી. કોઈ કોઈ વાર, અમીર ઉમરાવોના ત્યાંથી એને આમંત્રણ આવતું, એ આમંત્રણને માન આપી અંધ સિતારવાજો એમને ત્યાં જઈ પોતાના સંગીતનો અદ્ભૂત ચમત્કાર બતાવી, — શ્રોતાઓને જેહદ ખુશી કરતો હતો;

પ્રસન્ન થયેલા સરદારો, શ્રીમંતો એનું નામ ઠામ પુછતા. તેના જવાબમાં પોતે કહેતો કે “ હું સુરદાસ છું— અંધ સિતારવાજો છું. ”

“ તમારા કુટુંબમાં કોણ છે સુરદાસજી ? ” એના જવાબમાં તે કહેતો કે—“ આ સિતાર એજ માફે કુટુંબ છે, મારી અંધાની એ લાકડી છે, જીવનું જીવન છે. ”

સારી સારી લાકડો આપી સંગીતના હુબ્બ અમીરો એને પોતાને ત્યાં હમેશાં દાયમ રહેવાને લલચાવતા. પણ કોઈને ત્યાં દાયમ રહેવાની એ નિવારણો ના પાડતો. કારણમાં જણાવતો કે. “ કોઈને ત્યાં રહેવાથી પડી એનું જ

“ આહા ? મહારાજ ? હમણાં થોડાં દિવસથી નગરમાં એક ગવૈયો આવ્યો છે; શું એની ગાન કળા ? દેવ ? આપણું આખું નગર એણે દિવાનું બનાવ્યું છે.”

“ ખરી વાત છે મહારાજ ? મને તો લાગે છે કે એ કોઈ ગંધર્વ છુપાવેષમાં આવ્યો હશે અથવા તો એને કદાચ ઇંદ્ર દેવનું વરદાન હશે ! નહીતર આવું સુંદર ગાઈ શકે નહીં. એ સંગીતનો મીઠો મુર કાનમાં પેઠાં કે બસ એની પાછળ એવી તો તાલાવેલી લાગે છે કે દિલ એમાંજ લુપ્ત થઈ જાય છે.” બીજાએ કહ્યું.

“ છતાં અફસોસ ? એવા સુંદર અને કળાવંત પુરંપને ઇંદ્ર વિધાતાએ આંધળો બનાવ્યો છે.”

“ આપણા નગરનો છે કે બહાર ગામથી આવેલો છે ? ” મહારાજે પૂછ્યું.

“ છે તો કોઈ પરદેશી ગરીબ.—મુશ્લીસ ! છતાં ગાન કળા એની અનુપમ છે. એ ગાન શક્તિ આગળ ગંધર્વોપણ અવશ્ય હારી જાય.” પ્રધાને કહ્યું.

“ અરે ! હારી ગયા એમજ કહોની ! નહીતર એ ગંધર્વો શામાટે માનવોની દૃષ્ટિ આગળથી અદૃશ્ય થઈ ગયા વાડ ! આના સુંદર ગાનથી લગ્ન પાત્રીને ગિયારા એતો હવે છુપાઈ જાય ! ” એક ઠવિએ કહ્યું. એના બોલવાથી સભામાં હાસ્ય પ્રસરી રહ્યું.

સમસ્ત જગ માનવની વચ્ચે, તુજ સામે ઉભો રહું.
 હે જગ બાંધવ રાજ રાજેશ્વર, તુજ સામે ઉભો રહું; હે જીવન
 ભવરણના આ કર્મ કિનારે, તુજ સામે ઉભો રહું.
 આ ભવમાં મમ કાજ પુરૂ થતાં, તુજ સામે ઉભો રહું;
 હે જીવન

પોતાની જેટલી કળા હતી તે સતારવાળાં ઉપરના
 ગાનમાં ખર્ચી નાળી. પ્રભુ ભક્તિનું રસ ભર્યું એ શાંત રસ
 પૂર્ણ ગાન અત્યારે અદ્ભૂત હતું. સકળ સભા આ ગાનમાં
 લુગ્ધ હતી. ગાનારે પોતાની ગાન શક્તિથી સમર્થ વીર
 હૃદયોમાં પણ પ્રભુ ભક્તિનો રસ જતગૃત કર્યો હતો. પોતાને
 આંખો હેત તો જોઈ શકત કે મોરલીથી મુગ્ધ થયેલા સર્પ
 એક ચિત્તે ડાહ્યા કરતાં જેમ બીજું બાન બૂલી જાય છે,
 સંગીતના તાનમાં લુગ્ધ થયેલું હરણીયું જેમ જંગલમાંથી
 એંચાઈને નગરમાં આવે છે, તેવીજ રીતે બધી સભા એના
 ગાન ઉપર પ્રીતિ હતી-મુગ્ધ હતી. ખુદ સમ્રાટ અગ્રોધર્ષન
 પણ એ કંઠની માધુર્યતા ઉપર, ગાવાની શક્તિ ઉપર એને
 ગાનના પ્રભુ ભક્તિથી ભરેલા ઉચ્ચ ભાવ પર મુગ્ધ થયા
 હતા. મોટા પુરોહી-સમર્થ પુરોહી પ્રસન્નતા કે મુન્નતા
 વ્યર્થ જતાં નથી, મહારાજે તરતજ પ્રસન્નતા પૂર્વક સતારવા-
 નાં વરદાન માગવા દ્યું.

એને મનોરથ હવે પૂર્ણ થવાની નેપાળીમાં હતો જેમ
 એને કાનું. રાજાનું વરદાન સંભળી સતારવાળો મોડ્યો.

આથા ઃણિ.

“ અથગ પ્રનાર્થી નરપતિ, ઔર્થવંશના આથ પુરુષ કાન્ને.
અંદરુમ પૃથ્વીપતિ, ત્રિંદુમાર પાટી અથોક શ્રી મારે.
પિતૃ આતાને પામી, લોચન જેવું અર્પણ કરી કીધાં,
કુળાલ આરં આવી, પિતા પાને કાકિણી મારે. ”

વરદાનમાં કુળાને પોતાના વશનું વર્ણન કરતાં કાકિણીને,
માગણી કરી ને નામગીને મદાનના અથોક એકદમ અમર
ઉઠ્યો અને બોલ્યો “ આંહી ! તું કોણ કુળાલ ? ”

“ હા પિતાજી ! નમાની આતાનો લેખ જેકેનિ ને
પોને અંધ થયો દેનો અંજ આ કુળાલ ! ” સત્તારવાળા
પોતાની આગળ આવી.

મળએ નરપાતા ઉડીને પડેલા દેવ કરી નાખ્યો. પોતાના
પુત્રને જેકે આગળીને આંખમાથી અથ પાડતા એને પોતાના
જોગામાં બેનાટી રોનેદપૂર્વક કહ્યું. “ આહા પુત્ર ! એ બધું
કેમ બની ગય ને કાકે સમજાતું નથી. મેં તો દેવ તને અજ્યાન
કરવાને લાગુ હતું છતાં દુહરે મારો અનથ કરી નાખ્યો.
આ થટના જેકે આવી નભા આશ્ચર્ય પાની મરે. કયા
એકે સોમાન્ય બધ ગવેયો ને કયાં ગુવનાર કુળાલ. આહા !
શુ વિધિની થટના !

પિતાના વચન બાલગી કુળાલ સમજ્યો કે “ પિતાને
કયાથી બમરે હોય કે એ મારી અપર માતા નિધરક્ષિતાનું
ગવતું હતું ! મરે ! પણ મારે અત્યાદે એ વાત કરવી નહી.

“ પિતાશુ ! જોદ ન કર્યો. હું આપને એક વધામણી આપું છું કે મારે પુત્ર થયો છે. તે રાજ્ય કરશે ! ” કુણાદે શંકાનું સમાધાન કર્યું.

“ શું તારે પુત્ર થયો ! ક્યારે થયો દિકરા ! હર્ષ પામતાં રાજાએ કહ્યું.

“ પિતાશુ ! ‘ સંપ્રતિ ’ હુમણું થયો છે. ”

“ શું હુમણું ! ”

“ હા. ”

“ અત્યારે તે ક્યાં છે દિકરા ? ”

“ આપે આપેલા મારા ગાંઠમાં. ”

બીજે દિવસે રાજાએ તરતજ ઘોડેવારે સહીત મંત્રી-એને એ બાલકુમારને તેડવાને મોકલ્યા. ને તેમની સાથે ઘોડા દિવસમાં બાલકુમાર ગરત કુમારી, સુનંદા, અંદા વગેરે પરિવાર આવી પહોંચ્યો. રાજાએ ધામધૂમથી બાલકુમારનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો ને એનું નામપણ ‘ સંપ્રતિ ’ ઉપરથી ‘ સંપ્રતિ ’ જ દાયમ રાખ્યું.

દશ દિવસ વિન્યાબાદ મહારાજ અગ્રોક્તવર્ધને ક્તન પાન કરના એ બાલકુમાર ‘ સંપ્રતિ ’ ને મહોત્સવપૂર્વક તજ નહીન કર્યો. યજ્ઞ દાજે સુનંદાની દેવાની ઉમેદ એવી રીતે પરિપૂર્ણ થયું.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

ખેંચાખેંચ.

“આહા ! આતો અણધાર્યું બની ગયું ! અરરર ! ભુંડી થઈ ! દેવે મારી આશાનો કીલ્લો જડમુળથી ઉખેડી નાંખ્યો ; જે રાત્ર્ય લોભની ખાતર કુણાલની આંખો દેડાવી મારા પુત્રને મેં તાજ અપાવ્યું. છતાં બુઝ્યો તો ખરા દેવની શું રમત છે ! આપણી ધારેલી આશાઓ એ દુષ્ટ ધુળધાણી કરી નાખે છે. એક કાંટો દૂર કર્યો તો વળી આજે બીજો કુટી નીકળ્યો. અરે ! મહારાજે તો એને રાત્ર્યપણ આપી દીધું હવે એને રાત્ર્યબ્રષ્ટ શી રીતે કરી શકાય ? આ દુનોયામાંથી એ રવાને થાય તોજ આપણું કામ થાય ! ” ઇત્યાદિક વિચાર કરતી એક મુંદર રમણી પોતાના આલીશાન ભુવનમાં ઉદાસ ચહેરે પલંગ ઉપર પડી હતી. આજે એની ચિંતાનો પાર નહોતો. કોઈ રીતે એને સુખ નહોતું જેથી આવા મુશ્કેલીના સમયમાં કોઈની સલાહ તો લેવીજ જોઈએ. એણે નંદનાચાર્ય પાસે જવાનો વિચાર કર્યો. પણ વળી એને વિચાર થયો કે એ રૂપલુગ્ધ સાધુ તો પોતાનો આશક બન્યો હતો. કેટલીક વખત એને હાથ તાડી આપીને પોતાનું શિયલ બચાવ્યું હતું. એવા એક બ્યલિચારી પુરૂષ પાસે જવાને એનો ખગ ભારે થયો હતો. જે પોતે પોતાનું શિયલ એને આપે અને પોતાનો હૈયાનો માનિતો બનાવે તોજ એ સાધુ એનું કામ કરે તેમ હતું. શું

શિયલનો બંજ કરવો એ મને પરવડે કે ? કહિ નહીં. એની કા
મણુ બરી આંખો અને એના મનચાળા એ જધા તો તોળાદ
છે. પણ ત્યાં શું એ દુષ્ટે જધા. ધાણ જગાડ્યો હતો કે ! જે
દામ કરી શકે છે એજ જગાડી શકે છે. એક દિવસ એણે ક-
હેલું કે તમારું દામ મેં સિદ્ધ કર્યું છે તે જ દેવે પાર
પડી જશે.

મને ખબર નહીં કે એની આવી કાળી દાનન હતી, આ
તો પાછળથી માણુમ પડ્યું. એ મુવો તે દિવસે જોતો હતો
તે માણુ વ્યંગમાં જોતો હતો. એ દેવે મમલતય છે, પોતાના
દામમાં નિષ્ફળ જવાથી એણે તો ધાણ નહીં જગાડ્યો હોય.
માટે એ સંબંધી એની સાથે વાતનો ખુલાસો તો કરવો જોઈએ.
જોઈએ તો ખરા કે એ શું ખુલાસો આપે છે. એ જાણ્યા પછી
આગળ શું કરવું એની કાંઈક સમજ પડશે. ”

તરતજ એ કપડાં પહેરીને સજ્જ થઈ ગઈ. કથ્યાળી
નામની પોતાની દાઝીને લઈને તે રથમાં બેસીને જોધમંદિર
તરફ રવાને થઈ ગઈ.

નંદન આચાર્ય પણ પોતાની મનોગ્રહિમાં નિષ્ફળ જ-
વાથી તિષ્ઠરક્ષિતા ઉપર ગુસ્સે થયો હતો. ફનીયાતું ગુંદરમાં
મુંદર ગણાતું આ સૌંદર્ય એક વખતે પણ પોતાના ઉપલોગમાં
ન આવે એ ખચીત એને મન અતિ દુઃખદાયક હતું. એ વા-
રંવાર ખાનગી રીતે તિષ્ઠરક્ષિતાને તેડાવતો. પણ એ સુંદરી
ચેતી ગયેલી હોવાથી દેવે એના પાશમાં આવળી નહીં જેથી

નંદન નાશી પાસ થયો હતો. બીજી કચી યુક્તિથી એ રમાણીને પોતાની કરવી. એ માટે તે અનેક કલ્પનાઓ કરતો. પણ એ હવાઈ વિચારો એના હવામાં જ મળી જતા હતા. કોઈ દિવસ ભીક્ષા લેવાને બહાને તે તિથ્યરક્ષિતાના મહેલમાં આવતો, પણ તિથ્યરક્ષિતા એને દૂરથી જોતાંજ પોતે આંધી પાછી થઈ જતી. ને દાગ્રી મારફતે એને ભિક્ષા અપાવી પાછો વાળતી. પ્રસંગે એની નજરે ચડતી તો સાવધાનતા પૂર્વક એણે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપીને ઉડાવતી હતી. જોડી આશા આપી વિદાય કરી દેતી હતી. એ વર્ષોની આગ એના હૈયામાં ધુંધ-વાયા કરતી હોવાથી એણે પણ ઝટ એનો નિકાલ કરી દેવાનો વિચાર કર્યો. “ હવે ફક્ત એકવારજ પ્રસંગ મેળવી તિથ્યરક્ષિતાની મુલાકાત લેવી એ શું કહે છે તે સાંભળવું. જો મારી માગણી સ્વીકારે તો તો ઠીક છે નહીતર પછી કોઈ ઉપાયે એને સપડાવી દેવી. બળાટકારે પણ એના મધુરા યૌવનનો સ્વાદ તો આખવો ! બસ ફક્ત એકજવાર મારા લોગમાં એ આવે તો થયું. હું એને પૂછી જોઈશ. ‘ઓ સુંદર સ્ત્રી ? ફક્ત એકજ વખત મારું મન રાખ ! ને તારા આ મધુરા અનુભવ ખીસેલા યૌવનનો સ્વાદ ચખાડ ? કે જેથી દીર્ઘકાળથી લાગેલી મારા હૈયાની તાલાવેલી કાંઈક નરમ પરે-શાંત થાય ! ” મારી પ્રાર્થના એ સ્વીકારશે તો તો ઠીક છે નહીતર પછી....” એમ વિચારતાંજ એની આંખોના લાવં ચઢી ગયાં. શરીર કોથના વુન્સાથી કંપવા લાગ્યું. અગ્નિના તણખા ખરતા હોય એમ આંખમાંથી અગ્નિની જ્વાળાઓ ખરવા લાગી. ચહેરા બીડા-

“ શુદ્ધવર ! આપણી ધારણા બધી ધૂન મળી ગઈ. જોયું ને ? ” રાણીએ શરૂઆત કરી.

“ કંઈ ધારણા વાડ ? ” અન્નગૃયો થકને સાધુ બોલ્યો.

“ શું એટલીવારમાં તમે ભૂતી ગયા કે ? આંખો દેડાડાવી એક પીડા પતાવી તો વગી બીજી પાછી ઉભી થઈ ! મહારાજે તો પેલા આંધળાના દિકરાને રાજ્ય પણ આપી દીધું. ”

“ એવી શું ? મહારાજે એમાં જોડું શું કર્યું છે ? એ બધું મારી મરણથી થયું છે. ” સાધુ મર્મમા બોલ્યો.

“ એટલે ! તમારી મરણ કેમ ! મહારાજ ? મહેંદ્ર તો તમારો દિકરો કહેવાય ! તમારા દિકરાના હિનમાં તમારે તપ્પર રહેવું જોઈએ. ”

“ મહેંદ્ર મારો દિકરો ! છટ ? શું તું મને મીઠાં મીઠાં વચનથી છગવા આવી છે. ” તિથ્યરક્ષિતા ! હોંશીયાર ! હું એક વખત તારા વચનમાં લોભાઈ ગયો હવે નહીં ? મહેંદ્ર તો અગ્રોકનો દિકરો ! એમાં મારે શું ? ” સાધુએ તિથ્યરક્ષિતાના કાન ચમકાવ્યા.

“ તમારે કેમ શું ? એની કાગળ તો તમારેજ રાખવી પડશે. એ સંપ્રતિને રાજ્ય મહારાજે કેમ આપ્યું હશે તે તમે જાણો છો કે ? ”

“ એમાં જાણવું તું શું વગી ! મેં તમને કહ્યું નહીં રાણીજી ! કે મારી મરણથી એ બધું જન્યું છે. આજસુધી સવિધના પદ્ધતિમાં પુણ્યેયું તેજ આજે પ્રજા થયું છે. ”

“ પણ શા માટે તમારે આમ કરવું પડે છે. તે જણાવશે જરી ? ”

“ તમારી જેવકાઈની શિક્ષા કરવા માટે ? મેં તમારું કામ કરી દીધું. તમારા ભાગ્ય સાડ મોટું પરિવર્તન કરાવ્યું, છતાં રાણીજી ! તમે મારી કદર તો આવીજ કરી ! અરે એક વખત પણ તમે..... ” સાધુ આગળ બોલતો અટકી ગયો.

“ તો શું આટલો બધો હૃદયી પણ વધારે તમારા હૃદયમાં મારે માટે પ્રેમ ઉભરાઈ રહ્યો છે ગુરૂજી ! તમે સાધુ થયા, તમારે તો પરોપકાર એનેજ તમારું જીવન બનાવવું જોઈએ ?

“ તો શું ત્યારે સ્ત્રીઓ પણ પરોપકાર ન કરી શકે વાર ? પારકાના હૃદયનું દુઃખ દૂર કરવું એ શું પરોપકાર ન કહેવાય ?

“ પણ એ કરતાં સ્ત્રીઓને શિયલ વહાણું હોય છે. વળી તમે જાણો છો કે કદાચ મહારાજ જાણે તો તમારી ને મારી જીવતાંજ આમડી ઉતરાવે કે બીજું કાંઈ ?

“ તે તમારો ખાલી ખ્યાલ છે. રાજ્યકારભારમાં કુળેલા મહારાજને શી પરવા છે કે તમે ક્યાં પડ્યાં છો ! અને શું કરો છો ? જીવોની કુણાલ આંધળો થયો એ તમારી વાત વર્ષોનાં વર્ષો વહી ગયાં છતાં કોઈ પણ જાણી શક્યું છે ? ”

“ પણ મારા કરતાંય સુંદર કોઈ મારી દાસી. તમારી પાસે મોકલું તો ? મારા કરતાં તે તમારી અધિક સેવા કરશે. જે મારાથી નહીં બને તે એ તમને આપશે. ”

“ દાસી તે દાસી ! મીઠું કદિ સાકરની બરાબરી કરવા

જાણ્યો એ બની શકે કે ? હીડી ક્યારે પણ કુંજરથી દરીદ્રી
 કરી શકે છે ? રાણીજી ! આજ વધે ધણે તમારા વિયોગથી હું
 ઝૂરી રહ્યો છું તમારા વિના મારા અંતરમાં કોણ જાણે કે શું
 થાય છે; છતાં તમે તો તમારા શ્વાર્થ સ્વર્થ એટલે વેદ દેરીજી ? ”

“ હીક એવો, પણ હવે તો તમારે એક કામ કરવું પડ્યો
 સમજ્યા ? ”

“ અને તે કામ ? ”

“ આ સંપ્રતિનો રસ્તો ત્રાટકે કરવાનું ! ચાલે તો કોઈ
 ઉપાય બતાવ્યા અથવા તો તમે પોતેજ એ માથે લ્યો ? ”

“ એ મારાથી નહીં બની શકે ! મહારાણીજી ! ”

“ હું કહું છું કે તમારું બનાવવુંજ પડ્યે શું કહો છો ! ”

“ તમે કાંઈ મારાં સ્ત્રી નથી કે અને આવી રીતે દુઃખ
 કરી શકો ? ”

“ શું ત્યારે તમે ના પાડ્યા છવો છો ? ”

“ હા ! એક રીતે તમારું કામ કરું ? અને તે તમે
 મારાં થાવ એ રીતે ? ”

“ કોણ હું ? ” રાણી કંઈક ગર્વ પામતી બોલી.

“ હા ? તમે ? ”

“ હીક છે. આપણું કાર્ય સત્વર સિદ્ધ થશે પછી તમે
 કહો છો એમ હું કરીશ પછી કાંઈ ? ”

“ રાણીજી ? હજી પણ શું તમે વાગૂંતગ ચલાવી
 રહ્યાં છો તમારા વચન ઉપર મને ભરૂંસો નથી. ”

“ હું તમને વચન આપું તો ? આટલીવાર ફરીને ખાતરી કરી જુઓ ? ”

“ પણ એવા વચનનું શું કામ છે. આવોને અત્યારે જુઓ કેવી એકાંત છે—શાંત છે. પછી તમારું કામ હું સંત્વર કરી દઈશ. ”

“ અત્યારે તો ન જાને ? એવું ખાનગી કામ તો રાતના ઠીક પડે ? ને તેય વળી એકાંતે ! ”

“ તો ભલે એકાંતે ! મારી ક્યાં ના છે ! તમે કહો ત્યાં સેવક સેવામાં તૈયાર છે. ”

“ શું તમારી એજ ઇચ્છા છે ત્યારે ? ”

“ હા ? તે સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો નથી. તમે મારું મન નહીં મનાવો ત્યાં લગી હું કંઈ પણ કરવાનો નથી. સાડે થયું કે તમે આવી ગયાં નહીંતર હું તો એટલો બધો ગુસ્સે થઈ ગયો હતો કે તમારી વાત મહારાજને કહી નાખત ! તમને એ ગુન્હાની નમ્રીયત કરાવત ! ”

રાણી એ સાંભળીને વિચારમાં પડી. “ ઠીક છે. ત્યારે ખાટલીપુત્રની જાહાર ગંગાના તટ ઉપર વૃક્ષોની ઝાડીમાં છુપી થઈ ગયેલું પેલું જુદું ભગવાનનું મંદિર છે. ત્યાં પહોંચી રાતના મારી રાહ જોજો. હું લગભગ પહોંચી રાત વીત્યાબાદ આવીશ. મધ્યરાત્રી સુધીમાં તો અવસ્ય આવીશ ? ” રાણીએ જણાવ્યું અને તે પછી ત્યાંથી કચ્છાણીને લઈને આવી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

કાળીરાતે.

પ્રહર રાત્રી લગભગ વહી ગઈ હોવાથી જગત અત્યારે ઘણુંખટું શાંતિમાં આરામ લેતું હતું. પ્રવર્તીમય પાટલીપુત્ર શહેર આખા દિવસની ધમાચકડીથી ચાકીને શાંતિનો સ્વાદ આપી રહ્યું હતું. છતાં કવચિત કવચિત મનુષ્યનો અવરજવર હજી જણાતો હતો. એવા સમયમાં રાજમહેલના છુપા દ્વારમાં- ધીંબે સ્ત્રીઓ નિકળી. એકનો વેષ અદ્ભુત હતો ત્યારે બીજાનો સામાન્ય; છતાં બન્ને સદાબી ઉમરની ને એકજ ઘાટની હતી. એ બન્નેનો આકાર એવો તો લગભગ મળતો હતો કે બન્નેમાંથી એકને જોગબી કાઢવી એ અશક્ય હતું. પેઢી સામાન્ય જ- જાતી ચતુર સ્ત્રીએ બીજી સુંદર વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત સ્ત્રીને બધા પાઠ શીખવ્યો હતો. અત્યારે એ પોતે દામ્ત્રી બની ગઈ હતી. દામ્ત્રીને પોતાનો પહેરવેશ આપીને પોતા સમાન બનાવી હતી. હરબાને ઠાઠ સાધવું એ એનો મંત્ર હતો. એના મનમાં દૃઢ ખાતરી હતી કે એ સાધુ કોઇપણ મંત્ર તંત્ર વડે કરીને પોતાનું ઠાઠ સિદ્ધ કરી આપશે. મારે કોઇપણ રીતે અંધકાર- નો લાભ લઈ એને છગવાનો એણે વિચાર કર્યો હતો. જ્યાં એ સામાન્ય જણાતી સ્ત્રીએ આ સુકિત ચોપી કાઢી હતી એ સામાન્ય સ્ત્રી તે અચોક્કની પટરાણી તિથ્યરક્ષિતા હતી. બીજી

રાત કંઈ ભેતાં નથી. જે સ્ત્રીઓ દિવસે કામરાંને કંપીને લાય
પામે છે એવી સ્ત્રીઓ રાતે નર્મદા તરી લાય છે. શ્રીયોના
હૃદયનો પાર કોઈ પાશુ છે ? આહા ! લુઓ તો ખરા દેવી
રીતે નિર્ભયપણે તે પેલા ઈર્ષ્ય મંદિર તરફ ચાલી જાય છે.
એ અખળા નારી કેટલી સળંગ છે તેનો આ પ્રત્યક્ષ દાખલોજ
ગણ છે. બિચારો એનો પતિ તો ક્યાંય નિદ્રામાં ધારતો હશે.
લોહિમાં, દહેવાય, છે કે ખીકામાં, ખીકી ચીજ વિપાય રમ છે
તેનો આ સાક્ષાત્ નમુનો ?

વળી લોકમાં પણ એવી કિંવદંતિ પણ સંભળાય છે કે—

આમા મામાને વર્ષાદાળ, સ્ત્રી ચરિત્રને રાતાં બાળ,

તેની જે કોઈ પરિક્ષા કરે, સદેવ જોશી પાણી બરે,

આકાશમાં શું છે ? એ શી વસ્તુ છે ? કેવું વિશાળ છે ?
વગેરેની તેમજ ગર્ભમાં રહેલો બાળક પુત્ર હશે કે પુત્રી તેમજ
એ દેવો થશે. વર્ષા ક્યારે વરસશે, તેમજ સ્ત્રીઓનાં હૃદય અને
બાળકોનું રહસ્ય એ કોઈ જાણી શકે છે ? અકપખુદિવાળા
મનુષ્યો આ પાંચ વાતોનો પાર પામી શકતા નથી.

આહા, મારા કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ વિપયને વશ થઇને
આમના સ્વાદની ખાતર દેવી નીચ પ્રવૃત્તિ કરે છે—જારીવિ-
જારી રમે છે. સ્ત્રી એકની સાથે રમે છે. બીજાની સાથે વાત
કરતી હોય ત્યારે ત્રીજા સામું જોઈને હસે. એના હૈયામાં
વળી કોઈ બીજોજ પુરૂષ હોય. પતિભક્તી સતીયો તો જગતમાં
ધોળીજ હોય બાકી તો એમનાં અંદરનાં ચારિત્ર તો જે જાણતું
હોય એજ જાણે !

આશ્ચર્ય તો એ છે કે વ્યભિચારનાં સ્વાદમાં મસ્ત થયેલી રમણી ઉપરથી તો દુનિયાને ઠગવાને એટલો બધો આડંબર કરે છે કે જાણે સતીઓમાં તે પોતેજ શ્રેષ્ઠતાની પદવી ન પ્રાપ્ત કરતી હોય. પોતાના પતિ આગળ તેમજ બીજા પ્રસંગમાં આવતા અન્ય પુરૂષો સાથે એવી રીતે વર્તે છે કે એઓ સમજે કે “વાહ શું સતી છે?” આપણી સાથે તો વાત પણ કરતી નથી. પરપુરૂષનું મોંહ જોતાં પણ શરમાય છે. તો હસવાની કે બોલવાની તો વાતજ ક્યાં ? પરંતુ એ બિચારા ભોળાઓને ઠગનારી એ નારીના દુશ્વરિત્રોની એને ક્યાંથી ખબર હોય કે તારી આગળ સતીનો ડોળ કરનારી કુળવંતી સ્ત્રી પોતાના પ્યારાને મળવાને પોતાના કુટુંબીઓથી કેવી ગુપ્ત રીતે હાથતાલી આપી છટકી જાય છે.” અસ્તુ. મારે પણ આ કુટિલ કામિની-ચોતું ચારિત્ર જોવું તો જોઈએ કે કોણ આશક એમની રાહ જુએ છે ? એ પ્રમાણે વિચારતો એ પુરૂષ પોતાનાં હથીયાર સંભાળતો વૃક્ષની ઘટામાં એમની પછવાડે અદૃશ્ય થઈ ગયો.

જીર્ણમંદિરમાં નંદન આધ્યાય ક્યારનોય આવીને આવનાર મેમાનની રાહ જોઈ રહ્યો હતો. પોતાના આવ્યા પછી ફેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો હતો. છતાં કોઈના કદમ આ તરફ હજી લગણુ તો લંબાયાં નહોતા, નેથી એ આશા તુર હૈયું સ્નેહમૂર્તિના આવવાના માર્ગ તરફ આંખો ફાડી ફાડીને જોઈ રહ્યું હતું. આખરે એ સમય આવી પહોંચ્યો, ને જીર્ણમંદિરમાં ખડખડાટ થતાં એના કાન ચમક્યા. મંદિરની બહાર રજ ઓટલા ઉપર એ અંધારી રાતે ઉભો હતો. ને પેલી

સ્રીજી આવી કે એક સ્ત્રી જે આગળ હતી એવે તરતજ મદા-
રાજ સાધુની પાસે આવીને એમનું કાંડુ પકડ્યું. આત્મીયી
બોલી. “ આપ શરૂ :લેખને થાકી ગયા હશે ! ચાલો દરે
અંદર ? ” નિપ્યરસિતા જ બોલતી હોય એવો એ સ્વર હતો.

“ તમારી આંખે આ કેાણ છે. મદારાણીજી ? ” સાધુએ
કામદેવના તોફાનથી કંપતાં કંપનાં કહ્યું. આવનાર રમણીયે
જેવો એના હાથ ઉપર હાથ નાખ્યો કે એનાં ગાત્રો શિથિલ
થઈ ગયાં, શરીર પત્રીનાથી તરબોળ થઈ ગયું. મદા મહેનતે
તે બોલી શકતો હોય એમ જણાયું. પુષ્પધન્વાએ આવી
એકાંત સ્થિતિનો લાભ લઈ એને પૂરેપૂરો પોતાની જાગમાં
ફસાવ્યો હતો.

“ એ તો મારી દાસી છે. મારી વિશ્વાસુ છે. એની ક્ષિકર
તમારે કરવી નહી. જેવી મારે સ્થામા હતી તેવીજ મારી
પ્રાણ સખી છે. ” એ રમણીનો ઉદ્દેશ કોઈ પણ રીતે પોતાના
ભોજે પોતાની શેઠાણીનો હેતુ પાર પાડવાનો હતો.

કામથી ઘેલો થયેલો નંદન બોલ્યો. “ એમ ! તમારી
દાસી છે ? હીક ત્યારે લલ્લે એ ઉભી ઉભી બગાસાં ખાય ને
આપણે આ મંદમંદ વાતી શિતલ લહેરોનો અનુભવ કરીયે ? ”
એમ કહી પોતાના હાથ એની કમર આસપાસ વિંટાળ્યા
અને એના ગોરા ગોરા ગાલ ઉપર એક મધુરું સુંબન કર્યું.

“ અંહ ! અહીયાં આ શું કરો છો ? મારી દાસી જીએ
છે તે જોતા નથી. અંદર ચાલોને પછી હું તમારીજ છું ના ? ”
ધીરથી એ રમણી બોલી.

“ હીકં અંદર ચાલો ? ” સોયથી ભેટી ન શકાય એવો અંધકારમાં એ જાનને આગકમાશુક દિવસના પરિચિત ખાંડ ચેરમાં અદૃશ્ય થઈ ગયાં. પેલી દાગી જેવી જણાતી રમણ એમના ગયા પછી છુર્ણ મંદિરના ચોટલા ઉપર આવેલા સાવધાનતાપૂર્વક પોતાનું ખંજર સંભાળી, મંદિરના બાગ છાની અંદર છુપાતી એક બાલુના ખુણામાં એમના આગમનની માર્ગપ્રતિક્ષા કરતી બેઠી.

પેલો ત્રીજો પુરુષ છુપાઈને એમની ઘેટા જેતો હતો. એને ફરથી આ કૃત્યની કંઈક ગંધ આવી હતી. એને લાગ્યું પોતે જે ધારણા કરી હતી તે નહીં સત્ય પડી હતી. વ્યભિચાર આમરમના શોખમાં આ કુલવંતી સ્ત્રીએ કોઈ પુરુષને હૃદયદાન આપ્યું હતું. તે પછી એ જાનને અંદર ચાલ્યાં ગયાં એટલે તે પલ્લુ આ જગ્યાનો પરિચિત હાથથી એક વૃક્ષ ઉપર ચડીને મંદિરના ઉપરના બાગ ઉપર થઈને આસંતથી તે ફરતો ફરતો ફેર્ડ ન જાવું તેનું નીચે ગૂંચ્ય જગ્યાનાં ઉતર્યો. ત્યાં પેલાં જે સ્ત્રીપુરુષ સુખચુર પ્રેમમગ્નની વાતો કરતા એક બીજાના મળી ગયાં હતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અંધકાર છતાં એમની પાંચ હીંગાતી એને ખાતરી થઈ. પપ્પુ જે હવે હોવા રહ્યો. એમનાં ઘેટાને જેતો એમને મિલકા કરવાને એણે તરતવારપર હાથ નાખ્યો. પલ્લુ વાળી પવવાર થયો. જગતના એકાં કેલકાં છંદો વિચરના દુનિદા છે. હું કેટલાંકે જાતી નાખનાર એમના પિત્રાચીકનેનું દહ એ પોતેજ નોમરેલ.

કેટલીકવારે ત્યારે એમણે પેલાની એ સંનિધિવા રહ્યું

કરી. એટલે પેલા સાધુનું હૈયું કંઈક શાંત થયું. પરસેવાથી શરીર લીનતણ ગયું ને પરિશ્રમથી તે અર્ધ મૃત લેવો થઈ ગયો હતો, ત્યારપછી એનું ચિત્ત કાંઈક સ્વસ્થ થતાં જે વાત પ્રથમ કામાંધપણમાં એ ન સમજી શક્યો તે અત્યારે એને સમજાઈ “શું આ તિપ્પરક્ષિતા હશે કે ? એણે મને કહ્યો તો નથીને ?” વિચાર કરતાં એનાં સ્વપ્નમાં એને કંઈક એની નકલ માફમ પડી. એણે એની સાથે ધીમે ધીમે વાતો કરવા માંડી. પણ એ સી કંઈ બોલી નહીં, પણ એણે છેલ્લાં કહ્યું કે “ હવે હું જાઉં છું મારી ઠાઠી ક્યારનીય રાહ જોતી હશે. ”

“ હવે ક્યારે આપનાં દર્શન થશે ! ” ફરીને એના સ્વપ્નની પરિક્ષા કરવાને પૂછ્યું.

“ જ્યારે તમારી મરણ હશે ત્યારે ! ” એ રમણીએ દુઃકમાં પનાવ્યું.

સી જેમ જાને તેમ એની પાસેથી જવાને ઇચ્છતી હતી. પણ આ ઐહ લિલુક એને બાહુબાથમાં લઈને પડેલો તે છોટો એમ નહોતું. એની શંકા મજબુત થવા લાગી. એના શરીર ઉપર એ હાથ ફેરવવા લાગ્યો. એને ખાતરી થઈ કે “ આ તિપ્પરક્ષિતા નથી. તિપ્પરક્ષિતાએ નકકી મને કહ્યો છે. અંધ-કારનો લાલ લઈ એણે પોતાને બદલે એનાજ જેવી બીજી સ્ત્રીને બદાવી દીધી છે. મને લાગે છે કે પેલી ઠાઠી જેવી જણાતી સી એજ નકકી તિપ્પરક્ષિતા હોવી જોઈએ. જો મારી ધારણા સત્ય હોય તો એને પણ મારે નકકી આજે લોગવવી

જોઈએ. આવો વખત ફરી ફરીને હાથ આવશે નહીં. પણ એક વખત આની તપાસ કરી લેવી જોઈએ.” એમ વિચારી એણે સત્યાસત્યની તપાસ કરવા માંડી.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

परिग्राम.

“હવે છાડોની ! ” પેલી જાનુઆરી થતા પેલી.

“છોડું ! તું કોણ છે એ ત્રયમ નરં. રીંદ પડે !”
સાધુ બોલ્યો.

સાધુની વાણી સાંભળીને પેટા જ. યમરાજા ! યમરાજા !
સત્યાનાથ ! શિવજી વેચવા છતાં પણ મેં તને કદી વેચ્યો નથી.
છતાં ધીરજ ધરીને બોલી. " તમે મને કદી વેચ્યો નથી, તમે મને કદી
વેચ્યો નથી, તમે મને કદી વેચ્યો નથી, તમે મને કદી વેચ્યો નથી.
આજે યમરાજા મેં તને વેચ્યો છે તેથી ન."

... ..

"ကျွန်ုပ်တို့ကလေးတွေကို ချစ်မိသလိုပဲ အားပေးပါ။ ကျန်းမာရေး
အဆင်ပြေစေရန် ပြုစုပေးပါ။"

... သို့မဟုတ် အားလုံး? ဂျင်နရယ်တို့က :

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥
 ॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

તિપ્પરક્ષિતાનું નામ સાંજગીને પેલો એમની મેણી
 લનારો પુરૂષ અમર્યો. એની રંગેરંગમાં કોધની જ્વાળા પ્રગટી.
 કોધથી કંપના એણે પોતાના અધર કરાયા. અનેક વિદ્યારો
 એના શરીર ઉપર પચાર થતા ગયા. પણ અંધકાર હોવાથી
 કોણ એ બાવો દેખી શક્યું નહીં. વારંવાર તલવાર ઉપર દાખ
 હતો ને પાછો પડતો. એ સમજી ગયો કે પોતાનીજ માનિતી
 તિપ્પરક્ષિતાનું આ કૃત્ય હતું. પુરૂષ તે બોધ સાધુ નંદનઆ-
 ચાર્ય હતો. આહા જેને પોતે પૂજ્ય શુદ્ધ તરિકે માનતો. રાજ
 દરબારમાં એનું કેટલું સન્માન આવતો તે આવો વ્યભિ-
 ચારી ? દેવ ? દેવ ? ને તે વગી મારાજ ઘરમાં મારી પટ્ટરાણી
 સાથે ! અનેક વિચારો કરનાર એ છુપાપોશાકમાં છુપાયેલો
 ચીરપુરૂષ અશોકવર્ધન પોતે હતો. રાતના અંધાર પછેટો
 ઝોદી નગરચર્યા જોવા નિકળેલો, તેની અચાનક આ બન્ને
 સ્ત્રીઓ ઉપર દ્રષ્ટિ પડતાં કુતુહલ જોવાની ખાતર એમની
 પાછળ પડેલો, હાલમાં શુભ રીતે આ પિશાચોની પશુક્રિડા
 જોતો હતો હતો.

બન્નેની રકજકમાં એને ખળર પડી કે તિપ્પરક્ષિતા
 આ સાધુડાની સાથે ખુટેલ હશે, પણ વગી જ્યાં સુધી સત્ય
 શું છે ? તિપ્પરક્ષિતા આ પોતે જ છે કે બીજી કોઈ ગોકવાણ
 ગઈ છે તે જાણવું જોઈએ. એમ ધારી એમની રકજક સાંભળતો
 શુભચુપ ઉભો રહ્યો.

“ શી પડી હોય ? હુચ્ચી ! જોડું જોલે છે. હું જાણી
 ગયો છું કે તિપ્પરક્ષિતા તું નથી. જોલ સાચું જોલે છે કે

નહી ? ” ધીમે સાદે પેણુ જુસ્સાથી બોલતો એ બલિ
બૌધસાધુ એને મારવા લાગ્યો.

“ હાં ! હાં ! મને મારો માં ? હું સાચું જ કહું છું
મહારાજ ? ”

“ રાંડ ? હજી ખોદું બોલે છે; જ્યાંસુધી સાચું નહી
કહે ત્યાં લગી હું તને છોડું તેમ નથી, સમજી ? જાનથી મારી
નાખીશ. તારો સ્વરજ કહી આપે છે કે તું તિષ્ઠરક્ષિતા નથી.”

“ એ તમારી જામણા છે ! મારો સ્વર જરા બદલાઈ
ગયો છે તેથી તમને એમ લાગતું હશે. ”

“ આહા ! હજીય સાચું બોલતી નથી, બોલ ? બોલે
છે કે જાણું દબાવી મારી નાખું ? હજી સમય છે સત્ય કહી દે ?
તારી સાથે આવેલી પેલી કાણ છે અને તું કાણ છે ? ”

એમની આ રકઝકમાં પ્રચ્છન્નપણે ઉભેલા રાજાને મજા
પડતી હતી. એણે જોયું કે, “ અહીંની અહીં એ પિશાચીની
પશુક્રિડાનું પાપ પ્રગટ થયું હતું. એને લાગ્યું કે કંઈક
નવાનુની થશે. આ કલેશનું મૂળ સારું તો નજ આવે ? પણ
મારે બચાવવાને-કોઈને મદદ કરવાને વચમાં પડવું કે નહી
એજ માત્ર સ્વાલ હતો. ડીક છે પરિણામ તો જોવાદે કે આવા
કૃત્યોમાંથી વિધાતા શું પરિણામ ઉત્પન્ન કરવાને ધાડે છે
વાર ? ” એમ વિચારી તેમનું તોફાન જોતો કેતો.

“ તમારા સાગન ખાઈને કહું છું કે હું એજ છું. હાથ
ફેરવો જરી એજ આ વદન ? એજ આ વસ્ત્રાભૂષણ ? એજ

આ રૂપરંગ ! તમે નંશીબંદાર તો પૂરા કે તમારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાની મને કુબુદ્ધિ સુથ ? એક તો મેં તમને મારા પ્રાણુ વહુલ કર્યા છતાં ઉપરથી આ શિરપાવ ! વાહ ! ”

“ ડીક છે. તું તિપ્પરશિતાજ છે તો ચાલ બહાર, ચંદ્ર હવે હોયો હશે તેના પ્રકાશથી ખાતરી થઇ જશે. ” એમ બોલી એનું બાવડું પકડી બહાર ધસી.

પેલો ગુપ્ત પુરુષ એમના પાપનું પરિણામ જોવા એમના માર્ગમાંથી ઝટ ખુણામાં ભરાઈ ગયો. એટલે આ જાંને જણા બહાર નિકળ્યાં. ચંદ્રના દેવસમાં સાધુએ ધારી ધારીને એને જોઈ એટલે ખાતરી થઇ કે આ તિપ્પરશિતા નથી. “ રંડા ? મને હશે છે ? ” એમ બોલતાં એક અડખોત લંગાડી એને નીચે પટ્ટી. પેલીએ ચીસ પાડી એટલામાં ત્યાં ધુપાયેલી દાસી જેવી જણાતી સ્ત્રી સઘળું સમથ ગઇ. તરતજ એ બહાર નીકળી આગળ ધમ્મી આવી. “ અરે ? અરે ? મહારાજ ! આ શું કરે છે ? મારી શેઠાણીને શામાટે હેરાન કરે છે ? ”

સાધુ પેલી સામાન્ય સ્ત્રીનો અવાજ સાંભળી એના તરફ ફર્યો. “ શું આ તારી શેઠાણી છે ત્યારે તું કાણ છે ? ” નંદને એને ચંદ્રના પ્રકાશમાં ધારી ધારીને જોઈ.

“ અમે તો દાસી માણસ ? તમે : આવી રીતે અમારી શેઠાણીને હેરાન કરશો તો ફરી આવશે નહીં સુમન્યા ? ” પેલી દાસી કરદાડીથી બોલી.

“ તું દાસી છે ? ભલે દાસી હો ? આવ મારી પાસે ? ”

મારા દિલની આગ યુગ્વ ? ” નંદન પેલી સ્ત્રીને ઢોડી દાસી
નેવી જણાતી સ્ત્રીની પાસે આવ્યો.

“ હું હું ? એટલેજ ? તમે આવા મોટા માણસ થઈ
અમારા નેવી નીચ દાસી ઉપર નજર જગાડો છો ? જરા
શરમાવ ? ”

“ એથી શું ! પુરૂષ તો ગમે તે સ્ત્રીને લોગવી શકે ?
પછી ભલે તે રાજાની રાણી હોય કે એક ગરીબ લિખારણ ? ”

“ જો માફ દાસીનું તમારે કામ હતું તો પછી રાણી-
જીને શા માટે બ્રહ્મ કર્યા, ! તમારે દાસીનું કામ હોય તો કાલે
દાસી આવશે પછી કાંઈ ! ”

“ કાલે નહી પણ આજેજ ? સમજી ? મારે તો તારૂંજ
કામ છે બીજીનું નહીં ? ”

“ ઠીક તો ભલે પણ અત્યારે તો તે નહીજ બને, સમય
અધિક થઈ ગયો છે. ઘરે મહારાણીની બધાં રાહ જોતાં હશે.
માટે અત્યારે તો અમે જઈશું. ચાલો મહારાણીજી ? ” જેમ
બને તેમ દાસી નેવી જણાતી આ સ્ત્રી અહીંથી હવે છટકવા
માગતી હતી.

“ જાય છે તે ક્યાં જહનમમાં ? લલાઈથી કહું છું
છતાં સમજતી નથી. મારી મરજી સાચવ્યા વગર તારાથી
એક ડગલું પણ આગળ નહીં ભરી શકાય સમજી ? ”

“ હવે મરની મુવા ? મને સતાવીને તું સાર નહીં કાઢે ?
દાસી છું તેથી સહન કરું છું નહીંતર તો તારાં બાવડાં પણ

પાપી નાખું સમજ્યો ? આદો બાઉછ ? ઉઠી જડ ? ” એ સ્ત્રીએ પોતાનું પોત પીરે પીરે પ્રકાશવા માંડ્યું. નીચે પડેલી સ્ત્રીએ દબા થઈ પોતાનાં વસ્ત્રાબૂપણ જાંમેરી આજન આલવા માંડ્યું.

“ જોમ છે ! મારા પંજમાંથી તું છટકી જવા માગે છે ! એ દાસી ? મું તું દાસી છે. છુટ્ટી ? ”

“ દાસી નહીં તો કેણ વળી ? તેમી તો તારાં કડવાં વેણ સાંભળી રહી છું. ”

“ મેં તને જોખખી છે તુંજ તિપ્પરહિના છે. છતાં આ દાસીને તારાં કપડાં આબૂપણ પહેરાવી એને તિપ્પરહિના બનાવી છે. ને તું દાસી બની છે. સમજી ! હવે તું મારા હાથમાંથી છટકવા પ્રયત્ન ન કરીશ. મારી મરણને આધીન થા ? ” નંદન વાતનું સ્પષ્ટીકરણ કરતો આગળ ફરી વળ્યો ને બન્નેને અટકાવ્યાં.

તિપ્પરહિતાએ નાચ્યું કે ભેદ બધો કુટી ગયો હતો. છતાં જીવને લોગે શિયલ સાચવવું એ એનો દૃઢ નિશ્ચય હતો. એને લાગ્યું કે “ હવે સહેજે આ પાપમાંથી મુક્ત થવાય એમતો નથી. કરેલા પાપોનું પ્રાયશ્ચિત કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. કાલે સવારે આ હકીકત મહારાજનાં નાળુવામાં આવશે. વર્ષોનાં દબાયેલાં જૂનાં પડ તાલતં થશે. ખેર ! જે બને તે ખર્ચ પણ એક પાપ તો કર્યું. ‘શિયલનો લાંબ કરી બીજું પાપ તો અવશ્ય નહીજ કરે’ ! ”

“ કેમ શુ વિચારમાં પડી ગઈ. રાણીજી ? ચાલ ! ફરીને
આપણે આ મંદિરમાં ગઈએ ! પછી ખુશીથી તું તારે ઘેર
જા ! ” વિષયનો લાલચુ નંદન બોલ્યો.

“ જા મુલા ! આ નિયરશિનાએ તારા માટે આટલી
જાનવડ લાવ્યા છે. કેના આ જાહેરો ! તો સમજ કે નિધ્ય-
શિનાનું ઇવન તો નહાવવા અરેરાકને માટે છે. ”

“ અરેરાકને નહાવે છે. પણ કે જેણે શું કે અરેરાકને માટે
જે કે આ નિધ્યશિનાના જાનવડે નહાવે છે. ” એમ બોલતો
નંદન આગળ ચાલ્યો.

“ તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે
જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. ”

“ તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. ”

“ તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. ”

“ તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. ”

“ તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. તારા માટે જાનવડ લાવ્યા છે. ”

દેશાતોંથી વધી ગઈ. તિપ્પરક્ષિતાએ બળપૂર્વક એક મુઠી
એના મોં ઉપર મારી નંદને એક ધક્કો મારી એને નીચે
નાખી દીધી. ને ખંજર એના હાથમાંથી ફર ફેંટી દીધું. એને
નીચે પટ્ટી નેવો એને હેરાન કરવા લાય છે. એટલામાં પેટી
સ્રીએ જોરથી એની છાતીમાં એવી તો લાત મારી કે તે ફર
પડ્યો, સમય કટાકટીનો હતો જેથી તિરતંજ આવધ થઈ પેટી
મીછ સ્રી તરફ ધસ્યો એને પટ્ટીને એની ઉપર ચઢી બેઠો ત્યાં
તો તિપ્પરક્ષિતા સફાળી ઉઠી પેલું ખંજર ઉઠાવી. એકદમ એ
નરપિશાચ ઉપર ધસી ગઈ. પેટમાં એવી તો બળપૂર્વક લાત
મારી કે તે નીચે પટકાયો. એના કોધનો પાર નહોતો. સાક્ષાત
ચંડિકા સમાન હાથમાં ખંજરથી ચોલતી તે બંધકર સ્રી
શુન્સામાં તે શું કરવી હતી એનું ભાન એ ભૂલી ગઈ હતી.
“હુદ રાક્ષસ! હવે તારો કાળ આવ્યો છે એમ સમજ ?” કો-
ધથી બોલતી ફ્ર મુર્તિને ધારણ કરનારી તિપ્પરક્ષિતાએ પેલો
નંદન નેવો ઉઠીને એના ઉપર ધસી લાય છે ત્યાં તો એકદમ એની
ઉપર ધસી જઈ એના પેટમાં પેલું તીક્ષ્ણ ધારવાળું વાંકડીયું
ખંજર પધરાવી દીધું. ને આંતરડાં બહાર ખેંચી કાઢ્યાં. ધા
એવો સખ્ત હતો કે નંદન અત્ય સમયમાંજ તરફડતો શરીર
છોડીને વિદાય થઈ ગયો. થોડી વારે તિપ્પરક્ષિતાનો ક્રોધ શાંત
થયો. એટલે બન્ને સ્રીઓ જેમ આવી હતી તેમ એ શખને
જંગલી પશુ પંખીના શિકારને માટે રખડતું મુઠી ત્યાંથી
પોતાને ઠેકાણે જવા અદશ્ય થઈ ગઈ. પેલો શુપ્ત પુરુષ સમ્રાટ
અચોક પણ અનેક પ્રકારના સંકટપ કરતો એમની પછવાડે

ચાલ્યો ગયો. “ આહા ? સારું થયું કે મારે પ્રત્યક્ષ ન થવું પડ્યું. તિપ્પરક્ષિતાએ પોતાની આખર સાચવી છે, પણ આટલું બધું કરવાનું એને કારણ શું ? ”

પ્રકરણ ૨૫ મું.

પશ્ચાત્તાપ.

બીજા દિવસે પ્રભાતના તિપ્પરક્ષિતા વહેલી ઉઠી તો ખરી, પણ એને આજ બેચેની વધારે હતી. પ્રતિક્ષણે પોતાની ગુપ્ત વાત કુટવાનો ભય રહ્યા કરતો હતો. એ જોઈસાધુના ગુમ થઈ જવાની ખબર પડી કે તરતજ શોધ જોગ થવાની; અને એને અંતે જો મડકું હાથ લાગ્યું તો એના ખુનની તપાસ રાત્રી માફતે અવશ્ય થશે. અરરર ? ત્યારે શું પરિણામ આવશે, એનો વિચાર કરતાં એનું હૈયું ધડકતું હતું. એને દાસી ઉપર શંકા આવી રહેને મહારાજ આગળ મારો બધો ભરમ ફેાડી નાખે ! ફક્ત આ દાસી મારો ભરમ જાણે છે જેથી પ્રગટ થવાનો ભય રહે છે, તો એ ભેદ હમેશને માટે અદ્રશ્ય રહે એ સારું આ દાસીને અહીંયાંથી મોતની મુસાફરીએ મોકલી હોય તો ડીક ? એક ગયો તો બીજાને પણ રવાને કરી દેવી. એમાંજ ઇજ્જતની સલામતી છે. માટે એ કામ હમણાંને હમણાંજ કરી નાખવું જોઈએ, નહીંતર આજેજ પોગળ કુટી જવાનું છે.” એમ વિચારતી તે એકદમ સાવધ થઈ ગઈ. એની આંખ

ખીનું ખુન કરવાને ચમકી રહી. કોંઈથી શરીર કંપવા લાગ્યું તરતજ ખંજર લઇને દાત્રી ચૂતી હતી ત્યાં આવી. આસ્તેથી બેયું તો દાત્રી રાત્રીના પરિશ્રમથી થાકેલી હોવાથી ઘોર નિંદ્રામાં હતી. હજી સૂર્યોદય થવાને પલ્લુ થોડી વાર હતી. જેથી બધે શાંતિ હતી, આસ્તેથી દ્વાર ખંધ કરી એની પાસે આવી પોતાનું ખંજર તૈયાર કર્યું, પોતે શું કરે છે એનું પણ એને જ્ઞાન નહોતું, એણે તરતજ જુસ્સામાં ને જુસ્સામાં ખંજર એના ઉદરમાં એવા તો બગપૂર્વક ઘુસાડી દીધું કે એક શબ્દ પણ એ ઠાસી નતો બોલી શકી નતો ચીસ પાડી શકી ? નિંદ્રામાં ને નિંદ્રામાં જ એ આ લોકમાંથી વિદાય થઇ ગઈ. એને એમને એમ છોડી તે પોતાનું ખંજર ઉઘડી ત્રાફ કરી ત્યાંથી નેવી પાછી ફરે છે ત્યાં તો આશ્ચર્ય ? બારણામાં એક પ્રચંડકાય પુરૂષ એનું પાપ-કૃત્ય જોતો ઉભો હતો. એને જોઈને એ હેબતાઈ ગઈ. એના પગ ચંભાઈ ગયા. શરીર પરસેવાથી તરબોળ થયું. આખે અંધારા આવવા લાગ્યાં. પૃથ્વી લાલે ફરતી હોય એમ દેખાયું. એને થયું કે જો જમીન માર્ગ આપે તો એના જૂગર્જમાં આ માણસથી બચવાને છુપાઈ જાઉં ! ને જાયની ખાતર એણે આ ખુનનું પાપ કર્યું હતું તે જાય એણે સામે ઉભેલો જોયો. શું કરવું એ એને કાંઈ સૂઝયું નહીં.

બારણામાં ઉભેલો એ મહાન પુરૂષ ભારત સમ્રાટ અશોક હતો. રાત્રીના બૌદ્ધમંદિર આગળનું દુષ્ટત્ય એણે નજરે નિહાળ્યું હતું. પાછગથી એ પણ રાજગદમાં આવી પ-

હીધું. દાસીઓને જરાજર એની નપાત્ર રાખવાનું દરીને ચાલ્યા
ગયા. દાસીના ગળનીપણ તરતજ વ્યવસ્થા કરાવી નાખવાનું
બુલ્યા નહોતા.

ત્યારે મુન્છામાંથી તિપ્પરસિતા ભગી. ત્યારે તે પોતાના
શયનગૃહમાં પલંગ ઉપર પડી હતી. અનેક પ્રકારના સંકટપો
એના મનમાં થવા લાગ્યા. એની આંખુળાણુ દાસીઓ એની
સારવારમાં બેઠી હતી તે એણીયે ભેધ. એને જાણું નવું નહું
જણાયું. પોતાનું ખંજર આમતેમ તપાસવા લાગી, પણ કયાંય
દેખાયું નહી. દાસીને પૂછતાં જાણ પડી કે એ તો મહારાજ
લઈ ગયા છે. “ અરરર ! મહારાજ પુછશે તો હું શું જવાબ
આપીશ. કરવા ગઈ સીધું ને જાણું અવળું પડી ગયું. ” દિવસ
ધણે ચડી ગયો હતો છતાં એને ઉઠવાનું મન નહોતું થતું.
“ એણે ધાર્યું કે સર્વેથી સહેલો ઉપાય માત્ર એક છે કે ” જે
રસ્તે બાધ સાધુ ગયો. જે રસ્તે દાસી ગઈ ત્યાં પોતાને પણ
જવું તે સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો નથી. જો હું નહીં મરીશ
તો મહારાજ મારશે. અરરર ? મેં ઘણુંજ અધમ કૃત્ય કર્યું.
ખરાબ કૃત્ય કરનારના આખરે જે હાલ હવાલ થાય છે તેવી
આજે મારી સ્થિતિ થઈ. એક પાપ કર્યું એટલે એને છુપાવવા
બીજું પાપ જીવને કરવું પડે છે, ઉત્તરોત્તર પાપમાં ને પાપમાં
ડુબી જઈ દુર્ગતિમાં અનંતોકાલ પાપનાં ફલ ભોગવવાને ચા-
લ્યો જાય છે. તો મારે હવે કરેલાં પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત અવશ્ય
કરવું જોઈએ. / મનમાં એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને એણે સર્વે
દાસીઓને રજા આપી ને જણાવ્યું કે “ મને આરામની જરૂર

બંદર નથી. રજેને વળી ક્યાંય બીજું તોફાન જમાવે માટે મરવાને જટ તૈયાર થા ? પાપનું પ્રાર્થાશ્રિત કરવાને સાવધાન થા ? ”

એમ કહી સમ્રાટ જેવો તલવારનો ધા કરવા જાય છે કે પાછળ કુણાલ અને શરતકુમારી હાં ! હાં ! કરતાં બંદર મઝી આવ્યાં. “ પિતાશુ ! શાંત થાઓ ! શાંત થાઓ ! ”

કુણાલની જૂમ સાંરાળી રાજા ચમક્યો. એણે મારું ફરીને જોયું. “ દિકરા ? મને અટકાવ નહી. તારી આંખો ફાડાવનાર આ દુણા અધમ રંડા હતી. એનું ફલ આજે હું એને બરાબર આપીશ. ”

“ પિતાશુ ? માફ કરો ! આપની શૂરવીર તલવાર સ્પીરકતનું પાન તો નજર કરે ? આપ સમા શૂરવીરો કયા જીવનની ખાતર સ્પી હત્યા કરે ? ” કુણાલના શબ્દોથી રાજાની તલવાર અટકી ગઈ.

અંધ કુણાલને જોઇ તિપ્પરસિતાને પશ્ચાતાપમાં વધારો થયો. એણે હલાં થઇ કુણાલ પાસે આવી. “ દિકરા ? મને ક્ષમા કર ? મેં તારો મોટો અપરાધ કર્યો છે ! મારાજ પાપે તું તારી આંખો શુભાવી બેઠો છે. એનું પ્રાર્થાશ્રિત મને કરવા દે ? તું તારા પિતાને રોક નહી. એમને એમની દુરજ બાવલા દે ? મને માફ ફાટી લેવા દે ! મારી છેલ્લી માર્થના સ્વીકારી તું મારો ગંભીર શુન્દો માફ કર ? ”

તિપ્પરસિતાની આજીજીથી કુણાલ જોડ્યો “ માતાશુ ! બનનાર બની ગયું છે. હવે તમે મરશો એથી કાંઇ મારી આંખો નવી આવશે નહી. પ્રભુ તમને સફળુદ્ધિ આપે અને પા :

છલી અવસ્થામાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરતાં ધર્મસાધન કરે
જેથી કરેલા દુષ્કર્મોનો ક્ષય થાય ? ”

“ કરેલાં પાપ ને ત્યાગી, પ્રભુજી ! આજ માગું છું.
શ્રમણા મોહની ભાગી, ચરણમાં સ્થાન માગું છું;
બની પાપી ખુની હું તો, હવે એ નિંદ ત્યાગું છું,
ક્ષમા એ પાપની પ્યારા, પડીને પાપ માગું છું. ”

તિપ્પરક્ષિતા સજળ નયને પ્રભુની ક્ષમા યાચવા લાગી.

“ જો ! એ મોતની મેમાન ? જો ! તારા તરફ એ
કેવો સહભાવ છે. એની સારી ખુદ્દિનું ફલ પણ એને મળ
છે. જગતમાં સારા ખોટા કૃત્યનું ફલ અહીંને અહીંજ મળે
સત્યનો જમાનો હજી વહી ગયો નથી. જા આટલો ગુન્હો તારો
માફ કરું છું. તારાં કરેલાં કૃત્યોનાં ફલ તું જ લોગવ. ” એ
ઠહી સમ્રાટે તલવાર મ્યાન કરી અને પોતે ત્યાંથી ચાડ્યો ગયો.

પ્રભાતના સમયમાંજ આ ધમાચકડીની મુનંદાને ખબર
પડવાથી એ કુણાલ, શરતકુમારી વગેરેને લઈને તિપ્પરક્ષિતાના
મહેલમાં આવી પહોંચી હતી. ને આવીને સમયે કુણાલે તિપ્પર
ક્ષિતાનું રાજની તલવારથી કેવી રીતે માર્યું હતું તે
આપણે જોયું.

મહારાજ અશોકના ગયા પછી મુનંદા શરતકુમારી કુણાલ
વગેરે પોતાની અપર માતાને ખમાવી પોતાનાં મહેલમાં આવી
વ્યાં. તિપ્પરક્ષિતા પણ રાજ તરફથી માફી મળવાથી નિશ્ચિંત
થઈ હતી. એક રીતે એ બધી વાત પેટમાંથી નિકળી જવાથી
એના હૃદયનો બોલો હલકો થયો હતો. ત્યાર પછી ફરીને

એવી બૂઝો ન થાય એ માટે એણે પલ્લુ લીધું ને લક્ષ્મિરહે પતિનું મન મનાવી કુણાક ઉપર પોતાના સગા પુત્ર કરતાં અધિક સ્નેહ રાખવા લાગી.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

બાળતેજ.

સમયનાં વહેવાની સાથે ભવિષ્યના પડદા વર્તમાન કાળમાં ધસડાઇ આવતાં કંઈ કંઈ ઘટનાઓ પૃથ્વી ઉપર બની જાય છે, વયમાં મુજે સમાપ્તિ કેટલાંય વર્ષો પસાર થઇ ગયાં. જે આજકાલ નવીન કહેવાતી વાતો પલ્લુ જુની થઇ ગઇ. જેમ જેમ કાલ જતો ગયો, તેમ તેમ સંપ્રતિ વયમાં વધવા લાગ્યે. બાલ્યપણમાં એ સર્વેને લાડકો હતો. તેમજ એની તેજસ્વીતા, એ પરાક્રમ, બચપણમાંથીજ પ્રગટ થવાનાં ચિન્હ જણાતાં હતાં. મંત્રીઓની સાથે મહારાજ અશોક બાળગી વાતો કરતા હોય તે સમયે પલ્લુ એ બાળક ત્યાં દાખલ થઇ અશોકના ખોળામાં બેસી જતો અને મંત્રીઓને હુકમ કરતો " ઉભા સાઓ ? મહારાજ પધારે ત્યારે તમારે ઉભા થઈમાન આપવું જોઇએ ? હું તમારો મહારાજ છું. " એની બાળ ભાષામય વિનોદ વાણીથી બધા હસી પડતા.

કોઇ કોઇ સમયે રાજકાળની વાતો સાંભળતાં જ્યારે સંપ્રતિ, દાદાનું 'સાર્વભૌમરાજ્ય' છે એમ સાંભળતો ત્યારે એને

પ્રજ્ઞાચારિણી ચંદા પણ પોતાને યોગ્ય પતિને પ્રાપ્ત કરી
સુખમાં દિવસો વ્યતીત કરતી હતી. વર્ષોના વહેવા સાથે
સંપ્રતિ હવે નવીન તારણ્યમાં આવ્યો—મહારાજ અશોકે એને
મોટા મોટા રાજ્યોની કન્યાઓ સાથે પાણિગ્રહણ કરાવ્યું.

સંપ્રતિ કુમાર મટીને હવે સમ્રાટ સંપ્રતિ થયો. એણે
રાજ્યકારોનાર ઉપાડી લીધો. રાજ્યની વ્યવસ્થા કરી પોતે
પોતાના સકલ સૈન્ય સાથે એ નવીન યૌવનમાં પ્રવેશ કરતો સં-
પ્રતિ દિગ્વિજય કરવા નિકળ્યો. તે કાશ્ય દેશમાં ગયો. ત્યાંના
રાજાનું મિત્રણું સ્વીકારતાં કાશ્ય દેશમાં ગયો. ત્યાંથી વિદેહ દેશની
મથિલા નગરીના રાજાનું મિત્રણું સ્વીકારતો મદ્ર દેશમાં આવ્યો.
પછી માલવા તરફ ફર્યો. ત્યાંથી ગુજરાત સૌરાષ્ટ્ર, સિંધ
વગેરેમાં આગળ વળતાં નાના મોટા રાજાઓનાં આમંત્રણ ને
ભેટ નવાજનાં નમસ્તિ ધવ (પંચમ-પાંચાંગ) તરફ વળ્યો.

તે નિના કાશ્ય દેશનાં અનુભવ કરતાં તે ઠેઠ
વિનાશના ને નુકસાન પોતાની ગયાં. આ તરફ અટક આગળ
ચક્રને તે નકલતાનજાન તરફ કાંચા રાજા મિસર વગેરે
સાથેનાં તે આવના નવા પોતે નાના પોતાને મસ્તક નમાવી
મિત્રણું આપતાં તેની નેતા તે નાના રાજાનાં, અન્યથા યુદ્ધ-
ભૂમિનું પોતાના અનુકૂળ ગણાવીને તેને પોતાનો તાબેદાર
ગણાવે.

તે કાશ્ય નાના કાશ્ય નાના અર્થીયામાં ફરી વળ્યાં.
તે પછી મલ્લ નાના રાજા દેશો વળુ દખાવ્યા. દુનિયાના ખુણે
જેવું તેવું નાના રાજા રહ્યું. તેના પ્રકર વચન પઠાણ, સિંધ

શ્રીમ્ વંશદે દેવકે જનનાને જીવીને પોતાની નાજેદાર બનાવી દીધી-ખાંડની બરતી કરી દીધી.

ભારતની બહારના સર્વ અનાર્યદેશોને પોતાની સ્વના હેઠળ સ્થાપતો ગાંધારી. ભારતમાં પાછો ફર્યો. ભારતમાં આવીને ત્યાં જ્યાં તે નહોતો ગયો એવા દેશો તરફ ચાલ્યો. બાહ્યક અને ગાંધાર દેશમાં યજ્ઞને (આ દેશો સિંદુકુશ અને સુલેમાન પર્વતની વચ્ચે આવેલા છે.) ફરતો ફરતો પોતાની સત્તા મનાવતો દશાર્ણદેશમાં આવ્યો (ગંગા યમુનાના ભેજ વાળા પ્રદેશથી નીચેનો પ્રદેશ તે દશાર્ણદેશ) ત્યાંથી સતલુજ અને યમુના વચ્ચે આવેલા પ્રધાવર્ત દેશમાં પોતાની આજ્ઞા મનાવતો તે કુરુદેશમાં આવ્યો.

જ્યાં ચર્મજયવતી નદીથી ઉત્તરમાં મત્સ્ય દેશ અને શૌરમેન દેશ આવેલા છે. ત્યાંથી યમુનાજી ઓળંગતા ગંગા યમુનાની વચ્ચે અંતર્વેદી દેશ આવેલો છે. એ બધા દેશોનાં ભેટણાં સ્વીકારતો ઉત્તર-વાયવ્યમાં કુરુ પાંચાલદેશમાં આવ્યો. સર્વે ઠેકાણે એ નવો રાજા પોતાની આજ્ઞા મનાવતો મગધની પૂર્વ તરફ ફર્યો. અંગ, વંગ અને ગૌડની હુવાખાતો તે પ્રાગ-જ્યોતિષ્ય અને કામરૂપ પ્રદેશમાં ગયો.

ત્યાંથી પુન્દ્રદેશ, ઉત્કલ દેશ અને વત્સદેશ તેમ જ ચેદી દેશમાં પોતાની આજ્ઞા મનાવતો એ રાજા દુનિયાના ખુણે ખુણે ફરી વળ્યો.

ભારતના લગભગ બધા રાજાઓ સમ્રાટ અશોકના સામંતો હતા. જેથી ભારતના તમામ દેશોએ તો એ નવા

રાજાની આણ મંજુર રાખી એને ભેટણાં ધર્યાં, પોતાની કુંવરીઓ પરણાવી; પણ ભારતના બહારના પ્રદેશો મહારાજ અશોકથી સ્વતંત્ર હતા. એ રાજાઓ સાથે સમ્રાટ સંપ્રતિ વારંવાર યુદ્ધમાં ઉતરતો. શત્રુની એ ગર્વભરી ઉન્નત ડોકને બળાટકારે નમાવતો અથવા તો પોતાની સમશેરને આધિન કરતો.

પૂર્વે થયેલા અન્નતશત્રુની માફક એણે ત્રણખંડ ધરતી સાધી લીધી. કોણિકે (અન્નતશત્રુએ) જેમ ત્રણ ખંડના રાજાઓને જીતી પોતાના તાબેદાર બનાવ્યા હતા; તેમજ છેલ્લા મહાન્ સંપ્રતિએ ત્રણખંડના સોળહજાર રાજાઓને પોતાના સામંતો બનાવ્યા હતા. બધી પૃથ્વીને પોતાના પરાક્રમથી દબાવતો સંપ્રતિ અન્નતશત્રુની માફક વૈતાલ્ય પર્વત લગી પહોંચી ગયો. બધી દુનિયા ઉપર વિજય મેળવનાર મહાન્ સંપ્રતિ જ્યારે વૈતાલ્યથી પાછો ફર્યો ત્યારે એની ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિને પાર નહોતો. વાસુદેવના જેટલી ઋદ્ધિ એણે પ્રાપ્ત કરી હતી. પણ વાસુદેવ નહોતો. સોળે હજાર અર્ધ ભારતના રાજાઓ (બીજા આઠ હજાર રાજાઓ કહ્યા છે) એ એની તાબેદારી મંજુર રાખી. કોણે રાજ્ય જવાના ભયથી તો કોણે ભક્તિથી સર્વેએ ગમે તે રીતે પણ એની સેવાનો સ્વીકાર કર્યો.

વિશ્વવિજયી મહાન્ સંપ્રતિ મહારાજની યુદ્ધ સામગ્રીમાં પચાસ હજાર હાથીઓ, એક કોડ અશ્વો, સાત કોડ સેવકો-સૈનિકો, નવકોડ રથ, આ પ્રમાણેનું એનું વિશાળ સૈન્ય જ શત્રુઓનાં હૃદયો વિદારવાને બસ હતું.

તે સિવાય સુવર્ણ રૂપ, હીરા, માણેક, મોતી, પત્તા, નિલમ આદિ ઉત્તમ ધાતુઓનો તો પાર જ નહોતો. તો એની મણતરી તે શી રીતે થઈ શકે.

આવી અખૂટ સમૃદ્ધિ અને અસંખ્ય સૈન્યબળથી સંપ્રતિ તે જમાનામાં એક અદ્વિતીય વીરનર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. જ્યાં જ્યાં એનું સૈન્ય પહોંચ નાખતું ત્યાં મોટા નગર, જેવો દેખાવ થઈ રહેતો છતાં સૈન્ય અને એનાં સામનો એટલાં જાણ વિશાળ હતાં કે એને માટે સંપ્રતિને બીજી વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર પડતી.

વિશ્વવિજયી કહો કે હશે દિગ્વિજયી કહો પણ આ મહાન સંપ્રતિ પછી આજસુધામાં કોઈપણ નરપતિએ વૈતાલ્ય પર્વત પર્વત ત્રણ જાંડ પૃથ્વી સાધીને આઠ હજાર રાજાઓને નમાવ્યા નથી. આ પૃથ્વી ઉપર છેલ્લાં ચકવર્તી રાજ્ય ઘણા દાસ્યુધી મહાન સંપ્રતિ ભોગવવાને લાગ્યવંત થયો.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

વિશ્વવિજયીનાં માતાને નમન.

મહાન સંપ્રતિ પૃથ્વી ઉપર દિગ્વિજય કરીને ફરતો ફરતો માળવા તરફ આવ્યો. પોતાનું કુટુંબ અવંતીમાં હોવાથી તે ઉજ્જયિનીમાં આવીને સોળહજાર રાજાઓની સમૃદ્ધિ સહીત પોતાની માતાના ચરણમાં નમ્યો. આખી દુનિયા

ઉપર વિજય મેળવનાર મહાપરાક્રમી પુત્રને જોઈ કઈ માતા હર્ષ થેલી ન થાય ? પુત્રનું આવું પરાક્રમ જોઈ માતા તો અત્યંત હર્ષવતી થઈ હતી. છતાં એના મનમાં તરતજ ખીજો વિચાર સ્ફૂર્યો. “ આહા ? મારા પુત્રે ત્રણખંડ પૃથ્વી સાધીને સોળ હજાર રાજાઓને નમાવ્યા. સંસારની અપૂર્વ ઋદ્ધિ મેળવીને તો એ કૃતકૃત્ય થયો. પણ ત્રણખંડની સમૃદ્ધિ મેળવનારા વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ અવશ્ય પાપનાં ફળ ભોગવવાં અધો લોકમાં (નરક ગતિમાં) ગમન કરે છે. છેલ્લાં અન્ત શત્રુ ત્રણખંડના રાજાઓને નમાવી ઠેઠ વૈતાલ્યનાં દર્શન કરી આવ્યો. તો છઠ્ઠી નરકપૃથ્વીમાં પાપના ભારથી દબાઈને ઉતરી ગયો. હાય ? વિજયીને એ વૈતાલ્યનું દર્શનજ એવું છે કે અવશ્ય નીચે ઉતરી જવું પડે છે.

એ ઋદ્ધિમાં આસક્ત થયેલા વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવો તો ડુખી ગયા. પણ ચક્રવર્તિઓ છ ખંડના સાધનારા પણ ફાવી નથી ગયા. જેમણે એ સમૃદ્ધિ તરફ ત્યાગપણ દેખાડી સંયમ સ્વીકાર્યું એજ બચી શક્યા. તો અનેક પાંચદ્રિય પ્રાણીઓની હિંસાથી યુક્ત એવું ઘોર યુદ્ધ કરીને લાખોનો નાશ કરીને મારા પુત્રે શત્રુ રાજાઓને પાતાના બળથી તાબેદાર બનાવ્યા તો ભલે ? પણ એની દુર્ગતિ થાય તે હું ન ઇચ્છું ? મારા દિકરો અહિંયા પણ વિશ્વવિજયી થાય ને પરલોકમાં પણ પર-પરાએ અનંત સુખનો ભોક્તા થાય એવા કોઈ રસ્તે જાય તો હવે ઠીક છે.” એમ વિચાર કરતી માતાએ પુત્ર ચરણમાં પડેલા છતાં મૌન ધારણ કર્યું.

“ માતાજી ! સમસ્ત પૃથ્વીવંશ્યને જીતી સોજ હજાર રાજાઓ સાથે તમારા ચરણમાં તમારો પુત્ર નમન કરે છે છતાં તમે કેમ હર્ષ નથી પામતાં ? ”

“ દિકરા ? તેં ઘણા દુરમન રાજાઓને જીતીને તારા સામંત બનાવ્યા તે દુનિયાની દૃષ્ટિએ તેં સારું કર્યું હશે. પણ લાખો મનુષ્યોની હિંસાને ભોગે મળેલું એ રાજ્ય પ્રાણાંતે કોને હિતકર થયું છે ? કે જેથી હું આનંદ પામું ? ” માતાએ પુત્રને ધર્મ તરફ વાળવાનો મનસુબો કર્યો.

“ માતા ! આણું આખી પૃથ્વીનું રાજ્ય છે છતાં મારા હિતને માટે એ કેમ નહીં થાય વાર ? ”

“ તેં લાખો જીવોનો સંહાર કરીને સંહાર વધાર્યો છે. પાપનો પોટલો-ગાંધો ગાંધો છે. એ પાપનોજ સંમલ કરનારા ધર્મરહિત મનુષ્યો ઘણાંય દુખી ગયા તે હજી પણ ઉથા ઝાલ્યા નથી. ”

“ શું ત્યારે દુનિયા જીતનારા રાજા બધા નરકમાં દુખી જતા હશે ? વીર પુરૂષ પૃથ્વીને શું ન જીતી ? પૃથ્વી તો તલવારને તામે છે. ”

“ બેશક ? વીરપુરૂષ પૃથ્વી જીતે પોતાની તલવાર ખડખડાવી મનુને ઠરાવે દિકરા ? તેં ત્રણખંડ પૃથ્વી જીતી તેથી હું કાંઈ નારાજ નથી. તારા પત્તાકંથી તો હું ખુશી છું. દુઃખ માત્ર એટલુંજ કે નારા જેવા પરાક્રમ કરનારા પૃથ્વીને જીતીને

અંધકારમાં મળી ગયા છે જે હજીપણ પ્રકાશમાં આવવાને શક્તિવાન થયા નથી. ”

“ ડોણ ગયું લલા એ તો જરી ખતાવો ? માતા ? ”

જે દુનિયાના પ્રસિદ્ધ પુરૂષો રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણ. એમાં લક્ષ્મણ-નારાયણ અને રાવણે ત્રણખંડ ધરતી સાધી ઘણાકાને સુધી રાજ્ય કર્યું. પણ એ જીવહિંસા ને રાજ્યાસક્તિને પ્રતાપે ચોથી નરકે ગયા. પરશુરામે સાતવાર નિઃક્ષત્રીય પૃથ્વી કરી તો એમને પણ નરકના અંધકારમાં ફળી જવું પડ્યું. એમની પછવાડે એમને-પરશુરામને મારનાર આઠમે સુભૂમ ચક્રવર્તી અનંતાનુંખંધીના લોલ કપાયથી સાતમી નરકે ગયો.

નેમિનાથ પ્રભુના સમયમાં થયેલા એમનાજ વડીલખંધુ શ્રીકૃષ્ણ આ ભરતાર્ધના છેલ્લા વાસુદેવ ત્રણખંડના પતિ જરા-સંઘને મારીને ભરતાર્ધપતિ થયા. પણ એ યુધ્ધોને પ્રતાપે જરાસંઘ ચોથી નરકે ગયો. કૃષ્ણ ત્રીજો ગયા. અરે ! એ નેમિ-પ્રભુના શાસનમાં પ્રવ્રદત્ત નામે ખારમો ચક્રી થયો. છખંડ પૃથ્વી દબાવીને ચક્રીપણે રાજ્ય લોગવ્યું. પણ આખરે સાતમો વર્ષને અંતે સાતમી નરકે ગયો.

છેલ્લાં આપણાજ મગધના તપ્ત ઉપર થયેલા મગધપતિ બિંબિસાર એ દુષ્ટ જીવહિંસાના પાપે પહેલીએ ગયા. એમનો પુત્ર ડોણિક-અન્તતશત્રુ ત્રણખંડ જીતીને વૈતાલ્ય લગી પહોંચ્યો પણ આખરે તો એ છઠ્ઠીએ ગયો. દિકરા ? પરાક્રમનો ઉપયોગ આવી રીતે જીવહિંસામાં થવાથી એ રાજ્ય

ભોગેન્દ્રા પછી પરિણામે આમદે એની શિશુ ભોગવતી પડે છે ? તું પણ આજે ત્રણખંડ છત્રીને ઘેર આવ્યો છે છતાં એ વિચાર આવનાં હું કદે દેવી રીતે ખુશી થાઉં ? ” માતાનાં એકએક વચન સંપ્રતિ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળતો હતો.

“ તો માતા ? હું તમને દેવી રીતે ખુશી કરી શકું ? ” સંપ્રતિએ પૂછ્યું.

“ ધર્મકાર્ય કરવાથી. તું જો નવાં નવાં છત્રમંદિર બંધાવી, પુણ્ય ઉપાર્જન કરે તો મને હર્ષ થાય તે શિવાય મારું મન માને નહીં ? ”

“ એ છત્રમંદિર કરાવવાથી શું લાભ થાય; માતા ? ”

“ એનો અનંત લાભ શાસ્ત્રમાં તો જણાવ્યો છે. છતાં દશપૂર્વધર શ્રી આર્યમુદસ્તિસ્વામી ગણેથી મેં એકવાર સાંભળ્યું છે કે—

કાષ્ઠાદીનાં જિનાશાસે, યાવંતઃ પરમાણવઃ ।

તાવંતિ વર્ષ લક્ષાણિ, તત્કર્તા સ્વર્ગમાગ્ મયેત્ ॥

સાવાર્થ—છત્રમંદિરમાં કાષ્ઠ પાષાણ વગેરેમાં જેટલા પરમાણુઓ આવે છે તેટલા લાખ વર્ષ સુધી તે છત્રમંદિરના કરાવનાર સ્વર્ગલોકમાં દેવતાનાં સુખ ભોગવે છે ”

“ માતાશુ ? પરમાણુ એટલે શું ? ”

“ સૂર્યનો પ્રકાશ જાલીયાની અંદર પડેલો આપણે જોઈએ છીએ. એ સૂર્યના તેજમાં જે સુક્ષ્મ રત્ન દેખાય છે

ત્રણ ખંડમાં એવો કોઈ આર્ય કે અનાર્ય રાજા નહોતો કે જે સંપ્રતિને કર ન ભરતો હોય." પૌત્ર જ્યારે દિગ્વિજયમાં હતો ત્યારે એની જીતના રોજ નવનવા સમાચાર અશોક સાંભળતો હતો. ત્રણખંડ ધરતીમાં મહારાજ સંપ્રતિના હતો જ્યાં ત્યાં પથરાઈ ગયા હતા. દરેક રાજ્યમાં સંપ્રતિના ગુપ્તચરો ફરતા હતા. સાગરદુગ્ધર રાજાઓએ પોતાની વફાદારીના બદલામાં સંપ્રતિની સેવામાં પોતાના કુમારો અર્પણ કર્યા હતા. વર્ષમાં એકવાર તે સેવનને જાણે નસાઈની સેવામાં હાજર થવું પડતું હતું. એની માંડાદાદાઓ તેના સંપ્રતિકુમારને પોતાના હસ્કર સાથે રાજ્યની નોંધે નાજ્ય માંગવવા માકડ્યો હતો. પણ પરાક્રમના દિગ્ગજા નયે આખા દુનિયાનું રાજ્ય દબાવી તે સોળ હજાર નાગરોના સેવાની વાતોંદેવ નહીં પણ વામુદેવ સરખો જ પ્રતિષ્ઠ થયો.

—*~*~*—

પ્રકરણ ૨૮ મું.

આય નમુદિની નવામી.

વરઘોડો ફરતાં ફરતાં રાજગઢ નજીક આવી પહોંચ્યો તે
 સમયે રાજગઢનાં અનેક માણસો કોઈ ઝરખાથી તો કોઈ બા-
 રીમાંથી તો કોઈ અગાસીમાંથી કે પોતાને અનુકૂળ આવે તેવી
 જગામાં ઉભા રહી જોતા હતા. એ વરઘોડાની અપૂર્વ ધામધુમ
 મહાન સંપ્રતિ પણ ગોખમાં બેઠા બેઠા નિહાળવા લાગ્યા. ચારે
 કોર એમની અંચળ દષ્ટિ ફરતી અનેક માણસાનું અવલોકન
 કરી રહી હતી. જીવંત સ્વામીનો રથ પણ એમણે નિહાળ્યો.
 વાહિનના મીઠા રવો પણ સાંભળ્યા. અનુક્રમે એમની દષ્ટિ
 ફરતાં ફરતાં આર્યસુહસ્તિસ્વામી ઉપર પડી. એ સૂરિને જોઈ
 રાજાને વિચાર થયો કે, આ શાંતાત્મા, પવિત્રમુનિને મેં ક્યાંક
 જોયા છે, પણ ક્યાં જોયા છે તે યાદ આવતું નથી. એમને
 જોવાથી મને સ્નેહ ઉત્પન્ન થાય છે. વિવેકી પુરૂષો કહે
 છે કે “ જંને જોવાથી હર્ષ ઉત્પન્ન થાય તે પૂર્વ
 ભવનો જાંધુ જાણવો ” એવી રીતે મહાન સંપ્રતિ
 એમને ક્યાં જોયા છે તેનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. પણ કંઈ યાદ
 આવ્યું નહીં; છતાં ચાકકસ નિર્ણયતા થતા હતા કે ક્યાંક જોયા
 છે. વારંવાર સ્મરણ કરતાં સંપ્રતિ એકદમ ખસાન જવા બનીને
 મુર્ચ્છિત થઈ ગયા. રાજગઢના કોલાહલ થઈ રહ્યો. મંત્રીઓ
 દોડી આવ્યા અને મહાન સંપ્રતિને મુર્ચ્છામાંથી જાગૃત કરવા
 વિવિધ ઉપાય કરવા મંડી ગયા. વાયુપ્રક્ષેપ આદિ શીતોપચાર
 કરતાં જ્યારે સંપ્રતિ સાવધ થયા ત્યારે જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થ-
 વાથી એમણે જોયું કે “ આહો ! પૂર્વે હું કોણ હતો અને શું
 કરવાથી આ રાજ્ય પામ્યો હતો ? ”

તરનજ સંપ્રતિ ગોખમાંથી નીચે ઉતર્યા. રાજગઢની બહાર નીકળી વરધોડાની સુમીપમાં આવ્યા. ને સર્વેએ એમને આનંદ વત્તા જોઈ માર્ગ આપ્યો. મુદ્ધસ્તિસ્વામીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવા પૂર્વક નમ્યો. જોડાથ જોડી રાજાએ દર્શન અર્પિત પ્રશ્ન કર્યો. “ ભગવન્ ? આપ મને જોગજો છે ? ”

“ તમે રાજા છો એ સર્વ કોઈ જાણે છે. મહારાજ અ-શોકના પૌત્ર અને વીરકુળાલના પુત્ર ? ”

“ હું રાજા તરીકે આપને નથી પૂછતો. આપ ખીજ કોઈ પ્રકારે મને જોગજો છે ? ” મહાન્ સંપ્રતિનાં વચન સાંભળીને મુદ્ધસ્તિસ્વામીએ જ્ઞાનનો ઉપયોગ મુક્યો. જ્ઞાનથી એનું વૃત્તાંત જાણી લીધું. “ હે નરેશ્વર ? મેં તને ચારી રીતે જોગખ્યો ! પૂર્વે જ્યારે અમે વિહાર કરતાં કૌંશાખી નગરીએ ગયા હતા. તે વખતે દુકાગમાં એક રંકે અમારી પાસે લાડુની આગ્રાએ દીક્ષા લીધી હતી. દીક્ષા લઈ એક દિવસનું ચારિત્ર પાળી. એ રંક તે ભવમાં આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી અપી ગયો. તે આત્મા તું સંપ્રતિ રાજા થયો છે. ” આર્યમુદ્ધસ્તિ-સ્વામીએ હુંકમાં એ રંકનું ચારિત્ર ત્યાં સર્વ સમક્ષ કહી સંભળાવ્યું.

“ હે ભગવન્ ? જૈનધર્મ-અરિહંત ભગવંતનો ધર્મ પ્રાપ્ત થયાનું ક્ષણ શું ? ” રાજાએ ફરીને પૂછ્યું.

“ એનું મુખકવક્ષ તો મોક્ષપ્રાપ્તિ છે; છતાં એનું અપ-કવક્ષ સ્વર્ગ, રાજ્ય પ્રાપ્તિ વગેરે ઘણે પ્રકારે જાણવું ? ”

“હૈ પુત્ર્ય ! અન્યકત સામાયિક ચારિત્રનું ફલ કલેશો ?”
 નાતજે ત્રીજો પ્રશ્ન કર્યો.

“જે સજ્જન ? સામાયિક કરનારો પ્રાણી જે પુણ્ય બાંધે
 તે, તેના જે પુણ્ય નથી થઈ શકતો નથી. શ્રાવક પણ સામા-
 યિક કરનારો છે. તેથી તેના પુણ્ય નથી થઈ શકાય છે. ‘મમણો દ્ય
 માવત્રો દ્યવત્ર સ્વત્ર’ એ નાતજે સજ્જન સામાયિક કરનાં. પુણી
 નાતજે સજ્જન પ્રાપ્ત છે.

ઉત્પન્ન થયું અને એના પ્રભાવે તમે તમારો પૂર્વનો ભવ જોયો ? જૈનધર્મનું પ્રત્યક્ષ રૂપ દીધું. મેં તમને કહ્યું છે કે જૈન-ધર્મનું પદોક્ષ રૂપ તો મુદ્રિત પ્રાપ્તિ છે આ જામાં તો એનાં અવાંતર રૂપો છે. માટે ધર્મમાં પ્રમાદ કરશો નહીં.” શુરૂએ કહ્યું.

“આપનો ઉપકાર અચાગ છે. આ રાજ્ય એ આપની કૃપાનું જ રૂપ છે. તો એને આપજ મહત્ત્વ કરો કે જેથી હું કૃતાર્થ થાઉં. આપના રૂપમાંથી મુદ્રા થાઉં !” રાજાએ આજાર દર્શાવ્યો.

“રાજન્ ? નિરપૃહીજનોને કાંઈપણ રૂપ હોતી નથી; સંસારથી મુદ્રા થયેલા ત્યાગીઓ તો એક મુકિતને જ બળે છે તો તમારા રાજ્યવડે કરીને શું ?”

“તો ભગવન્ ? કહો ? હું શું કરું ? મારે શું કરવું ઉચિત છે ?”

“નરેશ્વર ? સ્વર્ગ અને મોક્ષના દેનારા જૈનધર્મને બાજે કે જેથી તમારો સંસારથી નિસ્તાર થાય. ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણે પુરૂષાર્થના સાધન વગર મનુષ્યનું જીવન પશુની માફક નિષ્ફળ છે. એ ત્રણે વર્ગમાં ધર્મ પુરૂષાર્થને શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે. કારણકે બાકીના ત્રણે પુરૂષાર્થની શિદ્ધિ ધર્મ વિના થતી નથી જે પ્રાણીઓ ઉત્તમ એવા જૈનધર્મને છોડી સ્વસ્થ સુખની ખાતર ભોજોપભોગમાં ધર્મ માનીને એની આશામાં દોડ્યા બાંધ છે તે પુરૂષો કલ્પવૃક્ષને ઉન્મૂલન કરીને ધતૂરાને વાવે છે. ચિંતામળીરત્નને તણ કાંચના દુકાનો સ્વીકાર કરે છે. ઐરાવણ

“ ઠીક તો હું પણ તૈયાર છું. ” એમ કહી તે એમને ભેટવાને ધસ્યો.

“ હાં હાં સખુર ! ઉતાવળા થાઓ નહી, તે માટે તમે પંચશૈલ દ્વીપે આવજો. ” એમ જોલતી દેવીઓ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

વ્યંતરીયોના લોગની લાલસાવાળો કુમારનંદી મહા મુશિળતે પંચશૈલ દ્વીપે પહોંચ્યો. ત્યાં પેલી દેવીઓ એની દૃષ્ટિએ પડી. એટલે તે એમની પાસે લોગની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. ત્યારે દેવીઓ બોલી કે “ આ શરીરથી અમારો સ્પર્શ થાય નહી પણ તું પંચશૈલ દ્વીપના સ્વામી થવાનું નિયાણું કરીને અગ્નિ પ્રવેશ કરે તો અહીંયાં તું ઉત્પન્ન થાય ને અમારો સ્વામી બને. ”

એવો જવાબ સાંભળી સોની વિચારમાં પડ્યો. “ અરે ? હું તો ઉભયબ્રહ્મ થયો. મારી પાંચસો સ્ત્રીઓને છોડી આમની પાસે દોડી આવ્યો તો એ પણ ગઈ ને આ પણ મારી ન થઈ. ” એવી રીતે ચિંતામાં પડેલા કુમાર નંદીને દેવીઓએ એના નગરની બહાર મુકી દીધો.

ઘરે આવ્યા પછી દેવાંગનાઓનું દિવ્ય શરીર જોયેલું એટલે પોતાની સ્ત્રીઓ પર એને સ્નેહ થતો નહી. રાતદિવસ દેવીયોનેજ યાદ કરતો. જેથી એણે અગ્નિપ્રવેશ કરવાનો વિચાર કર્યો. એના મિત્ર નાગિલે એને ઘણું સમજાવ્યો છતાં એ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી પંચશૈલ દ્વીપનો સ્વામી થયો. પેલી વ્યંતરીઓ સાથે મનગમતા લોગ લોગવવા લાગ્યો.

એક દિવસ દેવતાઓ નંદીશ્વર દર્શિયાત્રા કરવા જતા હતા. તેમની આજ્ઞાથી હાસા ને પ્રદાસા ગાયન કરવા આગળ ચાલી. જ્યારે એમણે પ્રાંતિને કહ્યું કે = સ્વામી ? તમે ઢોલ વગાડો ને અમે શ્રે ગાઈએ ? ”

અહંકારથી ઢોલ વગાડવાની વિદ્યુન્માલી દેવતાએ ના પાડી. એટલે કર્મોદયથી ઢોલ એના ગળે લાગી ગયો તેથી મહા દુઃખે ને ઢોલ વગાડતા આગળ ચાલ્યો.

પેલો નાગિલ શ્રાવક પણ આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી મરીને બારમા દેવલોકે મહર્ષિકદેવ થયો હતો, તે પણ આ વાત્રામાં સાથે હતો, એણે અવધિજ્ઞાનથી વિદ્યુન્માલીને પોતાનો મિત્ર જાણી તે તેની પાસે આવ્યો અને જોડ્યો. “ ભદ્રે ? તું મને જોગમે છે ? ”

“ હે તેજસ્વી ? તમે કોણ છો ? એ હું જાણતો નથી. ”

એટલે એણે નાગિલનું રૂપ બતાવી સર્વ હરીકંત કહી સંભળાવી. “ અરે ભોળા ? મનુષ્યસ્વ પામીને તું નરસ્વ હારી ગયો. જે શ્રાવકનો ધર્મ સારી રીતે આશયન કરીને હું બારમા દેવલોકમાં મહર્ષિકદેવ થયો. ”

પોતાના મિત્રને જોગખી પંચશૈલપતિ પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. “ હે મિત્ર ? વિષયમાં અંધ બનીને હું તો બધું હારી ગયો ! શું કરું ? ”

“ તારે માટે હજી એક રસ્તો છે. અને તે એ કે તું હાલમાં શહસ્થપણે ચિત્રગૃહમાં રહેલા મહાવીર સ્વામીની

પ્રતિમા ભરાવ ? કે તેમની ભક્તિથી તને ગોધિગ્રીજ ઉત્પન્ન થશે.”

યાત્રાનું કાર્ય સમાપ્ત થતાં વિઘ્નમાલીએ પોતાનાં મહેલમા કાર્યોન્નયન મુદ્રાએ ઉભા રહેલા વીર ભગવાનને જોયા ? તે પછી હિમવંત પર્વત ઉપર જઈ ગોશીર્ષ ચંદ્રન છેદી લાવી તેનાથી ગંધી પ્રભુની મુર્તિને જોડી હતી તેવી અલંકાર સહીત બનાવી જ્ઞાતિવંત ચંદ્રનની એક પેટી બનાવી કપિલ કેવલી પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે પ્રતિમા એ પેટીમાં મુકી.

એ અરસામા સમુદ્રમા એક વ્યાપારીનું વહાણ ડાનાંડાગા સ્થાપિતમા હતું. તે વિદ્ય નિવારીને વિઘ્નમાલીએ પેટી પેટી તે વ્યાપારીને આપી સિધુ સૌવીર દેશના વીતભય-પાટણમા જવાની આજ્ઞા કરી.

વહાણ સહીસલામત વીતભયપાટણ આવ્યું. અહીયાં પ્રાણેશનાં ત્રિસડ નગરોનાં અધિપતિ અને દશ મુકુટબદ્ધ રાજાઓ ગંધી સેવા કરે છે એવા ઉઠાચી નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. શૈવ ધર્મનાં ચુસ્ત એવા એ રાજા તાપસોનો ભક્ત હતા. ત્યાં આવીને વ્યાપારીએ નગરના ચોકમાં પેટી મુકી ઉદઘોષણ કરી કે—“આ પેટીમાંથી દેવાધિદેવની પ્રતિમા પ્રદર્શ કરે ? અહણ કરે ? ”

રાજા, અમાત્ય, નગરજનો આદિ અનેક જનો ત્યાં એકઠા થયા. દરેક ધર્મના પુરૂષો, તાપસો, સન્યાસીઓ આવ્યા. પાતપોતાના ઇષ્ટદેવની સ્તુતિ કરવા માંડી, પણ

ઉપરી નદી. આખરે રાજની પટ્ટરાણી એને સેના મદારાજની પુત્રી પ્રભાવતીએ દેવધિદેવની સ્તુતિ કરી એ પેઠી ઉપાડી. એવં પાતાના મૈત્ર્યમદમાં સ્થાયી નિરંતર તે પૂજકરવા લાગી.

એ એક દિવસ રાણી પ્રભાવતી રાજની આજ્ઞા પાળી ઘારિત્ર લઈ દેવલોકમાં ગઈ. તે પાડી પ્રભુની પૂજા દેવદત્તા નામની કુળને નિરંતર કરવા લાગી. પ્રભાવતીનો એ દેવતા થયેલા, તેણે રાજને પ્રતિજ્ઞાપ કરી લેન ધર્મમાં સ્થિર થયે.

એ અરસામાં ગાંધાર નામે આવક દેવતાધિપાત્ર શુટિકાના પ્રભાવથી આકાશમાં ઉડી હવંત સ્વામીનાં દર્શન કરવાને ત્યાં આગ્યો. કાગવાનને પૂજીને પોતાનો કાલ ગુણમાં તે અદ્વીયાં નિર્ગમન કરતો હતો. કેટલોક સમય તેને ત્યાં પસાર થઈ ગયો.

ગાંધાર આવકે પોતાનું મૃત્યુ નજીક જાણીને એની સેવા કરનારી પેલી કુળને પોતાની પાસે રહેલી શુટિકાએ આપી દીધી. પોતે દીક્ષા લઈ આત્મહતિત કરવા લાગ્યો.

શુટિકાનો પ્રભાવ ગાંધાર આવકે કહેલો હોવાથી સુંદર રૂપની ઇચ્છા કરતી દેવદત્તાએ એક શુટિકા મુખમાં રાખી એટલે તે સૌંદર્યચંપત બની ગઈ. રાજાએ એને આવી સૌંદર્યવતી જોઈ એનું નામ ‘ સુવર્ણ શુટિકા ’ પાડયું.

એને ચિંતા થઈ. હું રૂપવતી તો થઈ પણ મારે યોગ્ય વર નેહએ, વર વગર તો સ્ત્રીનું યૌવન નિષ્ફળ છે. તો મારો

વર-લોકતા કોણ થાય ? આ ઉદયન તો મારે પિતા જેવો છે
 “ મારે માટે તો અવંતીપતિ ચંડપ્રદ્યોત વર થાઓ ” એ
 ચિંતવીને વળી શુટિકા મોંમાં રાખી એટલે શુટિકાની અધિષ્ઠ
 યિકા દેવીએ ચંડપ્રદ્યોત આગળ એના રૂપનું વર્ણન કર્યું
 જેથી ચંડપ્રદ્યોતે સુવર્ણ શુટિકાને તેડવાને હ્રત મોકલ્યે
 એટલે દામ્ત્રીએ કહ્યું, “ રાજાને અહીંયાં મોકલજો તે પછી
 બન્નેનું ઇચ્છિત કાર્ય થશે. ”

હ્રતે એ સમાચાર અવંતીપતિને આપ્યા. રાત્રીના અવં
 તીપતિ અનિલવેગ હાથી ઉપર સ્વાર થઈને ત્યાં આવ્યો
 નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં બન્નેનો મેળાપ થયો રાજાએ એને
 પોતાની સાથે આવવાને કહ્યું. ત્યારે સુવર્ણ શુટિકાએ કહ્યું
 કે-“ અહીંયાં રંડડી જનમૂર્તિ વગર હું જીવી શકું તેમ નથી.
 માટે એના જેવી તમે એક મૂર્તિ બનાવીને અહીંયાં લાવો.
 એ મૂર્તિને આ જગ્યાએ સ્થાપી આ પ્રતિમાને લઈ હું તમારી
 સાથે આવું ! ”

તે પછી પ્રદ્યોતે અવંતાનાં આવીને એક મૂર્તિ નૈયાર
 કરાવી ને કપિલકેવડી પાસે પ્રાર્થા કરાવી એ મૂર્તિને લઈને
 પ્રદ્યોત વીતબલ પાટણ આવ્યો. દામ્ત્રીને એ મૂર્તિ આપી કહી,
 દામ્ત્રી પણ એનવીન મૂર્તિ, ચૈત્યસ્થ સ્થાપત્રી ને મૂર્તિ મૂર્તિને લઈ
 પ્રદ્યોતની સાથે અવંતામાં આવી રાજાનાં સેના કન્યા લાવ્યાં.

પ્રાતાકાલે ઉદયન રાજા દેવાલયમાં આવ્યો ને પ્રતિમાને
 નમી સન્નિધિ મુકે છે ત્યાં તો કન્યાકે બેસી પુજામાળાવાદી

પ્રાનમા દીડી. એને લા ચું કે આ મૂળ મૂર્તિ નથી. ૧લી
અદીયાં દર્શનાં મુનગોની માફક ખરી રહેવાની મુવલ્ જુદિયા
દાડી પણ નથી. નેમજ આરા દારીએના મદ પણ ખરી જ્યા
છે. નહી અંદ્રપ્રધોન અર્ધી આવીને મૂર્તિ એને દાડી જ નેને
ઉપાડી ગયો. ”

ઉદાયન દોપથી આકુળવ્યાકુળ થય ગયો હ્ય મુનુદગમી
રાજાએ અદીન રાહત એન્ય નેયાર દ્યુ. ને અવંતીપર ધજો.
પ્રધોન પણ આ રામાચાર સાંભળતો પાનાના લશકર મદીન
એની સામે દોડી આવ્યો. જાને વચ્ચે મદા બળકર મુદ્દ થયું.
પ્રધોત હાથી ઉપર બેઠી લડતાં લડતાં ઉદાયન રથમાં લડતા.
ઇરાદાપૂર્વક એકબીજાના લોદીના તરફના એમને પાનાની
આલાદી જતાવવામાં ખામી રાખી નહી. જાણાવમી ઉદાયને
નીચળ ખાજોથી દાચીના ચારે પગ ભરી દીધા. ગજરાજ
અનિલવેગ ખીટાને નહી રાહન ડરતા પૃથ્વી ઉપર તુટી પડ્યો.
અંદ્રપ્રધોત જંગો ઉડીને આવધ થવા બચ છે એટલામાં ઉદાયને
રથમાંથી કુદકે મારીએના કેશ પકડ્યા ને જાલુ થુલ્લ દરી એને
જાંધી લીધો અવંતીના એન્યમાં હાહાકાર થય રહ્યો.

ઉદાયને પ્રધોનના લજ્જાટપર તપાવેલી લોદાની સળીથી
' દાડીપતિ ' એવા અશ્વરો લખાવ્યા ને પીંજરામાં પુર્યો.

ઉદાયન રાજા અંદ્રપરિવાર રાહીન અવંતીના રાજદર-
બારમાં આવ્યો, ત્યાંથી રાજમહેલમાં આવીને પ્રતિમાનાં
દર્શન કર્યાં. એમની સ્તુતિ કરી પ્રતિમા લેવાને દણી મહેનત.

દાયક ન થઈ. જેથી મરણ પામીને એક પદ્યોપમને આયુષ્યે
અસુર કુમાર દેવ થયો; છતાં એ જીવ ઘણો સારો હોવાથી ત્યાંથી
ચવીને મહાવિદેહક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે જન્મી દીક્ષા અંગીકાર
કરીને મોક્ષે જશે.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

રથયાત્રામાં.

સંપ્રતિ રાત્રિ પ્રતિ દિવસ ગુરૂ મહારાજની પાસે આવી
ધર્મશ્રવણ કરવા લાગ્યો. હમેશાંના શ્રવણ માત્રથી એના મહીન
સંસ્કારોના નાશ થતાં એનું હૃદય શુદ્ધ થયું. ધર્મતત્ત્વ એ-
નામાં પરિણમ્યું. સંઘ, યાત્રા, તિર્થલકિત વગેરેથી જેન શાસ-
નની શોભા વધારતો પોતાના આત્માને શુદ્ધ કરવા લાગ્યો.
તીર્થંકર એજ દેવ, સુસાધુ એજ ગુરૂ અને અરિહંત લગ-
વંતે કહેલો ધર્મ એજ મારે પ્રમાણ છે. એમ દ્રઢ નિશ્ચય
પૂર્વક રાત્રિએ સમકિત અંગીકાર કર્યું. પંચ અભ્યવ્રત,
ત્રણ ગુણવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રતનું સ્વરૂપ ગુરૂ પાસેથી ય-
થાર્થપણે સમજીને જારવ્રત ધારી શ્રાવક થયો. ત્રણ ખંડની
લક્ષ્મીથી શોભતો સંપ્રતિ ત્રિકાલજનપૂજા કરતો સ્વજનોની
જેમ સાધર્મીઓનું વાત્સલ્ય કરવા લાગ્યો. નિરપરાધી હોવાની
દયા પાળવામાં પ્રીતિવાળો, દાન દેવામાં તત્પર સંપ્રતિ દીન

જનોને અધિક અધિક દાન દેવા હોયો. મર્વત કાંનિનું આ-
સાન્ય પથનાં રત્ન હતું.

આર્ય ગુરુદિન રવામી રાખને ધર્મમાં કથીર કરીને વિ-
દ્યાર કરી અગેજા તે પાછા દરવા દરવા અવંતીમાં આપ્યા.
તે પ્રમુખે જિનેશ્વરમાં બકિનવાગા ધાવકોએ હુન ચેત્યમાં
મોટા ઉત્સવ શરૂ કર્યો. એ ઉત્સવમાં ગુરુદિન રવામી પત્ર પ્ર-
તિદિવસ ભાગ લેના દના, ગુરુનું આગમન જાળીને શંપ્રતિ
પત્ર અંજલિ લેટીને દમેશાં એની સામે લેગુનો દનો. આ
ઉત્સવ નિમિત્તે શંપ્રતિ એ દરેક સામતોને ઉજ્જવિનીમાં
નોનયા હતા.

ધાત્રેત્સવ પૂર્ણ થતાં બકિનમાન ધાવકોએ રથપાત્રાની
તૈયારી કરી; કેમકે રથપાત્રા વગર ધાત્રેત્સવ સંપૂર્ણ ગણાતો
નથી જેથી સૂર્યના રથ સમાન સુવર્ણ મણિ-માલુકની ઠાંતિથી
બન્ધ એવો રથ રથશાળામાંથી બહાર કઢાયો, વિધિને
જાણનારાં મહર્દિક ધાવકા રથમાં ધિરાજેલી શ્રી અહુત
પ્રતિમાની સ્નાત્રપૂજાદિક કરવા હોય્યા. હજારો આવક આવિકા
પાનપોનાતું મહર્દિકપણું જણાવતાં એ ઉત્સવમાં ભાગ લે-
વાને હાજર થતાં, આવિકાઓ અનેક પ્રકારે ધવલ ગીતો ગાતી
હતા. મંગળ વાજ રૂટે પ્રકારે વાગી રહ્યાં હતાં. નૈનશાસનના
જયના પોકારોથી આકાશ છવાઈ રહ્યું હતું.

અદ્વાપંત ધાવકા ભગવંતનું સ્નાત્ર જગ કરતા છતાં
પૂર્વે દેવતાઓ મેરૂ પર્વત ઉપર ભગવંતનો જન્મભાલિપેક કરે

પામીને એના સામંતો પોતપોતાની રાજ્યધાનીમાં આજ્ઞા ગયા. તેમણે પોતપોતાના દેશમાં જીનમંદિરો ઉભાં કરીને તીર્થંકરની ભકિત કરવા લાગ્યા. પ્રજામાં એ ધર્મને આશ્રય આપવામાં આવ્યો. સાધુઓની ભકિત કરતા અને શ્રાવકોને ઉત્તેજન આપતા રાજાઓએ પોતપોતાના દેશમાં રથયાત્રા વગેરે મહોત્સવો પ્રવર્તીવ્યા. જેન આચાર પોતે પણ પાળીને પ્રજાનાં દૃષ્ટાંતરૂપ થયા. કે જેથી આર્ય અને અનાર્ય દેશો મિશ્રિત્વાત્વથી ભરેલા તે પણ શુદ્ધ અને સાધુઓને વિહાર કરવાને યોગ્ય થયા.

એક દિવસે મહાન સંપ્રતિ આય મુદ્ગલિસ્ત્રવામીને વંદન કરીને બેઠા હતા. એમણે જીવત સ્વામીનું કકક વિશેષ સ્વરૂપ પૃથ્વી આય મુદ્ગલિસ્ત્રવામીએ એની ઉપસ્થિતિમાં માંડીને ઇતિ પચાંત સંવત્ વૃત્તાત કંડકો જતા જે વિશેષ હતું તેપણ સંભળાવી દીધું. જેથી એ પાનુજીવ નિત્યની ઉત્તર નાકાવાળા થઈને એમની ત્રિકા, મેચા-પૂજા અને નાકાવાળા થઈ ગયા.

એક દિવસે સંપ્રતિ આય મુદ્ગલિસ્ત્રવામીને વંદન કરીને બેઠા હતા. એમણે જીવત સ્વામીનું કકક વિશેષ સ્વરૂપ પૃથ્વી ઉપર માંડે નાકાવાળા થઈ ગયા. એમણે આય મુદ્ગલિસ્ત્રવામીને વંદન કરીને બેઠા હતા. એમણે જીવત સ્વામીનું કકક વિશેષ સ્વરૂપ પૃથ્વી ઉપર માંડે નાકાવાળા થઈ ગયા.

એક દિવસે સંપ્રતિ આય મુદ્ગલિસ્ત્રવામીને વંદન કરીને બેઠા હતા. એમણે જીવત સ્વામીનું કકક વિશેષ સ્વરૂપ પૃથ્વી ઉપર માંડે નાકાવાળા થઈ ગયા.

“ નો પ્રભુ ? આપણા સાધુઓ અનાર્થ જેવા દેશમાં
અગવડ રોય નો વિદાર કરી શકે કે ? ”

“ અનાર્થ દેશમાં વિદાર નદી કરવાનું કારણ એ લોકો
મદા અજ્ઞાનરૂપી અધકારમાં ડૂબેલા રોવાથી એવા લોકોથી
સાધુઓને ઉપસર્ગ થવાનો અંબર નિરંતર રહે, તેમજ ધાવ-
કાના અભાવે સાધુઓને આદાર પાળીની અગવડના રહે, ઉ-
ત્તરવાની જગ્યા પણ મલકે ન મલે, એમ અનેક પ્રકારની મુશ્કે-
લીઓ ઉભી થવા પામે, સાધુઓને પણ સોયી કદાચ આત્મ-
ધ્યાન ધાય. એના કરતાં ત્યાં મુખે ધર્મ સાધન થઈ શકે તેવી
જગ્યાએ રહીને સાધુઓ મુખપૂર્વક ધર્મ સાધી શકે એજ
રીક છે ” મુદગિતજ્વાલીએ કારણ બતાવ્યું.

“ આપણું કારણ જો કે વાસ્તવિક છે, છતાં મારી ઇચ્છા
છે કે આપના સાધુઓ મારા રાજ્યમાં આવી કે અનાર્થદેશમાં
ગમે ત્યાં વિદાર કરી શકે કે જંથી મારી અનાર્થ પ્રજા પણ
ધર્મતત્વને પામે. ”

“ એ કેવી રીતે થઈ શકે વાર ? રાજન્ ? તમે એમાંથી
કાંઈ રસ્તો કાઢી શકો છો ? ”

“ ભગવન્ ? પ્રથમ આવકોને કે જે સાધુઓના આચાર
વિચારમાં પારંગત હોય એમને સાધુઓનો વેશ પહેરાવી દેશો
દેશ મોકલવા, અને મારી દરેક પ્રજા મારા સુર તરીકે ગણીને
એમની સેવા ભક્તિ, બહુમાન કરતાં રીતે. એવી રીતે કરતાં
અનાર્થ પ્રજા પણ સાધુઓની ભક્તિ કેવી રીતે કરવી એ બત-

છીતી થાય. તે પછી આપે સાધુઓને મોકલી તપાસ કરાવવી કે વિહારને યોગ્ય તે ક્ષેત્ર થયું છે કે નહીં ? ”

“ તમારું કહેવું સત્ય છે એવી મહેનતને પરિણામે સાધુઓ અવશ્ય વિચરી શકે ? ” ગુરૂએ અનુમોદન આપ્યું.

તે પછી સંપ્રતિ રાજાએ વિદ્વાન્ શ્રાવકોને અને સુભટોને કૃત્રિમ સાધુઓ બનાવીને અનાર્ય દેશોમાં મોકલ્યા, એ દરેક દેશોમાં પોતાના સુભટો મોકલી એ અનાર્ય રાજા અને દેશવાસીઓને આજ્ઞા કરી કે—“ અમારા પુરૂષો તમારી તરફ આવ્યા છે તેઓ જે રીતે કર માગે તે પ્રમાણે તમારે આપવો ને એમની ભક્તિ કરવી. ”

પ્રકરણ ૩૧ મું.

હવે મારે શું કરવું જોઈએ ?

“ હે રાજન્ ? જગતમાં દાન એ સર્વોત્કૃષ્ટ વસ્તુ છે. નથી ઘણા હવે ભવસાગર તરી જાય છે. દાન સિવાયની વસ્તુઓ તો પોતાનેજ માત્ર લાભકારી છે; કિંતુ દાન તો પોતાને અને પરને ઉભયને લાભકર્તા છે અભયદાન, સુખાત્રદાન એ બે દાન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. તે સિવાયનાં ઉચિતદાન, દીર્ઘદાન ને અનુકંપાદાન એ સંસારમાં ફક્ત આપનારા છે. તીર્થંકર સન્માન પુરૂષો પણ દીક્ષાનો અવસર પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે વાર્ષિકદાન

આપે છે. માટે લક્ષ્મીવંતપુરૂષે દાતા અવસ્થા થવું. પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરીને માનવજન્મ સફળ કરવો; કેમકે વ્યાજથી કદાચ ધન ખમણું થાય, વ્યાપારથી ચાર ગણું થાય, દોષમાં વાવવાથી સહસ્ર ગણું થાય પણ સુપાત્રમાં જો એ ધન વાપરવામાં આવે તો અનંતગણું ફક્તે આપનાર થાય છે.

દુઃખી હવે ઉપર અનુકંપા લાવીને તેમનાં દુઃખ નિવારવા માટે જે સહાય કરવી તે અનુકંપાદાન. સંગાં, બહાલાં કે દુદુળીજનોમાં પોતપોતાને યોગ્ય જે આપવું તે ઉચિતદાન છે. અને લોકમાં વાહવાહ કહેવડાવવાની ખાતર દાતાંર ણનવું તે કીર્તિદાન છે, છતાં એ દાનોથી પણ અધિક સુપાત્રદાન ને, અભયદાન છે. એ જાને દાન તો પરંપરાએ મોક્ષનાં બીજભૂત છે. અવશ્ય એથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. પૂર્વ મેઘરથના ભવમાં પારેવાની રક્ષા કરતાં તે મેઘરથ શાંતિનાથ તીર્થંકર થઇ મોક્ષે ગયા. ણિણસારના પુત્ર મેઘકુમારે પૂર્વ ભવે હાથીના ભવમાં સસલાની રક્ષા કરવાથી ત્યાંથી અવી મેઘકુમાર થયા તે પછી એકાવતારી થઈ મોક્ષે જયે, અહિંસા ધર્મનું પાલન કરતાં એવા અનેક હવે અદ્વયસમયમાં ભવસાગર તરી જાય છે. એવાંજ સુપાત્રદાનને યોગ્ય હાલના સમયમાં સાધુ સાધ્વી ગણાય છે કે જેઓ અતિથિ છે. ભાવથી એમની આહાર પાણી આદિથી ભક્તિ કરતાં અનેક હવે ભવસાગર તરી ગયા છે.

શ્રીરૂપભદ્રેવના હવ ધના સાર્યવાડે સાધુઓની ધૃતથી ભક્તિ કરવાપડે પોતાનો સંચાર દુકે કર્યો ને તેરમે ભવ

તીર્થંકર થયા એજ રૂપલનાથને શેલડીના રસનું પારણું કરાવવાવડે શ્રેયાંસકુમારે સુક્રિત લક્ષ્મી હાથ કરી. અરે એટલે અધે દૂર જવા કરતાં નજીકન જ વાત તમને કહું. જુઓ મહાવીરસ્વામી કે જે જીવંતસ્વામીની પ્રતિમા હાલ તમે પૂજો છો એ મહાવીરસ્વામીએ નયસારના લવમાં સાધુઓને આહાર વહોરાવવાથી સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું હતું. પરંપરાએ મહાવીરસ્વામી થયા. તેમના સમયમાં જે જે પુરૂષો પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યા છે તે પ્રાયઃ મુનિને દાન દેવાના મહાત્મ્યથીજ થયા છે. જુઓ ધનાશાલિભદ્ર ! શાલિભદ્રે પૂર્વે ગોવાળના લવમાં માસખમણના ઉપવાસી મુનિને ખીરનું પારણું કરાવ્યું તો શાલિભદ્ર થઈ અક્ષય ઋદ્ધિ પામ્યા. એમના બનેલી ધનો શેઠ ! પૂર્વે સાધુને દાન દેવાના પ્રભાવથી એ પણ અનગળ દ્રવ્યનો માલેક થયો. એટલુંજ નહીં પણ હવે એકાવતારી થઈ તે મોક્ષે પણ જશે. એવીજ રીતે કૃતપુણ્ય ? શ્રી મહાવીરસ્વામીની શ્રાવિકા રેવતીએ ભગવનને બીજોરાપાક વહોરાવવા વડે સંસારને ટુકો કર્યો ને તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું ભાવી ચાવીશીમાં સમાધિ નામે સત્તરમા તીર્થંકર થશે.

લક્ષ્મીના સહઉપયોગ કરવા માટે ભગવંત આત્મેત્રેની પ્રરૂપણા કરી છે તે સાત ક્ષેત્ર તેં જીવપ્રતિમા, જીવચૈત્ય, જ્ઞાન, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા ! જીવપ્રતિમા, અને જીવચૈત્ય, એ સંસારથી પાર ઉતારવાને આત્માના સાધનો છે અનેક આત્માઓ એ નિમિત્ત પામીને પોતાનું હિત કરી ગયા છે ને કરે છે. એ બધો લાભ જીવમંદિર દસાવનારને મળે છે. પ્રાણીએ

સવસાંગરથી ખાર ઉતરવું હોય અને બીજાને પણ ઉતારવાની
 ઇચ્છા હોય તો ઠેક ઠેકાણે તેને અનંતમંદિર કરાવવાં, અનંતપ્રતિ-
 માઓ સરાવવી. તેમાં પણ નવાં કરાવવા કરતાં અર્જુનદ્વાર
 કરાવવામાં સોજા ગળો લાભ સમાયેલ છે. જ્યાં જ્યાં અનંતમં-
 દિર હોય ત્યાં શ્રાવકોનાં ઘરં અવશ્ય હોય તેથી સાધુઓ પણ
 એવી જગાએ વિદ્યાર કરી શકે, લોકો ઉપર ઉપદેશ કરી
 એમને પ્રતિજ્ઞા પમાડે. એમનીજ લક્ષ્મી સફળ થઈ છે કે જે
 લક્ષ્મીથી અનંતમંદિરે જાંખાવ્યાં હોય, જુના મંદિરોના અર્જુન-
 દ્વાર થયા હોય તેમજ અનંતપ્રતિમાઓ બરાબી હોય. બાકી તો
 શ્રીમંત તો ઘણાં હોય છે. પણ જે લક્ષ્મી સફળપયોગમાં નથી
 વપરાતી એની લક્ષ્મી એના મુખ પછી બીજાના હાથમાં જાય
 છે. પોતે કંઈ પણ કર્યા વગર અન્ન મુખે પડ્યાસાપ કરતો
 નરભય દારી જાય છે; તો ઉત્તમ જનોને આવો અર્ધ અવ-
 સાર જો પ્રાપ્ત થયો નો પછી એનો અધ્યય કરીને તાજ તેવો
 દારણ કે લક્ષ્મી એનો પુષ્કરથી મહે છે તેમ પાપથી જતી પણ
 રહે છે. હમેશાં જો દાંડ દાવમ રહેલી જશે, શ્રી કૃષ્ણ વામુદેવ
 જેવા સમર્થ પુરુષને પણ સમૃદ્ધિને તથા દીપ્તિ. તો અન્ન
 પામર જનોની તે શ્રી વાત ની આટે કે રાજનું અનંતમંદિર
 બને અનંતપ્રતિમા કરાવવાયકે જ્ઞાને તમારે જુએને આપણી,
 આજે પણ મારા ઘણી ઉપર તમારે મારાજીવ મરનાયું છે.
 વામુદેવની જગતના જગતના તમારે આજના સંપત્તિ કરવામાં
 તમારા રૂપ નાસ્ત્રા જાણનાં છે કે જેને જાણીને તે અને
 આજની જાણ નાસ્ત્રા રૂપ નાસ્ત્રા રૂપ છે.

તેવીજ રીતે જ્ઞાન ભક્તિ પણ અનુપમ છે. જ્ઞાન ભક્તિથી કંઈ આત્માઓ ભવસાગર તરી જાય છે, જ્ઞાન ભક્તિથી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે એ જ્ઞાનથી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતાં સંસારનાં બંધનો આપોઆપ ક્ષય-શીથીલ થઈ જાય છે; પૂર્વે જ્ઞાન ભરેલા ભરત મહારાજ પણ સંસારનું સુખ ભોગવતાં આરિસા ભુવનવમાં કૈવલ્યપદ પામ્યા. જયંત નરપતિએ જ્ઞાનભક્તિ કરતાં તીર્થ કર પદ લીધું.

સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ઉત્તરોત્તર એક બાજીથી ઉતરતી કોટીનું ક્ષેત્ર છે. સાધુ. સાધ્વીને સુપાત્ર દાન દેવાથી તેા મેં પૂર્વે કહ્યું છે તેમ અમોઘફલ પ્રાપ્ત થાય છે એ નિઃસંદેહ વાત છે.

શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ક્ષેત્રમાં વાપરેલું ધન પણ અનંતકોટી ફળ આપે છે, ધર્મથી રંગાએલાં હોય એવાં શ્રાવક શ્રાવિકા નિર્ધન અવસ્થાને લઈને દ્રવ્યની ખાતર કદાચ ધર્મથી પતિત થતાં હોય તેા ઋદ્ધિમાન્ શ્રાવક એમને પાતાની શક્તિથી અવશ્ય બચાવે-ધર્મમાં સ્થીર કરે તેા ઘણા કાલ ઉપાર્જન કરે. બીજાને ધર્મ પ્રાપ્ત કરાવ્યાનું-ધર્મ માં સ્થીર કરવાનું ફલ તે જરૂર પામે. પરન્તુ જે પાતે શ્રાવક છતાં-ઋદ્ધિમાન્ છતાં આવું પ્રભાવકપણું બતાવે નહિ તેા અવશ્ય એને દોષ લાગે. મનુષ્ય પામે જે શક્તિ હોય તે શક્તિ એણે પરમાર્થમાં વાપરવી જોઈએ.

પાતાના હજારો સ્વામી ભાઈઓ દુઃખી હોય, નિરાધાર

આવિકાઓ આશુવિકાને જ્ઞાને પોતાનો ધર્મ તથા બ્રહ્મ યતી હોય, આવકો કંગાલ થઈ રખડતા હોય અથવા તો અન્ય ધર્મમાં જતા રહેતા હોય, તો શાસનની હાજવાળો વીરનર એ સડન કરી શકે નહીં. એમના ઉદ્ધાર માટે પોતાની લક્ષ્મી અર્પણ કરે, એમને જોઈતાં સાધન પૂરાં પાડી આખી ધર્મમાં દઢ કરે તો એ પ્રભાવક કહેવાય । એની લક્ષ્મી ઉગી નીકળે, એ પાત્રમાં વાંધેલું એને અનંતગણો લાભ આપે.

હે રાજન ! આવક-આવિકા ક્ષેત્રને પોષવાનું હું તને બાર મુકીને કહું છું તેનું કારણ એજ કે જીતમાં પાંચે ક્ષેત્રનો આધાર આવક આવિકાજ છે. પૃથ્વી જનમંદિરથી વિભૂષિત હોય પણ એને સાચવનારા આવકાંજો ન હોય તો-એ મંદિરો દેવી રીત નહીં શકે ? એમનાં પૂજન, સત્કાર તો આવક આવિકાઓની ઉત્તત્તિ ઉપરજ આધાર રાખે છે. માટે ધાનવડે કરીને પણ આવક અને આવિકાઓનું રક્ષણ કરવું. એમના ચક્રીજ ધર્મની ઉત્તવજતા છે-શોભા છે. એમની ઉત્તત્તિમાંજ ધર્મની ઉત્તત્તિ છે.

જે છતી શક્તિએ પોતાના સાધર્મિક ણંધુનું દુઃખ દૂર કરી શકતો નથી એનામાં ધર્મ પ્રેમ છે એમ ન સમજવું, ભલે ઉપરથી તે ગમે તેટલો આડંબર રાખતો હોય, ગાંડી પોટે ફરતો હોય; પરન્તુ અજ્ઞાના ગણામાં રહેલા સ્તનની માફક એની લક્ષ્મી અને એનું જીવીત નિષ્ફળ જાયવું.

~~એમનાં~~ ભલે પોતાનો લક્ષ્મી શુભ માર્ગે ન વાપરે પણ એના

મુવા પછી એ લક્ષ્મી બીજના હાથમાં જશે અને તેનો
પયોગ થશે તે એ અલ્પજ્ઞ હોવાથી ન સમજી શકે !

શ્રાવક શ્રાવિકા એ પણ સંધનું અંગ ગણાય છે.
સંધની ભક્તિ કરતાં સંભવનાથ તીર્થંકરના જીવે
ભવમાં તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું અને તે સંભવ
થયા. માટે ઋદ્ધિવંતે પોતાના ગરીબ સાધર્મિકો તરફ અ
ધ્યાન આપી ધર્મનો મહિમા વધારવો. એકવાર જમાડ
કે નૌકારશી વગેરે કરવાથી જ કંઈ સાધર્મિકતા સમ
થતી નથી. ખરી સ્વામીવત્સલતા તો એજ છે કે પો
જીવંતીમાં પોતાના ગરીબ બાંધવોને વાસ્તવિક મુખી
તેમની આંતરડી ઠારવી.

શ્રાવક શ્રાવિકાઓ ને મુખી હશે તો તેમનાથી ધર્મ
મહાત્મ્ય વધશે—તેઓ પોતેજ ધર્મનું મહાત્મ્ય વધારશે
એ બધો લાભ જેણે એમને સારી સ્થિતિએ ચલાવ્યા છે તે
મળે છે. માટે ઋદ્ધિવંતોએ પોતાના ગરીબ બાંધવોની સ
સંભાળ અવશ્ય લેવી. હે રાજન્ ! શ્રાવકોને મદદ કરવ
વાત તું બૂલતો ના ?

વસ્તુતઃ જે કાળે જે ક્ષેત્ર સ્ત્રીદાનું હોય તે કાળે તે
ઉત્તત્તિ માટે ને પ્રયત્ન કરવામાં ન આવે તો એથી ન
ચવાનો સંભવ રહે છે. લક્ષ્મીવંતોએ પોતાની લક્ષ્મીની સંભાળ
કરવો હોય તો એકજ ક્ષેત્રનું પોષણ કરવાથી—ખરેલામાં જાવ
કનો નથી. પરન્તુ સ્ત્રીદાતા ક્ષેત્રમાં ઉત્તત્તિને અર્થે જે પોત

લક્ષ્મી વાપરે તોજ તેને અધિકાધિક લાભ મળે છે. તે પણ પોતાના સગા સગાંથી કે સ્વાર્થની અપેક્ષા રાખ્યા વગર વપરાય તોજ લાભદાયક થઈ શકે. એકે આ મારો સગો કે સગાંથી નથી પણ મારો સાધર્મિક ગ્રંથુ દુઃખી છે - માટે એનું દુઃખ મારે દુર દૂરનું કે જોઈ એ પાછો ધર્મમાં સ્થિર થઈ ધર્મ સાધન કરે. એવી નિષ્કામવૃત્તિથી પરમાર્થ કરે તોજ એની લક્ષ્મીની સાંચકતા થાય ।

“ રાજન્ ? આજે તો સમય ઘણો સારો થયો છે. આવક આવિકા મુખી અને વૈભવી છે. લવિષ્યમાં એવો પણ કાળ આવશે કે ત્યારે ક્ષત્રિયમાંથી જૈન ધર્મ નહ થતાં કૃત્ત વૈશ્યોને હાથ જશે ત્યારે તેઓ અર્થ પ્રધાન થશે. જેથી ધર્મના મહત્વને હાનિ પહોંચાડશે. પૈસાનેજ અર્પસ્વ મુમજનારા દ્રવ્યના પૂજારીઓ પોતાના હજારો ગરીબ બાંધવોને - આવક આવિકાઓને દુઃખી હાલતમાં જોશે છતાં એમની નરક દુર્લ્લેખ કરતા પોતાના સ્વાર્થ સાધવામાંજ એકલપેટા થશે જે ગરીબોના લોભે એ જાદિમાન થશે એમનોજ એ તિરસ્કાર કરશે ને બીજાનાં ધર બરશે.

જેથી જૈન ધર્મની હાની વિશેષ થશે. આવક આવિકાઓ દુઃખી દુઃખી થઈ ધર્મજાદ થશે. આજીવિકાની ખાતર દેખાઈને ભજનારા થશે સાક્ષાત્ પોતાના સ્વામી ભાઈઓને દુઃખી જોવા છતાં એ દોષ તરફ ડોઈ લક્ષ્ય આપુંજ આપશે પણ જે દોષ પુદ સુધું હશે એનુંજ પાપજ કરનારા થશે, જેથી સીદાતા દોષની તોહાની થશેજ આવક આવિકાઓની સંખ્યા ઘટી જશે,

વસ્તી ન્યૂન થઈ જશે; એટલું જ નહીં પણ પુષ્ટ કરેલા ક્ષેત્રનું પણ વારંવાર પોંધણ કરવા છતાં એમાંથી પણ અનેક અનર્થો ઉત્પન્ન થશે. અસ્તુ હે નરકુંજર ! એવી લવિષ્યકાળની વાતો કરી તારા શાસન પ્રેમીચિત્તને હું હોલ કરવા નથી ઈચ્છતો ! જે લાવી લાવ-લવિતવ્યતા બનવાની હશે તે અવશ્ય બનશે. પંચમકાળમાં પ્રગટ થયેલા વક્ર-જડ જીવો પાસેથી એનાથી બીજી વધારે શી સારી આશા રાખી શકાય ! ગુરૂવર આર્યસુહ-સ્તીસ્વામી લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરવાનું વર્ણન કરીને અટક્યા.

“લગવન ? અત્યારના સમયમાં મારે શું કરવું ? સાતે ક્ષેત્રમાં કયા ક્ષેત્ર તરફ વિશેષ ધ્યાન આપવું ?” મહારજે પૂછ્યું.

“અત્યારે તારે જીનગૈત્ય અને પ્રતિમા તરફ ખાસ લક્ષ્ય આપવાની જરૂર છે. સમૃદ્ધિવંત શ્રાવક, શ્રાવિકા તેમજ સાધુ સાધ્વીઓ એમના દર્શનવડે-લક્ષિતવડે આત્મશુદ્ધિ કરી લવસાગર તરફ જશે. લાવી કાલમાં પણ ઘણા સમય પર્યંત એ મંદિરો અને પ્રતિમાઓનું જગત ઉપર અસ્તિત્વ હશે ત્યાં લગી ચતુર્વિધસંઘથી પૂજાશે. એ બધા તને લાલ થશે. ત્રણખંડમાં તારું રાજ્ય હોવાથી દરેક દેશમાં જૈનમંદિરો થતાં અને શ્રાવકોની સંખ્યા વૃદ્ધિ પામતાં અનાર્થ દેશમાં પણ ધર્મની પ્રગતિ થશે એ બધા લાલનું કારણ તો તું જ છે ને ? છતાં સાધર્મિકની લક્ષિત કરવી તું ભૂલતો નહીં. એવી રીતે સાતે ક્ષેત્રોની લક્ષિત કરતાં તારો અંસાર સ્વરૂપ થઈ જન્મ મરણનો ફેરો ટળી જશે. અજર અમર એવી સુજિત વધુનો તું લોકતા થશે.”

ત્યાંના જડ જેવા લોકોને શું શું કરવું તે સમજાવવા લાગ્યા. તેમને ઉદ્દેશ કરવા લાગ્યા. જુઓ—ધ્યાન આપો ! અમે આવીએ ત્યારે અમને ઉઠીને વંદન કરવું. દૃષ્ટિએ પડીએ કે પળે લાગવું. અમારી પાસેથી તમારે ધર્મોપદેશ સાંભળવો. અમને અમુક અમુક જ્ઞાતનો આહાર વહોરાવવો, એ માટે અમને તમારે તેડવા આવવું. ઉત્તું કરેલું પાણી નિર્દોષ રીતે ઠારીને તે અમને પીવા માટે વહોરાવવું. અમને કપડા વગેરે અમુક અમુક વહોરાવવાં, અમે આવીએ કે તમારે અમને ઉતરવાની જગ્યાઓ આપવી. તન, મનને ધનથો અમારી ભક્તિ કરવી. તમારે હુંમેશાં નવકાર ગણવો, જનમંદિરમાં દર્શન કરવા જવાં, તેમજ જનરાજને પૂજવા. ઇત્યાદિક અદ્ભૂત તમારે અવશ્ય કરવું. અમારી પાછળ અમારા જેવા સંપ્રતિરાજના માણસો આવશે તેમની પણ તમારે ડડા પ્રકારે એવી રીતે ભક્તિ કરવી. જેથી સંપ્રતિરાજ તમારા ઉપર પ્રસન્ન થશે. એ માણસો સંપ્રતિ મહારાજના પૂજ્ય છે. એમના ગુરુ છે માટે તમારે તેમની ભક્તિમાં ખામી લાવવી નહીં. આહાર પાણી વહોરાવતાં જેતાલીશ દોષ ન આવવા જોઈએ. એ જેતાલીશે દોષો એમને વિસ્તારથી સમજાવ્યા—શીખવ્યા. તે સિવાય ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના ન થાય તે પણ સમજાવી—શીખવાડી દીધી.

જનમંદિરમાં જાઓ ત્યારે મોટી દશ આશાતનાઓ અવશ્ય તમારે ત્યાગવી, જેવી કે જનમંદિરમાં પાનસોપારી ન ખાવું, લોજન ન કરવું, પાણી ન પીવું, પગરખા ન પહેરી

જ્યાં, શ્રવણ ન કરવું, યજુન ન એવવું, કુકર્તુ કે અદ્યૈશ્વ ન
 કરવાં, લઘુનીતિ-ચીનીતિ ન કરવી, જુદાકે હાથ કુતુક ન
 કરવાં. કલ્યાણિક મેઘજ યીજુ જુદો અપરાધનાઓ અતીમે
 ચારાગી આચારનાઓ ન કરવો. જેથી એકું યવ લાગે છે.
 એ પાપના ફલથી આપણને દુઃખ થાય છે. મારે આચારના
 શરિતપણે જુનપરને પૂજવાનો સંપ્રતિ જેનો મમુદિ મને છે.
 એના કરતાં પણ વિશેષ દેવલોકનાં મુખ પ્રાપ્ત થાય છે. જે
 દેવતાઓનાં એવાં તો અનુપમ મુખ દેખ છે કે આપણે તો એ
 મુખનાં વર્ણ ન પણ ન કરી શકીએ. અરે! એ મુખોનાં આજ
 કરવાની પણ આપણામાં શક્તિ ન દેવ. આપણી આજ દાગ-
 નાથી પણ અનીત એ મુખો કહેવાય. એ તમે જુનરાજની અને
 સંપ્રતિના અમાદા જેવા માણસોની બક્ષિ કરશે તો પહેલાં
 તો તમે સંપ્રતિના માનિતા થશે અને આ લોકમાં મુખ
 સંપ્રતિ પ્રાપ્ત કરશે અને એ બક્ષિના પ્રભાવથી તમે દેવ-
 લોકમાં જશે. ત્યાં અનેક દેવાંગનાઓ તમારી સેવા કરશે કે જે
 દેવાંગનાઓ મનુષ્યની સુંદરમાં સુંદર ગણાની સુંદર રમણી
 કરતાં અસંખ્યગણી યથ, સુંદર અને ચતુર છે. તમને
 મુખી કરવામાં-સોગની કળામાં નિપુણ—પંડિતા છે. એ
 દેવાંગનાઓનાં દિવ્ય મુખ બોગવતાં તમારો કાગ દેવી રીતે
 જાય છે તે પણ તમે જાણી શકશે નહીં. ત્યાં તમે અનગજ
 સમૃદ્ધિના સ્વામી થશે. જેમ દેવળાગાઓ તમારી સેવા કરી
 તમને મુખી કરશે એવી રીતે તમારા સેવક દેવતાઓ ગંધર્વો
 તમારી આગજ સંગીત કરશે. દેવળાગાઓ નાટ્યરંગ કરશે

એ સંગીતમાં એ નાટારંગમાં તમારા વર્ષો પાણીના પ્રવાહની માફક વહી જશે, એ દેવળાળાના શરીરની સૌંદર્યતા, લાવણ્યતા, ચાતુર્યતા, એમના હાવભાવો, એમના બ્રૂલંગો એ સોહામણાં ચંદ્રવદનો નિહાળતાં તમે એવા તો મુગ્ધ થઈ જશો કે દુઃખનો તમને સ્વપ્નામાં પણ ખ્યાલ નહીં આવે.

એમનું એક નાટક જોતાં એટલો બધો કાલ વહી જાય છે કે આપણા અહીંના કાલની ગણતરી કરીએ તો પાંચસો વર્ષ વહી જાય, એથી પણ જનરાજની ને ગુરૂની અધિક ભક્તિ હૃદયના લાવણ્યક કરે તો તમે ઘણા સારા શ્રેષ્ઠ દેવતા થઈ શકો! ત્યાં એક એક નાટારંગમાં હજાર વર્ષ વહી જાય, એથી ઉચ્ચ કોટીના દેવતાઓને પંદરસો વર્ષ પણ વીતી જાય. એતો નાટકનો કાલ કહ્યો તે નાટક-સંગીત મનુષ્યો તો નજ મેળવી શકે-એની કલ્પના પણ ન કરી શકેઃ કારણ કે જે વસ્તુનું ઝીણું ઝીણું પણ જ્ઞાન ન હોય-એનો ખ્યાલ પણ ન થઈ શકે એનું મુખ તો દેવ થયા પછીજ મળે. એ નાટકો-સંગીતોની મોજ લુંટવાનો તો દેવતાઓનોજ અધિકાર છે. એવાં અનુપમ સુખો મેળવવા માટે આપણે જનરાજની ભક્તિ અને ગુરૂનું બહુમાન કરવું પડે છે.

આપણાં મનુષ્યોનાં નાટકો-સંગીતો કરતાં અનુપમ સુખ એ ઉત્તરોત્તર અધિક મુખ આપનારાં હોય છે. પાતાની કમ્પ્લે પ્રતિભા તે કરી શકે છે. મનને ગમે ત્યાં એક ક્ષણ માવનાં જઈ શકે છે. મરત પડે તેવું સ્વરૂપ કરી શકે છે. આનંદ, મોજ, હંકાર

તા એમને હોતો જ નથી. પરંતુ મનના નિવર્તવા સાથે પોતે નિવૃત્તિ પામે.

હે લોકો ! એ દેવતાઓના સુખનું તમારી આગળ શું વર્ણન કરીએ. જીંદગી પર્યંત એમનાં સુખો વર્ણવીએ તો પણ એનો પાર આવી શકે નહીં. મનુષ્યની માફક એમને ગર્ભાવાસનું દુઃખ સહન કરવું પડતું નથી. તેમજ એમને દુર્ગંધમય શરીરપણુ ન હોય. વળી આયુષ્ય તો એટલાં બધાં લાંબાં હોય છે કે એ વર્ષોની ગણતરી પણ આપણે ન કરી શકીએ. એવાં સુખો તમારે મેળવવાં હોય તો માત્ર આ એક જ ઉપાય છે કે તમારે જીનેશ્વરોના મંદિરમાં પૂજન વગેરે કરવું. અમારા જેવા સંપ્રતિના માણસોની ભક્તિ કરવી. ઇત્યાદિક સુખની લાલચવાળા ઉપદેશો એ દુષ્ટિન સાધુઓએ અનાર્ય દેશોમાં આપવા માંડ્યા. એ ઉપદેશોના ત્રણે દુનિયાના ખુણે ખુણે પડકાર કર્યો. ધર્મથી રહિત એવા જગત જેવા લોકોમાં એ લાલચથી ધર્મવાસના ઉપસત થઈ ગયા તેઓએ એ બધું ક્રિયામાં મૂક્યું. કેમકે મુલા પછી આપણું શું થશે ? અહીંયાંથી મરીને ક્યાં જઈશું વગેરે ચિંતાથી વ્યાપ્ત થયેલા એ અનાર્યલોકો મુલા પછીના મુખની આશાએ તેમજ કંઈક સંપ્રતિન પ્રસન્ન કરવાની ખાતર એમના માણસોના ઉપદેશને અનુસરવા લાગ્યા.

સમસ્ત અનાર્યદેશ હાલના જૈનધર્મને અનુસરે વર્તન કરવા લાગ્યો. અનાર્યદેશોમાં પણ જૈનધર્મનું મહત્ત્વ મહાન સંપ્રતિએ વધારી દીધું. એ દુષ્ટિન સાધુઓએ જેવું કે હવે માત્ર સાધુઓને નિવરવાયોએ આ મંત્રના નેતર હવે મળ્યાં એ

જેથી જોમાંના કેટલાકે મદદાશજ સંપ્રતિ પામે આવીને જરૂર
કરી કે “ દેવ ? આપનું કાર્ય કુલેદમંદ થયું છે. અનાર્થ
દેશોમાં પણ આપણા સાધુઓ વિદ્યારદવેશુષ્પૂર્વક બંદે કરે ? ”

મદાન સંપ્રતિજો તે પાત્રી આર્થ શુદ્ધિના રૂપામી પામે
આવી અનાર્થ દેશમાં સાધુઓને વિદ્યાર કરવાને વિનંતી કરી,
શુદ્ધિ પ્રથમ પરિણામ કરવાની ખાતર જે પરિમદને સદન કરી
શકે જોવા દ્રઢ પરિણામવાળા સાધુઓને તે દેશોમાં મોકલ્યા.
જો સાધુઓ અનાર્થ દેશોમાં જ્યાં તે લોકો જોમને સંપ્રતિના
અમલદાર જાળીને પૂર્વેની શીખવેલી પદ્ધતિ પ્રમાણે આદાર
પાત્રી આપવા લાગ્યા. જોમને રહેવાને નિર્દોષ જાણ્યા આપ-
વા માંડી, જેમ જાણુ શુદ્ધિ જેવી રીતે શક્તિ કરી શકે છે તેવી
રીતે આ લોકોની બક્ષિત જોમ સાધુઓ સંતોષ પામ્યા. ને શુદ્ધ
પામે આવીને જે સત્ય વાર્તા હતી તે કદી સંભળાવી. શુદ્ધિ
પણ ત્યારપછી શિષ્યોને દરેક દેશોમાં વિદ્યાર કરવાની રજા આપી.
જેથી સાધુઓ સંપ્રતિની ત્રણ ખંડ ધરતીમાં લગભગ પામે
સ્થળે વિદ્યાર કરી શકતા અને લોકોને ધર્મમાં દ્રઢ કરી શકતા.
પરિણામે જો સમયમાં શક, યવન, પારસ, ગ્રીસ, સિંધ, કુમ,
આદિ દરેક દેશોમાંના લોકો જોન ધર્મને અનુસરનારા હતા.

પેલા કૃત્રિમ સાધુઓએ પણ પછી જો વેશનું મહત્વ સમ-
જીને કાયમ રાખ્યો. તે વેશથી કૃત્રિમને બહલે શુદ્ધ સાધુ થઈ આ-
રિત માર્ગનું આરાધન કરીને જોમણે પણ આત્મકલ્યાણ સાધ્યું.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ગજેન્દ્રતીર્થમાં આર્ય મહાગિરિ સ્વર્ગે.

“આહો ! કયાં રંક ભિખારી એક ટુકડા માટે ટળવળ-
નાર, અને કયાં સંપ્રતિ વ્રણ જાંડની સમૃદ્ધિનો માલિક ! ત્યારે
લક્ષ્મીની અવદૃષ્ટિ થાય છે. ત્યારે પુરૂષની એવી તો અધો-
ગતિ થાય છે કે વ્રણ વ્રણ દિવસનો મૂળ્યો છતાં એક ટુકડો
માત્ર એને મળતો નથી. આહા ! શું સંસારની એ વિચિ-
ત્રતા ! એ ગયા કર્મના વિલાસ છે. ગરીબ, અનાથ, લુલા,
લંગડા, અથ અથ માણસોની શ્રી સ્થિતિ હશે ? એમનો
નિવાસ શ્રી રીંગે નાસતો હશે ! અરે એક રોટલાના ટુકડા
માટે મને કે દુઃખ હતું એવું દુઃખ ગરીબને કેમ નહીં હોય ?
ગિર્યાના કેવળ મૂળ્યા મૂળ્યા હશે આખો દિવસ ભૂખ્યા રહેતા
હશે. નાંદે નાંદે નાંદાના નાંદા નાંદા. કોવી જોઈએ. રાજા તો
ગરીબ, અનાથ અને રંક મનનાં બેસી હોય છે. પ્રજાના
ગિર્યાના કે રાજાનો પ્રજા દુઃખ પાતો એ રાજા જ ન કહેવાય.
દુઃખી પ્રજાને દુઃખ મુકા ન હોય એક તો એ માટે એને માથે
જાણનારી વધે જાય છે. નાંદે નાંદે પણ આવા અનાથ, રંક
મનનાં નાંદે નાંદે કરી જવું જોઈએ. ” મહાન સંપ્રતિને
એક દિવસ આ પ્રજાને વિચાર સૂઝ્યો. પાતાનું પૂર્વજન્મનું
રંકપણું યાદ આવતા તેના મુકામનાં હૃદયનાં દયાનો પ્રવાહ
વેતરો પાડતા મોઢ્યું.

એ દયાના પરિણામે નગરનો ચારે દ્વારમાં એમણે લોજનશાળાઓ કરાવી, એ લોજનશાળાનો લોજનેનો દરેક જનો લાભ લેતા હતા. આ પોતાનો છે અને આ પારકો છે; એવી જાતનો મમત્વે ત્યાં નહોતો. અનેક ગરીબ અનાથ, અપંગજનોને ત્યાં લોજન આપવામાં આવતું હતું અને એ લોજનમાંથી શેષ જે છાંકી રહેતું તે સ્વોછ કરનારાઓ લઇ જતા હતા. "

એને માટે મહારાજે વ્યવસ્થા સારી કરી હતી. પોતે જાતે પણ તપાસ રાખતા હતા. કે જેથી 'કામ' કરનારાઓ મારા તોરાપણ રાખીને ગરીબોને સતાવે નહીં. મહાન સંપ્રતિનો તાપજ એવો હતો કે માણસો પ્રાયઃ અનીતિ કરવાની હિંમત પણ કરતા નહિ. તેમજ એ લોકો પણ સમજતા કે આ પરમાર્થ-લોકોને ઉપકાર કરનારું કાર્ય છે. એમાં જો આપણે સ્વાર્થદ્રષ્ટિ રાખીને વિશેષ કરશું કે કંઈ પણ લોભાવ કરશું તો પાપના ભાગી થઈશું; તેમજ મહારાજના અધિકશુન્દેગાર થઈશું. માટે દુરાચારથી દૂર રહેનારા એવા એ લોકો બનતા લગી તો પ્રમાણિકપણે જ કામ કર્યું જતા હતા.

એક દિવસ મહાન સંપ્રતિ એ લોજનશાળાઓ તપાસવાને ગયા. એમણે એની વ્યવસ્થા જોઈ માણસોની કામ કરવાની પદ્ધતિ, પ્રમાણિકપણ વગેરે જોઈને ખુશી થયા. એમને એક વિચાર સ્ફુર્યો. એમણે માણસોને પૂછ્યું. "અરે? લોજનનું અમ વધે તેના શું ઉપયોગ કરે છે ? "

મહારાજનો પ્રશ્ન સાંભળી સ્વોછઆઓ જાણ્યા. " દેવ ! તે અમે જાણે પડતું વહેલી લખએ છીએ. "

તો હવેથી તમારે વહેંચી ન લેવું. હું તમને જેવી આર કઈ તં પ્રમાણે એની વ્યવસ્થા કરવી.”

મહારાજની નવીન વાત સાંભળવા રસોઈઆઓ ત્ય એકઠા થયા ને મહારાજ શું કહે છે તે આતુરવંત થઈને સાંભળવા લાગ્યા.

“એ લોજન આપણે લોકોને માટે બનાવી તૈયાર કરીયે છીયે માટે એ નિર્દોષ શુદ્ધ અન્ન તમારે ભિક્ષાના અર્થી એવા સાધુઓને વહેંચાવવું ? ”

“ પણ દેવ ? એ અન્ન અમે અમારા મહેનતાણાને બદલે લઈએ છીએ તે ? ” એક જણે કહ્યું.

“ તમારી મહેનત માટે હું તમને દ્રવ્ય આપીશ. જેથી તમારી આજીવિકાનો વાંધો રહેશે નહીં. કેમકે દ્રવ્યવાન માણસ ક્યાંય પરાશવ પામતો નથી, માટે તમારે હવેથી આ અન્ન સાધુઓને વહેંચાવવું ને એમની ભક્તિ કરવી. ”

મહારાજ એ પ્રમાણે હુકમ કરીને ચાલ્યા ગયા. ત્યારથી શેષ અન્ન—લોજનાદિ તેઓ સાધુઓને વહેંચાવવા લાગ્યા. પોતાને માટે તે નહીં થયેલું હોવાથી શુદ્ધ જાગીને સાધુઓ પણ ગ્રહણ કરવા લાગ્યા.

એ પ્રમાણે અવશિષ્ટ અન્નથી સાધુઓને પ્રતિજ્ઞાતા લેઈને મહારાજ ખુશી થયા. હવે એમને બીજો વિચાર નહોતો. એમણે નગરમાં ઘી, દધ, દહીં, પદ્મવન, વગેરે ગંધીયાવું વગેરે વેચનારા લોકોને હુકમ કર્યો કે “ તમારે તમારા ઉત્તમો-

તમ દ્વયોથી સાધુઓની સજ્જિ કરવી અને એના જે પૈયા થાય તે તમારે દરબારમાંથી લઈ જવા. એ માટે તમારે લેશ પણ શંકા કરવી નહીં. ”

આ સાંભળીને વ્યાપારીઓ તો ઉલટા ખુશી થયા. કારણ કે એ બહાને તેમની હુકાનોમાંથી ઉત્તમ ઉત્તમ વસ્તુઓનું વેચાણ થતું હતું. વ્યાપારીને એથી વિશેષ હર્ષ બીજો શો હોય ? મહારાજનું વચન એમણે માન્ય કર્યું. અને દરરોજ તે વ્યાપારીઓ પોતપોતાની ઉત્તમ વસ્તુઓ સાધુઓને વહોરાવવા લાગ્યા. જે જે વસ્તુઓ તેઓ સાધુઓને આપતા તેની વ્યાજબી કિંમત તરતજ મહારાજના હુકમથી તિબેટી-માંથી પગાર કરવામાં આવતી હતી. પોતાનાથી બની શકે તેટલી શક્તિથી જૈન શાસનમાં ૬૬ ગ્રંથાવાળા મહાન સંપ્રતિ શુર અને ધર્મની સજ્જિ કરવા લાગ્યા.

રાજા જેનું મૃત્યુ આપે છે એવી વસ્તુઓ લોકો પાસેથી વહોરનારા પોતાના શિષ્યોને દોષ લાગે છે, એવું આર્યસુહસ્તિ સ્વામી જાણતા હતા. પરંતુ શિષ્યોના મોહથી એ બધું સહન કરતા હતા. એમનો આવો શિથિલ આચાર આર્ય મહાગિરિ સ્વામીના જાણવામાં આવ્યો, એતો એકાકી વિહારી હતા. પોતાના શરીર ઉપર પણ નિસ્પૃહ હતા. એમણે વિચાર્યું કે “ આહા ! આર્યસુહસ્તિજ્ઞ જ્ઞાતા છતાં આ બધું દોષ યુક્ત કેમ કરી રહ્યા છે, આ ઠીક થતું નથી. ”

એક દિવસ આર્ય મહાગિરિએ એમની પાસે આવી

આર્યસુહસ્તિ સ્વામીને કહ્યું “ તમારા શિષ્યો લોકો પાસે વહોરી લાવે છે ! પણ એનું મૂલ્ય તો રાજ આપે છે. રાજપ આપણને ન કદપે તે તમે જાણતાં છતાં શા માટે શિષ્યો નિષેધતા નથી. ”

“ હે ભગવન્ ! લોકો તો પૂજતાને પૂજનારા છે. અમે રાજપૂજ્ય માનીને આદરમાનથી વસ્તુઓ આપે છે એમાં શું ? આ વચન સાંભળીને આર્ય મહાગિરિ ક્રોધથી મૌન થઈ ગયો તે પછી બોલ્યા. “ એમાં શું ? પાપ શાંત થાઓ ? આજ આપણે વ્યવહાર રિત્ર છે. કારણકે સમાચારીમાં સમા સાધુઓ સાથે રહેવું યુક્ત છે. તમારું વર્તન એથી ઉલટ હોવાથી તમે સંઘાડા બહાર છો ! ”

એક રીતે આર્યસુહસ્તિસ્વામીના એ ગુરુ હતા અમને દીક્ષા આપનાર આર્ય મહાગિરિજ હતા. છતાં ગુરુશા ઈની જેમ સ્નેહથી તેઓ જાનને રહેતા હતા. આર્ય મહાગિરિ ઉપર પ્રમાણેની વાણી સાંભળીને આર્યસુહસ્તિ સ્વામી તીર્થ કર સદૃશ આજ્ઞા લેખના લયથી કંપવા લાગ્યા. બાલકની જેમ લયથી લતાની માફક કંપતા ભક્ત આર્યસુહસ્તિએ આર્ય મહાગિરિના ચરણમાં વંદન કરી ક્ષમા માગી. “ હે ભગવન્ હું અપરાધી છું. મારો અપરાધ ક્ષમા કરો ? હું એ માટે મિથ્યાદુષ્ટ આપું છું. મારું એ પાપ શાંત થાઓ ? નિષ્કળ થાઓ ! ફરીથી આ પ્રમાણે હવે નહીં થવા પામે ! ” સુહસ્તિસ્વામીને આ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરતા જોઈ આર્ય મહાગિરિ બોલ્યા. “ એમાં તમારો શો દોષ છે ! ભવિતવ્યતાજ

એવી છે । પૂર્વે મહાવીર સ્વામી ભગવંતે કહ્યું હતું કે—
 “સ્થૂલભદ્ર મુનિ પંછી મારા ગ્રિષ્થોની સમાચારો અનિયમિત
 થતી જશે. આજે સ્થૂલભદ્ર પછી આપણે તીર્થ પ્રવર્તક થયા
 અને ભગવાનનું વચન તમે મંત્ર કરી બતાવ્યું.”

તે પછી આર્યમહાગિરિએ સુદક્ષિત સ્વામીને સંગાડામાં
 હીધા. ને રાજાને પણ ઉપદેશ આપ્યો. હે રાજા ! ઉરામ
 એવા સાધુઓને રાજપિંડ લેવો કદપે નહીં. બાવીકાલમાં દાંડ
 બધા રાજાઓ તમારા જેવા થશે નહીં. એથી અનેક દોષોનો
 સંભવ જાણીને શ્રી ભગવંત મહાવીર સ્વામીએ રાજપિંડ
 નિષેધ્યો છે. જેથી વિશેષ પ્રકારે સાધુઓને તો તે અશ્રાદ્ધ છે.
 પૂર્વે પણ રૂપભદ્રેસ્વામીએ પોતે ઇદ્રાદિકની સાક્ષીએ ભરત-
 મહારાજના રાજપિંડને પણ સાધુઓ માટે નિષેધ્યો હતો. તે
 પ્રભુએ બારમું વ્રત પોષવાને ભરત મહારાજને પણ શ્રાવક
 અને શ્રાવિકાઓને તેવા દાનને પાત્ર કહ્યાં હતાં. માટે હે
 વરસ ! તું પણ તેજ માર્ગે ચાલ.

મહાન સંપ્રતિને એ પ્રમાણે પ્રતિજોધી આર્યમહાગિરિ
 સ્વામી જીવંતસ્વામીને વાંદીને અવર્તામાંથી આજ્ઞા ગયા.

પોતાનું આયુષ્ય અદ્ય રહેલું જાણીને શ્રી મહાગિરિ
 ‘ગજેન્દ્રપદ’ નામના તીર્થમાં આવ્યા. ત્યાં અનશન કરીને મહા-
 ગિરિ વીર પછી ૨૪૯ વર્ષ વિત્યે દેવલક્ષ્મી ભોગવવાને સ્વર્ગ ગયા.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

ગજેન્દ્રપદતીર્થ.

ગજેન્દ્રપદતીર્થ એ શ્રીમન ભગવન્ મહાવીર સ્વામીના સમયમાં પ્રગટ થયેલું. એક દિવસ મહાવીર સ્વામી વિહાર કરતા દશાર્ણદેશમાં દશાર્ણપુર નગરની સમીપે દશાર્ણ પર્વત ઉપર પરિવારસહ સમવસ્યા. ત્યાંના રાજા દશાર્ણભદ્રને ખબર પડતાં એ ભગવન્ને વાંદવા જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. એને એવો વિચાર થયો કે હું ભગવન્તને એવા મહાત્સવપૂર્વક વાંદીશ કે એવી રીતે કોઈએ ન વાંદ્યા હોય, જેથી આખા શહેરને શણગારવાને હુકમ આપ્યો. રાજાના હુકમથી પ્રજા અને અમલદારોએ ધ્વજ, તોરણ, ચંદનમાળાદિથી શહેરને સુશોભિત કર્યું. તેમજ અગર, તગર, કપુર આદિ મુગંધિ દ્રવ્યોથી રસ્તા અને આકાશ વ્યાપ્ત થઈ ગયાં. રાજમાર્ગે પુષ્પો ગિછાવવામાં આવ્યાં. એવી રીતે નગરને સુશોભિત કરવામાં રાજાએ ઝાંઝ પણ મણા રાખી નહિ.

હવે પ્રભાતે રાજા દશાર્ણભદ્ર હસ્તિઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા પોતાના પદ્મહસ્તિ ઉપર આરૂઢ થઈને ગાડ્યો. એની સાથે અઢાર હંતર હસ્ટી, ચોરાશીલાખ અશ્વ, એકવીશહંતર રથ, એકાદ્ય કોડ પાયદળ, સોળ હંતર ધ્વજ, પાંચ મેઘાડંબર છત્ર, સુખાસને બેઠેલી પાંચસો રાણીઓ, તેમજ આબુપણ વસ્ત્ર પ્રસુખથી સજ્જ થઈ રહેલા સામંત, સચિવાદિક ગાડ્યા.

એની સાથે લોકો પણ પોતપોતાની જાદી પ્રમાણે તૈયાર થઈને આવ્યા. ક્યો ક્યો અંગીત નૃત્ય થતાં હતાં. યાગકોને રૂપાનું સોનાનું ને ચુકતાફૂગનું દાન અવાર નવાર દેવામાં આવતું હતું. રસ્તા ઉપર પુષ્પો પાથરી દેવામાં આવ્યાં હતાં. એવા શુંદર રાજમાર્ગે આઠંબરપૂર્વક ચાલતો ને રાત્રિ જગનને ભૂખ સમાન બળુવા લાગ્યો. પ્રભુના સમવશરણુ આગળ પહોંચ્યો. એટલે વાહન ઉભાં રખાવી પંચ અણિગમ સાચવી પ્રભુને પ્રદક્ષિણા દઈ ચોથા સ્થાનકે બેઠો. એના મનમાં ગર્વ આવ્યો કે “આજે હું નેટલી સમૃદ્ધિથી વંદન કરવા આવ્યો છું તેટલી સમૃદ્ધિથી કોઈ દિવસ ઈંદ્ર કે ચક્રવર્તી રાજા પણ વંદન કરવા નહીં આવ્યા હોય !”

રાજાનાં આવાં ગર્વિષ્ઠ વચન સૌધર્મ દેવલોકના અધિપતિ ઈંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યાં અને વિચાર થયો. “અહો ! આ રાજા શ્રેષ્ઠ છે; પરંતુ તે ગર્વ કરે એ તો ઠીક નહિ. કારણ કે ગર્વથી મેળવેલું પુણ્ય નાશ પામે છે. જાધા વિશ્વને પૂજ્ય એવા પ્રભુને વંદન કરવામાં એનો ભક્તિ રાગ અણુભાલ છે. પણ આ અહંકારનો એમાં કોપ રહેલો છે. તો કોઈ રીતે એ પોતાનો ગર્વ તજે એ પ્રમાણે મારે કરવું એ ઠીક છે.”

એમ ચિંતવીને શકેન્દ્રે દશાર્ણભદ્રનો ગર્વ ઉતારવાને માટે આકાશમાં ચોસઠંબર હસ્તિ વિકુર્ચ્યા. એક એક હસ્તિને પાંચ-ચેને બાર બાર મુખ કર્યાં. એક એક મુખે આઠ આઠ દંતુરાળ બનાવ્યા. દરેક દંતુરાળે આઠ આઠ વાળ્યો અને દરેક વાળ્યોએ આઠ આઠ કમલ પ્રગટ કર્યાં. દરેક કમલે એક એક કલ્પિત જ-

જાતી હતી. એ દરેક કલ્પિકા ઉપર શકેદ્રે પોતાને બેસવા યોગ્ય
 અણુમોલ સિંહાસન ગોઠવ્યાં હતાં, ત્યાં ઈંદ્ર પોતે પોતાની
 આઠ પટ્ટરાણીઓ સાથે બેઠો. એ દરેક કમલને લાખ લાખ પાં-
 દડાં હતાં. એ દરેક પાંદડા ઉપર બત્રીશ બત્રીશ દેવ દેવીઓ બ-
 ત્રીશ પ્રકારનાં નાટક કરતાં હતાં. એ બધું ઈંદ્રે પોતાની શક્તિથી
 વિકુવ્યું. એ બત્રીશ નાટક જોતો ને આકાશમાં થતા હુંદણી
 નાદે સમસ્ત વિશ્વનું ધ્યાન ખેંચતો ઈંદ્ર નીચે ઉતરવા લાગ્યો.
 નીચે ઉતરી પ્રામુખ વાંદી વંદન કરી યોગ્ય આસને બેઠો. ઈંદ્રની
 આવી અપૂર્વ શક્તિથી સર્વે ચક્રિત થઈ ગયા હતા.

દશાનુભદ્ર ગજા તો ઈંદ્રની આવી અપૂર્વ સમૃદ્ધ જોઈ
 અત્રમા આંગળીઓ ટાંચ એવો અભિનય થઈ ગયો. તેને પોતાનો
 ગવ ઈંદ્રની નજરે પડે એવું યત્ન કર્યું જોઈ ઉતરી ગયો.

જે બાળકો ઈંદ્રને કાનિષ્ઠ ઉપરથી ઉતરવાનો વિચાર
 રાખે, તેને જોઈને દશાનુભદ્રે નીચે ઉતરવાને માટે
 કાનિષ્ઠને પોતાને લાગેલા બાળ પોતાના બે આગસ્ટા પગ ઉપર
 લઈ લીધા. લાગેલા કાનિષ્ઠને પોતા પગના પૃથ્વીમાં પેગ્રી ગયા.
 ૧૭. ઈંદ્રે નીચે ઉતરીને પ્રભુને વચન કયું, જ્યાં દક્ષિના પગ
 પૃથ્વીમાં પેગ્રી ગયા, ત્યાં જોઈને દશાનુભદ્રે એવું નામ
 પડ્યું. એને જોઈને દશાનુભદ્રે કહ્યું, જોઈને કહ્યું. એ
 જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું. એ જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું.

જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું. એ જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું.
 જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું. એ જોઈને કહ્યું, જોઈને કહ્યું.

તેની સમૃદ્ધિ પાસે મારી સમૃદ્ધિ તો નૂવું સમાન છે. દા !
 ધિક્કાર છે મને કે મેં વૃથા ગર્વ કર્યો. કોઈએ હનેશ્વરને ગર્વ
 પ્રકારે પૂજ્યા નથી. ઈંદ્રે મને પોતાની સમૃદ્ધિથી હરાવી
 લીધો. હવે જો હું દિક્ષા નહિ લઉં તો હું હાર્યો કહેવાઈશ.
 માટે મન શ્રદ્ધા ઇંદ્રે કે જેથી ઈંદ્રથી પણ હું શ્રેષ્ઠ થાઉં. ”

એમ વિચારી મહા બુદ્ધિનિધાન એવા દશાર્જુનશ્ર રા-
 જાએ ગજ, અર્ધ, સ્ત્રી આદિથી શ્રેષ્ઠ એવું રાજ્ય એણે તત્કાળ
 તણ દીધું. ને પંચમુદિ લેવા કરી પ્રભુ પાસે સંજમ લીધો.
 ઈંદ્રે જાણ્યું કે રાજા હત્યો ? હું દીક્ષા લેવાને તો સમર્થ નથી.
 તેથી ઈંદ્રે ભક્તિ સહિત દશાર્જુનશ્ર મુનિને વાંદીને કહ્યું. “ હે
 મહાતુભાવ ! તમને ધન્ય છે ! તમે સંયમવટ મને હતી લીધો
 છે. એ સંયમને છૂતવાને હું સર્વથા અસમર્થ છું. ખીજથી
 ન પુરી શકાય એવી પોતાની પ્રતિજ્ઞાને તમે પૂર્ણ કરી છે. ”
 એમ વારંવાર એની સ્તુતિ કરતો વીર પ્રભુને વાંદીને પોતાને
 સ્થાનકે ગયો.

દશાર્જુનશ્ર રાજા પણ દીક્ષા લીધા પછી ઘોર તપ કરી
 હૃષ્કર્મનો ક્ષય કરીને કેવલપદ પામી મોક્ષે ગયા.

ગર્વથી ઈંદ્રને હરાવવાને લીધેલી દીક્ષા પણ દશાર્જુ-
 નશ્ર મુનિને કર્મનો ક્ષય કરાવીને મુક્તિને અપાવનારી થઈ. જેમ રંક
 સિખારીએ ભોજનને માટે એક દિવસ જેટલી પણ લીધેલી
 દીક્ષા ત્રણ ખંડની ઋદ્ધિ પાવનારી થઈ.

દેશદેશના અઢાર રાજાઓ ચેડા મહારાજના સામંતો હતા. તે નવ મહાદેવી જાતિના ને નવ લેચ્છદેવી જાતિના હતા. તેઓએ અમાસને દિવસે પૌષધ કર્યો હતો. ને પૌષધમાં પ્રભુની વાણી સાંભળતા હતા.

એ વીરમાં ભકિતમાન રાજાઓએ જીનેશ્વરના નિર્વાણ કથાણકની પાછલી રાત્રે ભાવ ઉઘોત નાશ પામવાથી અંધ-કારને સહન કરવાને અસમર્થ એમણે દ્રવ્યદીવાઓ કર્યા. તેમજ તે સમયે ભગવંતનો નિર્વાણ મહોત્સવ કરવાને આવતા દેવ દેવીઓના પ્રકાશથી રાત્રી તેજમય દેખાવા લાગી. તે સમયે અંધકારનો નાશ થાય એવાં રત્નો હાથમાં લઈને દેવતાઓ જો-લવા લાગ્યા કે “શ્રી જીનરાજ પ્રત્યે આ અમારું આરતી ઉતા-રણ થાયો. ” આ ઉતુથી કોડોમાં સર્વ દેશોએ મેરાઈઆ (મિ-આરતિક નારી આરતી) એ શબ્દ પ્રચિદ્ધ થયો, કોડો પાત્ર હાથનાં દીપક લઈને “ આ નારી આરતી. ” એમ બોલતા લોકતા ત્યાં આવ્યા કે પ્રભુએ સર્વ કથાનક દેવા દેવા લાગ્યા. ત્યારથી પ્રતિવરે એ પ્રભુએ જનુ દાવાથી દિવાળીનું પર્વ પૃથ્વી ઉપર પ્રચિદ્ધ થયું. તેમજ જીનશાસ્ત્રનાં કદામદવારો દેવા નિર્યાસદિ દેવતાઓ અને ભક્તમત્સરે દુષ્ટાણું કરે છે, તે દેવ કરવાને પાત્ર આ મેરાઈઆ છે. તેના અર્થે કોડો શબ્દ છે કે “શ્રી જીનરાજના સંકલ્પે આર્તિ નેવાં કર થાયો. ” હાથનાં દેવી રત્ને દેવાની સર્વ પ્રગટ થયું.

હવે પ્રજાતન્ત્ર સેવક દેવાઓ દેવતાઓ ને સંકલ્પે આર્તિ નેવાં કરવાને અર્થે મહારાજ આર્તિ નેવાં કરવાને નિર્વાણ

સાંભળ્યું કે એમને ખેદ થયો. પછી અનિત્યની બાવનાએ ચઢતા
દાપદ્મોળી ઉપર આરૂઢ થઈ કેવલજ્ઞાન પામ્યા. ઈંદ્રે વીરપ્રભુનો
નિર્વાણ મહોત્સવ કરી પ્રાનઃકાલે ગૌતમ સ્વામીનો કેવલ
મહોત્સવ કર્યો.

ભગવંતના નિર્વાણથી એમના વડીલ જંધુ નંદીવર્ધન
બહુ ખેદ પામ્યા હતા. એ ખેદમાં એમણે અન્ન પાણી વગર
એકમનો દિવસ ભાઈના શોકમાં નિર્ગમન કર્યો. તેથી બીજને
દિવસે એમની બેન સુહર્શનાએ ભાઈને પોતાને ત્યાં તેડી લાવી
એમનો શોક સુકાવી સોજન કરાવ્યું, ત્યારથી ભાઈબીજ
જગતમાં પ્રસિદ્ધ થઈ. આજે પણ તે દિવસે બેન, ભાઈને પો-
તાને ઘેર તેડીને જમાડે છે." સુહસ્તિ સ્વામી દિવાળીપર્વના
માહાત્મ્યનું વર્ણન કરીને અટક્યા.

" ભગવંત ! ભગવાન્ મહાવીરનું શાસન કયાં સુધી
ચાલશે અને બીજા તીર્થંકર આ ક્ષેત્રમાં હવે કયારે થશે ? "
સંપ્રતિએ પૂછ્યું.

" રાજન્ ! ભસ્મગ્રહનાં બે હજાર વર્ષ અને પાંચશો
વહીનાં મળીને પચ્ચીસો વર્ષ તો શાસન હોવાશે, પણ તે પછી
જેન ધર્મનો ઉદય થશે તે આ પાંચમા આરાના અંત લગી એક-
વીશ હજાર વર્ષ પર્યંત અરુખલિતપણે ચાલશે. હાલમાં યુગ-
પ્રધાનોના ત્રેવીશ ઉદયમાં પહેલો ઉદય પ્રવર્તે છે.
પહેલા ઉદયની શરૂઆતમાં પ્રથમ સુધર્મા સ્વામી થયા
અને છેલ્લા પુષ્પમિત્ર થશે એ ઉદયમાં ૨૦ યુગપ્રધાનો થવાના

છે. શ્રી મહાવીર નિર્વાણથી ૬૧૭ વર્ષ સુધીમાં પ્રથમ ઉદય સમાપ્ત થશે તે પછી વજ્રસેનસૂરીથી બીજો ઉદય થશે. અંતમાં અહુન્નિત્ર યુગપ્રધાન થતાં બીજો ઉદય સમાપ્ત થશે. બીજા ઉદયમાં ૨૩ યુગપ્રધાનો થવાના શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. એ બીજો ઉદય ૧૩૮૦ વર્ષ પર્થત ચાલશે.

મહાવીરસ્વામીના મોક્ષગમન પછી ગૌતમ સ્વામી-દેવલજ્ઞાન પામ્યા. બાર વર્ષ પર્થત દેવદ્રીપણે વિચરી મોક્ષે ગયા. તે સુધર્માસ્વામીને દેવલજ્ઞાન થયું. સુધર્માસ્વામીથી પ્રથમ યુગ પ્રધાનના ઉદયની શરૂઆત થઈ. પહેલા ઉદયમાં સુધર્મા સ્વામીથી યુગ્યનિત્ર પર્થત ૨૦ યુગપ્રધાન થશે. આ ઉદયકાલ ૬૧૭ વર્ષ પર્થત ચાલશે એનું કોષ્ટક આવી રીતે સમજવું.

અનુક્રમ	યુગપ્રધાન	અલ્પાસ	દીર્ઘાવર્ષીય	યુગપ્રધાન	સર્વાયુ-માસ-દિન
૧	સુધર્માસ્વામી	૫૦	૪૨	૮	૧૦૦-૩-૩
૨	નંદુસ્વામી	૧૬	૨૦	૪૪	૮૦-૫-૫
૩	પ્રજ્ઞવ	૩૦	૪૪	૧૧	૮૫-૨-૨
૪	શાધ્યજીવ	૨૮	૧૧	૨૩	૬૨-૩-૬
૫	યજ્ઞાનંદ	૨૨	૧૪	૫૦	૮૬-૪-૪
૬	સંભ્રાન્તિ	૪૨	૪૦	૮	૬૦-૧-૫
૭	જદ્ધાપાદુ	૪૫	૧૭	૧૪	૭૬-૫-૭
૮	સંયુક્તજીવ	૩૦	૨૪	૪૫	૮૦-૫-૫
૯	મહાપ્રતિરિ	૩૦	૪૦	૨૦	૧૦૦-૫-૫
૧૦	સુલક્ષિ	૩૦	૨૪	૪૬	૧૦૦-૫-૫

૧૧	શુભમુંદર	૨૪	૩૨	૪૪	૧૦૭-૨-૨
૧૨	દાસિકાચાર્ય	૨૦	૩૫	૪૧	૬૬-૧-૧
૧૩	રૂઢિદ્વ	૨૨	૪૮	૩૬	૧૦૬-૫-૫
૧૪	દેવતીમિત્ર	૧૪	૪૮	૩૬	૬૮-૫-૫
૧૫	ધર્મસૂરિ	૧૮	૪૦	૪૪	૧૦૨-૫-૫
૧૬	ભદ્રશુભ	૨૧	૪૫	૩૬	૧૦૫-૪-૪
૧૭	શ્રીશુભ	૩૫	૫૦	૧૫	૧૦૦-૭-૭
૧૮	વજ્રસ્વામી	૮	૪૪	૩૬	૮૮-૭-૭
૧૯	આર્યરક્ષિત	૨૨	૪૦	૧૩	૭૫-૭-૭
૨૦	પુષ્પમિત્ર	૧૭	૩૦	૧૩	૬૦-૭-૭

વજ્રસેન સ્વામીથી યુગપ્રધાનોના ૨૩ ઉદયમાં બીજો ઉદય થયો. જો બીજા ઉદયમાં ૨૩ યુગપ્રધાનો ચવાના છે. છેલ્લા ત્રેવીશમા અહનિમિત્ર યુગપ્રધાન થયો. બીજો ઉદય લગભગ ૧૩૮૦ વર્ષ પર્વત ચાલશે તેની ગણના અનુક્રમે સમજવી.

નંબર યુગપ્રધાન મહાવાસ દીક્ષાપર્વાય યુગપ્રધાનપદ સર્વાયુ-માસ-દિન

૧	વજ્રસેન	૬	૧૧૬	૩	૧૨૮-૩-૩
૨	નાગહસ્તિ	૧૬	૨૮	૬૬	૧૧૬-૫-૫
૩	દેવતીમિત્ર	૨૦	૩૦	૫૬	૧૦૬-૨-૨
૪	સિંહસૂરિ	૧૮	૨૦	૭૮	૧૧૬-૩-૩
૫	નાગાર્જુન	૧૪	૧૬	૭૮	૧૧૧-૫-૫
૬	ભૂતદિત્ત	૧૮	૨૨	૭૬	૧૧૬-૪-૪
૭	દાસિકાચાર્ય	૧૨	૬૦	૧૧	૮૩-૭-૭
૮	સત્યમિત્ર	૧૦	૩૦	૭	૪૭-૫-૫

(૨૮૪)

૯	હારિદ્ર	૨૭	૩૧	૫૪	૧૧૨-૫-૫
૧૦	કુનપ્રભગણિ	૧૪	૩૦	૬૦	૧૦૪-૬-૬
૧૧	ઉમાસ્વાતી	૨૦	૧૫	૭૫	૧૧૦-૨-૨
૧૨	પુષ્પમિત્ર	૮	૩૦	૬૦	૯૮
૧૩	સંભૂતિ	૧૦	૧૬	૪૬	૭૮-૨-૨
૧૪	સંભૂતિશુભ	૧૦	૩૦	૬૦	૧૦૦-૫-૫
૧૫	ધર્મરક્ષિત	૧૫	૨૦	૪૦	૭૫-૪-૪
૧૬	જ્યેષ્ઠાંગગણિ	૧૨	૧૮	૭૧	૧૦૧-૩-૩
૧૭	કૃત્તિકમિત્ર	૧૪	૧૩	૪૬	૭૬-૭-૭
૧૮	ધર્મધાપ	૮	૧૫	૭૮	૧૦૧-૭-૭
૧૯	વિનયમિત્ર	૧૦	૧૬	૮૬	૧૧૫-૭-૭
૨૦	શીલમિત્ર	૧૧	૨૦	૭૬	૧૧૦-૭-૭
૨૧	દેવતમુરિ	૬	૧૬	૭૮	૧૦૩
૨૨	સ્વપ્નમિત્ર	૧૨	૧૮	૭૮	૧૦૮
૨૩	અહનિમિત્ર	૨૦	૧૬	૮૫	૮૧

૧૯૮૦ વર્ષે જીતે ઉદય પાલિકા તથા પ્રામાણિક શ્રમ
પ્રધાનને જીતે ઉદય પાલિકા ના અધ્યક્ષ મુરિયા શ્રી...
જીતે ઉદય નામન ૧૯૬૦ ના શ્રી... જીતે ઉદયનાં ૬૮ શ્રમ
પ્રધાનો શ્રી કેદારાચુર પ્રધાન વિશાખ શ્રી...

પાલિકાનુરિ ૬ વર્ષે મહાનિર્વાહી... ૮૨ વર્ષ સુધી...
અને ૬ વર્ષે યુનિયનના... ૬૨ ૧૦૦ વર્ષે...
વિનાયક દેવેશ્વર શ્રી... જીતે ઉદય ૧૯૦૦ વર્ષે... ૨૫૬...

ચોથા ઉદયમાં પ્રથમ હરિસહસ્રરિ ૮૨ વર્ષનાં આયુ-
 ધવાળા થશે નવ વર્ષે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ૬૦ વર્ષ મતપર્યાય
 અને ૧૩ વર્ષ યુગપ્રધાનપણામાં એવી રીતે ૮૨ વર્ષનું આયુષ્ય
 પૂર્ણ કરી સ્વર્ગે જશે. ચોથા ઉદયમાં ૭૮ યુગપ્રધાન થશે. છેલ્લા
 સત્કીર્તિ નામે યુગપ્રધાન ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થપણે, ૨૨ વર્ષ મતપ-
 ર્યાયને ૧૮ વર્ષ યુગપ્રધાનપણામાં કુલ ૫૬ વર્ષનાં આયુષ્ય-
 વાળા થશે. આ ઉદય ૧૫૪૫ વર્ષ પ્રમાણ ચાલશે.

પાંચમો ઉદય નંદિમિત્રસૂરિથી શરૂ થશે આ ઉદયમાં
 ૭૫ યુગ પ્રધાનો થશે. છેલ્લા યુગપ્રધાન યાવરસુત નામે થશે
 એ પાંચમો ઉદય ૧૬૦૦ વર્ષ પર્યંત રહેશે.

છઠ્ઠા ઉદયમાં પ્રથમ સૂરસેનસૂરિ થશે અને અંતમાં
 રહસ્યુત યુગપ્રધાન થશે. આ ઉદય ૧૬૫૦ વર્ષ પર્યંત ચાલશે.
 સાતમા ઉદયમાં રવિમિત્રસૂરિ પ્રથમ યુગપ્રધાન થશે અને છેલ્લા
 જયમંગલસૂરિ થશે, આ ઉદય ૧૭૭૦ વર્ષ લગી રહેશે. આઠમા
 ઉદયમાં શ્રી પ્રભયુગ પ્રધાન થશે તે ૧૩ વર્ષની ઉમરે દીક્ષા
 ગ્રહણ કરશે. ૪૨ વર્ષ મતપર્યાય અને ૮ વર્ષ યુગપ્રધાન પદ
 ભોગવશે. જગત્ વિખ્યાત કલંકી આ આઠમા ઉદયની શરૂ-
 આતમાં અર્થાત શ્રી પ્રભયુગપ્રધાનના સમયમાં થશે. છેલ્લા
 સિદ્ધાર્થ યુગપ્રધાન પછી એ ઉદય પૂર્ણ થશે. આઠમો ઉદય
 ૧૦૧૦ વર્ષ પર્યંત ચાલશે કલંકીના રાજ્યાંતમાં શ્રી પ્રભ
 યુગપ્રધાન થશે.

છઠ્ઠા ઉદયમાં ૮૯ યુગપ્રધાન, સાતમામાં ૧૦૦ યુગ

ઘરની આકૃતિ સમાન ઉગેલાં એ કલ્પવૃક્ષોમાંજ યુગલિકો નિવાસ કરીને રહે છે. ત્યાં જી, માંકડ, ડાંસ, મચ્છર, માખી વગેરે શરીરને ઉપદ્રવ કરનારા કુદ્ર જીવો ઉત્પન્ન થતા નથી. હિંસાળુ એવા સિંહ વ્યાઘ્ર પણ અદ્ય ક્યાયવંત હોવાથી તે સમયે હિંસા કરતા નથી. મનુષ્યની માફક તિર્યચ જીવો પણ જોડકાપણે ઉત્પન્ન થાય છે.

એવી રીતે આયુષ્ય, જાળ, શરીર વૃદ્ધિ પામતાં પાંચમા આરામાં જાય છે. અનુક્રમે ત્યાંથી છઠ્ઠે આરે આવે છે તે પૂર્ણ થતાં પાછો અવસર્પિણીનો પહેલો આરો આવે છે. ઉત્સર્પિણીનો છઠ્ઠો અને અવસર્પિણીનો પહેલો આરો સરખાજ હોય છે. દ્વેર માત્ર એટલો જ કે ઉત્સર્પિણીમાં કાળ અનુક્રમે ચડતો હોય છે ત્યારે અવસર્પિણીમાં અનુક્રમે ઉતરતો કાલ આવે છે.

અવસર્પિણીનો પહેલો જીન્તે ને ત્રીજો આરો યુગલીક ધર્મવાળો હોય છે એટલે ઉત્સર્પિણીનો ચોથો, પાંચમો ને છઠ્ઠો અને અવસર્પિણીનો પહેલો જીન્તે ને ત્રીજો એમ છ આરા યુગલિક ધર્મવાળા હોવાથી લગભગ કંઈકિન્યૂન અઠાર કોડકોડી સાગરોપમ પર્યંત આ ભરતક્ષેત્રમાં યુગલિક ધર્મ હોવાથી તે સમયે ધર્મનો વિચ્છેદ હોય છે. તેમજ કૃષિ, વાણિજ્યાદિકથી પણ રહીત એ સમય સમજવો. એવી રીતે પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવતની સ્થિતિ સમજવી.

આવતા ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરામાં થનારા તીર્થ કરનાં નામ ભગવાન મહાવીરે શાસ્ત્રમાં જનાવ્યાં છે તે પ્રમાણે સમજવાં.

આ પાંચમા આગમાં ભસ્મમહાનું જગ અધિક રોકાવાથી જૈનશાસન બહુ ટોળાગે અનેક યત્રુઓ એની ઉપર કટાક્ષ કરશે. એને અત્યલ્પ દશાવવાનો પ્રયત્ન કરશે અને પોતાનું 'ખોટું' હશે તેને સત્ય કહી સ્થાપશે; છતાં કાતના હોયે કહીને લોકોનાં મન એ અસત્યમાં સત્યનું ભાન કરાવશે. અત્યલ્પ સત્યવાળા લોકો ઉત્પત્તિ યવાથી તેમજ બહુલકર્મી હોવાથી તપ કરવું કે દૃઢતાથી ધર્મપ્રાપ્તિ કરવું એમને ગમશે નહીં. શુદ્ધનો લોકોથી એ લોકો ખાવા પીવામાંજ આસક્ત રહેશે. એવી રીતે પંચેન્દ્રિયના વિપંયમાં પ્રમત્ત એવા લોકોને આપો અપૂર્વ ત્માગધર્મ ગમશે નહીં જેથી અનેક પ્રકારે એને ટોળવા પ્રયત્ન કરશે.

એટલુંજ નહીં પણ જૈન શાસનમાં પણ અનેક ગમ્મંઠા પ્રગટ થશે. એ દરેક ગમ્મંઠના આચાર્યો પોતપોતાના ગમ્મંઠનું મહત્વ સ્થાપવા માટે પોતાનું સત્ય કહીને બીજા મતને ઉત્થાપશે. એથી ગમ્મંઠોમાં પણ અધડા ઉભા થશે. એવી રીતે અનુક્રમે આ ક્ષત્રિય ધર્મની સ્થીતિ વૈસ્થના હાથમાં જતાં ચારણીની માફક થઈ જશે. એવી સ્થીતિમાં ભસ્મમહા પૂર્ણ થશે.

ભસ્મમહા ઉતરતાં એ વિખવાદ ઝોછા થશે અને યુગપ્રધાનનો ત્રીજો ઉદય થતાં જૈનધર્મમાં નવીન જોર પ્રગટ થશે. અંદર અંદરની આગ કંઈક શાંત પામશે.

એ યુગપ્રધાનોનો પ્રભાવ બીજા લોકોપર પણ પડશે. તેમના ઉપદેશની અસરથી ધર્મ વૃદ્ધિ પામતો જશે, ગમે તેવી

“ આહા ? શ્રી ભગવંતની શી જ્ઞાન શક્તિ ? આપ જેવી રીતે એનું વર્ણન કરો છો અચુક એ પ્રમાણેજ તે છે. ”

“ તેં શી રીતે જાણ્યું ? ”

“ ભગવન્ ? સાતમી ભૂમિકાએ હું વિલાસસુખમાં મગ્ન હતો ત્યાં આ અધ્યયનના શબ્દો મારા સાંભળવામાં આવ્યા. જેથી મને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું એથી હું જાણી ગયો છું કે એ વિમાનમાંથીજ હું અહીંયાં આવ્યો છું. હવે પાછો ફરીને ત્યાં જવા ઇચ્છું છું. તો ભગવંત ? ત્યાં શી રીતે જવાય ? ”

એની આવી વાણી સાંભળીને સૂરિવર વિચારમાં પડ્યા.
“ ઓહો ? શી ભવિતવ્યતા છે. ભાવી જાળવાન છે ? ”

“ વત્સ ! ત્યાં જવું હોય તો દીક્ષા લેવી જોઈએ. ચારિત્ર વગર એ સ્થાન પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી ? ”

“ તો મને આપ દીક્ષા આપો. મારા ઉપર એટલો અનુગ્રહ કરો ? એ માફ વિમાન, એ મારી દેવાંગનાઓ, એ મારા સેવક દેવતાઓ, એ સમૃદ્ધિ, વૈભવ, ડકુરાઈ વીગેરે આગળ આ કંઈ નથી. આ મારી સ્ત્રીઓ તો મને ડાકણ જેવી લાગે છે. માટે હું હવે સત્વર પાછો મારા સ્થાનકે જવા ઇચ્છું છું. ”

“ વત્સ ? તું હજી જાણક છે ? સાધુવ્રત પાળવું એ દુષ્કર છે. કોહના ચણા ચાવવા સહેલા છે, પણ અતિચાર રહિત વ્રત પાળવું એ દોહડું છે. ”

“ ભગવંત ? ગમે તેમ પણ હું વ્રત લેવાને ઉત્સુક છું ”

હું ત્યાં જવાને અધિદેવ થઈ રહ્યો છું માટે મને તેમ કરીને પણ મત આપો ? ”

“ જો તારો દૃઢ આશ્રય હોય તો પ્રથમ તારા જંધુ વર્જની અને માતાની સંમતિ મેળવ ? ” શુદ્ધે કહ્યું.

તે પછી અવંતીએ ઘરે આવી માતાને નમી એમની રજા માગી. પણ એ માતાએ રજા આપી નહિ જેથી એ ચા-
હસિકે પોતાને હાથેજ કુટુંબનાં દેખતાં લોચ કરી નાંખ્યો.
ગૃહવ્યવહારથી વિમુખ થઈ ત્રાધુ થઈને રહ્યો. જેથી નંદુરકે
રજા મળવાથી તેજ વેશે અવંતી. આર્થશુદ્ધસ્તિસ્વામી પાસે
આવ્યો. ને તેમની પાસે પંચ મહામત ઉચર્યા.

“ લગવન ? ચિરકાલ પર્યંત મત પાળવાને હું સર્વથા
અસમર્થ છું. માટે મારે શું કરવું તેનો રસ્તો જતાવો ? ”

“ વત્સ ? અવંતીના કંથારિકાના વનની સ્મશાનભૂમિમાં
જઈ તું ત્યાં અનશન અંગીકાર કરીને રહેજે. તારા ધ્યાનમાં
જ તું મગ્ન રહેજે.” શુદ્ધે જ્ઞાનથી લાલ જોઈને અનુરૂપ આપી.

શુદ્ધની રજા મેળવી અવંતી મુનિ સ્મશાન તરફ આઠ્યા
ગયા. સુકુમાલ હોવાથી કાંકરા વગેરેના સ્પર્શથી એમને પગે
રૂધીર નીકળ્યું; છતાં પણ એને નહીં ગલ્લતાં સ્મશાનમાં આવી
ને કાયેત્સર્ગ મુદ્રાએ રહ્યા. ને અનશન કરીને કાયાને વોસ-
રાવી દીધી.

માર્ગમાં તેમના ચરણમાંથી રૂધીર ટપકેલું હોવાથી તેની
ખંધથી આકર્ષાયેલી એક શિયાલણ પોતાના બાળકો સહિત

લોહી ચાટતી ચાટતી ત્યાં એ કંથારિકાના વનમાં પેડી.

યમની બેન સમી એ શિયાલણી રૂધિરવ્યાપ્ત મુનિના ચરણને ખાવા લાગી. રાત્રીના પ્રથમ પહોરે બે પગ ભક્ષણ કર્યા. બીજે પહોરે તેમના બે સાથળ ખાધ ગઈ. અને ત્રીજે પહોરે તેમનું ઉદર ખાવા લાગી. ત્રણ પ્રહર લગી એ શિયાલણે એ મુનિની ભારે કદર્યના કરી. છતાં પણ ચોથે પહોરે એ મહાસત્વધારી શુભ ધ્યાનથી અરુપલિતપણે મરણ પામીને જ્યાંથી આવ્યા હતા ત્યાં દેવાંગનાઓના ઉત્સંગમાં રમવાને આહવા ગયા—નલિનીશુદ્ધ વિમાનમાં મહદ્વિક દેવતા થયા.

પ્રાતઃકાળે ભદ્રા માતા પોતાની પુત્રવધુઓની સાથે ગુરૂને વંદન કરવા આવી, પણ ત્યાં પોતાના પુત્રને જોયો નહીં. જેથી પૂછ્યું કે, “ મારો પુત્ર ક્યાં છે ? ”

ગુરૂએ જ્ઞાનથી એનો વૃત્તાંત જાણીને કહ્યું કે ‘ તમારો પુત્ર તો જ્યાંથી આવ્યો હતો ત્યાં ઉત્પન્ન થઈ ગયો ! ’

તે પછી ભદ્રા શોક કરતી કંથારિકા વનમાં આવી. ત્યાં પુત્રનું કલેવર જોઈને તે અશ્રુ પાડતી પુત્રવધુઓ સહીત વિલાપ કરવા લાગી. “ અરે દિકરા ? અમને તો આશા હતી કે ભલે દીક્ષા લીધી પણ તારાં રોજ દર્શન તો કરશું ? પણ તેં તો અમારો એ મનોરથ પણ નિષ્ફળ કર્યો. તું આવો નિર્દય થઈ ગયો. હા ? દીક્ષા લઈને એક વાર પણ તેં મારું પાવન ન કર્યું.

અરે વ્રતની ઇચ્છાથી તું કદાચ અમારી ઉપર તો નિર્મોહી થઈ ગયો. પણ ગુરૂ મહારાજને તું કેમ તણ ગયો ? હાથ ? વસ્ત્ર ? હરે તારૂં દર્શન ક્યાં થશે ? આહા ! ત્યાં સંજોગમાં વિલોગ છે અને વિલોગમાં દુઃખ છે. દુઃખથી કર્મબંધન છે. કર્મબંધનથી સંસારમાં જન્મ મરણ છે. અરે આજે, મારૂં સમૃદ્ધિવંતું ઘર પણ શૂન્ય અરણ્યવત થઈ ગયું—સ્મશાન જેવું થઈ ગયું. ” આ પ્રમાણે વિલાપ કરતી ભદ્રા શેઠાણી, હીપ્રા નદીના કાંઠા ઉપર પુત્રનું મૃતકાર્ય કરી વધુઓ સહીત ઘેર આવી. આજે એ સમૃદ્ધ ઘર એને ખાવા પાતું હતું. એ શૂન્ય ઘરમાં એને મુદ્દે એન પડતું નહીં. વૈરાગ્યથી રંગાયેલી એ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાની એક અગત્યા વહુને ઘેર મુકીને સર્વની સાથે ગુરૂ પાસે હીક્ષા અંગીકાર કરી.

એ અવંતીની એક સ્ત્રી ગર્ભવંતી હતી તે ઘેર રહેલી, તેને એક પુત્ર થયો તેનું મહાકાલ નામ પાડયું. એ મહાકાલે યૌવન વયમાં જે ઠેકાણે પિતાનું મહામરણ થયેલું ત્યાં મહાકાલ નામે પ્રાસાદ બંધાવી શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ભરાવી પોતાના પિતાને નામે નામ રાખી એ અવંતી પાર્શ્વનાથ ત્યાં પ્રતિષ્ઠિત કર્યા.

ગુરૂ મહારાજ તો તે પછી ત્યાંથી વિદ્યાર કરના બન્ધ જનોને પ્રતિબોધ આપી પૃથ્વીને પાવન કરવા લાગ્યા.

એ અવંતી પાર્શ્વનાથ પજુ ધાસન પ્રભાવક અને પ્રતિષ્ઠિત દેવાથી ચારે વર્ણોમાં પૂજાવા લાગ્યા. પરન્તુ કાલાંતરે પ્રાદ્યોનાં

જોર વૃદ્ધિ પામતાં એમણે એ પ્રતિમાને લોંચરામાં લંડારી
એની ઉપર મહાદેવનું લિંગ સ્થાપન કરી દીધું અને તે પછી
મંદીર મહાકાલ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું. ઈશ્વર તે મહાકાલેશ્વર
કહેવાયા.

તે પછી મહાન વિક્રમના સમયમાં સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિએ
શિવલિંગને તોડીને એ અવંતી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ હળદરા
લોક સમક્ષ પ્રગટ કરી એ ઇતિહાસ જગતપ્રસિદ્ધ છે.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

અખંડિત આજ્ઞા.

અનાર્ય દેશના કોઈ બળવાન સામંતે સંપ્રતિ રાજા
ચુસ્ત અહિંસાધર્મનો ઉપાસક થવાથી એની સામે માથું ઉ-
ચકયું. ને તેણે પોતાની સ્વતંત્રતા જાહેર કરી સંપ્રતિના
હુતોનું અપમાન કરવા માંડયું. એક તરફથી એ પોતાનું લશ્કરી
બળ અને તેનાં સાધનો વધારતો ગયો. બીજી તરફથી નજીકના
બીજા રાજાઓને ભયથી લાલચથી દબાવતો પોતાના પક્ષમાં
ખેંચી બળ વધારતો હતો. એ ગર્વિષ્ઠ રાજાએ જાણ્યું કે સંપ્રતિ
દયાધર્મનો ઉપાસક બની નિઃસત્વ થઈ ગયો હશે, એને
જીતવો એમાં તે શું મોટી વાત છે! ” એમ માનીને સંપ્રતિની
આજ્ઞાઓ અમાન્ય કરવા લાગ્યો.

દ્વિતીએ આવીને આ સુભાગ્યાર મહાન્ સંપ્રતિને આ-
ખ્યા. એ ઉદત રાજાનો ગર્વ તોડવાને પોતાના સામંતોમાંથી
એક સામંતને એણે રવાને કર્યો, મોટું લશ્કર તેમજ બીજા
અનેક સરદારો એની સાથે હતા. •

એ સામંતનું વિશાળ સૈન્ય પોતાના દેશમાં ધમ્મી આ-
વતું પોતાના અનુચરોથી બાળી લઇ એ અનાર્થ રાજા પોતા-
ના બલવાન સૈન્ય તેમજ બીજા કેટલાક રાજાઓ સાથે તેમની
સામે આવીને ઉભો રહ્યો. અરસપરસ બચાંકર યુદ્ધ થયું. એમાં
અનેક જીવોનો સંહાર થયો.

રથી સાથે રથી, પાયદલ સાથે પાયદલ, ને ઘોડેસ્વાર સાથે
ઘોડેસ્વારો પોતપોતાના સ્વામીનું નિમજ્જલાલ કરતા શૌર્યથી
હડ્યા. એ બળવાન અનાર્થ રાજા તથા તેના પુત્રો લશ્કરને મો-
ખરે શત્રુને ધારણ કરતા ધમ્મી આવ્યા. ઘાસની માફક લશ્કરને
ધાણ નિકળતો. જોઇ સંપ્રતિનું લશ્કર મહાન્ છતાં ઉત્સાહ રહીત
થઈ ગયું. પોતાના લશ્કરની આ સ્થિતિ જોઇ પેલો સામંત
અમકયો ” અરરર ! જો લશ્કર હાર્યું તો મહારાજને હું મો-
શું બતાવીશ ! માટે સ્થામ મુખે એમની પાસે જવા કરતાં
અહીયાંજ આત્મ સમર્પણ થાય તો સ્વામિભક્તિ તો સાર્થક
થાય. ! વળી શત્રુ પછા બળવાન છે. એક છતાં અનેકરૂપે દેખા-
તો તે મારા સૈન્યની ખુવારી કરી રહ્યો છે. તો મારે તેની
ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. ”

એવી રીતે યુદ્ધ કરતાં કેટલાય દિવસો પાળીના પ્રવા-

હુની માફક વહી ગયા છતાં પરિણામ કંઈ જણાયું નહીં. બન્નેના લંકરોમાં અસંખ્ય જનોની ખુવારી થઈ હતી; છતાં અનાય રાજા ઉત્સાહમાં હતો એણે જોયું કે જીતવું પાસુ એના પક્ષમાં હતું.

મહાન્ સંપ્રતિના સામંતે પોતાના સરદારોને લેગા કરીને મંત્રણા કરી કે “ શું કરવું ? આપણા લશ્કરનો ઘણો ભાગ નાશ થઈ ગયો છતાં જીત તો જણાતી ન હતી. ” એણે સરદારોની સલાહ માગી.

“ આપણે નવું લશ્કર મંગાવવું, અને ત્યાં સુધી બચાવ પક્ષમાં ઉભા રહેવું ? ” એક સરદારે કહ્યું. શત્રુ બળવાન છે—અજેય છે !

“ શું મોં લઈને આપણે એ સમાચાર આપવા ? મહારાજને તરતજ આપણા નિઃસત્વપણાની એથી ખાતરી થશે, આટઆટલું બળ છતાં આપણે ન ફાળ્યા તો ખીલ લશ્કર વડે કરીને શું ? ”

“ બરાબર છે ! આવતી કાલની પ્રભાતે આપણે કેશરીયાં કરી તુટી પડવું. જો એને જીતીશું તો જીવીશું. નહીંતર આપણી પછી મહારાજ લલે લશ્કર લઈને આવે ! પણ હારીને કે હારના ત્યાં સમાચાર આપવા એતો આપણા ધૌર્યને કલંકીત કરવા જેવું છે. ક્ષત્રીયનું બળ તો એના પોતાના બાહુમાં છે—એની તલવારમાં છે. મહારાજ પોતેજ એ દૃષ્ટાંતનો નમુનો છે, ” એક સરદારે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“ ખચીત આ જમાનાના એતો મદારથી પુરૂષ છે. એ મદારથી પુરૂષ આપણી દારના સમાચાર સાંભળશે ત્યારે એને કેટલું દુઃખ થશે દાર શું છે એતો વામુદેવની માફક એ મુમ-જતાજ નથી. બસ ઈતલું એજ એમનો મદામંત્ર છે. માટે આપણે પણ આપણા બાહુ શત્રુને આવતી કાલના યુદ્ધમાં બતાવવા ! ” બીજા સરદારે કહ્યું.

“ શાહબાશ બહાદુર ! તમારા મતને હું મળતોજ છું. આવતી કાલે સૈન્યને મોખરે સેનાધિપતી થઈ હું ચાકીશ. તમે મારી પછવાડે રહેજો. યુદ્ધમાં તમારું ક્ષત્રીયત્વ બતાવજો. આવતી કાલનો આયમતો સૂર્ય ચાહે તો એ ન જીવે અથવા તો હું ન જીઉં. પણ મારા શિવતાં તો દારના સમાચાર હું મહારાજને આપીશ નહીં. ” એ સામંતના શબ્દો બધાએ વધાવી લીધા ને રણોત્સાહ વૃદ્ધિ પામ્યો.

‘ ચર માર્ફતે આ સમાચાર અનાર્થ રાજાએ પણ જાણ્યા હતા. તે તો ખુશી થયો ઠીકજ થયું કે “ આવતી કાલે યુદ્ધનો અંત આવશે. મારું રાજ્ય જગત ઉપર આજમાનામાં સ્વતંત્ર મહારાજ્ય કહેવાશે. ”

બીજા દિવસનો સૂર્યોદય થતાં બન્ને લશ્કરો સામસામે આવીને હાજર થયાં. ને તરતજ યુદ્ધની શરૂઆત થઈ. આજે યુદ્ધનો જોશ લયંકર હતો. સામંત અને તેના સરદારો સૈન્યના મોખરે રહી લડી રહ્યા હોવાથી એમના સૈન્યમાં ઉત્સાહ અ-પૂર્વ હતો. ઠપાકાખી મારામારી અસી સામે અસી, ભાલા

સામે ભાલા ને તીર સામે તીર અથડાઈ રહ્યાં હતાં. સંસાર દરેક પ્રવૃત્તિ છોડી યુદ્ધમાં જ એમના ચિત્તની એકાગ્રતા હોય એવું કરતાં ત્રીજો પ્રહાર થવા આવ્યો. લાખો સૈનિકો એ હોમાયા. લડતાં લડતાં એ અરસામાં અનાર્યરાજા અને સામ સામસામે આવી ગયા. બન્ને એક બીજા તરફ ધસ્યા આખો ખુન હતું બાહુમાં બગ હતું શરીરમાં અપુર્વ શૌર્ય હોય એવું દેખાતું હતું. એક બીજાને જીવ લેવાને-યુદ્ધનું છેવટ આણુવ એક બીજા ઉપર તુટી પડ્યા. હરીફથી પોતપોતાનો બચ કરતાં એકબીજા ઉપર ધા કરવાને અચુક નેમ સંઘાતી. કેટલે સમય પચાંત એ યુદ્ધ ચાલ્યું. બાહુમાં બન્ને સરખા જણાયે છે કેનાં બગ અધિક છે એ કળી શકાયું નહીં. કોણ હારશે એ કોણ જીતશે એ કોણ જાણી શકાયું નહીં. છુપાયેલ હોવાથી અદ્વિતિવાજાને અનિશ્ચિત હતું.

બન્ને એક બીજાને ધા ચુકવતા હતા. બન્નેના સરહાદ પોતપોતાના સ્વામીની રક્ષા માટે એમની પડખે પોતાનું શૌર્ય બતાવી શત્રુઓને હંકારતા હતા.

અવામાં બન્નેના હાથીઓનાં માથાં ભટકાયાં. સામંતના હાથીએ ક્રોધથી પોતાની સૂંઠ એવી તો દુશ્મનના હાથી ઉપર પછાડી એની સુંઠને દબાવી કે હાથી ચકરી ખાવા લાગ્યો જ્યાં અનાર્યરાજા જરા બેચેન થયો કે સામંત તરતજ છલંગ મારી એના હાથી ઉપર કુદ્યો ને ત્યાં બાહુ યુદ્ધ જામ્યું. સામંતના હાથીએ પોતાના સ્વામીને તક મલી જાણીને દુશ્મનના હાથીને પોતાની સુંઠના સપાટામાં સપડાવી રાખ્યો.

બાહુ યુદ્ધમાં સામંતે અનાર્થ રાજાને આખરે પટકીને નીચે પાડી એને જાંધી લીધો. એ જાંધન થયેલા રાજાને ઉચકીને પોતાના સરદારોની મધ્યમાં ફેંક્યો. લાલાની અણીઓથી છતાયેલો એ રાજા મરતો મરતો માંડ જમીને જાંધીવાન થયો. તરતજ નજીકમાં ઉભેલા પોતાના હાથી ઉપર સામંત કુદી ગયો ને શત્રુનું સૈન્ય આજે તરફ નામવા લાગ્યું. તે પછી કૂટેલા રાજાએ પંજુ સામંતે જાંધ્યા. એમની રાજ્યધાનીઓમાં પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા અખંડિત કરતો પોતાનો અધિકારી નિમીને તે સ્વામીને આવીને નમ્યો. મહાન સંપ્રતિષ્ઠા અને સરદારોને તેમની યોગ્યતા પ્રમાણે જક્ષીસો આપી નવાળ્યા ને છતેલા અનાર્થ રાજાને પોતાનો જાંધીવાન રાખી એના પુત્રને પોતાની આજ્ઞા કળુલ કરાવી રાજ્ય આપ્યું. ત્રણે જાંડમાં સંપ્રતિષ્ઠાની આજ્ઞા એવી રીતે અખંડિત રહી. એ આજ્ઞા વાસુદેવની આકૃષ્ટ એના છવનના અંત લગી અલંગ રહી.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

ઉપસંહાર.

સમય સન્નિવસનું કાર્ય કરે બાપ છે તે અનુસરે નવાનું જુનું ને જુનું તે પુરાણ યથા કરે છે મુખ્યાનિમાં ત્રણ જાંડનું રાજ્ય જોગવાનું મહાન સંપ્રતિષ્ઠાની વીર ભગવાનની ત્રીજી મુદી પણ પસાર થઈ ગઈ. અને આથી તદીના પણ વર્ષો પાછીના

પ્રવાહની માફક વહ્યાં જતાં હતાં. એ અરસામાં પૃથ્વીના ચોક
 ઉપર ઈર્ષ ઈર્ષ ઘટનાઓ બને જતી હતી. જે કાલે જે નિર્માણ
 હતું તે થયાં કરતું હતું, વીરસંવત ૨૯૧ માં એટલે લગભગ
 ત્રણ સદીના અંતમાં શ્રી આર્યસુહસ્તિસ્વામી શ્રી સુસ્થિત
 અને સુપ્રતિષ્ઠાને પોતાની પાસે સ્થાપી દેવબાળાઓની મનો-
 કામના પૂર્ણ કરવાને ગયા. તે અરસામાં સમ્રાટ અશોકપાલ મ-
 ગધના તખ્ત ઉપરથી પરલોકતું તખ્ત લોગવવાને રવાને થયા.
 તે મહાન્ સંપ્રતિ ત્રણખંડના અધિપતિ તરીકે રાજ્યાભિષેકથી
 રાજ્યારૂઢ થયા. સોળ હજાર રાજાઓ (કોઈ ઠેકાણે આઠ હ-
 જાર કહ્યા છે તત્વ કેવલીગમ્ય) એમની સેવામાં હાજર હતા
 ત્યાં સુધી દાદાજીની હયાતિ હતી ત્યાંલગી મગધપતિ દાદાજી
 અશોક હતા. અને મહાન્ સંપ્રતિ ઉત્તરચિનીમાંજ રહીને ઘણો
 ખર્ચ વખત પસાર કરતા. ત્યાંથી હુનિયાના દરેક દેશો ઉપર
 હકુમત ચલાવતા હતા. એમનું આયુષ્ય પુરેપુરું સા વર્ષનું હો-
 વાથી દીર્ઘકાળ પર્યંત પૃથ્વીની સમૃદ્ધિ લોગવી. યાથી સદીનાં
 પાંચુદેટલાંક વર્ષ પસાર થયા બાદ લગભગ દોઢ બે હાથકા વીત્યા
 પછી પોતાનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય સા વર્ષનું પૂર્ણ કરીને દેવલોકની
 સમૃદ્ધિ લોગવવા ગયા. ત્યાર્થી તે શીવવધુના ખાતામાં રમવાને
 જશે. ત્રણખંડ ધરતીના એમણે લગભગ સામે ગામને નગર
 નગર ઇનમદિર કુવાથી પૃથ્વીને ઇનમદિરથી વિખુલિત કરી
 એમણે ૬૬૦૦૦ ઇન મદિરોને ઇતોંદાર કરાવ્યો અને
 ૩૦૦૦૦ નવ મદિરો તૈયાર કરાવ્યા આમણે જેમં મવા ઈએ
 કે દરેકજા આજનાં એક એક ઇનમદિર તૈયાર થયેનું સંકે

જાળી એમને લોજન કરવાનો નિયમ હતો. સા વર્ષના તેમના આયુષ્યના પ્રમાણમાં ઉપદેશકન પ્રમાણે નવાં અને ઊર્જાદાર મંદિરો તૈયાર થયાં.

તે સિવાય સોનાં, ચાંદી, ખીતલ, પાપાણુ વગેરેની હા-વેલી પ્રતિમા તો સવાકોડની સંખ્યા જેટલા પ્રમાણમાં જાળી હતી, એમનાં બંધાયેલાં મંદિરો નાગેલ, ગિરનાર, શત્રુઙ્ગપ, રતલાંમ વગેરે ધણે સ્થળે અદ્યાપિ પણ જોવામાં આવે છે. તેમજ એમની પ્રતિમાઓ પણ ધણે ઠેકાણે દર્શિગોચર થાય છે.

મહાન સુપ્રતિષ્ઠા અનાર્યદેશોમાં પણ સાધુઓનો વિહાર કરાવી એમને ઉપદેશવટે જીનધર્મી બનાવ્યા હતા. એ મહાન રાજના સમયમાં જીનોની વસ્તી ઓછામાં ઓછી ૪૦ કરોડની અંકાતી હતી. પોતે પણ ખારમતધારી ચુસ્ત જીન, ત્રણેકાલ જીનપૂજન કરી સ્વજનોની જેમ સાધર્મિઓનું બંધુ વાતસલ્ય પણ કરતા હતા.

એમના સમયમાં શ્રી મહાવીર, સ્વામીથી આદ્યા આ-વતા નિર્ગ્રંથ ગચ્છનું નામ કૌટિકગચ્છ મડયું. આર્યસુહસ્તિ સ્વામી પોતાની પાટ્ટે સુસ્થિત અને સુપ્રતિષ્ઠાને સ્થાપીને દેવવ્રક્ષમી લોગવવા ગયા. તે પછી આ સુરિવરોએ કોડવાંર સુરિમંત્રનો જાપ કરવાથી ‘કૌટિક’ એવું તેમના ગચ્છનું નામ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું.

આવા મહાન સર્વોત્તમ ત્રણ ખંડના અધિપતિનું અખંડ રાજ્ય ધણું વર્ષ પર્યંત પૃથ્વી ઉપર હોવા છતાં જીનેતર

ઇતિહાસમાં એમનું નામોનિશાન પણ નથી, એ અભયજ
 નેવું છે. મૌર્યવંશનો મુગટમણિ તો મહાન સંપ્રતિજ !
 મહાન અશોક પછી આ મહારાજ તખ્ત ઉપર આવેલા છતાં
 જૈન સિવાયના અન્ય કોઇ લેખક કે વિદ્વાનોએ એમની હયાતી
 વર્ણવી નથી. મહાન સિકંદર, મહાન ચંદ્રગુપ્ત, અને મહાન
 અશોક માટે ઇતિહાસકારોએ પાનાનાં પાનાં ઉથલાવ્યાં છે.
 પણ આ મહારાજ માટે ઇતિહાસકારોને લખવાનો અવકાશ
 નહી મળ્યો હોય કારણ કે તે જૈન હતો.

મહારાજ સંપ્રતિ તેજમાનાનો પ્રચંડ યોદ્ધો-મહારથી
 હતો. બડકે ત્યારપછીથી તે આજપર્યંત એના જેટલી પૃથ્વી
 કોઇ રાજાએ લોગવી નથી એ નિસંદેહ છે.

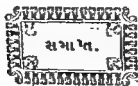
જગતનાં ઇતિહાસોમાં ઇતિહાસકારો ભણે એનું નામ-
 નિશાન ન લખે પણ એથી એમનું અસ્તિત્વ કાંઈ નષ્ટ થતું
 નથી. શ્રી નેમિનાથના સમયમાં થયેલા કૃષ્ણ, બાળલદ્ર અને
 તેમનીય પહેલાં લાખો વર્ષો ઉપર થયેલા રામ લક્ષ્મણ ઇતિ-
 હાસના પાના ઉપર જીવતા ભગતા છે ત્યારે તેમનાથી પણ
 વધારે સમૃદ્ધ છતાં તેમની પછી થયેલા બારમા પ્રજ્ઞદત્ત ચક્ર-
 વર્તી જેમણે છ બંડ પૃથ્વી દબાવી સમસ્ત ભરતક્ષેત્રમાં
 પોતાની અખંડ આરા પ્રવર્ત્તાવી હતી છતાં જૈન સિવાયના
 અન્ય ઇતિહાસોમાં એમનું નામનિશાન પણ નથી.

અસ્તુ ! ઇતિહાસકારો કાંઈ સર્વજ્ઞતો નથી જ; તેમની
 અદ્ય મનિમાં જેટલું ભાસ્કું એટલું એમણે લખેલું છે એમ

૧૫૪ સમગ્રયે છે. નદીનર તેા ક્રોડીવૃક્ષને આનંદ લગમમ
 ૮૬૦૦૦ વર્ષો વહી મયાં. ઇ.સ. એ દર્શાવતિ ભોમનં અને
 એમનાથી સમર્થ બારનાધિય ચક્રવર્તન જેમને ૫૦૦૦૦ વર્ષ
 પછી પ્રાય નદી થયાં હોય એવું નામ પણ અન્ય ઇતિહાસમાં
 ન જોઈએ માત્રીન અભયજ જેનું જ દર્શવાય.

મૌર્યવંશની ઉછી અગ્રંદ જ્યોતિ એ મહાન, સંપ્રતિ
 હતા. તેમની પાછી મૌર્યવંશની પડતી થઈ. એ વંશના ઉછા
 જૃદ્ધથ રાજા પાંચેથી એમના સેનાપતિ પુષ્પમિત્રે એની નજ
 જાણતો હાલ હમને રાજ્ય મહાવી લીધું ઈ.સ. પૂર્વે ૧૮૫માં
 એ મગધના તથા ઉપર આબ્યો.

મહાન સંપ્રતિ પાછીના રાજાઓ એમના જેટલી સત્તા
 ભોગવી શક્યા નથી. તે પાછી ઘણા રાજાઓ તરત જ સ્વતંત્ર
 થયા અને એ લોકોમાં જૈનધર્મની ભાવના પણ કમે કરીને નહ
 થતી ગઈ. શાંસનદેવતા ભક્ત થાય ? અને કરીને પૃથ્વી ઉપર
 સંપ્રતિનો સમય પ્રાપ્ત થતાં દુનિયાં જૈનમય બની અહિંસાની
 ઉપાસક થાય ? લોકોમાં જૈનધર્મની ભાવના ભક્ત થાય ?

દીક્ષીના મુખાંતરને/કોશીના રાખને અને ઉગરિનીના રાખને તેમજ
કંદાર દેશના રાખને છુટે હાથે દુધાંગમાં કરેલી અનાગની મદદ વિગેરે
સંપૂર્ણ દિક્કનો નવવ્રતયાની સૈલીથી રસમના સાધનામાં આલેખવામાં
આવશે આવી સુંદર નવવ્રતયા પડેલી નકે વાંચવાને તમે જલદી
આદક થાઓ ?

૩ શ્રીમત્ પુસ્તકનો નિર્ણય હવે થશે.

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી જનર-સાવનગર.

વગર વિલંબે મંગાવી લેજો—

કારણકે આ પુસ્તકની ઘણા બાહ્યોની માંગણી છે. વળી
કિંમત તદ્દન ઓછી રાખવામાં આવી છે કારણકે ગામડાઓમાં અને
દરેક રથને તેની પુરી જરૂર છે સારા કામગીર યુદ્ધ હાથમાં અને પાકું બા-
ઈમાં છતાં તેના ઉપયોગની ખાતર કિંમત જુગ રાખી છે. શ્રી મહાવીર-
સ્વામીનો સુંદર દોરો પણ સાથે છે.

૧. વિધિયુક્ત પંચપ્રતિક્રમણ પૃષ્ઠ સમગ્ર ૨૫૦ અને અક્ષર મોટા
જે વાંચવાથીજ પ્રતિક્રમણ થઈ શકે. પાશ્વિક, ચીમ્ભાસીક અને સંવત્સરી
પ્રતિક્રમણ પણ વિધી સાથે છે. દિ. ૧-૪-૦

૨. વિધિયુક્ત દેવસીરામ પ્રતિક્રમણ પૃષ્ઠ સમગ્ર ૧૨૫ અક્ષર
મોટા વાંચવાથીજ સવાર સાંજનું પ્રતિક્રમણ થઈ શકે છે દિ. ૩-૦-૧૦-૦

લખા:—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી જનર-સાવનગર.

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાના ગ્રાહક થઈ ઈતિહાસીક ઉત્તમ પુસ્તકોનો લાભ લેવા વિલંબ ના કરતા કારણ કે—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાનું નામ—દરેક જૈન બંધુઓની જાણમાં છે કે અમોએ સં. ૧૯૭૯-૮૦-૮૧ ત્રણ વર્ષના પુસ્તકો વાર્ષિક રૂ. ૨) માં પાંચશો પાનાના હીસાએ ગ્રાહકોને આપ્યાં છે. ગ્રાહકોનો વધતો જતો સંતોષ અને ઉત્તરોત્તર પ્રગટ થતાં ઈતિહાસીક ઉત્તમ પુસ્તકો દરેકને પસંદ પડ્યાં છે જે ધાર્મિક, નૈતિક જ્ઞાન આપનારાં અને જીવનને આદર્શ કરનારાં છે.

પૂર્વે થયેલ મહા પુરષોનાં ચરીત્રો વાંચી જીવનને ઉચ્ચ બનાવવા વારસીક રૂ. ૩) ના લવાજમમાં આ લાભ જરૂર લેશો. અને ચાલુ ગ્રાહક થશો.

ચાલુ વર્ષથી (સં. ૧૯૮૨) થી અમોએ રૂ. ૩) માં ૮૫૦ પાનાનાં પુસ્તકો આપ્યાં છે. અને આવતી સાલથી તેજ લવાજમમાં ૯૦૦ પાનાનાં પુસ્તકો મળશે. સં. ૧૯૭૯-૮૦. નાં પુસ્તકો શીલીકમાં પુટક હોવાથી નામો આપ્યાં નથી.

સં. ૧૯૮૧-૮૨ એ વર્ષના લવાજમ રૂ. ૫) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો—

	પૃષ્ઠ	કિંમત
સ. ૧૯૮૧ નાં પુસ્તકો—		
૧ સિદ્ધસેન દિવાકર અને વિક્રમના સમયનું હિંદ	૩૦૪	૧-૮-૦
૨ શ્રી સમિશ્વરા પાશ્વનાથ ચરિત્ર	૨૫૬	૧-૮-૦
૩ શ્રી કેશી મુનિ અને પ્રદેશી રાગ	૧૦૦	૦-૬-૦
પૃષ્ઠ ૫૧૦ સં. ૧૯૮૧ નાં સમગ્રના —	૬૬૦	૨-૬-૦

સ. ૧૯૮૨ નાં પુસ્તકો

ગદ્ય સાલમાં વધુ અપાયેલાં ઉપર ગણ્યાવેલાં પૃષ્ઠ—	૧૫૦	૦-૮-૦
૧ જૈનોના મહાનુ રત્નો	૧૬૦	૧-૦-૦
૨ શ્રી બપ્પભટ્ટચરિ અને આમરાગ્ન લા. ૧ લોર. ૬૦		૧-૮-૦
૩ મહાન સંપ્રતિ અને જૈનધર્મનો દિગ્વિજય.	૩૦૦	૧-૮-૦
	૮૭૦	૪-૮-૦

આવૃત્તા વર્ષની સં. ૧૯૮૩ નાં પુસ્તકોની યોજના

- ૧ શ્રી અપભ્રંશરિ અને આમરાગત ભા. ૨ } આ ત્રણ પુસ્તકો
૨ જંગલકુશા કે જંગલનો પોસનહાર } સંગ્રહ ૬૦૦ પૃષ્ઠ
૩ યોગ પુસ્તકોનો નિર્ણય દેવે મશે. } માં મળશે.

અમારાં બીજાં નિત્યનાં ઉપયોગી પુસ્તકો—

તેમજ પ્રભાવનો કરવા લાયક સંસ્કૃત પુસ્તકો—

દિવસે સોનકસના

૧ પર્વતિયિ વિગેરના ચૈત્યવંદનાંદિનો સંગ્રહ. (સાખીજી સાલગ્રીજવાળું.)	૧૧-૪-૦	
૨ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર ભાષાંતર પાકું રેશમી પુઠું. (વાંચન માળાના પ્રાદેશને અપાયેલું.)	૧-૮-૦	
૩ આત્મવીરની કથાઓ	૦-૫-૦	૨૦-૦-૦
૪ જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ (નંવરમરણ ઉપરાંત બીજા સ્તોત્રો હોદા સાથે)	૦-૨-૦	૧૦-૦-૦
૫ વિજય શોહ અને વિજય શોહાણી.	૦-૪-૦	૧૨-૮-૦
૬ હાયાચી કુમાર	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૭ અરબિક મુનિ	૦-૨-૦	૧૦-૦-૦
૮ જૈન નિત્ય પ્રાતઃમરમાયા	૦-૨-૦	૮-૦-૦
૯ સનાતન પુનઃ શ્રી દેવચંદ્રકૃત તથા અષ્ટપ્રધારી પુનઃના હોદા પં. બી. વી. રા'જયજી કૃત	૦-૨-૦	૮-૦-૦
૧૦ પાંચ પક્ષી અનુપૂર્વી	૦-૧-૬	૬-૦-૦
૧૧ પુણ્ય પ્રદારજી સ્તવન	૦-૧-૦	૫-૦-૦
૧૨ રતનાર પંચીગી	૦-૦-૬	૨-૮-૦

લખો:—જૈન સંસ્કૃતિ વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભારતનગર.

વાંચો અને જીવનને ધર્મમય બનાવો.

દર વરસે રૂ. ૨૩) માં ૬૦૦ પાનાનાં ઇતિહાસીક પુસ્તકો નીચેની મળશે. સં. ૧૯૮૧-૮૨ નાં પુસ્તકો માટે રૂ. ૫) અને પોષ્ટ ખર્ચ જુદો.

સંવત્ ૧૯૮૩ માં શું વાંચશો.

૧ શ્રી વપ્પભટ્ટસુરિ અને આમરાજ ભાગ ૨ જો.

૨ જગદુશ કે જગતનો પાલનદાર.

૩ (નામ હવે નક્કી થશે).

ત્રણે પુસ્તકો કુલમુલ્ય ૬૦૦ પાનાનાં મળશે, માટે ચાલુ

વરસથી આદર થાઓ.

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાંધનપુરી ખજાર—ભાવનગર,

“ ગુણમુંદરી ”

અટલે ?

નિયમિત આકર્ષકતા અને ઉપયોગીતા

શ્રી વર્ગનું નાનીનું સચિત્ર માસીક

૬૦૦ પાનાનું વાંચન, ૧૫૦ ઉપર ચિત્રો

છતાં વાંચક કલાજ્ઞ.

પરદેશનાં રૂ. ૫-૮-૦

વા. પી. બચ ચાર આના જુદો.

વ્યવસ્થાપક “ ગુણમુંદરી ” કાર્યાલય.

રાંધનપુરી ખજાર—મુંબઈ, ૪.

